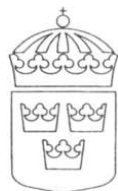

Riksdagens protokoll

1992/93:97

Torsdagen den 22 april

Kl. 12.00–18.04
19.00–22.40

Protokoll
1992/93:97

1 § Meddelande om särskild debatt om kriget i Bosnien, m.m.

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

På begäran av Folkpartiet liberalernas riksdagsgrupp anordnas torsdagen den 29 april kl. 12.00 en särskild debatt om kriget i Bosnien.

Samma dag kl. 14.30 informerar socialminister Bengt Westerberg om ett yttrande som FN:s kommitté för barnets rättigheter avgivit över Sveriges rapport om efterlevnaden av FN:s konvention i ämnet.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 16 april.

3 § Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag föreslår att för denna debatt skall följande regler gälla:

I debatten deltar finansministern, Jan Bergqvist, Ian Wachtmeister och Gudrun Schyman.

Finansministern har rätt till tre inlägg om 15, 10 och 6 minuter. Övriga deltagare har rätt till två inlägg om 10 och 6 minuter.

Kammaren godkände dessa debattregler.

Anf. 3 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I dag presenterar regeringen den reviderade finansplanen, regeringens kompletteringsproposition. Den innehåller många viktiga saker.

Den väsentligaste värdering som styr arbetet med den ekonomiska politiken gäller faktiskt inte oss själva utan våra barn och barnbarn. De har rätt att ställa stora krav på oss. Kommande generationer skall inte tvingas betala för den konsumtion som dagens hushåll har beviljat sig själva. De som inte var med på festen skall inte heller stå för notan.

Därför är det inte utan en viss stolthet som jag i dag överlämnar årets kompletteringsproposition till riksdagen. Den innehåller ett ambitiöst och kon-

kret program för att få bort de väldiga underskotten i de offentliga finanserna. Den öppnar vägen för lägre räntor och därmed – det viktigaste av allt – fler jobb i vårt land. Den visar vägen mot en bättre fungerande ekonomi. Den gör det möjligt att se egna och andras barn och barnbarn i ögonen och säga att vi gör allt vi kan för att de skall få leva i ett land med en stark ekonomi och en välfärd för alla.

Herr talman! Sverige befinner sig i en allvarlig ekonomisk kris. Många människor utsätts för mycket stora påfrestningar. Det allvarligaste problemet är den uteblivna tillväxten och den höga arbetslösheten.

Regeringens kompletteringsproposition är på samma gång en krigsförklaring mot arbetslösheten och ett kraftfullt saneringsprogram för den offentliga ekonomin. Långsiktiga åtgärder och möjligheterna att bekämpa arbetslösheten på kort sikt är nära sammanflätade.

Utan ett nittiotalsperspektiv på politiken riskerar dagens arbetslöshetsbekämpning att komma till korta. Trovärdigheten på kort sikt kräver målmedvetenhet och uthållighet i politiken. Annars riskerar de konkreta åtgärderna mot arbetslösheten att undermineras av ökade inflationsförväntningar och höjda räntor. Med den balans mellan förstärkningar av de offentliga finanserna och kraftfulla åtgärder för att upprätthålla arbetslinjen, som regeringen i dag presenterar, känner jag mig förvissad om att politiken leder rätt.

Regeringen föreslår ett program för upprustning och förnyelse av Sverige. Ovanpå de åtgärder som tidigare beslutats erbjuds nu ytterligare 130 000–140 000 personer arbete, praktikplats eller utbildning. Upprustningen omfattar ett flertal samhällssektorer.

Investeringar i människor genom utbildning är den viktigaste framtidsatsning som folkhushållet kan göra. Förkovran och kompetensutveckling – människors kunskaper och kreativitet – är grunden för tillväxt och välfärd. Därför satsar regeringen på en upprustning och förnyelse av just kunskap och kompetens. Nya resurser avsätts för gymnasieplatser, komvux, folkhögskolor och folkbildning samt för högskolan. Vi tar också till vara och bygger ut den kompetensutveckling som sker ute på arbetsplatserna. Bidraget till utbildning i företag förbättras och antalet platser mer än tredubblas. Det mycket populära och uppskattade systemet med ungdomspraktikplatser utvidgas också. Antalet ungdomar som har praktik kommer att öka till över 100 000. En speciell praktikform för unga akademiker införs, och den nya formen arbetslivsutveckling (ALU) expanderar också mycket kraftigt.

Syftet med denna massiva satsning är dubbelt. Dels försvarar vi arbetslinjen i arbetsmarknadspolitik: aktiva åtgärder förhindrar ju permanent utslagning och underlättar för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden, dels skapar kompetensutvecklingen i sig en bättre fungerande arbetsmarknad: genom dessa insatser blir alla berörda mycket bättre förberedda för att möta arbetsmarknadens krav. De jobb som tillkommer under 90-talet är inte samma jobb som försvann för några år sedan, och det kräver nya kunskaper.

Regeringen föreslår också en upprustning och förnyelse genom att avsätta medel till affärsverksinvesteringar och statliga byggen. Tillsammans med det tioårsprogram för utbyggnad av den fysiska infrastrukturen på nära 100 miljarder kronor, som regeringen presenterade tidigare i våras, och det ROT-program som riksdagen har fattat principbeslut om innebär allt detta en

bättre och effektivare infrastruktur i vid bemärkelse, dvs. inkl. fysisk och human infrastruktur: människor, vägar och järnvägar.

Herr talman! När regeringen i januari lade fram en femårig plan för att avskaffa det strukturella underskottet var det första gången som en budgetproposition innehöll förslag som sträcker sig över mer än ett budgetår. Nu återkommer vi med precisering och konkretisering av saneringsprogrammet. Eftersom saneringsprogrammet tar sikte på att få svensk ekonomi i bättre skick för kommande generationer, har mina medarbetare litet skämtsamt uppkallat det efter mitt barnbarn Nathalie. Nathalieplanen har fyra komponenter.

För det första begränsas utgifterna för den offentliga konsumtionen. Statlig administration, kommuner och landsting får inte växa framöver, utan tillgängliga resurser måste användas på ett mera effektivt sätt.

För det andra föreslår vi minskade transfereringar till hushållen, t.ex. genom att var och en av oss får betala mer för sin arbetslöshetsförsäkring och för sitt boende.

För det tredje aviseras en stor strukturreform för ATP med närmare koppling mellan avgifter och förmåner.

Slutligen föreslås vissa skattehöjningar, framför allt av miljö- och punktskatter. Summerat på det sätt som Ekonomikommisionen gör, innebär saneringsprogrammet över femårsperioden 81 miljarder kronor, vilket tillkommer utöver de dryga 80 miljarder kronorna som riksdagen redan har fattat beslut om. Det är faktiskt mera än vad Ekonomikommisionen själv föreslog.

Ett så omfattande program kan naturligtvis inte genomföras utan att det märks. Det är ofrånkomligt att alla medborgare på ett eller annat sätt kommer att beröras. Sammansättningen av de åtgärder som nu föreslås har därför gjorts så, att de skall upplevas som och vara fördelningspolitiskt rättvisa.

Trots detta är jag övertygad om att mängden uppvaktningar, protester, skrivelser och insändare för att freda just det egna området – men gärna spara på andras områden! – kan göra anspråk på en plats i Guinness rekordbok framöver. Det är i den situationen som varje politiker utsätts för sitt verkliga elddop. Jag känner en stor respekt för de kolleger som i en sådan situation förmår att hålla allmänintresset, dagens och kommande generationers, i fokus.

Jag känner också en stor respekt för den politiker som i det läget argumenterar för helheten och försöker förklara de ekonomiska sambanden. Jag inte bara respekterar utan beundrar alla dem som också lyckas övertyga såväl medborgare, medier som intresseorganisationer om vikten av att inte försitta denna möjlighet att skapa en stark och fungerande ekonomi. Vad jag känner för alla dem som faller undan för högljudda särintressen, herr talman, förhindrar min självbevarelsedrift att jag uttalar i denna kammare.

Om vi lyckas vidmakthålla allmänintressets och framtidens perspektiv kan vi alla bli vinnare på denna ekonomiska politik. Den visar nämligen vägen ut ur krisen, mot riktiga jobb, låg inflation, lägre räntor, uthållig tillväxt och stabilitet. Jag är därför optimist. Trots att det är besvärligt i dag finns det ljuspunkter i den svenska ekonomin, och dem skall vi ta vara på: den förbättrade konkurrenskraften, möjligheterna till exportledd tillväxt, valfriheten

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

och öppnandet för konkurrens i den offentliga sektorn, det förbättrade företagsklimatet genom strategiska skattesänkningar och avregleringar och de stora satsningarna på forskning, utbildning och annan infrastruktur samt självklart ett kommande EG-medlemskap som kommer att förbättra företagens intressen av att investera och att ge jobb i Sverige.

Som politiker och mormor har jag en moralisk skyldighet att inte bara förespråka en politik för i dag, utan också för Nathalie och hennes kompisar. Regeringen har antagit denna moraliska skyldighet och för en politik som tacklar både dagens arbetslöshet och morgondagens underskott. Jag hoppas att riksdagens ledamöter också antar utmaningen, annars blir den historiska domen hård.

(Applåder)

Anf. 4 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för presentationen.

Jag vill börja med att ge finansministern ett erkännande. Det är alldeles utmärkt att regeringen nu återkommer till viktiga delar av det utbildningsprogram som Socialdemokraterna presenterade i januari, trots att våra förslag har avslagits av en bastant borgerlig majoritet i riksdagen och trots att vi har förlorat tre månader av värdefull planeringstid. Sedan är det en annan sak att detta inte räcker utan att det dessutom behövs rejäla tag för att skapa riktiga jobb.

Vi fick nu höra att regeringen har utfärdat en krigsförklaring mot arbetslösheten. Den har vi inte märkt mycket av. När man ser kompletteringspropositionen verkar det nog snarare vara ett vapenstillestånd än en aktiv kamp.

Vad vi upplevde här för några minuter sedan med Anne Wibble i talarstolen följde ett välkänt mönster. Varje gång finansministern under den senaste tiden har presenterat regeringens bedömning av Sveriges ekonomi har läget varit sämre än vad Anne Wibble trodde föregående gång. Det är nu femte gången vi upplever samma sak. Här kommer finansministern till oss i riksdagen och delar med sig av en stark förtröstan om Sveriges framtid. Men varje gång har situationen blivit sämre än vad regeringen räknade med. Vad beror det på? Vad kommer det sig av att regeringen ständigt måste skriva upp sina siffror för arbetslösheten och skriva ned sina siffror för tillväxten, alltmedan statens upplåning skenar i väg som aldrig förr? Det handlar inte om några obetydliga förskjutningar i perspektivet. Om man jämför det som Anne Wibble trodde i januari med vad hon tror nu i april, är det dramatiska skillnader i bedömningarna. Detta inträffar nu för femte gången i rad. Mönstret går igen med nästan spöklik upprepning.

Totalt räknar regeringen med att 173 000 jobb kommer att försvinna i år. Det är 53 000 fler jobb som försvinner än vad regeringen räknade med i januari. Skillnaden är ju förödande för de människor som berörs runt om i vårt land. Den ekonomiska tillbakagången sträcker sig nu över en längre period än vad vi någonsin har varit med om under hela 1900-talet. Den blir i år också kraftigare än vad regeringen kalkylerade med i januari. Vi får i år uppleva det under hela efterkrigstiden största raset i den privata konsumtionen. Kompletteringspropositionen innehåller den färskta nyheten, i jämförelse

med budgetpropositionen i januari, att den privata konsumtionen kommer att minska även nästa år.

När det gäller inflationen gjorde regeringen i januari den stränga kommentaren att en prisökning på mer än 5 % inte kan tolereras. Men i kompletteringspropositionen tas prisökningen obesvärat och utan någon skarp kommentar från Anne Wibble upp till 5,5 %.

Statens upplåningsbehov växer med ytterligare 50 miljarder nästa år. Gigantiska 255 miljarder behöver staten låna nästa år. Det betyder väl, Anne Wibble, att den svenska statsskulden inom kort kommer att bryta igenom enbiljonvallen?

Jag har under lång tid pratat ekonomi, även om jag kanske inte har gjort det så avancerat som Anne Wibble. Jag har träffat folk på föreningsmöten och arbetsplatser och har under många år diskuterat ekonomi med dem. Det har vid dessa diskussioner aldrig funnits behov av att använda uttryck som en biljon. För mig är inte en biljon ekonomi utan närmast astronomi. I det sammanhanget kan man säga att regeringens spådomar om budgetunderskottet då i så fall är astrologi, om man skall fortsätta använda den termen. (Applåder)

Jag kan gå vidare med att jämföra med vad finansministern sade i januari och vad hon säger nu. I rättvisans namn skall också sägas att i detta digra siffermaterial finns också några siffror som går åt det andra hållet, dvs. att man justerar upp i positiv riktning. Men den dominerande bilden med de tunga siffrorna innebär att det blir sämre än enligt finansministerns förväntningar för tre månader sedan.

Vad beror dessa ständigt grusade förhoppningar på? Har Anne Wibble någon gång lekt med tanken att det finns några samband i den svenska ekonomin som regeringen inte tar full hänsyn till? Inte kan väl regeringen få fortsätta att föra en politik som drar ner Sverige i allt djupare arbetslöshet, och som håller en alldeles för låg efterfrågan på hemmamarknaden? Det är inte bara socialdemokrater utan också företagare, ekonomer och många andra som säger att det är fel i avvägningen och att efterfrågan på hemmamarknaden skapar onödigt arbetslöshet och en onödig underproduktion.

Anne Wibble presenterade här under en timme – hon framhöll särskilt att hon var stolt, vilket vi noterar – vad hon kallade för en saneringsplan. Jag måste säga att bara själva ordet gör mig misstänksam. I den planen talas det om mycket kraftiga avgiftshöjningar.

När man går litet närmare in på det ser man att det handlar om starkt orättvist fördelade belastningar på de svenska hushållen. Man kan också fråga: I vilken utsträckning har Anne Wibble stöd av vice statsministern för denna saneringsplan? Jag såg att han var ute och talade om den här planen. Han sade beträffande föräldraförsäkringen att man får se om det blir något av det. Han sade att det är något som skisseras. Han använde det uttrycket.

Anne Wibble, är denna saneringsplan med andra ord en lös skiss, som kan bli litet vad som helst? I varje fall inbjöd Anne Wibble själv till tankar åt det hållet när hon talade om sitt barnbarn Nathalie. Det kanske är mer lekstuga än allvar i detta program, i varje fall om man skall döma av vad vice statsministern sade om att det kanske inte blir något av detta utan att det bara skisseras.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

Den avgörande frågan, Anne Wibble, är: Hur skall vi lägga om politiken, så att vi får i gång produktion, investeringar och nya jobb? Det förutsätter att hushållen har köpkraft, att företagen har investeringsvilja och att det finns politisk stabilitet och framtidsstro. Men på den frågan ges det i kompletteringspropositionen tyvärr inte något svar.
(Applåder)

Anf. 5 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Jag vill först tacka finansministern för hennes presentation. Regeringens förslag att sanera den svenska ekonomin innebär alltså strukturella budgetförstärkningar av i storleksordningen 80 miljarder. Om det kan man säga att det låter fantastiskt. Men man skall komma ihåg att effekten kommer om fem år. Man har alltså räknat på samma sätt som i den s.k. Lindbeckkommissionen. Men det är ändå rätt så bra.

Jag kan tänka mig att det har varit jobbigt för regeringen att enas om alla dessa åtgärder. Jag tror mig kunna inläsa vissa kompromisser och förstår att några regeringspartier kanske inte är helt nöjda. Men liksom en stor del av det svenska folket, hoppas jag att regeringen lyckas sätta krisen i centrum och stiga av sina egna käpphästar. Vi kunde skylla alla möjliga obekväma beslut på EG. Då gick det väldigt bra i denna församling och i andra. Nu gäller det att kunna skylla just på krisen. Jag säger detta om sammanhållningen i regeringen, därför att min bedömning är att ingen vettig människa i Sverige vill lamslå landet genom att utlösa nyval.

Den s.k. marknaden vill förvisso höra signaler om ett samlat, gärna imponerande, aktionsprogram från regeringen. Den vill också höra att minoritetsregeringen kan få majoritet för sin politik. Jag återkommer till det.

Vi talar om miljoner och miljarder. Vi hörde förut om astronomi och astologi och alltihop. Det är klart att nollorna radas upp och att proportionerna blir svårbegripliga. Det är ett ekonomins universum som vi befinner oss i. Men om man i stället ändrade dessa siffror och gjorde miljarder till tusenlappar, tror jag att folk skulle börja förstå.

Vi tänker oss en familj som har totala inkomster på 350 000 kr om året. Det låter ju bra. Men det värsta är att de har planerat utgifter för 550 000–600 000 kr. Det går väl aldrig, säger herr Svensson. Då säger fru Svensson: Då få vi väl låna. Då säger han: Det lär väl inte gå, eftersom vi inte har några pengar på banken, inte har någon säkerhet och redan har lånat 1 miljon.

Det gäller alltså att dra ned på allt, att jobba mer, att vara mycket påhittig och ändå ha någon som hjälper till, därför att man hela tiden skall betala räntan på lånet som bara den är 100 000 kr, och den kommer man inte ifrån. Det vill till att grannar och andra är hjälpsamma.

Så ser alltså den svenska ekonomin ut, om man byter ut tusenlapparna mot miljarder och alltså lägger till sex nollor.

Våren 1993 kan vi konstatera att något måste göras. Det som vi gör, i detta fall i riksdag och regering, måste vara kraftfullt. Det måste vara trovärdigt. Det måste vara en satsning på människans initiativkraft och entreprenörskap. Det måste vara rättvist, dvs. möjligt att svälja för folk. Det politiska budskapet måste accepteras av medborgarna. Det är ett ganska självklart uttalande. Den svenska uppfattningen om rättvisa är i stort sett att man är

mycket noga med att de sämst ställda inte får det värre och att de som har det bäst får offra en del. Det som vi beslutar måste också vara möjligt att sälja på en marknad och till företagen, sälja i bemärkelsen övertyga. Och det måste meddelas vid rätt tidpunkt.

För att börja bakifrån är rätt tidpunkt i dag, den 22 april. Signalerna från den här kammaren måste vara klara och förtroendeingivande. I annat fall kanske vi kan ta ledigt allihop och överlåta Sveriges styrelse till Världsbanken och Internationella valutafonden. Jag tror att marknaden runt omkring förväntar sig något också av Riksbanken, något som liknar en genomtänkt politik och inte rent formeltroende. Även Riksbankens allra största vänner måste hålla med om att Riksbanken har gjort ödesdigra misstag. Nu får det inte ske igen. Räntan måste ned.

Om folk skall välja den beska medicinen måste också ledarna föregå med gott exempel – attackera fallskärmsavtalen, publicera, ändra och förbjuda dem, behovspröva barnbidrag, osv. Ni känner igen våra synpunkter.

De övergripande målen måste vara att få ned räntan och att öka antalet jobb. Det är vi alla överens om. Men då gäller det den effektiva räntan, och det gäller de riktiga jobben, inte de konstgjorda. Om vi härifrån visar en stark finanspolitik, kanske det får goda penningpolitiska konsekvenser, dvs. sänkt ränta. Men det är som sagt den effektiva räntan. Den ränta som ni, jag och små och medelstora företag betalar är nämligen dubbelt så hög som den som Riksbanken har. Det är den på grund av de usla bankaffärerna, som man försöker täcka genom en fullständigt absurd räntemarginal.

Bankakutens arbete, som vi diskuterade här i går, måste accelereras. Nya metoder måste prövas, t.ex. tillgångsgarantin, som jag nämnde i går. Och det måste gå fort. Utan ett fungerande kreditsystem får vi nämligen inte något fungerande näringsliv och inte heller något välstånd eller någon sysselsättning värd namnet.

Att det skall skapas riktiga jobb, är vi alla överens om på många sätt. Det som arbetsmarknadsminister Hörnlund har kommit med är säkert bra, men det måste också vidtas mer konstruktiva åtgärder. Jag tycker, vilket har framförts förut, att en sådan sak som att slopa turistmomsen och att man inte behandlar den som en ren momsfråga utan som en tidsbegränsad och tillfällig arbetsmarknadsåtgärd är ett intressant projekt. Låt oss anta att det skulle skapa 20 000 nya jobb. Låt oss också anta att det betyder 20 000 glada människor och 20 000 ännu gladare familjer. Vad är då faran med detta? Vad är det som vi satsar? Jo, vi satsar en teoretisk intäkt på 2 miljarder. Detta kan man jämföra med de ungefär 90 miljarder av arbetslöshetsrelaterade åtgärder som vi talar om här. Vi kommer att försöka motionera i den frågan via arbetsmarknadsutskottet och se det på det sättet.

Till sist vill jag säga, att när det gäller kompletteringspropositionen i dess huvuddrag, kommer vi att stödja regeringen. Vi kommer att garantera att budgetförstärkningen verkligen en gång beslutas, när den då skall beslutas i utskott osv., även om vi på någon eller några punkter kommer att argumentera för andra lösningar. Men totaleffekten blir i så fall bara bättre och större. Det budskap som går ut härifrån är alltså minst lika bra som det som regeringen har presenterat.

Den senaste månaden har jag själv arbetat mycket intensivt och försökt

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

vara ganska konstruktiv. Jag har skaffat mig en uppfattning om vad som nu krävs i Sverige. Överallt – det är väldigt många från många olika kategorier i samhället – får man samma reaktion: Visst är det kris, det är värre än någonsin. Nu måste ni politiker göra någonting. Sluta käbbla, börja jobba, annars går det riktigt illa.

Mina överläggningar med regeringens företrädare verkar lovande. Det är min personliga bedömning, och den ligger till grund för vårt agerande när vi nu stöder regeringen.

Krismedvetandet finns nu i alla läger. Allt fler människor börjar förstå att det är konkreta och realistiska åtgärder som krävs. Om det misstroende som onekligen har funnits mellan regeringen och Ny demokrati trappas av och förbyts i ömsesidig respekt, har redan mycket vunnits. Själva vill vi givetvis gärna finna en förklaring till varför man inte lyssnat på oss, när vi faktiskt bevisligen, om ni tänker efter, haft rätt i många och avgörande frågor. Vår inneboende blygsamhet förbjuder oss att nämna dem alla.

Ny demokrati kom in i politiken för att ändra och för att representera den icke-politiska verkligheten, kan man säga. Med den bakgrunden är det självklart att vi måste göra allt för att lösa den svenska krisen. Ny demokrati kommer att jobba hårt och leta efter goda idéer, som finns hos vanligt folk och hos experter. Vi kommer inte att leta efter svårigheterna. Vi letar efter möjligheter. Sedan kommer vi att göra allt vi kan för att övertyga andra om dessa möjligheter.

Om vi över huvud taget vill skapa en framtid för Sverige, måste vi återvinna optimismen. Vi måste återvinna framåtandan och framtidstron. Det duger givetvis inte att envist älta svårigheterna. Sverige har många möjligheter. Dem ställer vi upp på, och dem skall vi förbättra. Jag återkommer med några frågor.

(Applåder)

Anf. 6 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Det var intressant att höra mormor Wibbles utläggning om att detta är en finanspolitik för framtiden, för våra barn och barnbarn, inte minst för hennes eget barnbarn tydligen. Jag skulle gärna önska att vi hade en finansminister i det här landet som inte var så trångsynt utan som också såg till andras barn och barnbarn.

Jag tror att en av de frågor som väldigt många i dag ställer sig är just: Hur skall det gå för våra barn och barnbarn? Det gör jag själv som mamma. Jag har två tonåriga barn, som går på högstadiet och som säkert skall gå på gymnasiet men som sedan naturligtvis hoppas på att få ett jobb. Jag undrar mycket hur det kommer att gå för dem. Jag har letat i finansplanen – det jag har hunnit ögna igenom – efter radikala åtgärder som skulle kunna stilla min oro. Jag har inte hittat särskilt mycket, måste jag säga.

Anne Wibble sade också att de som inte var med på festen inte heller skall behöva betala notan. Det låter väldigt bra, tycker jag, men jag är övertygad om att ofantligt många människor i Sverige i dag tycker att det är just dessa som får betala notan, trots att de inte har varit med på någon fest över huvud taget de senaste decennierna. Det är alla dem som i dag faktiskt får se sin levnadsstandard reducerad, rakt över, de människor som i dag lever på mar-

ginalerna och som ständigt attackeras av den ekonomiska politik som den här regeringen för – sänkningen av a-kasseersättningen, införandet av karensdagar, sänkningen av sjukersättningen och de aviserade försämringarna när det gäller nivåerna över huvud taget, t.ex. föräldraförsäkringen. Vilka av dessa människor, Anne Wibble, är det som har varit med på den bera-made festen? Det undrar jag.

Vi har under de senaste veckorna kunnat åse väldigt många personer i höga befattningar som alldeles uppenbarligen har festat mycket under 80-talet och som har fått stora utfästelser i form av fallskärmsavtal och liknande för att de skall kunna tillförsäkra sig om att fortsätta att festa, oavsett hur det går för Sveriges ekonomi och för de flestas ekonomi och levnadsstandard. Det är upprörande och vämjeligt att se. Jag tror inte, Anne Wibble, att särskilt många i Sverige uppfattar den här föreslagna politiken som förtroendeingivande eller som uppfattar de förslag som regeringen nu kommer med som att de innebär att vi på något sätt delar på bördorna. Framför allt innebär de över huvud taget inte att de som har festat på något sätt skall vara med och betala notan.

Man vägrar konsekvent från regeringens sida att över huvud taget försämlra för människor som har det bra ställt, enkelt uttryckt. Man vägrar konsekvent att använda sig av de medel som står till buds för att få ner budgetunderskottet, vilket är viktigt. Jag är också av den uppfattningen.

Vi har fått se att budgetunderskottet kommer att växa med 30 miljarder. Katastrofen har alltså blivit värre sedan januari. Regeringen har räknat fel. Det har Jan Bergqvist mycket riktigt lagt ut texten om, så jag behöver inte ta upp det ytterligare, utan det är bara att konstatera. Ändå berömmar man sig av att föra en trovärdig politik.

Det står också på en sida i finansplanen att det faktum att exportindustrin nu ökar tas till intäkt för att man för en lyckad politik. Man har tagit det som ett bevis för att regeringen har fört en riktig politik. Anledningen till att investeringarna ökar i Sverige och att exportindustrin går bra är att kronans värde har sjunkit. Det var faktiskt en följd av regeringens misslyckade politik. Man försökte krampaktigt hålla fast vid kronans fasta värde, men det misslyckades. Resultatet blev ökade investeringar, men det är faktiskt inte regeringens förtjänst.

Jag är övertygad om att vi naturligtvis måste göra något åt budgetunderskottet. Vi får räntekostnader på kanske 100 miljarder per år, som de ligger på nu. Det går inte, det kan vi vara överens om. De kommer att äta upp alla de nödvändiga investeringar och satsningar som vi behöver göra för att råda bot på bl.a. arbetslösheten. Alltså måste man sänka budgetunderskottet. Då måste vi naturligtvis diskutera besparingar, men man måste också diskutera hur vi skall kunna öka statens inkomster.

Det finns ett sätt som heter skatter. Det vägrar regeringen konsekvent att använda sig av. Tvärtom visar man med stolthet hur man har fått ner skattekvoten till litet under 50 %. Det är man stolt över, trots att man vet att skatteuppgörelsen med Socialdemokraterna var ofinansierad och innebar sänkta skatter för höginkomsttagare, medan låginkomsttagare fick det besvärligt ekonomiskt. Dessutom är detta en av orsakerna till det budgetunderskott

som vi har i dag. Ekonomer tvistar om hur stor del – 30 miljarder, 50 eller 100 miljarder – som är resultatet av den ofinansierade skattereformen.

Jag tycker inte att det är någonting att vara stolt över. Tvärtom borde man erkänna att det inte var bra. Nu kanske vi får återställa litet av de orättvisor som man skapade med skattereformen genom att faktiskt höja vissa skatter. Då tänker jag inte bara på de punktskatter som regeringen har föreslagit i finansplanen. Där skulle jag dessutom gärna vilja veta vad det är för skatter, om det gäller alkohol, tobak, miljöavgifter eller bensin.

Vi föreslår helt enkelt att vi tar in skatter för att bättra på statsfinanserna. Vi föreslår att man sänker grundavdraget, att man tar bort hela grundavdraget för de personer som har en årsinkomst över brytpunkten, dvs. över 200 000 kr per år. Det ger en inkomstförstärkning till statskassan på mellan 7 och 8 miljarder, alltså betydligt mer än det som regeringen tar in genom sin allmänna sänkning, som innebär att också människor med låga inkomster får vara med och betala. Det innebär alltså mer pengar in i statskassan och på ett betydligt rättvisare sätt.

Vi tycker också att människor som i dag faktiskt har höga inkomster kan tåla en skattehöjning på 5 %. Vi tycker att det är rimligt att just de löneskikt och de grupper i samhället som har fått lättnader nu skall vara med och betala och se till att vi tillsammans kan ta oss ur den finansiella kris som vi är i och se till att vi kan sänka budgetunderskottet, så att vi får pengar över till någonting annat än att betala räntor. Det skulle vara en rättvis politik. Men det vill inte regeringen. Regeringen har inte ambitionen att föra en rättvis politik.

Det är cyniskt när mormor Wibble talar om sitt barnbarn och att det skall gå bra för henne – jag hoppas gärna att det gör det –, när man ser på hur det ser ut för ungdomarna i dag och vad man på arbetsmarknadssidan gör för dem. Jo, man försvagar stödet och försvårar för ungdomar, framför allt människor under 25 år, att få en möjlig nivå att leva på. Man sänker utbildningsbidraget till en nivå som inte är möjlig att leva på. Man säger att bidraget skall vara 65 % av ersättningsnivån, som är 80 %, dvs. man skall leva på 53 % av den lön man har, annars får man ingenting. Det är ungdomarnas situation, Anne Wibble. Resonemanget om att det är en rättvis politik och en satsning på ungdomarna går inte ihop.

Det enda sättet att få tillbaka en framtidstro är att låta människor arbeta. Men den politik som regeringen för går konsekvent ut på att människor tvingas ut i arbetslöshet.

Jag tänker också på situationen i kommuner och landsting. Det är bra att man häver skattestoppet, tycker jag. Men vad kommer det att innebära för situationen i kommuner och landsting när man samtidigt talar om att man skall frysa statsbidragen och att man skall göra framtida besparingar på 35 miljarder kronor inom den offentliga sektorn? På vilket sätt löser det problemen med de förväntade 30 000–50 000 arbetslösa, som Kommunförbundet och de kommunalanställda har visat på, just inom den offentliga sektorn, kvinnornas arbetsmarknad? Det är en mängd djupa orättvisor i den här politiken, vilket gör att det blir cyniskt när man talar om förtroendeskapande politik.

Det finns fler detaljer som jag kan återkomma med i nästa inlägg. Men jag

tycker att det skorrar illa när Anne Wibble talar om framtid, barn, barnbarn och rättvisa. Detta är en djupt orättvis politik, som leder in i en framtid med djupa sociala klyftor och ökade skillnader i levnadsvillkor.
(Applåder)

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

Anf. 7 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jan Bergqvist frågade vad det beror på att inte alla prognoser slår in precis som man har tänkt sig. Låt mig säga att en väsentlig faktor är att arvet från 80-talet i fråga om inflationsekonomi och spekulationsekonomi är tyngre och större än vad någon kunde tro. Då regerade för all del inte vi.

Vi har den ganska otacksamma rollen att betala notorna från det ganska hämningslösa 80-talet. Det är rätt många tiotals för att inte säga hundratals miljarder kronor som detta handlar om i pengar. Det är oändligt mycket värre för alla de enskilda människor som genom att inte ha något jobb tvingas betala dessa 80-talsnotor. Det är en förklaring som tyvärr är alltför korrekt.

I det korta perspektivet vet alla att den svenska ekonomin påverkas mycket starkt av utlandet. Det har skett en stark försämring av den tyska ekonomin under bara de senaste månaderna. Detta kan man inte trola bort, även om man gärna skulle vilja. Det innebär att den svenska ekonomin påverkas negativt av utvecklingen i Tyskland. Det är det huvudsakliga skälet till att siffrorna inte ser exakt likadana ut som de gjorde i januari.

Jag tyckte ändå att det fanns något av positivt slag att ta fasta på i Jan Bergqvists inlägg. Det var mycket bra att Jan Bergqvist var bekymrad över statsskulden och dess storlek. Det är också jag. Det utgör i själva verket hela angreppssättet för regeringens politik, att vi är mycket bekymrade över statsskulden och vill göra någonting åt den. Det är bra att Jan Bergqvist också är bekymrad. Jag har tyvärr inte märkt att han vill göra så väldigt mycket åt det. Viljan att göra något kanske kommer så småningom.

En annan fråga som ofta diskuteras i den nuvarande ekonomiska situationen är läget på hemmamarknaden, frågan om expansion. Jag är mycket för expansion på rätt sätt. Den viktigaste expansionen som vi kan skapa nu är den som skapas genom lättnader i penningpolitiken. En av finanspolitikens allra viktigaste uppgifter är att skapa sådan stadga och sådant förtroende i långsiktigheten i de finanspolitiska insatserna att det möjliggör lättnader inom penningpolitiken, kort sagt en litet lägre ränta. För att detta skall vara möjligt, något man inte bara kan tycka till om rätt upp och ner och önska sig, måste det finnas ett långsiktigt förtroendeskapande, stabilt program för en sanering av de offentliga finanserna. Det förefaller det att göra i parlamentet.

Ordet sanering har valts med viss omsorg, inte för att det skall ge intryck av att det här är något glädjebudskap. Det är klart att detta är mycket svårt för många människor. Det illustrerar att arvet från 80-talet är stort och behöver saneras och att det inte är alldeles enkelt att göra det, utan det kräver uppoffringar från många.

Det är viktigt i ett sådant perspektiv, tycker jag, att man också kan visa upp att det ger resultat, att det faktiskt blir bättre. Det är också innebörden i de långsiktiga kalkyler som finns i den reviderade finansplanen. Vi ser där

att ekonomin börjar växa nästa år. Den bedömning som vi gör av arbetslösheten nästa år är faktiskt något ljusare än den bedömning av arbetslösheten som gjordes i januari, om man räknar med de nya definitionerna. Det är ju positivt. Vi ser att vi kan nå en tillväxt på ungefär 3 % om året, vilket är mycket bra. Det kommer att finnas utrymme för en ökning av den privata konsumtionen, inte fullt så stor som man skulle önska, men ändå tillräcklig. Det kommer att bli en nedgång i arbetslösheten och fler jobb kommer. Vi får en ganska viktig och stor uppgång i export och företagsamhet, industriproduktion och liknande.

Bland de frågor som jag tyckte mig notera var en där det talades om olika grader av exakthet i de olika posterna i saneringsprogrammet. Det ger mig tillfälle att precisera hur detta arbete är tänkt att gå till.

Vi förelägger nu riksdagen hela detta 81-miljardersprogram. Det är mycket omfattande. Det skall sedan följas upp av enskilda förslag i konkret bemärkelse. Beträffande de förslag där vi väntar oss att lägga fram konkreta lagstiftningsposter relativt snart är vi också mer konkreta i den reviderade finansplanen. Vi är faktiskt ganska exakta. Det gäller t.ex. reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen. Det gäller reformeringen av ATP. Det gäller sannolikt delpensionen. Det gäller reformeringar inom tandvårdsförsäkringen och det gäller i hög grad en effektivisering av skattekontrollen, som vi redan har satt i gång.

Jag tycker att det är viktigt att markera att det är de förslag som skall föreläggas riksdagen i den allra mest slutliga beslutspunkten under den närmaste tiden, inom 1–1 1/2 år eller inom denna mandatperiod, som är exakta i den reviderade finansplanen. Förslag som skall föreläggas riksdagen och träda i kraft 1997, t.ex. inom bostadsområdet, bör faktiskt inte vara exakt preciserade år 1993. Det finns en verklighet som skall ha en viss betydelse.

Det väsentliga är att storleken på detta saneringsprogram upprätthålls och att det finns mycket tydliga poster och belopp som visar hur saneringsprogrammet skall sättas ihop. Därför är konkretiseringen i programmet ett mycket starkt stöd för den förtroendeskapande politik som är nödvändig för den expansion vi vill ha inom penningpolitiken.

Jag noterade att Ian Wachtmeister tyckte sig finna en ganska god gemensam insikt i det som står i finansplanen. Det är bra.

Det finns väl antagligen några punkter där vi gör litet olika bedömningar, t.ex. i fråga om turistmomsen. Den växelkursförändring som har inträffat ger en mycket kraftig stimulans till turistnäringen, som för övrigt tillhör de verksamheter som verkligen går bra i dag.

Gudrun Schyman tog upp en del olika frågor. Till en början hävdade hon att det som går bra, går bra bara därför att växelkursen flyter. Det är inte korrekt. Man måste också ta hänsyn till den låga prisökningstakten, som är en väldigt viktig ingrediens i hela den ekonomiska politiken, så att den förblir låg. Man måste även ta hänsyn till den mycket starka förbättring av produktiviteten i företagen som har skett och fortsätter att ske – förra året, i år och i framtiden. Detta är den långsiktiga basen för en bra utveckling av vår industri.

Jag noterade också att Gudrun Schyman förmodligen har tagit stort intryck av den debattskrift som presenterades i början på veckan och som

handlade om ganska omfattande skatteförändringar. Hon hävdade också att det var ganska dåligt med lägre skatter. Hon menade att skattereformen var alldeles galen, eftersom den innebar att några miljarder kronor föll bort. Jag tycker att det är mycket positivt för Sveriges ekonomi, för företagen och för jobben att vi, snabbare än vi tidigare kunde bedöma att vi skulle göra, kommit ner till en skattekvot som faktiskt är under 50 %. Om jag inte minns mig var det någonting som även Socialdemokraterna tyckte var eftersträvarsvårt för tio år sedan. Detta har vi åstadkommit på kortare tid än vad vi trodde.

Det är mycket viktigt att vi inte börjar föra en felaktig politik och tro att vi skall kunna lösa budgetproblemen genom mycket bastanta skatteökningar. Då tror jag faktiskt att man skulle bita sig själv i svansen. Det leder inte till de jobb man vill skapa. När man säger sig vilja skapa flera jobb, har jag litet svårt att förstå varför man tror att detta bäst sker om man gör det dyrare och svårare för företagen att anställa flera människor. Det borde egentligen vara tvärtom.

Det finns en punkt som jag tycker att det finns anledning att diskutera ytterligare – det gäller i och för sig för många punkter. Det här gäller dock en punkt där det skulle vara särskilt intressant att höra hur bedömningarna görs, eftersom de påverkar den ekonomiska politikens utformning. Det gäller det privata sparandet. Detta är en av de mera osäkra posterna i prognoserna. I bedömningarna ligger en mycket stor sparandeökning. Jag tror själv att detta ger möjlighet till en ganska god konsumtionsutveckling framöver. Människor kommer nämligen inte att ha kvar ett sådant starkt önskemål om en sparandeökning under den kommande femårsperioden.

Anf. 8 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! En uppmaning i all välmening till finansministern: Sluta att skylla allt på utlandet och det största oppositionspartiet. Jag tror att Anne Wibble själv skulle tjäna på att diskutera dessa frågor litet mera nyanserat.

Jag tog upp frågan om varför regeringen, varje gång den återkommer med nya kalkyler, systematiskt får överge sina gamla. Varje gång man presenterar ett perspektiv är det sämre än förra gången. Detta har nu upprepats så många gånger att även Anne Wibble borde fundera över vad det beror på. Hon gav en förklaring här och sade själv att förklaringen tyvärr är korrekt. Jag skulle nog vilja säga att förklaringen var ytterligt ansträngd. Jag minns en partivän till Anne Wibble som blev ganska hårt trängd i en debatt och försvarade sig med följande förklaring: Det kan väl hända att jag överdriver, men inte så mycket att jag menar motsatsen till vad jag säger. Det kanske är någonting för Anne Wibble att tänka på.

Om vi när det gäller arbetslösheten tittar på den siffra som är mest kännbar, nämligen siffran över arbetslösheten i år, får regeringen skriva upp sin egen prognos från 6,2 % till 6,9 %. Detta är verkligheten.

Jag noterar att det inte är många som har fått den omtalade kompletteringspropositionen ännu. Jag förstår att regeringen har jobbat med den in i det sista. Jag har själv inte sett den i dess hopbundna form, utan jag fick den i går kväll i form av en pärm att läsa i. Jag bläddrade förtvivlat för att få se vad man sade om näringspolitiken. Jag vet inte om bladen om det avsnittet

möjligen var uryckta. Men jag har förstått att det över huvud taget inte finns någon bilaga om vad som skulle behövas, nämligen en aktiv näringspolitik som bidrar till en stark växtkraft i näringslivet. Detta är en avgörande svaghet. Frontlinjen mot underskotten och underproduktionen går i kampen mot arbetslösheten. Regeringens s.k. plan för att sanera statsfinanserna saknar det väsentliga, nämligen de stora besparingar som uppstår genom att allt fler får arbete och allt färre tvingas leva på bidrag.

Efter att ha läst i den reviderade finansplanen måste jag säga att det förekommer en hel del hokusfokus med siffrorna. När det gäller den offentliga konsumtionen presenterar man något slags besparing. Utgångspunkterna avgör hur stor besparingen kommer att bli. Lindbeckkommissionen hade tänkt sig att den offentliga konsumtionen i framtiden normalt skall växa med 3 %. Det motsatte man sig och sparade således 42 miljarder. Regeringen säger att man i sina antaganden utgår ifrån att konsumtionen växer med 2 %, alltså sparar man 35 miljarder. Det är ett märkligt sätt att hantera dessa frågor på. Verkligheten är att den kommunala och statliga konsumtionen minskar år från år och att detta kommer att få mycket allvarliga effekter på sysselsättningen, på viktiga kommunala verksamheter och för en rättvis fördelning. Kommunernas verksamhet kommer i själva verket inte att ligga kvar på noll, utan det är fråga om en kraftig minskning.

När det gäller fördelningsfrågorna kan jag ta ett exempel. Det gäller vad som snart kommer att drabba de arbetslösa. Genom att man inför karensdagar och dessutom gör det på ett osedvanligt brutalt sätt kommer de arbetslösa att mitt under semesterperioden i sommar få en stjärnmäll från regeringen i form av fem karensdagar. Medan de andra som har arbete kanske får något extra till semestern, kommer de arbetslösa att få en mycket kraftig sänkning av sin standard. Det är tyvärr ett av många exempel på att regeringens fördelningspolitik inte präglas av rättvisa.

Avslutningsvis vill jag som ytterligare ett inlägg i diskussionen om efterfrågan på hemmamarknaden referera till en teckning av Helga Henschen. På teckningen finns en man som säger: Jag mår inte riktigt bra i dag. Jag har så förskräckligt dålig köpkraft.

Anf. 9 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! I den allmänna generationstävling som har utbrutit här ber jag härmed att få meddela att jag är både farfar och morfar och detta fem gånger om. Med den logik som här gäller måste jag veta väldigt väl vad jag talar om. Det är alltså bäst att ni lyssnar på vad jag nu har att säga.

Ny demokratis val har varit att antingen stödjade regeringen eller förlänga krisen, osäkerheten och den ekonomisk-politiska villervallan. Ni har hört vårt val. Socialdemokraterna gjorde det ganska lätt för oss, eftersom de förespråkar att man skall återgå till den typ av samhälle som just nu håller på att förgöra sig självt och som har bevisat sin egen orimlighet. Det är ju det skiftet vi måste åstadkomma. Sent skall syndaren vakna. Det tar väl ett par år till för Socialdemokraterna.

Regeringens föreslagna åtgärder ger tillsammans en effekt på 161 miljarder kronor över fem år. Jag skulle vilja jämföra det med de 196 miljarder kronor över sex år som Ny demokrati framförde i valrörelsen men som be-

möttes med spott och spe av alla och idiotförklarades av medierna, som verkar ha extra svårt att hänga med i enkla och ganska självklara ekonomiska resonemang.

Inom det sparbeting som nu finns på den offentliga sektorn fram till 1998 kommer det att krävas okonventionella grepp. Vi har lagt fram förslag om att man skall slakta de heliga korna. Det kan gälla allt, såsom bistånd, flyktingpolitik, organisationsbidrag, partistöd och vad man vill. Jag vill här bara hänvisa till de utredningar som tidigare JO Per-Erik Nilsson gjorde beträffande asylprövningarna och som Riksrevisionsverket gjorde beträffande förläggningsskostnaderna för att visa att det visst finns väl belagda möjligheter. Man kan sänka ersättningsnivån till 80 % rakt över även i fråga om arbetslöshet och familjepolitik. Man kan gå vidare till organisationer, partier, bistånd och över huvud taget allt när det gäller bidrag. Man bör se på detta.

När det gäller ungdomen måste vi tillsammans skärpa oss för att ändra lagar, regler och förordningar så att förutsättningarna för ungdomarna blir vettigare. Vi måste helt enkelt ha ett system, som innebär att det skall stämma, om man såsom 16–18-åring ser framåt i livet. En del skall inte få lån för att studera, medan andra får lön för att göra det. Ungdomarna lär sig en massa knep, t.ex. att de skall först gå till a-kassan och sedan jobba svart. Allt detta måste man angripa. Vi i vår generation är kanske ganska luttrade, men ungdomarna är det inte. Jag tror därför att detta är en av de absolut viktigaste sakerna att tänka på.

Jag har några frågor till finansministern. Man talar om en miljöskatt. Jag vet inte vad det är, och jag är därför minst sagt nyfiken. Jag hoppas att det inte är någon skatt som gör det svårare för svenska företag och som skrämmar tillverkningen ur landet. Det vore inte särskilt smart.

När det gäller företagsamheten vill jag framhålla att det behövs fler arbetsgivare, även om ordet arbetsgivare är ett fult ord i Sverige. Men vi kan ju bortse från Arbetsgivareföreningen och bara tala om arbetsgivare. Vad kommer man då att göra för småföretagen utöver det som vi har hört förut? Är någonting på gång? Det är väldigt viktigt för de riktiga jobben.

I fråga om verk och myndigheter över huvud taget ser vi hur beloppen stiger och stiger. Jag vet inte hur många hundra miljarder som nu skall slussas ut via myndigheter och verk, som egentligen inte är organiserade för att klara av det – och som kanske inte heller klarar av det utan i panik sprider pengar omkring sig. Där krävs det en enorm skärpning.

Bidragssmyglet är en liknande fråga.

Den privata konsumtionen, som det nu talas om, beror inte bara på det som man skriver i en budget. Men den beror förvisso på ett fungerande kreditsystem. Vi måste få banksystemet att fungera. Vi måste också få ner räntorna till en rimlig nivå, och vi måste skapa framtidstro. Om vi lyckas med det, kommer svenskarna att börja konsumera så att ni får hålla igen. Det ligger nämligen inte i den svenska nationalkaraktären att spara. Vi har varit sämst i världen i det avseendet under alla årtionden utom precis just nu. Jag tror att detta går att rätta till.

Sedan har jag några frågor till statsministern, som enligt vår besynnerliga riksdagsordning inte får svara på dessa frågor. Medierna får väl som vanligt

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

ta över riksdagens funktion. Men jag ställer i alla fall frågorna här, för de är angelägna.

1. Vi menar som bekant att fallskärmsavtalen är en skam i dagens Sverige och att de kan tas bort i den offentliga sektorn, som ju är vårt ansvarsområde. Vad anser statsministern?

2. Vi tycker att momsen skall vara en krisregulator, dvs. om den inhemska efterfrågan sackar efter för mycket, parerar man med sänkt moms. Vad säger statsministern om det?

3. Behovsprövade barnbidrag är ett s.k. rättviseförslag, som vinner allt större stöd. Vad säger statsministern?

4. Det svenska biståndet kan onekligen effektiviseras. Andra former kan tillgripas. Det kan vara ett bundet bistånd, export- och investeringskreditgarantier m.m. liksom en fokusering på vår egen närhet. Vad är statsministerns reaktion?

5. Till sist. I denna debatt har jag uttryckt min tillfredsställelse med de kontakter som ägt rum med statsministern och andra och mellan Ny demokrati och regeringen. Hur vill regeringen gå vidare? Hur ser statsministern på den situationen?

Anf. 10 ANDRE VICE TALMANNEN:

Frågor till statsministern kan lämpligen ställas vid den frågestund som äger rum kl. 14.30 i kammaren.

Anf. 11 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Även jag skall ta upp frågan om a-kassenivån och karensdagarna, om finansministern har lust att lyssna i denna debatt.

Det är ett faktum, som också vi har uppmärksammat, att man tydligen planerar att ta ut dessa karensdagar retroaktivt. Ersättningsnivån sänks fr.o.m. den 1 juli, dvs. i praktiken fr.o.m. den 5 juli. Men tydligen kommer alla som har någon form av ersättning – a-kassa eller någon annan – även om de befinner sig i slutet av en period att få avdrag för fem karensdagar, dvs. lagom till semestern. Jag undrar vad Anne Wibbe har att säga till dessa personer. Det skulle vara intressant att höra.

Över huvud taget vore det intressant att höra hur finansministern resonerar och hur det är möjligt att finna det försvarbart att sänka nivåerna i a-kassan, när det för en hel del personer faktiskt innebär att de hamnar under socialbidragsnormen och alltså tvingas att begära bistånd varje månad för att komplettera ersättningen.

Jag har framför mig en artikel ur SKTF-Tidningen. Det handlar om en arbetslös läkarsekreterare, som före den 1 juli hade 172 kr kvar i månaden. Hon är en ensamstående mamma med ett barn. Efter den 1 juli kommer hon att gå back med 550 kr i månaden. Jag tror att hon är långt ifrån ensam i denna situation. Liknande situationer kommer att uppträda för andra. Jag tänker på konsekvenserna av den försämring av föräldraförsäkringen som är påtänkt: en sänkning av nivån till 80 %.

Är Anne Wibbe medveten om att detta innebär att många kvinnor med låga löner inte kommer att ha möjlighet, om de är ensamstående, att ta ut föräldraförsäkringen med mindre de kompletterar med socialbidrag? Är det

rimligt med en sådan ordning? Det handlar ju inte om ett tillfälligt inkomstbortfall på 14 dagar eller tre veckor, som man möjligen skulle kunna resonera om när det gäller sjukförsäkringen, utan här handlar det om ett helt år, då man skall leva på 80 % av sin lön. Är man ensamstående och har ett löneläge som är ganska vanligt för kvinnor på 10 000–12 000 kr i månaden, går det helt enkelt inte ihop.

Jag skulle också vilja höra hur man i regeringen har resonerat när man påstår sig omfatta jämställdhetssträvanden. Samtidigt måste man ju vara medveten om att en sådan här sänkning av nivåerna i föräldraförsäkringen naturligtvis innebär att det blir än viktigare att det hela tiden är den högre lönen som kommer in, dvs. mannens lön.

Jag vet att Anne Wibbles kollega Bengt Westerberg är medveten om att föräldraförsäkringens utformning står i direkt relation till kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Jag vet att han har lagt fram förslag om att införa en månadskvoteringsordning för att från jämställdhetssynpunkt motverka de negativa effekterna. Jag har inte återfunnit det förslaget i finansplanen. Det skulle vara intressant att få höra hur diskussionen har förts i regeringen och framför allt vad man har kommit fram till. Det är alldeles uppenbart att om ersättningsnivån i föräldraförsäkringen sänks, permanentas situationen med få män som utnyttjar föräldraförsäkringen. Vi kommer säkert att få se en tillbakagång i stället för ett ökat uttag bland männen i fråga om föräldraförsäkringen. Det är en tillbakagång som jag inte trodde låg i Folkpartiets intresse.

Så till diskussionen om skatterna. Finansministern framhåller fortfarande i att det är positivt att skatterna har sänkts och att det t.o.m. har gått snabbare än vad som förutsågs från början. Men det måste väl ändå bero på vad resultatet har blivit? Det är väl inte positivt om resultatet av de sänkta skatterna inte har blivit att människor arbetar mer utan att det i stället i vissa inkomstlägen, nämligen de där man får stora skattelättnader, har blivit ett ökat sparande, som i dag inte används till vare sig investeringar eller konsumtion utan tvärtom är ett problem i dagens budgetunderskott. Det är väl inte positivt om dessa sänkta skatter innebär att vi får ökade sociala klyftor och problem i samhället och att gapet mellan fattiga och rika ökar – för att uttrycka det hela enkelt. Skatter och skattesänkningar över huvud taget kan inte vara ett självändamål. De är väl ett instrument för att utforma en politik som gör att vi får ett samhälle som är präglad av de värderingar vi har.

Mina värderingar är rättvisa och jämlikhet. Då är skatterna ett bra instrument att använda för att omfördela, dvs. ta pengarna där de finns och föra över dem dit där de behövs. I det här fallet handlar det om att ta pengarna där de finns hos högavlönade, ofta låsta i ett improduktivt sparande, och föra över pengarna till de hushåll som behöver dem för konsumtion. På det sättet får vi en ökad konsumtion och efterfrågan.

Det måste vara ett problem, Anne Wibble, att så många av era förslag spår på det problem som en låg inhemsk efterfrågan utgör. I och med det spår man på arbetslösheten i stället för att föra fram det som borde vara huvudmålet för den ekonomiska politiken: Arbete åt alla!

Anf. 12 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Låt mig ta upp några av de punkter som har kommenterats här. Det skulle, till att börja med, vara intressant att få veta om Jan Bergqvist

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Debatt med anledning av kompletteringspropositionen

är för eller emot en begränsning av den offentliga konsumtionen. Det gick inte att utläsa av hans inlägg. Hittills har Socialdemokraterna varit motståndare till detta. Om man nu menar allvar med att faktiskt ha ett saneringsprogram, om Jan Bergqvist och hela hans riksdagsgrupp är bekymrad över statsskulden, måste man faktiskt ålägga sig en stark restriktion i fråga om ökningen av den offentliga konsumtionen.

Jag tror att det som finns med i detta saneringsprogram är ganska positivt. Det gäller inte minst i fråga om det som på många håll har utförts, och genomförs, i våra kommuner och landsting. Det finns många goda exempel på hur man med litet mindre pengar har lyckats åstadkomma en bättre offentlig service. Det finns exempel från barnomsorgen, äldreomsorgen och sjukvården. Det allra mest tydliga är att ett stort antal operationer är utförda med färre kronor och färre människors arbetsinsatser. Detta måste vara positivt. Allt annat vore faktiskt ganska mycket av slöseri.

Det är oerhört viktigt att ha klart för sig att om det inte finns någon restriktion på den offentliga konsumtionen i det saneringsprogram vi har framför oss, faller hela saneringsdelen för den privata konsumtionen och för det som finns i enskilda människors plånböcker. De två punkterna är något av kommuniserande kärn. Det är viktigt att i ett rättvist och välbalanserat saneringsprogram göra precis så som regeringen har föreslagit, nämligen en begränsning både i den offentliga och i den privata konsumtionen. Märk väl att det faktum att utgifterna för den offentliga konsumtionen blir mindre och att bördan lättar för de offentliga finanserna ingalunda är liktydigt med att servicen blir sämre. Vi mäter i tabeller osv. över den offentliga konsumtionen hur mycket det kostar att få fram tjänsterna. Det viktiga för människorna är att det finns tjänster, att de själva får välja vilka tjänster de vill ha och att tjänsterna är av bra kvalitet. Det måste var ett jätteplus om tjänsterna till råga på allt kostar mindre. Diskussionen om den offentliga konsumtionen är helt central i saneringsprogrammet.

Låt mig också ta upp de saker som Jan Bergqvist, Ian Wachtmeister och Gudrun Schyman nämnde om ungdomar. Inom ramen för det upprustnings- och förnyelseprogram som regeringen nu lägger fram finns det ett huvudtema. Det är att ungdomar skall hjälpas till bra utbildning och till att komma in på arbetsmarknaden. De skall inte behöva riskera att få driva runt på gatorna och inte ha något vettigt att göra. Detta är en utomordentligt massiv satsning, och det finns med i bilagorna från bl.a. Börje Hörnlund och Beatrice Ask.

Det är fråga om en mycket stor utbyggnad av ungdomspraktiken och ökade insatser i fråga om utbildningspolitiken. Detta är mycket bra. Detta är i själva verket ett program som väl tar hand om våra ungdomar i den meningen att vi ser till att det finns något vettigt att göra. Det är oerhört angeläget att tala om för ungdomarna att det är bra att gå ett tredje gymnasieår. Det kräver också att ungdomarna vill själva. Jag tror att många vill utbilda sig. Men det är angeläget att även attitydmässigt påverka i positiv riktning. Dessa ungdomar skall ju om några år konkurrera om jobben med de ungdomar som kommer ut från den vanliga treåriga gymnasieutbildningen. Det är angeläget att få så bra utbildning som möjligt med hjälp av de massiva insatser som regeringen har föreslagit.

Det ställdes också några frågor om karensdagar i arbetslöshetsförsäkringen. Såvitt jag förstår måste den tolkning som har givits här bero på ett missförstånd.

Ian Wachtmeister frågade om miljöskatterna och om tillverkningen skall skrämmas ut ur landet. Svaret är självklart nej. Vi vill ha företag här i Sverige – flera, inte färre.

Vidare har vi frågan om småföretagen. Jag har ett par gånger tidigare sagt i kammaren att det viktigaste som kan göras är denna saneringsinsats och en förstärkning av utbildningen och arbetsmarknaden. Denna kombination möjliggör ett bättre företagsklimat och en lägre ränta. Vi har haft många diskussioner om räntemarginaler osv. Det är något som regeringen tar på högsta allvar.

Herr talman! Den samlade strategin, som finns i det dokument som har överlämnats till riksdagen i dag, kombinerar just varsamheten i offensiva insatser på kort sikt i kriget mot arbetslösheten med den nödvändiga kompletteringen av att få bort de stora framtida underskotten. Det är en politik som kommer att ge oss flera jobb och bättre välfärd.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Internationellt utvecklingssamarbete

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1992/93:UU15 Internationellt utvecklingssamarbete (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 13 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! I 80 minuter har nu kammaren diskuterat problemen här hemma. Jag tänker inte recensera debatten, men jag vill gärna göra en jämförelse så här i början av bistandsdebatten. Jag tror nämligen att det är viktigt att vi har sammanhangen klara för oss.

Trots alla problem med budgetunderskott, stigande räntor på statsskulden – en statsskuld som nu går genom biljonstrecket –, rekordhög arbetslöshet osv. – problem som vi självfallet måste ta på allvar – hör Sverige till de rikaste länderna i världen.

I FN:rapporten om mänsklig utveckling redovisas att de rikaste 20 % i världen, och där hör vi alltså hemma, tillsammans har 82,7 % av världens inkomster, medan de fattigaste 20 % bara har 1,4 % av inkomsterna. De närmast fattigaste 20 % får dela på 1,7 % av världsinkomsten.

Herr talman! Detta är en jämförelse som tål att begrundas. Vi har nog inte riktigt klart för oss den sprängkraft som här ligger dold. Men en dag vaknar medvetandet hos de fattiga i världen. En dag vaknar vreden över orättvisorna. Här finns en enorm sprängkraft. Torvald Stoltenberg, den tidigare norske utrikesministern, har talat om fattigdomsbomben.

Vi kan i dag på våra TV-skärmar se svältande, utmärglade och döende människor i Sudan och andra hårt drabbade områden. En dag finns den mo-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

derna kommunikationstekniken också för de allra fattigaste. Orättvisorna kommer att bli tydliga för dem. Då sätter sig massorna i rörelse. De är vana att vandra. Vi kommer att få se folkvandringar av en storlek vi inte kunnat drömma om. Från syd till nord, från öster till väster.

Länderna i det forna Sovjetblocket kunde inte ställa sig utanför den moderna kommunikationstekniken. Kommunikationssamhället med TV, datorer och faxar sprängde blocket inifrån. Det moderna kommunikationssamhället kommer en gång att få fattigdomsbomben att brisera.

FN:s samordnare för Afrika jämförde en gång världssituationen med en jumbojet där det börjat brinna i ekonomiklass. Passagerarna i första klass och i Business Class begriper att branden angår också dem. Men när det gäller situationen i världen har vi inte alla samma insikt.

Det är ganska naturligt att vi ibland studsar inför de enorma problem som vi ser framför oss, när vi väl har blivit medvetna. Vi kan kanske lära oss litet av moder Teresas sätt att se på problemen då hon som ung nunna arbetade i Calcutta. Vi måste göra något åt dem som ligger och dör på gatorna, sade hon en dag till sina medsyrstrar. Det är omöjligt, sade man till henne. De är så ofantligt många att vi inte klarar av det. Jag tänker på de fyra som jag passerar på väg till jobbet, blev moder Teresas kommentar.

Ingen kan hjälpa alla, brukar man säga, men alla kan hjälpa någon. Det är viktigt att vi svenskar på bästa möjliga sätt är med bland dem som gör något, att vi är med bland dem som hjälper. Jag tror att jag vågar påstå, herr talman, att vi har haft ett bra bistånd genom åren. Det var det entydiga besked som vi i utrikesutskottet fick vid vår offentliga utfrågning om bistånd.

Vi får samma betyg av OECD, FN och Världsbanken samt av våra samarbetsländer. Naturligtvis blir det ibland misslyckanden, tillkortakommanden och då och då också skandaler. Men det hör tyvärr till mänsklig verksamhet. Det är viktigt att erkänna misstag. Vi har sådana att begrunda. Vi kanske t.o.m. har vissa systemfel i biståndet som vi behöver studera ännu mer. Men låt oss inte som vissa av svartmålna fastna i skandaler. Då kommer vi fel.

Visst ger vårt och andras bistånd också resultat. Vi kan avläsa de konkreta resultaten. Jag har några exempel från utvecklingsländerna. Medellivslängden år 1960 var 46 år. I dag är den 63 år. Analfabetismen var 54 % år 1960. I dag är den nere i 36 %. Andelen barn i skola har ökat från 55 % till 72 %. Barnadödligheten har halverats från år 1960 till i dag.

Det finns naturligtvis också klyftor som har ökat. Jag tänker bl.a. på omfattningen av och kvaliteten i grundutbildning, forskning, kommunikationer av alla slag osv.

Denna debatt kallas för biståndsdebatt. Vi har i Sverige försökt att komma bort från givarbegreppet. Jag har tagit upp den frågan tidigare. Man talar utomlands om givarländer, givarkonferenser osv. Vi har här i Sverige i stället försökt betona samarbete i utveckling. Har vi ett utvecklingssamarbete innebär det att vi både ger och får.

Vi socialdemokrater har en obehaglig känsla av att svenskt bistånd är på väg tillbaka till nådegåvorna och presenterna. Vi tror att det är olyckligt för svenskt bistånd om det är på det sättet. Vi ser mot denna bakgrund, enligt vår mening, hur det långsiktiga biståndet eroderas.

Herr talman! Det finns med andra ord tendenser till förändringar som vi

socialdemokrater vill varna för. Det är viktigt att vi behåller den fastlagda fattigdomsinriktningen i det svenska biståndet. Kärnan i solidaritetens idé är just de fattigas rätt till människovärdighet.

På samma sätt som kraven på rösträtt och rätt till arbete gick hand i hand i Sverige måste i dag kraven på en mer demokratisk och rättvis världsordning också gå hand i hand. Vi behöver alla biståndet. De fattiga angår oss. Bara på en grund av internationell solidaritet kan en gemensam framtid byggas.

Ett bistånd som skall leva upp till dessa ambitioner måste vara långsiktigt och fattigdomsinriktat. Det bilaterala landprogrammerade biståndet genom SIDA är kärnan i ett sådant bistånd. Multilateralt samarbete genom t.ex. UNICEF och Världsbanken, bistånd genom folkrörelser och enskilda organisationer, är likaledes omistliga biståndsformer. Kristina Svensson kommer att utveckla detta närmare senare under debatten.

När vi tvingas till hårda prioriteringar är det av största vikt att biståndet koncentreras till de fattigaste länderna och att det utformas så effektivt som möjligt med sikte på de mest angelägna behoven. Regeringens nedprioritering av samarbetet inom landramarna, som vi kunde ana oss till redan i biståndspropositionen, stämmer inte med denna ambition.

Det har nu kommit en proposition om styrning och samarbetsformer i biståndet. Det är egentligen litet olyckligt, nästan talande, att rubriken är Samarbetsformer i biståndet. Vi har genom åren haft ett brett samarbete om det svenska biståndet över partigränserna. Men här har regeringen lagt fram en proposition som skarpt bryter mot den tradition av politisk enighet som funnits kring principer och former i det svenska biståndet.

Vi har alltid sökt enighet under biståndets drygt trettioåriga existens. Vi har också försökt att få det samförståndet vid avgörande förändringar. Men vid tillkomsten av den här propositionen har regeringen inte sökt det samförståndet, trots att den måste ha varit medveten om att vi har riktat kritik mot den. Det gäller framför allt förslaget att ta bort landramarna och de övergripande samarbetsavtalen med mottagarländerna. Vi anser att det är viktigt att behålla detta.

En framgångsrik kamp mot fattigdomen kräver att biståndet medverkar till en socialt och ekologiskt ansvarsfull marknadsekonomi och ett gott styresskick. Dogmatiska marknadsekonomska recept fungerar inte. Vi får ibland i debatten, med en hänvisning till ESK:s toppmöte i Paris 1990, höra talas om att länderna i den Europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen har förbundit sig att stödja demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi. Men då citerar man slarvigt därför att det är fråga om en marknadsekonomi med social dimension. Det är viktigt att hålla detta i minnet.

När det gäller biståndets närmare utformning står vi socialdemokrater bakom de uppfattningar som framförs i vår partimotion om befolkningsfrågor, en radikalare skuldstrategi, importstödets betydelse, utveckling av institutionell kapacitet och biståndsformer som medför så litet snedvridningar som möjligt i mottagarländernas ekonomi. Vi vill särskilt framhålla tre områden där vi faktiskt uttryckt oro över regeringens politik.

För det första skall biståndet utgå från mottagarlandets egna ansträngningar och resurser. Biståndet till ett land måste utformas mer som process

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

och program än som enstaka projekt. Biståndet får inte bli alltmer fragmenterat.

För det andra skall biståndet stödja utvecklingen av demokratiska samhällen. Detta kan inte ske om vi intar en förenklad villkorande attityd snarare än en som främjar en långsiktig strategi. Demokrati kan inte kommenderas fram. Den måste växa och erövras inifrån.

För det tredje måste biståndet vara starkt kvinnoinriktat. Kvinnans ställning, hennes makt och rättigheter är också avgörande för att höja de fattigas produktivitet. En mer uttrycklig prioritering av det kvinnoinriktade biståndet behövs.

Biståndet har under senare tid ansatts hårt. Å ena sidan har en värld i snabb förändring ställt långt större krav på ökade resurser och nya ändamål. Å andra sidan har biståndets volym urgröpts genom höstens krisuppgörelse, utnyttjandet av biståndets resurser till vissa flyktingkostnader osv. samt nu också genom att dess reala storlek sänkts genom kronans minskade värde. Samtidigt har biståndet utsatts för hård osaklig kritik som sökt undergräva det starka och djupa stöd biståndet hittills haft här hemma.

De globala överlevnadsproblemen kommer att ställa stora krav på Sverige och alla andra länder att ta gemensamt ansvar. Globaliseringen kommer att kräva ökade resurser och bättre politik. FN:s aktivare roll, kraftfullare fredsrelaterade insatser, de fattigaste ländernas svåra utvecklingsproblem, den förvärrade flyktingsituationen, de ökade folkförflyttningarna, vikten av att Östeuropas omvandling säkras och de globala miljöfrågorna – dessa och andra utmaningar måste vi klara.

Sverige måste kunna bära sin del av detta gemensamma internationella ansvar. Vi behöver därför, menar vi socialdemokrater, en nationell kommission för att se över Sveriges internationella ansvarstagande. En viktig uppgift för denna kommission kommer bl.a. att vara att se över biståndspolitikens roll i detta bredare internationella perspektiv. Den översynen kommer också att bereda tillfälle att se över, bekräfta och föreslå förändringar i biståndspolitikens utformning.

Det är uppenbart att den rådande ekonomiska nedgången påverkat de industrialiserade ländernas vilja och förmåga att leverera ett ökat bistånd. De svåra ekonomiska problemen i Sverige, som vi har diskuterat förut i dag, har också medfört att Socialdemokraterna medverkat till en tillfällig neddragning av det svenska biståndet med drygt 10 %. När kronans fasta växelkurs släpptes föll värdet av biståndet mätt i dollar med ytterligare 20 %. Det gäller framför allt multibiståndet.

Vi vill understryka att neddragningen är tillfällig. Det är glädjande att nästan alla i utskottet är överens om detta och om att enprocentsmålet snarast möjligt måste återuppnås.

Sverige ger trots nedskärningen fortfarande ett betydande bistånd och tillhör den lilla grupp industriländer som ger mer än 0,7 % av BNP i bistånd. Övriga länder är Norge, Danmark och Nederländerna.

Det är djupt otillfredsställande att de rika OECD-länderna fortfarande ger ett så förhållandevis blygsamt bistånd. På FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro förra året bekräftade i-länderna på nytt sitt åtagande att nå upp till det av FN antagna målet på 0,7 % av BNP. Sverige

måste tillsammans med de länder som uppnått FN:s volymmål energiskt fortsätta att arbeta för att också andra länder ökar sitt bistånd.

Herr talman! Jag vill avsluta med en markering om mänskliga rättigheter. Jag tror nämligen att man inte kan göra det ofta nog. Svenskt bistånd måste främja mänskliga rättigheter och demokrati. Vi måste stärka alla goda krafter i kampen mot nationalism av den aggressiva typ som vi i dag ser i t.ex. det tidigare Jugoslavien, mot rasism och mot de etniska konflikter som uppstår här och var.

Många länder befinner sig i dag i en övergångsfas från auktoritära system till politisk demokrati. Vi måste naturligtvis vara medvetna om de svåra problem som detta innebär. Men vi vet också att insikten om mänskliga rättigheter och betydelsen av mänskliga rättigheter har ökat. Samtidigt ökar också nationella, religiösa och etniska motsättningar. Vi har den förfärande utvecklingen i det tidigare Jugoslavien som ett verkligt åskådningsexempel. Vi vet att det är fler regionala konflikter som är olösta.

Här måste Världssamfundet ta ett fortsatt ansvar, inte bara för att upprätthålla fred, utan också för att aktivt bidra till att lösa konflikter inom länder. Där krig och inbördeskrig har brutit ut måste Världssamfundet se till att konflikterna löses och krigen upphör för att vara trovärdigt också i fortsättningen. Nationell suveränitet får aldrig stå i vägen när centrala humanitära principer står på spel.

Herr talman! Även om jag anmälde mig för 20 minuter talartid, var jag medveten om att jag bara kunde beröra delar av det omfångsrika biståndsbeståndet. Det är på hela 255 sidor.

Vi socialdemokrater har formulerat vår syn på biståndet i partimotionen. På viktiga punkter har vi följt upp i reservationer. Vi står naturligtvis helt och fullt bakom dessa, men för att spara kammarens tid, herr talman, yrkar jag bifall endast till två reservationer, nämligen reservation 2 om de biståndspolitiska målen och reservation 3 om översyn av biståndspolitikens roll i ett internationellt perspektiv.

I detta anförande instämde Viola Furubjelke och Jan Bergqvist (båda s).

Anf. 14 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Biståndsministern! Så var det då dags för en ny debatt kring biståndspolitiken.

Det svenska statliga biståndet, som nu funnits i drygt 30 år, utformades i hög grad av den socialdemokratiska regeringens vision av att med biståndets hjälp bygga upp en socialistisk värld. Så länge kommunsimen behärskade Östeuropa och så länge Sverige hade en socialdemokratisk regering fick denna biståndspolitik inte ifrågasättas. Nu, när det politiska läget förändrats, är det emellertid legitimt att kritisera den. Men kritiken bemöts med moraliserande argument vars genomslagskraft har sin förklaring i det svenska biståndets starka förankring i folkrörelser och missionsverksamhet.

Att det svenska biståndet i huvudsak varit ett stort och mycket dyrt fiasko är uppenbart. Biståndet som helhet har skapat flera problem än det löst. Misslyckandet bottnar både i de utvecklingsteorier man byggt på och de metoder med vilka biståndet genomförts.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Internationellt utvecklingssamarbete

En central tes för biståndet var tesen om kapitalbildningens roll för tillväxten. Ju större investeringar som gjordes, desto snabbare skulle tillväxt nås. Det hävdades att fattiga länder inte kunde spara tillräckligt för att generera en rimlig tillväxt. Massiva kapitalöverföringar från i-världen antogs därför kunna häva u-världens ekonomiska stagnation.

En annan tes var den om u-ländernas dåligt fungerande marknadsmekanismer. Man antog att människorna i underutvecklade länder inte handlade ekonomiskt rationellt utan styrdes av traditionella kulturmönster. Följaktligen var de inte i stånd att själva ta ansvar för sin ekonomiska utveckling. Ansvaret överfördes i stället på staten, som kom att betraktas som den goda garanten för utveckling.

Statliga resursöverföringar, som kanaliserades genom u-ländernas offentliga förvaltningar, sågs som en effektiv metod att stimulera tillväxt och social välfärd. Den amerikanska Marshallhjälpen till Europa blev modellen.

Teorierna man stödde sig på höll inte, och metoderna fungerade dåligt. Investeringarnas storlek har visat sig ha föga betydelse för den ekonomiska och sociala utvecklingen. Det som varit av betydelse har i stället varit valet av investeringsobjekt. Antagandena om att marknadsmekanismer inte verkar i u-länder har visat sig vara fel. Människor i tredje världen handlar ekonomiskt, vilket utifrån deras samhälles givna villkor betyder samhällsekonomiskt rationellt.

Däremot fungerar, åtminstone i Afrika, de statligt styrda marknadskrafterna på makronivå mycket dåligt. U-landsstaten saknar strukturella rötter i samhället och svävar med biståndets hjälp som en ballong över samhället, oförmögen att få makroekonomin att fungera.

Vidare har det med stor tydlighet visats att uppfattningen att staten agerar rationellt och till alla medborgares bästa, utan hänsyn till specialintressen, utgör en övertro helt utan verklighetsförankring. I åtskilliga länder i tredje världen har staten, inkl. centralförvaltningen, blivit utsugare och ett effektivt hinder för utveckling. Den planhushållning som krävs för att genomföra stora kapitalöverföringar har i u-världen, liksom i Östeuropa, lett till ekonomisk katastrof.

Analogin med Marshallhjälpen visade sig också irrelevant. U-länderna saknade, och saknar fortfarande, den tekniska kunskap, infrastruktur, kompetenta arbetskraft och förvaltningsapparat som var en förutsättning för att den amerikanska kapitalinsatsen i Europa blev så framgångsrik.

En övergripande orsak till att både teorier och metoder slagit slint har varit givarnas ytliga och i många fall felaktiga kunskap om mottagarkulturerna – om de normer och värderingar som styr människornas attityder och handlande i de specifika övergångssamhällen som de postkoloniala samhällena utgör. Svenska politiker och biståndsadministratörer har orealistiska föreställningar om mottagarnas behov av bistånd, om deras syn på användningen av biståndet och om deras förmåga att hantera det. Utan att se till mottagarlandets historiska förutsättningar har vi försökt exportera svenska idéer och utvecklingsmodeller och också trott att mottagarna skulle anamma dem. Speciellt naiv har kanske den föreställningen att vi som kulturellt och inrikespolitiskt helt marginella aktörer skulle kunna påverka inkomstfördelningen i våra mottagarländer varit.

Till följd av vår bristande medvetenhet om att korruption och nepotism är kulturellt accepterade fenomen i mottagarländerna har vi varit försvarslösa mot den skada som de vållat. I själva verket har biståndet i hög grad bidragit till att öka och sprida korruptionen, och stora delar av det har bevisligen försvunnit just genom sådana kanaler.

Eftersom demokratimålet i vår egen kultur är överordnat alla andra politiska mål har vi tagit för givet att även mottagarna skulle bejaka denna västerländska ideologi – bara de blev upplysta. Vi bör erinra oss att statsapparaten i många länder är en belöningsmekanism för statschefens klanmedlemmar och anhängare.

Den solidaritet på bred nationell bas som demokrati innebär har ingen historisk förankring i tredje världen. I stället ökar kulturnationalismen. Den tar sig uttryck i traditionellt betingade etniska och religiösa konflikter. En utveckling mot demokrati försvåras också av de klassmotsättningar som uppstod i 1900-talets samhälle och som nu förstärks genom befolkningsexplosionen och den tilltagande resursknappheten. Det nedärvda normsystemet – dess människosyn och samhällsstruktur – som var förutsättningen för det traditionella samhällets existens bryts nu ned utan att ersättas av ett nytt som fungerar i dagens övergångssamhälle.

Vårt statliga bistånd har byggt på antagandet om en i västerländsk mening effektivt fungerande centralförvaltning i mottagarlandet. Men u-länderna saknar förvaltningstradition och även i stor utsträckning administrativ och akademisk kompetens för att hantera i-världens biståndsbombardemang.

De enorma bistånden har lett till överutbyggnad av u-ländernas offentliga sektorer. Resultatet har blivit kaos och ineffektivitet i de svaga u-landsförvaltningarna. Även då enskilda biståndsprojekt bedömts som lyckade har de sällan kunnat integreras i mottagarlandets ekonomi och sällan kunnat drivas i mottagarlandets egen regi. Projekten har därför blivit "biståndsöar" i mottagarländernas ekonomier som givarlandet måste ansvara för.

Ofta förefaller givaren betydligt mer angelägen än mottagaren både om att biståndsverksamheten kommer till stånd och att den får fortlöpa. Ett faktum som är väl känt men givetvis aldrig nämns i officiella rapporter är att SIDA avlönar inhemska förvaltningstjänstemän i mottagarländerna för att skriva ansökningar till SIDA. Om så behövs ställer SIDA dessutom svenska konsulter till förfogande i ansökningsarbetet.

Mottagarnas begränsade entusiasm för biståndet skapar stora problem för den givarpersonal som arbetar i mottagarlandet. Den yttrar sig t.ex. i ständiga förseningar och uteblivna aktiviteter. Detta beror rimligtvis inte bara på bristande kunskap. Löften hålls inte, beställningar och redovisningar kommer inte fram, gods hämtas inte ut från tullen osv.

Konditionaliteten inom biståndet är oacceptabelt låg. De krav som ställs på mottagaren för att biståndsmedlen skall utbetalas är ofta rent teoretiska, vilket mottagaren är medveten om. Om det inte passar att genomföra överenskommelser kan mottagaren vänta och få pengarna i mindre bunden form som budgetstöd.

En annan frustrerande erfarenhet som förtigs i officiella rapporter är att mottagaren ofta utnyttjar konkurrensen mellan givarna för att få friare händer och slippa egna insatser. Detta är en konsekvens av det biståndsbombar-

demang som i-världen utsätter u-världen för och som bidragit till det tragiska biståndsberoende som särskilt afrikanska stater hamnat i.

Riksrevisionsverkets utvärdering visar att SIDA:s rapporter och uppföljningssystem tenderar att få en huvudsakligen legitimerande funktion, eftersom biståndsverksamheten i stor utsträckning styrs av ett inofficiellt, outtalat utbetalningsmål. Biståndsanslagen är så stora att de är svåra att göra av med. En följd av de stora anslagen blir reservationer på flera miljarder, vilket RRV starkt kritiserar. Reservationer omvandlas ofta till budgetstöd med vidsträckt användningsområde. Budgetstöd har t.ex. utnyttjats för att täcka stora svinn i projekten som annars skulle ha lett till att utbetalningar måst stoppas.

Hur ser det då ut i dag i tredje världen? Ett tydligt mönster framträder. Det visar att de länder, främst i Sydostasien, som litat till egna initiativ och egen företagsamhet och därtill fört en öppen handelspolitik uppvisar både en kraftig ekonomisk tillväxt och stigande social välfärd.

I Afrika – den kontinent som får mest utländsk rådgivning och mest bistånd – ökar däremot både underutvecklingen och biståndsberoendet. Vissa afrikanska stater, bland dem Tanzania och Moçambique, kan närmast beskrivas som biståndsbedövade. De finansierar numera t.o.m. merparten av sina löpande offentliga utgifter med biståndsmedel, och Sverige är en av huvudbiståndsgivarna. De bildar ett internationellt A-lag, i negativ bemärkelse, utan initiativ och kraft, oförmögna att försörja sig själva.

Den utvecklingen belyses av följande faktum. Afrikas del av den globala BNP, som 1960 var 1,9 %, har nu sjunkit till 1,2 %. Dess del i världshandeln, som 1970 uppgick till 3,8 %, är nu nere i 1 %. Sedan 1980 har kontinentens utlandsskuld trefaldigats. Den ekonomiska nedgången påverkar nu även den bräckliga sociala välfärden. Mindre än hälften av befolkningen har i dag tillgång till rent vatten och sjukvård. Läskunnigheten är endast 62 %, och andelen elever i grundskolan, som 1980 uppgick till 79 % av antalet barn i skolåldern, hade 1988 minskat till 67 %.

Herr talman! Att biståndet inte främjat utvecklingen i tredje världen utan däremot varit ett hinder för utveckling är ett tragiskt faktum som inte längre går att förneka. Sammanfattningsvis kan konstateras att biståndets negativa, i vissa fall destruktiva, utfall framför allt bottnar i följande förhållanden.

- Givarnas bristande kulturella kompetens samt en bristande förståelse för att utvecklingen måste bygga på mottagarlandets ekonomiska, sociala och kulturella strukturer.
- Oförmåga att mobilisera mottagarnas vilja till förändring och eget ansvarstagande.
- Kanaliseringen av den övervägande delen av det offentliga biståndet genom mottagarländernas statsapparat är destruktiv, eftersom denna apparat snarare fungerar som en belöningsmekanism för statschefens klan och anhängare än som en effektiv statsförvaltning.
- Biståndsanslagens storlek, som har sin grund i tron att utvecklingen är en fråga om överföring av pengar och illusionen att utvecklingsprocessen fungerar snabbare ju mer pengar som satsas.

Den biståndspolitik som vi förordar innebär en stor förändring jämfört med den som bedrivits hittills. Den förordar en utveckling som bygger på mottagarlandets egna ekonomiska, sociala och kulturella strukturer. Den betonar mottagarlandets eget ansvar. Den tar fasta på att de nödvändiga förändringarna i biståndsländerna kan åstadkommas bara genom de enskilda människornas egna kunskaper, initiativ och vilja. Och den ser kunskapsöverföringen, inte överförandet av pengar, som det avgörande medlet för utveckling.

I solidaritet med människorna i de fattiga länderna har vi i den rika världen skyldighet att ge den hjälp vi kan ge. Det vittnar emellertid om överenskattning av vår egen förmåga och ringaktning av människorna i utvecklingsländerna att tro att det är vi som kan åstadkomma de avgörande förändringarna. Endast människorna själva kan ta ansvar för sin egen utveckling. Det gäller för oss likaväl som för människorna i utvecklingsländerna.

Verklig utveckling är i första hand en inre process som leder till ökad medvetenhet om möjligheter hos både oss själva och andra. Den individuella kreativiteten är i själva verket en oöverträffad drivkraft i ett lands utveckling.

Orsakerna till att man inte haft samma dynamiska utveckling i länderna i Afrika som i många andra länder är främst följande:

1. en stor och okontrollerad migration till städerna, som inte förmår absorbera folkökningen
2. en föråldrad näringslivsstruktur
3. en dåligt fungerande statsapparat

Aktuell ekonomisk forskning visar på humankapitalets och entreprenörskapets avgörande roll för ett lands tillväxt och utveckling. Vi i Ny demokrati vill på intet sätt förringa realkapitalinvesteringarnas betydelse, men vi anser att de med fördel kan finansieras med s.k. mjuka lån via t.ex. Världsbanken och IDA. På så sätt främjas rationalitet vid val av projekt, och biståndsmottagaren uppmuntras att ta ett eget ansvar. Man uppnår därigenom också den samordning av biståndet som är nödvändig.

Den onda cirkeln av överbefolkning, försörjningskris, fattigdom och miljöförstöring i tredje världen kan brytas bara med samordnade åtgärder på flera plan. Stora ansträngningar måste göras vad beträffar ekonomisk utveckling, miljövård och familjepolitik. Det råder inget tvivel om att biståndspolitikerna måste prioritera kunskapsöverföring på dessa tre områden. Men det skall inte – vilket i stor utsträckning hittills varit fallet – vara kunskap som är lämpad och avpassad för västerländska utvecklingsmodeller. I all utvecklingshjälp som kanaliseras från en regering till en annan finns en stor inneboende risk för att mottagarländerna påtvingas modeller som är främmande för deras egen miljö. En effektiv biståndspolitik blir en fråga om att finna vägar och metoder att föra över kunskaper av här nämnt slag.

Jag skall också beröra utvecklingen på jordbrukets, miljöns och familjepolitikens områden. På dessa tre områden anser vi att det inhemska humankapitalet måste byggas upp och kunskaperna föras ut till praktisk användning. Det gäller t.ex. att utveckla effektivare odlingsmetoder, att få fram åtgärder

mot avskogning, erosion, markförstöring och ökenutbredning samt att utveckla metoder att förhindra en skenande befolkningsökning. Sådana uppgifter faller naturligt inom SAREC:s verksamhetsområde.

Eftersom biståndet till u-världen måste samordnas för att undvika nuvarande administrationskaos i tredje världen, bör Sverige utveckla samarbetet med de organ inom FN och andra internationella organisationer som sysslar med jordbruks-, miljö- och befolkningsfrågor.

Sverige befinner sig i en djupgående ekonomisk kris, som förmodligen kommer att bli långvarig och drabba medborgarna hårt. Om Sveriges biståndsansträngningar skall få acceptans och stöd av allmänheten, måste de var konstruktiva och kostnadseffektiva.

När det gäller det multilaterala biståndet och bidragen till enskilda organisationer bör Sverige koncentrera hjälpen till sådana organisationer som sysslar med katastrofhjälp, flyktingar, miljö, familjeplanering och jordbruksutveckling.

Herr talman! Om jag mycket kort skulle sammanfatta förslagen i de motioner som vi lagt fram och som behandlats i utrikesutskottets betänkande skulle jag vilja säga följande.

När det gäller enprocentsmålet menar vi att det är orimligt att med ett underskott i statsfinanserna på mer än 200 miljarder fortsätta att lämna ett bistånd till vår omvärld som motsvarar 0,93 % av vår BNI. Härtill kommer biståndet till Baltikum, Öst- och Centraleuropa. Sverige bör enligt vår mening ha det av FN fastställda målet om ett bistånd om 0,7 % av BNI som ett långsiktigt riktmärke för biståndet. Vi anser att vårt land i dag inte har råd med mer än sammanlagt drygt 7 miljarder i bistånd till både nära och fjärran länder. Detta motsvarar omkring 0,5 % av BNI. I bistånd till de s.k. utvecklingsländerna föreslår vi 5 183 miljoner kronor jämfört med regeringens och Socialdemokraternas förslag om 12 080 miljoner kronor.

Vi anser att stödet till skuldlättnadsåtgärder skall slopas. Egentligen innebär ett sådant stöd att vi betalar andra i-länders eller dess bankers fordringar, fastän vårt bistånd först tar vägen över ett utvecklingsland innan det når i-landet. Vi anser att Sverige internationellt än mera kraftfullt bör verka för att i-länderna avskriver sina fordringar på u-länderna.

Sverige bör också genom internationella påtryckningar främja en ökad global frihandel. Om u-länderna inte möttes av ett stort antal handelshinder från i-ländernas sida, skulle det totala internationella biståndet vara helt onödigt. Alla är överens om att global frihandel är bästa sättet för att verkligen hjälpa fattiga länder att komma bort från fattigdom och bistandsberoende. Varför kan man då inte försöka enas om detta?

När det gäller de olika anslagsposterna har vi vad avser det multilaterala biståndet föreslagit kraftiga nedskärningar – om 540 miljoner kronor – vad gäller FN:s utvecklingsprogram UNDP och dess kapitalutvecklingsfond UNCDF. År 1992 uppgick Sveriges bidragsandel till 11 % resp. 21 % – otroligt men sant.

Vi vill också skära rejält i bidragen till FN:s barnfond UNICEF och till Palestinaflyktingarna genom UNRWA. Vi vill minska bidragen med 100 miljoner till UNICEF och med 120 miljoner till UNRWA. Vår givarandel var

år 1991 vad gäller UNICEF 17,2 % och är för budgetåret 1992/93 vad gäller UNRWA 9 %.

Trots att Sverige redan i dag är en stor bidragsgivare till FN:s flyktingskommissarie UNHCR anser vi att Sverige bör utöka sitt bistånd till den internationella flyktingverksamheten. Vi vill i vårt förslag öka bidragen till UNHCR med 65 miljoner kronor till 300 miljoner kronor.

Herr talman! När det gäller det bilaterala biståndet genom SIDA vill vi snabbt avveckla landrambiståndet. Vi föreslår därför en minskning av landramarna från 3 360 miljoner till 400 miljoner. I förslaget ligger ett slopande av allt bistånd till alla länder utanför Afrika. Vi föreslår också kraftiga reduceringar av det s.k. demokratibiståndet. Vi vill spara pengar för staten genom att minska statens andel till 70 % vad avser folkrörelsebiståndet.

Vi vill också helt slopa bidragen till sydafrikanska organisationer. Det rör sig om 240 miljoner, varav ANC får ungefär hälften.

Men vi vill samtidigt prioritera katastrofbiståndet och föreslår en ökning av detta med 100 miljoner till 1 281 miljoner kronor.

Herr talman! Motiven till våra förslag om förändring av det svenska biståndet har jag berört i inledningen till mitt anförande, där jag uppehållit mig vid frågan om hur vi bistår fattiga människor på bästa sätt och hur vi bäst leder in mottagarländerna på en väg mot ekonomisk utveckling. Jag har till betänkandet fogat 30 reservationer, men jag vill lugna kammarens ledamöter med att jag inte ämnar yrka på bifall till samtliga 30.

Herr talman! Jag ställer mig självfallet bakom samtliga 30 reservationer, men för att spara tid och inte onödigtvis dra på mig ledamöternas illvilliga blickar yrkar jag bifall bara till reservationerna 1, 7, 11, 12, 22, 23, 25 och 27.

Anf. 15 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det är tråkigt att en så trivsamt person som Lars Moquist skall från riksdagens talarstol göra sig till tolk för alla de fördomar som man kan rada upp när det gäller biståndet. Fördomarna riktigt hoppade ur hans mun. Han talade om att biståndet har skapat fler problem än det har löst, gav vrångbilder av svenskt bistånd, använde uttryck som biståndsbombardering, biståndsberoende, biståndsbedövning, destruktivt utfall osv.

Jag har på tre minuter inte möjlighet att bemöta allt detta, men låt mig försöka vara konstruktiv i denna replik.

Vi har i vår partimotion pekat på att inte allt bistånd är bra. Vi har sagt att det finns många exempel på misslyckade projekt och att det finns systematiska problem i biståndet, som t.o.m. kan försvåra ett lands utveckling. Men under de senaste fem till tio åren har erfarenheterna gett oss en allt klarare bild av vad som kan och bör göras i biståndet och vad som inte kan göras, alltså vad som bör undvikas. Vi måste ha en realistisk föreställning om biståndets möjligheter och begränsningar.

Det här är sådant som vi har lärt oss under resans gång. Det finns ingen anledning, tycker jag, att nu när biståndet blir allt bättre göra sig till talesman här för alla de vanföreställningar om biståndet som sprids via Expressen och på annat sätt.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Jag menar att man gör biståndet och u-länderna en björntjänst om man sätter ambitionerna för högt. På den punkten tror jag att vi kan vara överens.

Låt oss försöka vara konstruktiva! Även Ny demokrati måste ju ändå försöka begripa att vi gör detta i samarbete med människor i andra länder. Det är samarbetet som är det viktiga för oss. Det är utvecklingen i u-länderna, deras strävan efter demokrati och mänskliga rättigheter, som är det viktiga. Låt oss inte hålla på med att här i kammaren rapa upp alla dessa möjliga och omöjliga vantolkningar av svenskt bistånd!

Anf. 16 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg säger att mitt anförande bygger på vanföreställningar och att det mesta som jag framförde inte skulle vara sant. Men man behöver bara titta på hurdan utvecklingen har varit i Afrika och de siffror jag angav om det för att se, att man i Afrika inte har nått någon framgång trots ett massivt bistånd från både Sverige och andra länder. Mot-tagarländerna i Afrika *har* inte gått framåt.

Jag pekade i mitt anförande över huvud taget inte på några specifika projekt, så därför tycker jag att det är märkligt att Karl-Erik Svartberg helt plötsligt börjar tala om Expressenartiklar. Jag tror inte att jag nämnde ett enda misslyckat projekt, utan jag tog mera allmänt upp på vilket sätt man egentligen bör gå till väga när man utformar biståndet.

Jag pekade på två faktorer som jag tror att alla, inkl. Karl-Erik Svartberg, är överens om. Jag sade att det som skapar bäst förutsättningar för u-länderna är att man ser till att få en så stor andel frihandel som möjligt. Det är inte nödvändigt att ha en total frihandel, men en minskning av tullmurar och handelshinder med 60–70 % motsvarar ungefär det totala globala internationella biståndet.

Jag pekade också på skuldlättnadsåtgärder. Sverige har å sin sida avvecklat många av sina krav på u-länderna för lån som har gått genom banker och olika fonder, och jag anser att det då inte finns någon anledning för oss att bistå andra i-länder genom att se till att deras banker får tillbaka en del av sina lån. Vi bör i stället se till att verka internationellt för att också de andra i-länderna avskriver sina skulder.

Avsaknaden av frihandel och skuldlättnader är till stor del roten till att det går så snett för många u-länder.

Anf. 17 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Fru talman! Om Lars Moquist studerar sitt anförande i protokollet eller läser det en gång till kommer han att finna att ordvalet talar klarspråk och förklarar mina formuleringar om vanföreställningar kring biståndet.

Jag ställer upp på det Lars Moquist säger om frihandeln. Vi vet ju att världens samlade bistånd till tredje världen är 50–60 miljarder dollar om året, och vi vet att de fallande råvarupriserna och de restriktioner industriländerna har gentemot handeln med tredje världens länder motsvarar ungefär samma belopp, kanske t.o.m. litet mer. Detta påpekades också i utskottsutfrågningen.

Det räcker ändå inte, eftersom vi har hela fördelningsproblematiken kvar.

I sitt anförande nämnde Lars Moquist Moçambique som ett exempel på

hur det har gått snett för svenskt bistånd. Jag tycker att det är ett dåligt exempel. Moçambique skall man använda som ett exempel på vad som händer med ett utvecklingsland när en militärmakt, i det här fallet grannen Sydafrika, infiltrerar och saboterar allt vad utveckling heter i det landet. Det är sanningen om Moçambique. Renamo, stött av Sydafrikas militär, har saboterat utvecklingsprocessen i Moçambique. Då är det inte möjligt att åstadkomma de snabba resultat i utvecklingen som vi vill ha. Men svenskt bistånd har varit nödvändigt för att åtminstone rädda delar av utvecklingsprocessen i Moçambique. Det bör Lars Moquist tänka på.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Anf. 18 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Fru talman! Karl-Erik Svartberg tar upp fördelningsproblematiken. Ja, hur är det egentligen med fördelningsproblematiken i de afrikanska länderna? Hur har det blivit? Jo, har man inget välstånd att fördela, finns det ju inget att fördela. De länder i exempelvis Sydostasien som i stor utsträckning har litat till sin egen förmåga och sin egen kreativitet har ett helt annat välstånd. Jag tänker på länder som t.ex. Thailand och Malaysia, men det gäller även sådana länder som Vietnam. I länder där man mer har utgått ifrån att människorna måste försöka bli sin egen lyckas smed har man faktiskt lyckats mycket bättre.

Den fördelningsproblematik som Karl-Erik Svartberg talar om existerar alltså inte i de afrikanska länderna, eftersom där inte finns något att fördela.

Anf. 19 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Jag kan till stora delar instämma i Karl-Erik Svartbergs kritik mot Ny demokratis sätt att debattera bistandsfrågorna. Jag tycker nog att det andas litet av Expressenartiklar. Jag skall skall ta en särskild debatt med Lars Moquist om det sedan om jag får tillfälle till det. Det är ju inte så enkelt som Lars Moquist försöker göra gällande, och det gäller inte minst förhållandena i Afrika.

Det finns även motsättningar som man kanske också bör ta upp så småningom. Å ena sidan talar Ny demokrati om situationen för mänskliga rättigheter i u-länderna. Det finns mycket att säga om det. Å andra sidan har ni motionerat om att det skall vara möjligt att sälja vapen till kreti och pleti runt om i hela världen, till de värsta diktaturregimerna. Hur rimmar detta med talet om mänskliga rättigheter?

Fru talman! Enprocentsmålet skall överges. Det blev som bekant resultatet av överenskommelsen mellan regeringen och Socialdemokraterna i höstas. Vi har inte råd att avsätta 1 % av BNI till bistånd, heter det nu. Det argumentet kan vi inte acceptera. Visst har vi råd. Nedskränningen motsvarande 1,5 miljarder kronor kom strax efter ett beslut om att ta bort lyxskatten på exempelvis parfym och choklad, som också skulle ha inbringat 1,5 miljarder kronor.

Det finns annat än biståndet att skära ner på. Det är en fråga om vad man vill skära ner på och vad man prioriterar.

Vänsterpartiet sätter solidariteten med världens fattiga högre än billigare parfym – så kan man uttrycka sig. Vi anser att det är bättre säkerhetspolitik

att minska klyftorna mellan rika och fattiga i världen än att exempelvis köpa nya stridsvagnar.

Om vi vill verka för att u-länderna skall minska sina militärutgifter, måste också i-länderna, för att bli trovärdiga, skära ner på sina. Det gäller även Sverige. Det är ju faktiskt så att i-länderna, med 20 % av världens befolkning, svarar för 86 % av världens militärutgifter. Dessutom är det i-länderna, även Sverige, som säljer vapnen. Här har vi dubbelmoralen!

Skär ner militärutgifterna och inte biståndet, och håll fast vid enprocentsmålet! Jag kommer förmodligen att få upprepa detta många gånger, eftersom bistandsministern tydligen räknar med att det skall ta minst fem år innan Sverige återigen "får råd" med 1 % i bistånd. Det är i utländsk press jag har läst att bistandsministern skall ha sagt att det kommer att ta fem år innan vi kan återställa enprocentsmålet. Bistandsministern får senare i debatten tillfälle att dementera detta, om det inte skulle vara sant.

Är detta vad man kallar en tillfällig neddragning, som det står beskrivet i en s-motion av Pierre Schori m.fl.? Frågan är också: Kommer vi tillbaka till 1 % av BNI i bistånd före år 2000? Det är skillnad på en tillfällig sänkning och en sänkning under en femårsperiod eller kanske längre tid.

Vi kan på nedskärningarna se att det är fråga om mycket mer än att enprocentsmålet skall överges. Det handlar om en påbörjad omläggning av den svenska biståndspolitik. Nu skall högern – av diverse schatteringar – göra upp med 70-talet och solidariteten med dem som då kämpade för sin befrielse. Det syns på de drastiska nedskärningarna av biståndet till södra Afrika och Vietnam. Det syns på nedskärningarna av anslagen till sådana FN-organ där principen ett land – en röst råder, medan 2,8 nya miljarder utlovas till kapitalpåfyllnad i Världsbankens "mjuka arm" IDA. Det märks på snålheten mot SAREC och Nordiska Afrikainstitutet och generositeten mot BITS.

I måndags kunde vi läsa i tidningarna att biståndet till ANC skall skäras ner från 240 miljoner till 95 miljoner och att det skall stoppas helt så snart datum för val bestämts i Sydafrika. Enligt Alf Svenssons statssekreterare skall biståndet omvandlas till utbildning av de svarta inför valen.

Men vem skall utbilda de svarta? Efter vad jag förstår är det ANC som måste ta på sig huvudansvaret, tillsammans med de andra organisationer, kyrkor m.fl., som ingår i den demokratiska rörelsen, UDF. Dessa befinner sig i ett enormt underläge gentemot de vitas partier. De svarta väljarna är fattiga och till 60 % analfabeter. De har alltså mindre pengar och större behov. Hur skall de få en chans att nu, för första gången, utnyttja rösträtten på någorlunda jämlika villkor?

Samtidigt är ANC och dess medlemmar dem som det politiska våldet framför allt riktar sig mot. Nationalistpartiet har inte bara tillgång till statskassan utan också säkerhetspolisens beskydd. Det har inte ANC och de andra organisationerna. Det påmindes vi om med fruktansvärd kraft på påskaftonen, då Chris Hani mördades. Samma dag som Chris Hani begravdes fick en ANC-delegation från den svenska regeringen beskedet att biståndet skall stoppas.

I omläggningen av biståndspolitik ingår också en urholkning av de fem biståndspolitiska mål som riksdagen har fastställt. De olika biståndsmyndigheterna tillämpar dessa mål olika. Det är intressant att notera att vi i den

Engblomska utredningen får bekräftat vad vi länge kritiserat, nämligen att BITS inte beaktar något annat mål än tillväxtmålet.

Även SIDA tycks vara på glid. I deras skyltfönster hänger en lapp med de fem biståndspolitiska målen. Det första kallas här ökad ekonomisk tillväxt, men det mål som riksdagen formulerade heter resurstillväxt, och det är inte samma sak. När den ekonomiska tillväxten sker genom rovdrift på naturen då minskar resurserna. När BNP ökat i Chile och några andra latinamerikanska länder har samtidigt de fattigas antal ökat.

Och vad gagnar det de fattiga folken, när u-länder satsar på den exportorientering som Världsbanken och IMF kräver, om inkomsterna går till skuldtjänst och kapitalflykt?

Två år i rad har Afrika ökat sin exportvolym, men exportinkomsterna minskade. Det är effekten av de sjunkande råvarupriserna, som ju inte bestäms i Afrika.

Så länge IMF får fortsätta och dirigera u-ländernas ekonomier med strukturanpassningsprogram, motverkas samtliga våra fem biståndspolitiska mål.

Vi kräver att Sverige inte skall delta i IMF:s strukturanpassningsprogram, utan verka för att skulderna skall avskrivas. Även Världsbanken skall göra det och kan för detta använda sina vinstmedel. Det är en idé som SIDA framförde i sina förslag som har rubriken En väg ut ur skuldfällan.

I stället för att ge pengar till strukturanpassningsprogrammen, skall Sverige ge bistånd som stöd för ekonomiska reformer som är socialt acceptabla, som utvecklar människornas resurser, inte förstör dem, och som leder till en hållbar utveckling och inte förstör naturresurserna. Vi har föreslagit att 1 miljard kronor skall användas till stöd för sådana reformer.

En hållbar utveckling måste bygga på demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna. Vi är överens om detta, och det står i biståndsbetänkandet. Men jag måste då fråga: Varför använder regeringen en icke oväsentlig summa till insatser i diktatorländer? Detta går inte ihop. Man kan inte bara tala om, utan man måste också i praktiken tillämpa vad man säger i olika betänkanden.

Om dessa pengar vore inriktade på sådant i dessa diktatorländer som främjar en demokratisk utveckling skulle jag inte vara så kritisk. Men motsatsen är faktiskt fallet, och jag skall ge några exempel.

BITS ser som sagt bara till ekonomisk tillväxt. U-krediter anslås generöst till Kina – men inte till det som regeringen sade att de skulle gå till: insatser för miljön och de fattiga. Det är i stället Ericsson som får dem för att kunna sälja sina teleprodukter till Guandongprovinsen. Vad detta i realiteten leder till är att öka klyftan mellan kustlandet, där de utländska investeringarna är stora och tillväxten snabb, och de inre och mycket fattigare landsdelarna. Den klyftan växte med mellan 110 och 150 % 1985–1990. I det fattiga inre Kina stegras de sociala spänningarna märkbart. Det har rapporterats om veritabla slag mellan polis och protesterande folkmassor. Skall Sverige medverka till en sådan utveckling, som jag nu har redovisat, genom användningen av biståndsmedel?

Marocko är ett annat land som ges u-krediter, alltså biståndspengar, men som gör allt för att sabotera FN:s fredsplan för Västsahara. Risken är just

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

nu väldigt stor för att kriget på nytt skall blossa upp på grund av Marockos agerande.

Sverige exporterar vapen till en rad u-länder, även sådana som är inblandade i regionala konflikter och sådana som grovt kränker de mänskliga rättigheterna, t.ex. Indonesien, som har ockuperat Östtimor, och till Indien och Pakistan, som har utkämpat tre krig om Kashmir. De kapprustar och utvecklar kärnvapen. I Indien torterar militären och praktiserar våldtäkt som en form av tortyr. Jag skulle kunna räkna upp ytterligare exempel.

Nu har regeringen givit grönt ljus för Kockums att sälja ubåtar till Pakistan. Hur går det ihop med vad biståndsministern skrev i årets budgetproposition om biståndsförhandlingarna, att där "bör militärutgifternas storlek granskas i förhållande till satsningar på utbildning, sjukvård och andra områden med relation till mänskliga rättigheter och demokratifrågor"?

Regimen i Pakistan satsar ju mer än dubbelt så mycket pengar på krigsmakten som på utbildning och hälsovård trots att 65 % av invånarna är analfabeter och spädbarnsdödligheten över 10 %.

Jag skulle kunna fortsätta att räkna upp olika sådana här exempel. Men man skall hålla tiden i denna talarstol om man har anmält sig dagen före, fru talman. Jag är så disciplinerad att jag därför skall sluta mitt anförande nu fast jag har några sekunder över. Jag får väl återkomma senare i debatten, då det blir tillfälle att säga litet mera.

Jag har 50 moment i min meningsyttring, och jag skulle kunna begära votering om dem alla, men jag har respekt för kammarens tid. Mina 50 moment är inte mindre värda om jag begränsar mig till att yrka bifall till tre, nämligen 1, 11 och 92.

(forts. 8 §)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 14.22 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30, då frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

5 § Muntliga frågor till regeringen

Anf. 20 TALMANNEN:

Jag hälsar statsminister Carl Bildt, statsrådet Reidunn Laurén, arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund, statsrådet Alf Svensson och statsrådet Ulf Dinkelspiel välkomna.

Statsministern besvarar övergripande allmänpolitiska frågor. Frågorna till övriga statsråd förutsätts beröra deras ansvarsområden inom regeringen.

Jag vill påminna om att frågorna bör vara korta.

Anf. 21 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Vi hade tidigare en extra remissdebatt. Vid det tillfället ställde jag några frågor som jag vill ställa igen till statsministern.

Vad som intresserar många, tror jag, är hur regeringen vill gå vidare med de samtal – eller vad de kallas – som förekommer med Ny demokrati och hur man ser på Ny demokratis ståndpunkter i frågor som gäller biståndet. Vi tycker att det finns andra infallsvinklar än de regeringen hittills använt sig av.

Jag undrar också hur man ser på momsen som krisregulator.

Anf. 22 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tackar för denna möjlighet att nu svara på de frågor som Ian Wachtmeister ställde till mig i den tidigare debatten, vid vilket tillfälle jag av kammartekniska skäl var förhindrad att närvara.

Det är riktigt som Ian Wachtmeister påminner om att det har förts tekniska samtal under några veckor mellan framför allt företrädare för Finansdepartementet och företrädare för Ny demokrati – men också för andra. Jag har själv haft några samtal med Ian Wachtmeister.

Dessa samtal har varit, som vi tycker, konstruktiva och bra. Det är möjligt att de har lett till att några missförstånd på ömse sidor har retts upp. Vi ser gärna att den typen av informell eller formell dialog – kalla det vad man vill – fortsätter. Nu befinner vi oss på väg in i ett skede där vi har lagt fram vårt förslag till långsiktig inriktning framför allt när det gäller ansträngningar att sanera den offentliga sektorn. Ny demokrati kommer att lägga fram sitt förslag, Socialdemokraterna sitt och Vänsterpartiet sitt. Därefter kommer det att bli förhandlingar och samtal i anslutning till finansutskottets behandling. Vi hoppas att den konstruktiva ton som hitintills präglat samtalen skall kunna fortsätta då. Jag skall själv försöka att till den processen lämna de bidrag som jag kan.

Ian Wachtmeister ställde också några konkreta frågor. Momsen tillhör det som också under de här tekniska samtalen har diskuterats. Som Anne Wibbe redovisade tidigare i dag är det regeringens uppfattning att det behövs stimulans. Stimulansen behövs framför allt via penningpolitiken och sänkta räntor. Vår uppgift är att skapa förutsättningar för sänkta räntor. Jag hoppas att vi har gjort det i dag.

Det är dessutom så, att när man befinner sig i en process av skuldkonsolidering och desinflation, har de traditionella finanspolitiska instrumenten begränsad verkan. Det redovisar vi uttryckligen också i finansplanen. Vi har därför också sagt att några insatser av den arten inte är aktuella nu. Samtidigt är det ju så, att instrumenten finns i arsenalen. Vi gör en löpande prövning av den ekonomiska utvecklingen och är även fortsättningsvis öppna för dialog i den frågan. Vi är beredda att använda de instrument som finns, när vi bedömer att det är lämpligt och nödvändigt. Av skäl som har att göra med flytande valutakurs, skuldsaneringsprocess och desinflation anser vi inte att detta är aktuellt nu. Men dialogen fortsätter och instrumentet finns.

När det gäller biståndet finns det – inte minst från denna talarstol – väl

dokumenterade skillnader i uppfattning mellan företrädare för regeringen och Ny demokrati. Det rör sig framför allt om anslagsvolymen. Det är samtidigt värt att notera att det finns frågor som vi kunde ha en bredare enighet kring i denna kammare – inkl. Ny demokrati – dvs. när det gäller att effektivisera biståndet. Det finns en del förslag framlagda av regeringen, vilka går ut på bättre styrning och kostnadskontroll. Vi skall alltså sätta de förväntade och uppnådda resultaten i centrum för arbetet, inte förväntade utbetalningar. Det är ju en effekt av det hittills tillämpade systemet för landramen.

Anf. 23 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Får jag ta mig orådet före att samtidigt fråga om statsministerns inställning till de fallskärmsavtal som vi anser vara en skam i dagens Sverige. Det finns många sätt för denna församling och för regeringen att ingripa.

Jag vill också fråga om den stora rättvisefråga som kanske inte alla ekonomer uppfattat och uppskattat, nämligen behovsprövade barnbidrag.

Anf. 24 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag hade ett lätt utbrott inför konstitutionsutskottet häromdagen när det gäller fallskärmsavtalen. Det var ett uttryck för vad jag känner inför en del av det som för mig uppdagats inom den statliga sektorn under den tid som gått sedan vi övertog regeringsansvaret. Jag ställer mig mycket frågande inför den moral som vägledde slutandet av en hel del av dessa avtal som vi sedermera har kommit att konfronteras med.

Regeringen har vidtagit åtgärder för att försöka stävja detta och riva upp avtalen. Vi skall undersöka vilka ytterligare åtgärder som kan vara möjliga att vidta. Nyligen har jag bett Justitiedepartementet att studera en del konkreta uppslag. Vi välkomnar idéer från denna kammare – även från Ny demokrati – och är beredda att pröva dem. Jag tror att vi är ense om att den typ av överdrivna fallskärmsavtal som har förekommit icke är moraliskt försvarbar, i synnerhet inte i denna ekonomiska tid.

Behovsprövade barnbidrag har diskuterats länge. Det som under den senaste tiden inträffat i den frågan är att Lindbeckkommissionen föreslog en modell där första och andra barnbidraget lades samman med bostadsbidragssystemet. Därmed skulle man få endast en behovs- eller inkomstprövning. Det finns invändningar mot detta, framför allt därför att man får marginaleffekter i det samlade skatte- och bidragssystemet. Det tycker vi från andra utgångspunkter är mindre bra.

Men jag medverkar gärna till att man på ett mer inträngande sätt belyser denna fråga när det gäller fördelar, nackdelar och effekter, så att vi på olika håll här i denna kammare kan få ett bättre underlag för den fortsatta debatten.

Tidsplanen för förhandlingarna med EG

Anf. 25 MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag har en fråga till statsrådet Ulf Dinkelspiel. Vi har ju fått besked om att det ministermöte som var planerat att äga rum i början av maj

om framgångarna i förhandlingarna mellan Sverige och EG, med en delredovisning av det som sker i förhandlingarna, nu är inställt – om jag är rätt underrättad. Mötet kommer att skjutas upp med någon månad. Jag skulle vilja höra utrikeshandelsministerns motivering till varför mötet blir uppskjuttet.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Muntliga frågor till
regeringen*

Anf. 26 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Motiveringen är mycket enkel. Vi har inte fått bekräftelse ännu, men det förefaller som om EG ännu inte har lyckats formulera motbud på de bud som vi har lagt fram i förhandlingarna. Innan de motbuden föreligger, dvs. innan EG-sidans förhandlingsposition är klar, anser man att det inte är mycket mening med ett nytt förhandlingsmöte.

Anf. 27 MATS HELLSTRÖM (s):

Fru talman! I ljuset av utrikeshandelsministerns svar vill jag fråga hur han ser på möjligheten att åstadkomma det som tidigare har presenterats som en önskan, nämligen delresultat under den tid som Danmark har ordförandeskapet i EG.

Anf. 28 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Vi har fortfarande siktet inställt på att nå delresultat under det första halvåret, dvs. under perioden med danskt ordförandeskap. Jag hoppas och tror att det skall finnas goda möjligheter att nå delresultat i juni.

Abortförebyggande arbete

Anf. 29 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Jag har en fråga till bistandsministern.

Under dagens arbetsplenum behandlas biståndet och bl.a. familjeplaneringsfrågorna. För att komma till rätta med överbefolkningen krävs det satsningar på utbildning av både kvinnor och män, förebyggande hälsovård och säkrare preventivmedel.

Jag har under det senaste året varit med på ett flertal befolkningskonferenser, senast i Genève i mars. Det har då framkommit att det finns behov inte bara i u-länderna, utan även i östra Europa. I Ryssland har man, som vi alla vet, brist på det mesta, bl.a. preventivmedel och särskilt kondomer av hög kvalitet. Detta får till följd oönskade graviditeter och därigenom mycket höga aborttal.

Min fråga till bistandsministern är om han är beredd att medverka till att stödja abortförebyggande arbete i Ryssland, så att tillgången på preventivmedel ökar och kvinnorna där slipper gå igenom ett flertal aborter.

Anf. 30 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag är i alla sammanhang beredd att medverka till insatser och verksamheter som är abortförebyggande, vare sig de äger rum i Sverige, i forna Sovjetunionen eller i u-länderna.

Anf. 31 ANITA PERSSON (s):

Fru talman! Jag är tacksam för det svaret. Det är stora problem med att få fram preventivmedel i Ryssland, och det finns ett skriande behov av sådana. Jag hoppas därför att biståndsministern hjälper de olika kyrkorna där att se till att det finns preventivmedel.

Anf. 32 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Vi måste komma ihåg att denna problematik existerar icke enbart i Ryssland, utan den finns runt om i världen. Vi kan tala om Asien och Afrika. Vi kan även dra in aidsproblematiken i sammanhanget, som har uppmärksamats för litet. Jag tycker själv att den är den största tänkbara katastrofen, och vi måste försöka engagera oss för att få stopp på den.

Därför är det inte precis min uppgift att isolera mig och tala bara om Ryssland, utan vi måste engagera oss i hela frågekomplexet för att skona människor från både illegala aborter och inte minst hiv/aids.

Bistånd till Eritrea

Anf. 33 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till biståndsminister Alf Svensson.

Vi för i dag en debatt om biståndsfrågor. Samtidigt genomförs en folkomröstning om självständighet i Eritrea. Det är sannolikt att Eritrea blir en självständig stat. Jag vill fråga biståndsministern om det är hans och regeringens uppfattning att Eritrea då också blir ett svenskt programland.

Anf. 34 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Enligt min uppfattning sker det en fixering vid frågan om vilka länder som skall vara programländer. Saken är entydig: Vi skall hjälpa Eritrea – vi har gjort det, och vi kommer att göra det. Men jag kan inte stå här och säga att vi kommer att utöka antalet programländer – det må diskuteras. Jag kan däremot säga att vi fortsättningsvis kommer att hjälpa Eritrea.

Icke så sällan får jag signaler från parlamentariker om att vi måste koncentrera oss mer. Det är ingen konst att räkna upp länder som vi borde anta som programländer, men hur många orkar vi med? Jag hade ett samtal med ledamöter från utrikesutskottet häromdagen, och de påpekade detta igen. Skall vi anta fler programländer, samtidigt som vi talar om att koncentrera oss?

Låt oss vara överens om att Eritrea skall ha vår hjälp och vårt stöd.

Euratom

Anf. 35 ROLAND LÉBEN (kds):

Fru talman! Jag har en fråga till utrikeshandelsministern som gäller Euratom.

Vi vet alla att Euratom är en gammal konstruktion som inte fungerar som det var tänkt från början. Euratom uppstod i en annan situation än den vi

har i dag. Man kan ifrågasätta skälen för att ansluta sig till ett omodernt Euratom med en specialskrivning.

Jag vill fråga: Vilka skulle konsekvenserna bli av att helt enkelt inte ansluta sig till Euratom, utan bara till EG eller EU?

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Muntliga frågor till
regeringen*

Anf. 36 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Fru talman! Ansökan till EG resp. den europeiska unionen är odelbar. Den avser alltså de tre gemenskaperna.

Det är helt riktigt att Euratoms bestämmelser är delvis föråldrade. Det har utvecklats en praxis på området som inte går att utläsa i de grundläggande bestämmelserna i Euratomfördraget. Därför är det en viktig uppgift för oss att nu under förhandlingarna kartlägga vad EG:s egentliga politik är på det här området och hur den står i överensstämmelse med våra egna bestämmelser. Den kartläggningen pågår, med sikte på att fastställa om vi har anledning att formulera några särskilda krav på undantag, övergångsregler eller särbehandling. Den diskussionen är ännu inte avslutad.

Vårdnadsbidrag

Anf. 37 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag vill vända mig till statsministern.

Vi har i dag fått kompletteringspropositionen. Sveriges ekonomi ser väl inte alltför ljus ut, om man uttrycker det milt. Trots detta har det under senare tid förekommit olika uttalanden från regeringsledamöter om inställningen till vårdnadsbidraget.

Jag skulle vilja veta senaste nytt på den fronten, om statsministern har planer på att införa vårdnadsbidrag under den här valperioden.

Anf. 38 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tycker nog att vi nu börjar se ljuspunkter i ekonomin. Jag vill alls icke säga att vi har gått ut ur mörkret, men gradvis under detta år kommer vi att se att det ena lilla ljuset efter det andra börjar tändas. Eva Zetterbergs nattsvarta bild känner jag inte igen.

Statsministern har förvisso planer när det gäller vårdnadsbidraget. Det är en situation som statsministern delar med regeringen i övrigt, vilket klart har uttryckts i regeringsförklaringen. Jag har i dag sagt att vi har aviserat en proposition om ändringar i socialtjänstlagen under maj-juni, före sommaren, och i det sammanhanget kommer vi att lägga fram ett förslag på denna punkt.

Förslaget till ökat antal utbildningsplatser

Anf. 39 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till arbetsmarknadsministern, med anledning av att det i kompletteringspropositionen föreslås en oerhört stor satsning på framför allt arbetsmarknadsutbildning. Det är den som står i fokus, av förklarliga skäl.

Det kanske ändå finns ett memento, statsrådet Hörnlund, nämligen att

det är de minst utbildningsbenägna som nu erbjuds dessa goda utbildningsmöjligheter. Det gör att man kan känna ett visst tvivel: Går det verkligen att fylla de många platser som regeringen har föreslagit? Kan regeringen rent av deklarerat en övertygelse om att de här utbildningsplatserna kommer att tas i anspråk?

Anf. 40 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Elver Jonsson ställer en viktig fråga. Paketet innehåller i det närmaste 440 000 årsplatser, eller ger möjligheter för en tiondel av arbetskraften att erhålla utbildning, praktik eller arbete.

Den punkt där man kan hysa bekymmer är de 40 000 gymnasieplatserna. Det är drygt 40 000 elever som går ut från den tvååriga linjen, och vi vädjar till föräldrar och till ungdomar att passa på att gå det tredje gymnasieåret nu.

Vi vädjar till kommunerna att de skall svara upp med sin andel, så att vi får de gymnasieplatser som det finns elever till.

Det finns ett antal ungdomar som nu har varit ute på praktik i en eller två perioder. Vi vill gärna att de skall gå det tredje gymnasieåret. När det sedan blir andra tider kommer dessa ungdomar att konkurrera med dem som har gått den nya ordinarie 3-åriga gymnasieskolan. Om de inte tar chansen kommer de då att vara litet sämre rustade.

Om vi skall nå detta resultat behövs det faktiskt många goda krafter som samverkar. Jag hyser inga bekymmer när det gäller att fylla komvuxplatser, nya högskoleplatser eller nya folkhögskoleplatser, utan det handlar om de här 40 000 gymnasieplatserna.

En annan fråga handlar om företagen. Vi föreslår ju 100 000 nya praktikplatser för ungdomar. Det kräver faktiskt att företagen är beredda att ställa upp. Jag vädjar också till företagen att de skall behålla ungdomar i företagen i stället för att dessa i det här skedet – när det är på väg att vända – skall gå ut i arbetslöshet. Vi kommer med förslag om ett utbildningspaket. Det gäller sammanlagt 28 000 platser för utbildning i företag.

Jag har gott hopp, men jag behöver goda vänner för att genomföra detta.

Ungdomars arbete under sommaren

Anf. 41 ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Jag har också en fråga till arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund.

Som arbetsmarknadsministern vet närmar sig sommarlovet. Det innebär bl.a. att de tiotusentals gymnasieelever som ni nyss pratade om kommer att lämna gymnasieskolan. För de allra flesta av dem innebär detta tyvärr att det är arbetslöshet som väntar på dem. Risken är ganska stor att det för många kommer att bli en lång het sommar. Samtidigt skall ju de ungdomspraktikplatser som vi tidigare har tillsatt upphöra i och med sommaren.

Jag undrar om arbetsmarknadsministern har några nya planer för alla dessa ungdomar.

Anf. 42 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Vi får ju en sommararbetsmarknad – vikariearbetsmarknad. Vi vet inte hur stor den blir. Det ryktas och talas mycket om att det kommer

att bli en bra turistsommar, både genom att vi svenskar mer kommer att vara inom landet och genom att utlänningar i större utsträckning kommer att besöka det i dag billiga Semestersverige. Därför har vi i samarbete med Arbetsmarknadsverket sagt att vi denna sommar inte kan ha i gång alla dessa ungdomspraktikanter. Det skulle med stor sannolikhet förstöra ungdomsarbetsmarknaden – vikariearbetsmarknaden. Detta innebär att vi gör ett avbrott i ungdomspraktiken på ett par månader. Man väljer att ha avbrottet antingen under juni-juli eller juni-augusti. Detta gör vi för att både gymnasieelever och ungdomspraktikanterna skall försöka få vikariat i stället.

Pappaledighet

Anf. 43 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Fru talman! Jag skulle vilja höra statsministerns uppfattning om tvingande regler för pappaledighet.

Anf. 44 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tycker mig ha hört talas om det här under de senaste dagarna.

Detta härrör sig väl till den pressdiskussion som har förts med anledning av förslagen i kompletteringspropositionen om en sänkning av ersättningsnivån i föräldraförsäkringen från 90 % till 80 %.

Det har diskuterats olika åtgärder som kan vidtas för att fördelningen av detta skall bli rimlig, så att det inte från jämställdhetsutgångspunkt blir en alltför negativ effekt. Regeringen har inte fattat några beslut om detta. Men i samband med att vi lägger fram det här förslaget – när det nu blir – kommer den diskussionen säkert att fortsätta. Då kommer någonting också att komma upp, kanske inte just det som frågan avsåg, men kanske någonting annat.

Mellanöstern

Anf. 45 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Jag skulle vilja ställa min fråga till biståndsministern i egen-skap av minister för mänskliga rättigheter.

Vi ser ju en katastrofal situation i Jugoslavien, men vi har också en utom-ordentligt allvarlig situation i Mellanöstern. Västbanken och Gaza är av-stängda, och vi kan i TV se dels de deporterade palestinierna i stenöknen norr om Israel, dels hur israeliska soldater skjuter och slår palestinska ung-domar.

Jag undrar om regeringen stillatigande kan åse detta. Hela fredsprocessen är i fara. Borde inte regeringen sätta in kraftfulla åtgärder och ta initiativ i MR-frågorna? Kan vi förvänta oss några sådana?

Anf. 46 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Om man gör gällande att det bara är från israelisk sida som våld används är det en något ensidig beskrivning. Vi vet faktiskt att israe-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Muntliga frågor till
regeringen*

lerna har att hantera fundamentalistiska rörelser – Hizbollah och Hamas. Dessa använder sig faktiskt också av en hel del våld.

Min uppfattning är att våldet, vem som än använder det, är värt att brännmärkas.

Ex-Jugoslavien

Anf. 47 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till statsministern om Ex-Jugoslavien.

Vilka initiativ och vilka ytterligare åtgärder – av nytt slag – vill regeringen verka för, eller själv ta, till förmån för freden, för de hemlösa, för krigets offer och för flyktingarna?

Dess bättre är opinionen betydligt starkare nu än vad den har varit på länge, men behoven är också så oändligt mycket större. Det måste antligen bli ett slut på blodbadet i Ex-Jugoslavien.

Anf. 48 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tackar Hans Göran Franck för frågan. Det är dessa dagar få frågeställningar som egentligen sysselsätter oss mer – med all respekt för kompletteringspropositionen – än den om vad som håller på att hända nere i Bosnien och i övriga delar av f.d. Jugoslavien.

Vi har ju spelat, och spelar, en viktig roll i den internationella dialogen. Jag tror att vi nu befinner oss i ett skede då den internationella dialogen håller på att intensifieras. Man diskuterar inom och mellan regeringar i framför allt västvärlden, men också i Ryssland, vilka ytterligare steg som kan tas.

Utrikesministern var i måndags i Moskva. Hon hade överläggningar med den ryske utrikesministern Kozyrev. Jag kommer under helgen vid ett besök nere i Zagreb att sammanträffa både med EG-medlaren David Owen och med chefen för FN-styrkorna för att på platsen informera mig om vilka möjligheter som finns.

En möjlighet är att man tydligare etablerar det som kallas safe havens. Det förutsätter ökade militära insatser runt dessa. Det finns ett risktagande i detta. Det finns också en möjlighet, som diskuteras, att man går in med militära insatser. Det kan t.ex. handla om flygattacker mot serbiska artilleriställningar. Det finns uppenbara risker med detta.

Vi skall väl i Sverige iaktta en viss försiktighet i denna debatt av den enkla anledningen att det är lätt att vara fåtöljkrigare när det är andras soldater och andras piloter som skall stå för riskerna. Det förs också en diskussion om mera massiva militära insatser. Också här vill jag anbefalla viss försiktighet.

Det avgörande är att vi får en politisk lösning. Det finns inga militära instrument som kan säkra en fred, som inte har en politisk förankring. Därför måste fortfarande Vance–Owen-planen vara grunden. Sanktionsinstrumentet måste fortfarande skruvas åt allt hårdare runt Serbien. Vi måste tvinga de bosniska serberna tillbaka till förhandlingsbordet.

Jag ser ingen anledning att nu kasta denna strategi i sjön, men det finns samtidigt anledning att nu mycket intensivt mellan regeringar diskutera vad som kan komma att bli nödvändigt om detta misslyckas. Även om man i utrikespolitik, även i TV-åldern, måste inse att inte alla problem har en snabb

och enkel lösning, har vi en skyldighet att göra allt vi kan för att försöka få stopp på lidandet, grymheten och blodbadet.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Öststatsbistånd

*Muntliga frågor till
regeringen*

Anf. 49 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till biståndsministern.

Det skulle finnas mycket att vinna på att öka det bundna biståndet till Ryssland och Baltikum till att omfatta byggande av svenska småhus, som skulle förbättra bostadssituationen för återvändande soldater eller för människor i Baltikum. Jag skulle vilja fråga vilka initiativ som biståndsministern och regeringen är beredda att ta för att göra detta möjligt.

Anf. 50 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Fru talman! Arbetet är så fördelat att jag inte har hand om just de biståndsärenden som gäller Östeuropa, Baltikum och det forna Sovjetunionen, utan jag har hand om katastrofbiståndet för dessa områden. Jag tycker att det är ytterst angeläget att undersöka dessa möjligheter, som också har varit aktualiserade i samband med de förfärande krigen på Balkanhalvön. För min del har jag ingenting emot att man är med och gör insatser för att få de ryska soldaterna ut ur Baltikum genom att erbjuda dem bostäder när de vänder hem.

Kulturprojekt som arbetsmarknadsstöd

Anf. 51 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! Jag har en fråga till arbetsmarknadsministern.

Vad beror det på att en så liten del av sysselsättningspengarna går till kulturen? Det finns onekligen en hel del projekt som ganska snabbt skulle kunna komma till stånd.

Anf. 52 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Jag tror att när man summerar inte bara direkt anslagna medel utan också arbetslivsutvecklingsmedel för det här året och nästa budgetår, blir nog detta år det största år någonsin när det gäller kultur och kulturminnesvård.

Grundlagsändringar inför EG-medlemskap

Anf. 53 INGVAR SVENSSON (kds):

Fru talman! Jag har en fråga till statsrådet Reidunn Laurén.

Enligt uppgift har Justitiedepartementet fått i uppdrag att inför EG ta fram alternativ till grundlagsutredningen. Min fråga är om denna åtgärd kommer att försena och försvåra remissarbetet när det gäller utredningens betänkande.

Anf. 54 Statsrådet REIDUNN LAURÉN (-):

Fru talman! Det kommer den inte att göra. Det arbetet är nästan klart, och det kommer att skickas som en efterremiss till den remiss som har skett

kring utredningsbetänkandet. Tiden går ut den 20 augusti, om jag inte missminner mig. Det är alltså gott om tid för remissinstanserna att överväga även de alternativa förslagen.

Ny AMU-chef

Anf. 55 LAILA STRID-JANSSON (nyd):

Fru talman! Jag har en fråga till arbetsmarknadsministern.

Efter den berättigade kritik som har framförts angående det eventuellt politiska tillsättandet av en ny AMU-chef – ett hett namn är bl.a. Larz Johansson – undrar jag: Hur kommer tillsättandet att ske?

Anf. 56 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Tillsättandet kommer att ske av den för AMU centralt tillsatta styrelsen. Det är styrelsen som handhar tillsättningsärenden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 57 TALMANNEN:

Jag ber att få tacka statsministern, statsråden Laurén, Hörnlund, Svensson och Dinkelspiel.

6 § Information från regeringen om beredningen för ny ordning för sjuk- och arbetsskadeförsäkringen

Anf. 58 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Regeringen har vid regeringssammanträde den 15 april 1993 beslutat om direktiv till en beredning med uppdrag att lämna förslag till en ny ordning för lagfästa försäkringsersättningar vid sjukdom och arbetsskada.

Bakgrunden är den överenskommelse som den 20 september 1992 träffades mellan företrädare för regeringen och Socialdemokraterna. Överenskommelsen innebär bl.a. att en beredning snarast skall tillsättas i syfte att lämna förslag till en ny försäkringsmodell som innebär att sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna flyttas ut ur statsbudgeten.

Som allmänna utgångspunkter för utredningsuppdraget gäller att beredningen bör lämna förslag till en ny ordning för lagfästa ersättningar vid sjukdom och arbetsskada, som innebär att försäkringsutgifterna inte ingår i statsbudgeten. I den nya ordningen skall underskott inte kunna uppkomma.

Huvudalternativet skall vara att föra över försäkringarna till arbetsmarknadens parter och därmed skapa förutsättningar för att kostnaderna för sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna beaktas inom ramen för lönebildningen. Beredningen skall också överväga dels vilka alternativ det finns att utveckla de nuvarande försäkringssystemen, dels ett alternativ där sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna tecknas som obligatoriska försäkringar hos konkurrerande försäkringsgivare.

Den nya försäkringsordningen skall vara generell i den meningen att rätten till ersättning liksom de grundläggande villkoren skall garanteras i lag

och i princip omfatta alla invånare mellan 16 år och den allmänna pensionsåldern. Ersättningen skall ligga på en nivå som ger en rimlig ekonomisk kompensation. Hälsoprövning får inte finnas i försäkringen.

De olika alternativen bör analyseras och värderas med hänsyn till såväl den enskildes behov av en väl fungerande försäkring som kravet på en samhällsekonomi i balans.

Det är väsentligt att beredningen prövar i vilken mån den nya ordningen kan utformas, så att skillnaden mellan å ena sidan vad arbetsgivaren utger i form av löneförmåner och socialavgifter och å den andra vad arbetstagaren erhåller i form av faktiska löneförmåner och försäkringsförmåner reduceras.

Beredningen bör fästa särskild vikt vid att utformningen av försäkringen bidrar till en väl fungerande lönebildning. I sitt arbete bör beredningen vidare beakta att den nya ordningen bör bidra till rörligheten på arbetsmarknaden samt förhindra utestängning av arbetskraft från arbetsmarknaden eller en minskning av arbetskraftsutbudet.

Förslagen skall utformas så, att de ger naturliga incitament för att upprätthålla arbetslinjen och att betydelsen av aktiva förebyggande och rehabiliterande insatser betonas. Därvid bör försäkringens effekter på arbetsmiljöarbetet och samordningen med arbetsmiljölagstiftningens krav beaktas.

Beredningen bör vidare söka finna olika incitament för att begränsa kostnadsutvecklingen. En viktig utgångspunkt för beredningens arbete bör vara att förslagen till försäkringslösning skall innehålla ett visst mått av självrisk.

Beredningens arbete bör inledas med en bred genomlysning av hittillsvarande försäkringar för sjukdom och arbetsskada. Denna bör omfatta en analys av hur det nuvarande svenska systemet fungerar och vilka problem som skulle kunna avhjälpas genom en ny ordning. Vidare bör erfarenheter från andra industriländer beaktas.

I fråga om försäkringens omfattning skall beredningens uppdrag i första hand avse sjuklön enligt lagen om sjuklön, sjukpenning och rehabiliteringsersättning enligt lagen om allmän försäkring och ersättningar från arbetsskadeförsäkringen samt förtidspensioneringen.

När det gäller ersättning i form av förtidspension bör beredningens utgångspunkt vara att en finansiering baserad på fördelningsprincipen skall bibehållas vad beträffar förtidspensioneringen. Om beredningen skulle komma att förorda att förtidspensioneringen skall ligga kvar på det allmänna, måste reglerna utformas på ett sådant sätt att det inte finns någon risk för kostnadsövertäring till den allmänna försäkringen på grund av ökad förtidspensionering. Förslaget bör, oberoende av vem som får ansvaret för förtidspensioneringen, utformas så, att det underlättar för arbetskraften att vara kvar på arbetsmarknaden.

Sjukpenningförsäkringen, sjuklönen och förtidspensioneringen täcker alla sjukdomstillstånd som medför nedsatt arbetsförmåga oavsett orsaken till insjuknandet.

Arbetsskadeförsäkringen täcker de risker som är förenade med det arbete som den försäkrade utför. Ett grundläggande motiv för en särskild arbetsskadeförsäkring är att den som skadas i arbetet skall ha ekonomisk ersättning och att den arbetsgivare som tillgodogör sig nyttan av den förvärvsarbe-

tandes arbetsinsats skall bära det ekonomiska ansvaret för den risk den förvärsarbetande löper att skada sig i arbetet.

Med beaktande av skillnaden mellan de olika försäkringarna, inte minst vad avser de skadeståndsrättsliga inslagen i arbetsskadeförsäkringen, bör beredningen överväga om det är ändamålsenligt med skilda försäkringar eller om de kan integreras.

I fråga om ersättning vid arbetslivsinriktad rehabilitering bör särskilt belysas hur det ansvar som sedan den 1 januari 1992 åvilar dels arbetsgivarna, dels försäkringskassorna skulle kunna utformas. Om inget hinder bedöms föreligga mot att inordna förmånen i den nya försäkringen bör beredningen lämna förslag till en sådan lösning.

Tillfällig föräldrapenning, som utges bl.a. vid vård av sjukt barn, har sådana likheter med ersättning som utgår vid egen sjukdom. Det finns därför skäl för beredningen att överväga om denna förmån bör omfattas av den nya ordningen.

I uppdraget bör även ingå att studera de avtalsbundna försäkringarna och deras relation till den nya försäkringsordningen.

Övriga förmåner som enligt nuvarande regler finansieras med bl.a. sjukförsäkringsavgifter (hälso- och sjukvård inkl. tandvård och läkemedelsförmåner, föräldrapenning och ersättning vid närståendevård) bör kvarstå inom ramen för den allmänna försäkringen. Vad gäller arbetslöshetsförsäkringen utreds frågan om en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring av en särskild utredare (dir. 1992:24). I sin analys av olika alternativ och i utformningen av förslagen skall beredningen beakta samverkan med andra samhällssektorer såsom hälso- och sjukvården och socialtjänsten och så långt möjligt eftersträva konsistens med andra förmånssystem såsom ersättning vid arbetslöshet, föräldraledighet och utbildning.

När det gäller finansieringen skall utgångspunkten för beredningens förslag vara att den skall ske med enhetliga avgifter. Beredningen bör dock överväga om och i så fall i vilken utsträckning arbetsgivaravgifterna bör differentieras utifrån företagets kostnader för arbetsskador och sjukfrånvaro bl.a. för att stimulera till arbetsmiljöförbättringar.

Eftersom arbetsgivare har ansvaret i fråga om ersättning för arbetsskada bör utgångspunkten vara att arbetsskadeförsäkringen i sin helhet bekostas av arbetsgivaren.

Egenföretagare, uppdragstagare, oorganiserade arbetsgivare och övriga icke anställda som omfattas av försäkringen skall åläggas att erlagga premier till försäkringen motsvarande vad som skall gälla för anställda. Beredningen bör samtidigt överväga möjligheterna att lösa de problem som gränsdragningen mellan arbetstagar- och uppdragstagarbegreppen kan ge upphov till.

Beredningen bör samtidigt uppmärksamma en ny försäkrings ställning gentemot andra försäkringar, bl.a. möjligheterna att rikta ersättningskrav gentemot andra försäkringar som kan vara inblandade i olika försäkringsfall.

Enligt huvudalternativet skall förslag lämnas som innebär att arbetsmarknadens parter ges huvudansvaret för en ny försäkringsordning med skyldighet att utveckla och finansiera försäkringarna. Beredningen skall därvid överväga till vilken del generella principer för försäkringarna skall regleras i lag resp. vad som bör stå parterna fritt att bestämma i avtal.

Utgångspunkt skall vara att arbetsgivare i lag åläggs skyldighet att teckna försäkring till förmån för sina anställda och att de anställda skall bära en del av försäkringskostnaden genom en egenavgift.

Beredningen bör överväga om ansvaret för förtidspensioneringen skall läggas över på arbetsmarknadens parter, antingen inom ramen för en ny ordning för sjuk- och arbetsskadeförsäkring eller på annat sätt, eller bibehållas inom den allmänna pensionsförsäkringen enligt nuvarande regler.

Förutom huvudalternativet bör som tidigare nämnts ytterligare två alternativa försäkringslösningar övervägas.

Utgångspunkten för alternativet att utveckla de nuvarande försäkringssystemen bör vara en utveckling av den nuvarande allmänna försäkringen så att försäkringarna vad gäller finansieringen ges en helt fristående ställning i förhållande till statsbudgeten och med inriktning på att förstärka försäkringsmässigheten i systemet. Kortsiktiga variationer mellan å ena sidan försäkringsutgifter och å andra sidan avgiftsintäkter skall regleras över den allmänna sjukförsäkringsfonden resp. arbetsskadefonden.

Som ett led i detta arbete bör beredningen överväga olika alternativ för att tydliggöra avgifternas karaktär av försäkringspremier, såsom att öka den andel som egenavgifterna svarar för och att arbetsgivaravgifter inte skall tas ut för lönedelar ovanför det tak som gäller för utgivna sjukersättningar.

Vidare bör en tydlig åtskillnad göras mellan å ena sidan de arbetsgivaravgifter som är knutna till en försäkringsförmån och å andra sidan de delar av nuvarande arbetsgivaravgifter som snarare är att betrakta som löneberoende indirekta skatter.

Utgångspunkten för en obligatorisk försäkring som tecknas hos konkurrerande försäkringsgivare skall vara att belysa ett alternativ i form av en obligatorisk försäkring som kan tecknas under konkurrens mellan olika – offentliga och privata – försäkringsgivare. Alla skall vara garanterade en försäkringsanslutning och ingen försäkringsgivare skall kunna neka någon att försäkra sig.

Utgångspunkten bör vidare vara att finansieringen av det skydd som de lagfästa grundvillkoren ger skall ske med enhetliga premier men att möjlighet för den enskilde att teckna tilläggsförsäkringar skall finnas. Försäkringen bör kunna tecknas hos försäkringsgivare av den enskilde eller dennes arbetsgivare.

Vad avser administrationen skall beredningens förslag ges en sådan utformning att förutsättningar skapas för en handläggning som karaktäriseras av objektivitet, god service, likformighet och rättssäkerhet samtidigt som administrationskostnaderna hålls låga.

I sin analys av de olika alternativen bör beredningen bl.a. uppmärksamma behovet av att de sammantagna systemen skall vara överblickbara för den enskilde.

Beredningen bör överväga vilka former som skall gälla för beslut om ersättning och överprövning av ersättningsbeslut och därvid särskilt beakta behovet av offentlighet och av sekretessregler som skall skydda den enskildes integritet i de olika alternativen.

Beredningen skall studera och belysa de olika förslagens fördelningspolitiska effekter.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Information från
regeringen*

Beträffande övergången till en ny ordning skall försäkringsfall, som uppstått före övergången till en ny försäkringsordning, handläggas enligt de försäkringsregler som gällde då fallen inträffade. Beredningen bör lämna förslag om hur administration och finansiering av sådana fall skall kunna ske.

Beredningen skall bestå av 16 ledamöter, varav 10 representerande de i riksdagen företrädde partierna och de övriga representerande arbetsmarknadens parter.

Vidare bör beredningen till sig knyta en särskild expertgrupp med uppgift att som utgångspunkt för beredningens arbete analysera såväl det nuvarande svenska systemet som erfarenheter från motsvarande system i andra länder. Expertgruppens rapport bör presenteras för beredningen senast den 1 november i år.

Beredningens arbete bör bedrivas skyndsamt och bör ha avslutats senast vid utgången av 1994.

Anf. 59 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Låt mig börja med att tacka statsrådet Könberg för redovisningen. Jag vill också deklarera att vi socialdemokrater tycker att det är bra att man nu äntligen, efter lång försening, som jag förstår har sin grund i kamratliga samtal i regeringen – eftersom där finns olika uppfattningar – kan komma i gång med arbetet.

Vi har diskuterat direktiven med regeringen. Även om det finns punkter där våra synpunkter inte har blivit fullt tillgodosedda, tycker vi ändå att vi har kommit så långt att det skall vara möjligt att driva arbetet på ett konstruktivt sätt inkl. att få sådana förslag, som vi vill få belysta, lika seriöst prövade som andra.

Det är också bra att regeringen äntligen gav med sig när det gäller parternas representation. Vi tyckte att det var självklart att parterna och inte minst de fackliga organisationerna måste vara med på lika bas i detta arbete, eftersom de kommer att få ett så stort ansvar för den nya försäkringen. Vi har heller inget att frukta eller invända mot när det gäller att olika alternativ skall belysas. Tvärtom är vi övertygade om att det kommer att visa på svagheterna i de alternativ som vi socialdemokrater inte tror på och på styrkan i de förslag som vi tycker är riktiga. Vi kommer nu att gå in i det här arbetet med ambitionen att mycket noggrant pröva olika vägar att nå de mål som vi är överens om.

För oss är det mycket viktigt att försäkringen skall omfatta alla och att den skall vara solidariskt finansierad. De som är friska, de som har jobb och hyggliga inkomster skall bidra till att täcka kostnaderna för dem som är sjuka och har låga inkomster. Ett sådant inslag bör finnas i den kommande försäkringen. Samma sak gäller för inkomstbortfallsprincipen som grund för den kommande försäkringen. Alla vet att det här råder olika uppfattningar. Men jag vill fråga Bo Könberg: Står Folkpartiet nu fast vid sin uppfattning att inkomstbortfallsprincipen skall utgöra en grund för den framtida försäkringen?

Vi ställer upp på tidsplanen, dock naturligtvis med förbehållet att vi, likasom när det gäller pensionerna, måste ge oss den tid som behövs för att verk-

ligen hinna pröva alla förslag noggrant, så att vi träffar rätt och kan bli överens på så bred bas som möjligt.

Jag vill slutligen, fru talman, vända mig till Bo Könberg med anledning av det som regeringen nu aviserar om pensionerna. Vi tycker självfallet inte att det är acceptabelt att under pågående beredningsarbete genomföra stora förändringar. Därför vill jag ha en försäkran från Bo Könberg om att ni inte kommer att göra likadant med de socialförsäkringar som vi nu gemensamt skall pröva utformningen av inför framtiden, utan att vi skall få göra färdigt det arbetet utan att den borgerliga regeringen går in och försöker att förändra i de system som nu finns.

Anf. 60 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Det var många synpunkter Birgitta Dahl tog upp. Jag skall försöka att kommentera några av dessa, och då framför allt de som var uttryckta i frågeform.

Till att börja med kan jag försäkra Birgitta Dahl och kammaren att vi alltid för kamratliga samtal inom regeringen och att det är en stor glädje att få delta i dem. Däremot är det en felaktig beskrivning från Birgitta Dahls sida att de skulle ha något speciellt att göra med den tidpunkt för vilken direktiven nu presenteras. Som Birgitta Dahl och kanske även någon annan kan erinra sig skedde långtgående uppgörelser i samband med krisuppgörelsen i september i fjol, varav många berörde mitt verksamhetsområde inom regeringen. Man hade i riksdagen glädjen att dagarna före jul ta ställning till sju tunga propositioner från min del av Socialdepartementet.

Jag tror att det var en riktig prioritering att vi först skulle ta fram ärenden som rörde mer brådskande frågor, t.ex. pensionsåldern, karensdagen, KBT, sämst ställda pensionärer, m.m.

Sedan vill jag gärna säga att jag tycker att samtalen med Socialdemokraterna, då vi har tagit fram direktiven, har varit mycket bra. Jag har uppfattat att det från socialdemokratiskt håll och från regeringens håll har varit fråga om en förhandling i ordets egentliga mening, där man har fått ge och ta. Jag tycker att vi har haft relativt lätt att komma överens i dessa samtal. Jag hade för min del från vår sida inte tänkt använda formuleringar av den typ som Birgitta Dahl använde om att vi har haft synpunkter som inte har blivit fullt tillgodosedda etc., eftersom det är självklart att en förhandling innebär att man inte har fått igenom allt från någon sida.

Jag har möjligen sedan gammalt uppfattningen att man kanske inte i detalj skall gå igenom vad som har avtalats i en förhandling. Men jag har under det gångna året noterat att det finns socialdemokrater, däribland Birgitta Dahl, som har en något avvikande uppfattning på den punkten. Därför kan jag bekräfta att vi har haft diskussioner om huruvida man som ledamöter i beredningen skulle ha inte bara parlamentariker utan även andra. Sådana diskussioner har förekommit.

Jag blev litet förvånad när Birgitta Dahl till mig som ansvarig för socialförsäkringsfrågorna och som folktalist ställde frågan om Folkpartiet står fast vid inkomstbortfallsprincipen. Jag tycker att vi från vår sida någorlunda klart, framför allt från partiledarens sida men även från min sida, under de senaste månadernas debatt, mycket tydligt har klargjort var vi står i den frå-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Information från
regeringen*

gan. Frågan skulle möjligen med något större fog kunna ställas till någon socialdemokrat, med tanke på att det i den allmänna debatten tycks ha funnits avsevärt fler socialdemokrater än medlemmar i Folkpartiet liberalerna som har ifrågasatt inkomstbortfallsprincipen.

Vi har naturligtvis även resonerat om tidsplanen med Socialdemokraterna. Jag delar där Birgitta Dahls uppfattning att om man skulle behöva något mer tid, skall man naturligtvis ta på sig den för denna viktiga fråga.

Till sist, fru talman, blev jag något förvånad över angreppet från Birgitta Dahl i fråga om pensionerna. Pensionsfrågan behandlas för närvarande inom ramen för den pensionsarbetsgrupp som regeringen tillsatte i december 1991 och där samtliga riksdagspartier är företrädade. Där har vi kommit långt när det gäller att hitta ett samförstånd i en fråga som i decennier har varit föremål för politiska motsättningar i vårt land.

Regeringen har i dag i kompletteringspropositionen, utöver det som vi har varit överens om, pekat på att det kan vara bra om man i framtiden klarar av en del av finansieringen delvis eller helt med egenavgifter. Jag tyckte mig uppsnappa en liknande ståndpunkt i den rapport som förre finansministern Allan Larsson presenterade i början av veckan. Jag hade därför litet svårt att se var de stora meningsskiljaktigheterna skulle finnas på den punkten.

Jag vet från tidigare debatter med Birgitta Dahl att hon gärna ser att alla frågor på socialförsäkringsområdet utreds länge och väl och långt in i framtiden, oavsett hur mycket det brinner i knutarna. Det har vi diskuterat flera gånger i denna kammare. Men en försäkran till Birgitta Dahl i dag att ingenting kommer att hända på ett och ett halvt eller två år inom socialförsäkringarna kan jag inte ge i ett läge där vi har ett budgetunderskott på 190 miljarder, som jag vet bekymrar mig mycket mer än vad det bekymrar Birgitta Dahl.

Anf. 61 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Det var just därför att det är så bråttom med dessa frågor som vi har fått tjata på regeringen att ta fram denna fråga. Jag tycker då, enkelt uttryckt, att regeringen har gjort fel prioritering om den har låtit den här frågan stå efter för allt annat. Jag hade lättare accepterat att det faktiskt var oenighet i regeringen än att man tyckte att detta inte var så viktigt att komma fram med.

Jag tycker faktiskt också att det är bättre med en öppen redovisning och att det ökar medborgarnas förtroende, än om vi sitter och talar med varandra i hemlighet. Vi har inget att dölja, och därför redovisar vi det gärna.

Slutligen är det inte utan fog som vi frågar er i Folkpartiet om ni står fast vid inkomstbortfallsprincipen, när det är så oklart var ni står i fråga om vårdnadsbidraget, som är en annan principiellt lika viktig fråga. Jag ställer den frågan mycket seriöst, liksom jag mycket seriöst vill ha en utfästelse att ni inte skall komma med principiellt betydelsefulla förändringar medan utredningsarbete pågår. Det som ni har kommit med i fråga om pensionerna, är av sådan principiell betydelse att vi inte kan acceptera det.

Anf. 62 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag kan mycket väl tro att Birgitta Dahl gärna hade sett att vi hade skjutit på en rad impopulära beslut från krisförhandlingarna i septem-

ber i fjol och i stället tagit fram utredningsdirektiv. Vi har inte bedömt det som möjligt i den ekonomiska situation som landet befinner sig i. Vi betraktar alltså inte frågan som oviktig, men det har funnits en rad mycket viktigare frågor av den art som Birgitta Dahl inte gärna vill vara med om, nämligen beslut som är impopulära. Men dessa frågor har vi tagit fram, eftersom de måste genomföras. Det betyder alltså inte att vi tycker att detta är oviktigt på något sätt.

Sedan hade jag, och möjligen några fler i kammaren, svårt att förstå kopplingen mellan Folkpartiets syn på inkomstbortfallsprincipen och synen på vårdnadsbidraget. Det är, för att vara än tydligare än i mitt förra inlägg, ju så att om det är någon som under de senaste månadernas debatt har stått upp för inkomstbortfallsprincipen som grundprincip för våra socialförsäkringar så är det, som alla har noterat, Folkpartiet liberalerna. Därför tyckte jag att det var litet märkligt att Birgitta Dahl försökte göra sak med mig i den frågan i dagens debatt, då vi gemensamt har tagit fram direktiv som berör ett annat område.

När det gäller vårdnadsbidraget förmodar jag, fru talman, att det inte är en huvudpunkt i denna genomgång. Men jag kan väl bara påminna om det som jag flera gånger har sagt i kammaren, nämligen att Folkpartiet liberalerna är för ett vårdnadsbidrag. Vi har varit med om att utforma en regeringsförklaring där detta ingår. Vi har också varit med om att göra bedömningen att det skall införas när det finns samhällsekonomiskt utrymme.

Till sist återigen frågan om förändringar. Birgitta Dahl preciserade sig nu något genom att vilja ha en utfästelse från min sida att det inte skall ske stora principiella förändringar i systemen under utredningstiden. Några sådana avsikter har inte regeringen.

Anf. 63 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Frågan om vårdnadsbidrag hänger faktiskt mycket nära samman med jämställdhetspolitiken. Att vara för jämställdhet och för vårdnadsbidrag är inte förenligt. Det är den dubbeltydigheten som jag vill få bort från denna fråga. Jag sökte inte sak med Bo Könberg, utan jag ville att vi gemensamt skulle konstatera att vi socialdemokrater och ni i Folkpartiet i denna beredning kommer att driva frågan om inkomstbortfallsprincipen. Eftersom jag tolkar Bo Könberg så att han har försäkrat mig detta, kan jag till min glädje konstatera att ni har lovat att inte göra er skyldiga till samma tvetydighet som när det gäller vårdnadsbidraget och jämställdheten, och det tackar jag för.

Anf. 64 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Fru talman! Jag noterar att Birgitta Dahl nu på något vis frikänner mig från ett brott som hon själv har uppfunnit att jag har begått. Jag får väl vara glad och tacksam för att hon visar den generositeten.

Fru talman! Folkpartiet är förstas anhängare av en inkomstbortfallsprincip. Vi är anhängare av jämställdhet. Och vi tycker att det vore bra att komplettera den nuvarande familjepolitiken med ett vårdnadsbidrag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Information från
regeringen*

7 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 21 april

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkanden 1992/93:JuU25, JuU26, JuU27 och JuU28 samt näringsutskottets betänkanden 1992/93:NU27 och NU26 (betr. debatten i dessa ärenden, se prot. 96).

Justitieutskottets betänkande JuU25

Mom. 4 (ersättning till lekmanövervakarna)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 123 för reservation 1 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Mom. 6 (beläggning och differentiering inom kriminalvården)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 122 för reservation 2 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Mom. 11 (Österåkeranstalten som förebild)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 22 för reservation 6 av Ulf Eriksson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 (kemisk kastrering)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 22 för reservation 8 av Ulf Eriksson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (narkotikafria anstalter)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 22 för reservation 9 av Ulf Eriksson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 16 (visitationspatruller)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 28 för reservation 10 av Ulf Eriksson.

Mom. 20 (ökade insatser inom frivården)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 122 för reservation 14 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU26

Mom. 1 (timkostnadsnormen m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 22 för reservation 1 av Ulf Eriksson.

Sigrid Bolkéus (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Mom. 2 (dämpad kostnadsutveckling för biträdesersättningen)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 114 för reservation 2 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Mom. 3 (nedsättning av grundavgiften)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 122 för reservation 3 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Mom. 5 (rätten till offentlig försvarare)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 23 för reservation 5 av Ulf Eriksson.

Mom. 7 (förordnande av offentligt biträde i utlänningsärenden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (avveckling av allmänna advokatbyråer)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 121 för reservation 7 av Lars-Erik Lövdén m.fl.

Mom. 18 (ersättning till nämndemän)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 121 för reservation 8 av Lars-Erik Lövdén m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 19 (information för nämndemän m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (tillsyn av advokatverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 22 för reservation 10 av Ulf Eriksson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU27

Mom. 2 (bidrag till Brottsofferjourernas riksförbund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (anslag till Brottskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Ulf Eriksson, *dels* meningsyttringen av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (generösare ersättningsregler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (jämkning av skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (översyn av medelsfördelningen m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (central brottsofferfond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (kriscentra för brottsoffer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (brottsofferombudsman)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ulf Eriksson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU28

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU27

Mom. 1 (privatiseringen av statligt ägda företag)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 120 för reservation 1 av Axel Andersson m.fl.

Mom. 2 (förvaltningsbolag för de statligt ägda företagen)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 119 för reservation 2 av Axel Andersson m.fl.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU26

Mom. 2 (statens engagemang i prospekteringsverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 119 för reservation 1 av Birgitta Johansson m.fl.

Mom. 3 (baskartering)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 120 för reservation 2 av Birgitta Johansson m.fl.

Mom. 5 (mineraljakt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Birgitta Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (oljeutvinning i Östersjön)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 24 för reservation 4 av Bengt Dalström.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande vid arbetsplenum onsdagen den 28 april.

8 § (forts. från 4 §) Internationellt utvecklingssamarbete (forts. UU15)

Anf. 66 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Världen fortsätter att krympa. I de hemuniversitet som vi har utspridda i våra vardagsrum är den bara 20 eller 26 tum stor. Vi lär oss oavbrutet mer om levnadsvillkoren för människor i fjärran världsdelar. Vi lär oss om fattigdomen, men vi lär oss också om ansträngningarna att häva den. Vi lär oss om kriget, men vi lär oss också om försöken att mäkla fred, att skapa en bättre framtid.

Sverige och de andra rika länderna har en stor uppgift när det gäller att stödja de ansträngningarna. Vi gör också mycket. Vi har anledning att vara stolta över det bistånd som Sverige nu i flera decennier har givit. Genom detta har vi spritt goodwill över världen, och vi har gjort en utomordentligt stor nytta i de fattiga länderna. Vi bör fortsätta detta arbete. Vi bör fortsätta att vara solidariska med de fattiga folken, och vi bör fortsätta att stödja deras egna ansträngningar. I den andan tillstyrker den överväldigande majoriteten av utskottet förslagen i årets budgetproposition vad gäller biståndet.

Vi har anledning att vara stolta, men vi har även anledning att lära oss av våra egna misstag. Bistånd är svårt, och vi måste hela tiden försöka dra lärdomar av våra erfarenheter. Det bedrivs ett flitigt och ambitiöst utvärderingsarbete i det svenska biståndet. Vi måste hela tiden kritiskt granska de resultat som vi har uppnått för att därigenom dra slutsatser om hur vi skall kunna förbättra biståndet.

Olikheterna mellan utskottets majoritet och socialdemokraterna i utskot-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

tet är inte stora. Karl-Erik Svartberg utvecklade här kritiken mot regeringen. Den är i själva verket mycket mild. Den nya majoriteten har velat införa en starkare tonvikt för demokratimålet i vårt bistånd. Socialdemokraterna vantrivs med denna starkare tonvikt och vill hellre sluddra en aning på målet. Man vill vara mer relativistisk och mer tolerant gentemot länder som inte anstränger sig så mycket för att nå högt ställda mål vad gäller demokratin.

Den nya vägen lägger också mycket stor vikt vid marknadsekonomin. Vi tror att det är oerhört viktigt att vi skapar förutsättningar för ekonomisk tillväxt i de olika länderna i tredje världen. Det är inte så att marknadsekonomin löser alla problem; det har ingen påstått. Men det är mycket angeläget att vi skapar förutsättningar för en realistisk ekonomisk tillväxt i länder där man tidigare har provat olika typer av misslyckade socialistiska strategier. Även på denna punkt tycker socialdemokraterna att vi är för tydliga och för skarpa. De vill sluddra mer på målet.

Jag minns att en av de första åtgärder som socialdemokraterna sade sig vilja vidta när de kom till makten 1982 var att sanera utredningsväsendet. De klagade över att det hade skett för stora och vidlyftiga offentliga utredningar. Ingvar Carlsson förklarade att det härnäst skulle bli bara små, konkreta och snabba utredningar. Ingen utredning fick ta längre tid än två år. I allmänhet skulle en utredning ta bara sex månader. Alla uppdrag skulle vara klara, koncisa och definierade. Det var nog en bra politik.

Nu föreslår Socialdemokraterna i en reservation att vi skall tillsätta en mammututredning, en totalglobal kommission, som skall se över svensk utrikespolitik i alla avseenden: bistånd, östbistånd, säkerhetspolitik och Sveriges internationella ansvarstaganden. En kommission skall se över alla världens problem och fundera över vad Sverige skall göra åt dessa.

I utskottsmajoriteten har vi sagt oss att alla dessa frågor är utomordentligt viktiga och självfallet måste bearbetas. Men det är inte särskilt meningsfullt att försöka be en enda utredning att lösa alla dessa problem i ett sammanhang. Därför har vi avvisat det förslaget.

I en annan reservation har Socialdemokraterna andra idéer om hur man bör prioritera. Självfallet finns det inte givna argument för fördelningen av resurserna mellan olika länder och mellan olika ändamål. Det finns alltid ett utrymme för tyckande och preferenser om vad som är viktigast. Jag har respekt för att Socialdemokraterna i några avseenden har andra prioriteringar än regeringen har i sin budget.

På någon punkt reagerar jag dock mot Socialdemokraternas prioriteringar. När de i en andedraget kräver större insatser av Sverige i samband med FN:s fredsbevarande operationer, men i nästa andedrag föreslår radikalt minskade budgetmedel för precis samma sak, då undrar jag vart konsekvensen i den socialdemokratiska politiken har tagit vägen. I föl hade vi precis samma problem. I likhet med vad Karl-Erik Svartberg gjorde här talade Socialdemokraterna mycket om att man borde göra större insatser för skuldsanering. Men i sitt eget budgetalternativ förslög Socialdemokraterna mindre resurser till skuldsanering. I år har inkonsekvensen flyttats och handlar nu om FN:s fredsbevarande operationer.

Jag blir också litet orolig när jag från socialdemokrater utanför utrikesut-

skottet får signaler om betydande förändringar i biståndet. I måndags kom Göran Persson med en näringspolitisk rapport, vari han förde fram tankar om att biståndet borde bindas i större utsträckning än som är fallet nu. I tisdags kom Allan Larsson och sade att man borde slå ihop flyktingpolitik, säkerhetspolitik och biståndspolitik till ett paket. I detta paket borde man hitta varaktiga besparingar på 10 miljarder kronor. Detta är signaler som väcker en del oro. Det vore bra om Socialdemokraternas talesman här kunde stilla min oro på den punkten.

Herr talman! Det fanns en del uppmuntrande drag i Lars Moquists anförande. Ny demokrati fortsätter inte längre med greppet att det är bra att lejonerna äter upp afrikanerna. Nu gör man ändå ett försök att föra en seriös debatt i biståndspolitiska frågor. Samtidigt måste jag säga att avståndet fortfarande är väldigt stort mellan Ny demokrati och flertalet ledamöter i utskottet, när Ny demokrati så radikalt vill minska volymen på det svenska biståndet.

Ett drag hos Ny demokrati är särskilt irriterande. Så fort det handlar om anslag till forskning eller kunskaper är Ny demokrati framme och vill skära ner radikalt. Det verkar som om man inte gillar kunskaper. Ta en sådan symbolfråga som Afrikainstitutet i Uppsala. Detta institut är en mycket viktig inrättning, som samlar just kunskaper, vetande och analys om utvecklingen i Afrika. Detta institut vill Ny demokrati lägga ner. När jag i fjol frågade Lars Moquist om just denna sak, svarade han att SAREC kunde ta över uppgifterna. Sedan visade det sig att Ny demokrati ville skära ner även SAREC kraftigt. Hur man än förföljer Ny demokrati, vill partiet skära ner på allt som har med kunskapsinhämtande, analys och allvarlig forskning beträffande utländerna att göra. Jag tycker att detta är ett obehagligt och samtidigt avslöjande drag i Ny demokratis biståndsalternativ.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 67 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det är inte möjligt att på tre minuter bemöta allt det som Daniel Tarschys, utskottets ordförande, har tagit upp.

Daniel Tarschys tolkar oss fel och beskyller oss för att sluddra på målet när det gäller frågan om demokrati och marknadsekonomi. Det gör vi förvisso icke! Vi står för demokratin, och vi står för marknadsekonomin. Men som jag betonade tidigare skall det vara en marknadsekonomi med en social dimension. Detta är viktigt, och det borde utskottets ordförande också ta upp.

Vidare har vi frågan om prioriteringar och inkonsekvenser. Jag inbjuder utskottets ordförande att ta repliker på Kristina Svenssons anförande. Hon har den delen av vår biståndspolitik på sin lott.

Vidare har vi signalerna från Göran Persson och Allan Larsson. Jag vill ge vår syn på detta. Först och främst har vi frågan om bundet bistånd. All praktik och all teori visar att bundet bistånd blir både dyrare och mindre effektivt. Vad Göran Persson-gruppen är ute efter är att svenska företag skall engagera sig mer i både det bilaterala men framför allt det multilaterala bistån-

det. Där finns mycket för svenska företag att göra. Vi ställer oss bakom Göran Perssons uppfattning om vikten av att svenska företag engagerar sig.

Vidare har vi Allan Larsson. Det finns ett område som vi kallar säkerhet och solidaritet. Det rör utrikes-, försvars-, bistånds- och flyktingpolitik. Allan Larsson-gruppen föreslår omprioriteringar och besparingar på 10 miljarder kronor främst på de militära utgifterna. De vill samtidigt åstadkomma en fortsatt förskjutning från militära till civila ändamål.

Det finns ingen som helst anledning för Daniel Tarschys att befara angrepp på den socialdemokratiska biståndspolitiken i den här frågan.

Anf. 68 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag välkomnar självfallet de försäkringar som Karl-Erik Svartberg här ger. I fråga om demokratimålet tyckte jag att jag i hans första anförande hörde ett avsnitt som handlade om att ha förståelse för att demokratin har många olika former, att det kan vara litet olika i olika länder, att villkoren kan vara disparata och att man måste ta hänsyn till specifika historiska förhållanden.

Just den typen av strykande med hartassen har under lång tid präglat svensk biståndspolitik och har gett felaktiga signaler till våra partners i länderna. Det är viktigt att vi är klara och tydliga när vi talar för att mångfald är angeläget, att mänskliga rättigheter skall respekteras, att det måste finnas utrymme för olika åsikter och att den demokratiska processen inte får inskränkas till ett enda parti. Det är med klarhet och tydlighet som vi kan göra nytta för de demokratiska värdena inte genom att relativisera och säga att det är litet olika på olika håll och att ett visst land kan få fortsätta att agera som hittills.

Vidare har vi rapporten från Göran Persson. Där framgår följande: Biståndet från Sverige är inte förenat med villkoret att mottagarländerna skall köpa svenska varor eller tjänster. Därvidlag skiljer sig Sverige från de flesta andra länder som ger bistånd. Vi måste fråga oss om det är rimligt att ha helt andra principer än andra länder.

Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att Socialdemokraterna är intresserade av att införa mera av bindning i det svenska biståndet. Vi är helt överens om det det är fråga om att svenska företag skall vara mera aktiva i att ta upp order när multilaterala biståndsorganisationer skall stödja investeringar. Men vi är inte överens om att det handlar om att införa bindingsregler i det svenska biståndet.

Karl-Erik Svartberg har en betydande uppgift framför sig att sprida de kloka synpunkter han har framfört i kammaren till sitt parti.

Anf. 69 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det här är en debattskrift. Daniel Tarschys utelämnade en mening i det stycke han läste upp. Där står följande: Utan att ändra huvudinriktningen på svensk biståndspolitik borde det vara möjligt att i större utsträckning koppla denna till svensk industris exportmöjligheter.

Vi har resonerat med Göran Persson om detta. Som jag sade i min första replik tycker jag personligen att detta är en dålig och felaktig formulering,

dvs. att vi skiljer oss från de flesta andra länder. Det gör vi inte. De stora givarländerna har obundet bistånd.

Vidare har vi frågan om demokratimålet. Vi svävar inte alls på målet. Daniel Tarschys kan få låna mitt anförande. Vi talar i klartext i fråga om demokratimålet.

För en tid sedan var det parlamentariker från Afrika på besök i riksdagen. De sade att de har villkor på sig. Man vill strypa biståndet när landet är en enpartistat. Sedan blir landet en flerpartistat. Då vill man också strypa biståndet.

Det ges olika signaler från regeringen och SIDA. Besökarna redovisade dessa problem. Det är detta vi socialdemokrater syftar på. Det måste ske en diskussion. Däremot går det aldrig att tolerera övergrepp mot mänskliga rättigheter.

Vi ställer principen om mänskliga rättigheter högt. För oss är det inte bara fråga om de politiska och medborgerliga rättigheterna. Det är för oss också fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Vi vill betona det. Demokratin är självklar för oss. Det gäller också värnandet om demokratin i utvecklingssamarbetet.

Men för många länder är det en lång väg dit. Det är bara att konstatera. Bara analfabetismen utgör i sig ett problem för demokratin.

Anf. 70 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag är överens med Karl-Erik Svartberg om mycket. Jag är t.ex. överens med honom att det är en dålig formulering i Göran Perssons rapport. Det gläder mig att Karl-Erik Svartberg har den inställningen. Jag hoppas att han för en debatt inom sitt parti på den punkten.

Jag är också överens med Karl-Erik Svartberg att vi självfallet inte får strypa biståndet till länder som håller på att demokratiseras. I Sydafrika pågår en hoppingivande omvälvning. Trots att demokratiseringen sker under mycket dramatiska former med mycket våld, är det ändå en tydlig utveckling mot det bättre. Den vita minoriteten har efter många år gett upp sitt principiella motstånd mot lika rösträtt och är beredd att acceptera en sådan utveckling.

Det måste självfallet vara en oerhört viktig uppgift för Sverige att fortsätta att stödja demokratiseringen i Sydafrika. Ingen, Karl-Erik Svartberg, vill strypa detta bistånd. Jag talar för de partier som utgör huvuddelen i riksdagen. Jag lovar att jag inte talar för Lars Moquists parti på den punkten.

Anf. 71 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys nämner i sitt anförande att det är nedslående att höra Ny demokrati ständigt och jämt uttala sig negativt om forskning. Det är kanske inte så märkligt att Daniel Tarschys hör sådana signaler, eftersom Tarschys mest har hört mina anföranden och argument.

Vi i Ny demokrati är mycket positiva till forskning. Men den del av forskningen som vi är negativa till är den som mest berör utrikesutskottets område, nämligen u-landsforskningen, forskning för säkerhet och nedrustning och fredsforskning. Men vi är positiva till mycket annan forskning, främst teknikforskning och medicinsk forskning m.m.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Sedan förstår jag inte riktigt Daniel Tarschys. Jag har aldrig framfört några synpunkter om lejon här i kammaren. Jag förstår inte varför Daniel Tarschys nämner just detta. Jag tar självfallet inte ansvar för vad andra kan ha sagt om lejon utanför denna kammare. Jag förstår inte varför Daniel Tarschys nämner lejon i detta sammanhang. De har aldrig dryftats i denna kammare.

Anf. 72 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag förklarade att det skett framsteg i Ny demokratis argumentering om biståndet. Jag tyckte att det var välgörande att höra ett nyanterat resonemang i stället för de något mer primitiva synpunkter vi har hört tidigare från en del av Lars Moquists partikamrater. Jag hoppas att Lars Moquist mottar denna komplimang utan att börja begrunda hur det var med dessa litet mer burdusa partivänners synpunkter.

Vad sedan gäller forskningen finns det oerhört stora behov att öka våra kunskaper om utvecklingsländerna. Det finns många mycket svåra frågor om hur man bär sig åt i utvecklingsprocessen som måste begrundas. Det är samtidigt mycket viktigt att utveckla en forskningskapacitet och en vetenskaplig kapacitet hos u-länderna själva.

Det har sedan länge varit en viktig del av svenskt bistånd att vi stödjer utveckling av en sådan forskningskapacitet. Vi har också själva försökt att se till att vi har en resursbas inom landet som kan backa upp vårt eget bistånd.

Afrikainstitutet, som Ny demokrati vill lägga ner, har just till syfte att analysera utvecklingen i Afrika. Det skall utgöra en bas för överväganden om vilka insatser som behövs. Det är mycket avslöjande att man vill sopa bort hela denna resurs och att man säger att vi skall ha en sådan. Vi skall inte ha något kvalificerat tänkande och forskande om Afrika. Vi skall helt enkelt inte bry oss om vad som händer på den kontinenten.

Anf. 73 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Att vi i Ny demokrati inte har ställt oss positiva till fredsforskning, u-landsforskning och mycket annat har att göra med att vi anser att vi i dagens samhälle inte har råd med detta. Med ett budgetunderskott som är över 200 miljarder har vi valt att prioritera. Vi har då prioriterat en annan del av forskningen och nedprioriterat denna typ av forskning.

Anf. 74 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Om man inte har råd att skaffa sig kunskaper kommer man så småningom inte att ha råd att föra en bra politik.

Anf. 75 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag instämmer i det Daniel Tarschys sade i inledningen av sitt huvudanförande om den roll vårt bistånd skall spela och den mångåriga solidariteten med de fattiga och förtryckta. Man måste naturligtvis hela tiden ompröva bistånd och rätta till felaktigheter. Det är en process som hela tiden måste pågå.

Jag har två frågor till Daniel Tarschys. De gäller detta att vi skall granska länders militärutgifter vid förhandlingar om biståndsinsatser. Jag tycker att det är ett alldeles utmärkt förslag. Det har också kommit ut en bok där man

redovisar fakta – jag vet inte om det var u-avdelningen på UD eller SIDA som gav ut den. Informationen måste naturligtvis ytterligare förbättras. Men jag tycker att det är en mycket bra början. Man kan se vad de olika länderna satsar i form av militärutgifter.

Men det finns ändå en inkonsekvens i vårt agerande. Å ena sidan skär vi inte ner våra egna militärutgifter, och å andra sidan exporterar vi vapen nästan hej vilt till olika länder vilka sannerligen inte respekterar de mänskliga rättigheterna. Daniel Tarschys talade mycket i sitt inledningsanförande om inkonsekvenser. Är inte detta en inkonsekvens som ändå måste vara rätt besvärande, Daniel Tarschys? Hur skall vi få u-länderna att respektera oss i detta avseende när de kan peka på hur vi själva gör? Detta är inte bra. Jag skulle vilja få en kommentar av Daniel Tarschys på denna punkt.

Anf. 76 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är ett mycket viktigt ämne som Bertil Måbrink berör, nämligen frågan om hur man skall kunna nedbringa militärutgifterna i tredje världen. Det råder inget tvivel om att militära rustningar i många länder sväljer resurser som skulle kunna användas på ett mycket bättre sätt.

Det har ibland föreslagits i debatten att man skulle införa ett villkor. Om ett land använder mer än ungefär 3 % eller 4 % av sin bruttonationalprodukt till militära ändamål skulle man inte ge något bistånd. Sådana villkor slår alldeles för blint. Vi vet att u-länder lever under radikalt olika villkor. Mocambique har kanske behov av säkerhetsstyrkor på en annan nivå än vad Costa Rica har, för att ta två extrema exempel. Dessa enkla villkor är antagligen omöjliga att genomföra.

Däremot är det mycket angeläget att vi försöker bidra till att exportera säkerhet till tredje världen. Det kan vi t.ex. göra genom att stödja en dialog mellan länder som är rädda för varandra. Man kan som exempel ta sådana länder som Indien och Pakistan, eller Indien och Kina. Det är utomordentligt angeläget att det kommer till stånd ESK-liknande mekanismer och förtroendeskapande åtgärder mellan sådana länder, vilket gör det möjligt för dem att dra ner sina rustningar.

Jag tror att Sverige och de västliga länderna tillsammans har en roll att spela i försöket att stödja olika typer av säkerhetspolitiska initiativ och arrangemang i olika u-landsregioner i syfte att nedbringa de militära rustningskostnaderna. Här kan vi göra konstruktiva insatser. Det är angeläget att vi arbetar för att finna sådana vägar. Men det är inte enkla kvantitativa villkor som måste användas, utan mer kvalitativa metoder.

Anf. 77 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Detta är inte så enkelt, vilket jag också sade. Jag åberopade den skrift som har kommit från u-avdelningen. Den är en bra början, men den måste naturligtvis bearbetas ytterligare. Det tror jag att vi kan vara överens om. Vi kanske kan hitta en vettig lösning på hur man skall mäta detta. Men jag är medveten om att det inte är så enkelt.

Daniel Tarschys svarade inte på det sista jag frågade om. Låt mig först kommentera det som sades om att Sverige kan medverka till att förebygga konflikter. Där finns FN och det s.k. Skagendokumentet. Det var ett doku-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

ment som de nordiska FN-ambassadörerna gemensamt utarbetade. Det innehåller konkreta förslag till hur man skall förebygga att konflikter mellan olika länder i världen bryter ut. Det finns mycket väl fastlagt. Var det dokumentet har tagit vägen vet jag inte riktigt. Det kan ha begravts i FN-byråkratin, eller man kanske håller på att bearbeta det ytterligare.

Sverige kan naturligtvis spela en roll, som Daniel Tarschys säger. Men Daniel Tarschys gick förbi det andra problemet när det gäller Sverige. På vilket sätt föregår vi med gott exempel med rustningskostnaderna här hemma och vår vapenexport?

Jag ser här en motsättning. Det är i och för sig ett utmärkt förslag att man skall titta på u-ländernas rustningskostnader. Men detta förts genom att Sverige är ett av de få länder som fortfarande ökar sina rustningskostnader. Enligt min mening bedriver Sverige alltjämt en ohämmad vapenexport till en mängd diktatorländer. Det finns här en motsättning och ett problem. Jag vill få Daniel Tarschys syn på detta.

Anf. 78 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag tvekar att fortsätta debatten. Bertil Måbrink vill nu föra en försvarsdebatt. Det finns tillfällen i denna riksdag då vi för en försvarsdebatt och funderar över hur stort försvar Sverige skall ha.

Vi för inte den debatten i dag. Men jag kan försäkra Bertil Måbrink att jag stödjer det som är huvudlinjen i svensk försvarspolitik, nämligen att vi skall försvara vårt territorium mot de angripare som vi kan räkna med kan vilja kasta sig över oss på olika sätt, inte bara i dag utan också fem, tio år fram i tiden.

Vår säkerhetspolitik är byggd på föreställningen att Sverige skall kunna försvara sig mot fientliga angripare. Jag menar att det är en riktig politik.

Anf. 79 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Det är ett digert betänkande vi har att behandla. Det omfattar 250 sidor. Det är väl många som tycker att vi är litet väl mångordiga. Betänkandet trycks i 3 500 exemplar enligt uppgift. Riksdagen tar hand om 1 500. Resten går till prenumeranter. Det är mest myndigheter, institutioner och bibliotek. Det är få enskilda människor som prenumerar eller köper exemplar på vårt försäljningsställe. Det är trist att det är så få enskilda som köper det, med tanke på allt det arbete som ligger bakom betänkandet.

Jag säger detta i min inledning med tanke på den allmänna debatten om biståndspolitiken. Det sägs och skrivs mycket klokt och intressant om detta. Vi får hoppas att man i någon mån har tagit intryck av vad vi gör i riksdagen. Vi tar i alla fall intryck av alla dessa debattinlägg i den mån vi har tid att läsa allt.

Men debatten har också skuggsidor. Expressens nästan veckolånga kampanj för några veckor sedan var uppseendeväckande ovederhäftig. I varje nummer handlade flera sidor om biståndet. Jag skall referera några citat: "Svenskt bistånd är en berättelse om mutor, mygel och korruption." "Vid ett jordbrukskooperativ i Zambia försvann 80 milj. kr. av de 200 milj. kr. som SIDA givit i bistånd." "8 mdr har inte nått fram." "SIDA slösar bort stora

delar av det svenska biståndet." "Sida-anställda utomlands kostar i snitt 930 000 kr. per år."

Låt mig först säga, och jag tror att Daniel Tarschys var inne på det också, att samarbete med ett mottagarland som är underutvecklat vad gäller administration, myndigheter, kommunikationer, kompetens, allmän utbildningsnivå och levnadsstandard är svårt. Det är mycket svårt.

Alla som i något avseende medverkar i biståndspolitiken och det praktiska samarbetet vill självfallet att biståndspengarna skall nå ända fram. Det finns ingen som rycker på axlarna om pengarna hamnar på presidentens konto i Schweiz. Det finns ingen som accepterar att tjänstemän i en myndighet tar emot mutor eller skor sig på annat sätt. Tvärtom! Korruption skall polisanmälans och utredas. Korruption är ett tillräckligt skäl för att frysa samarbetet eller att avbryta det helt.

Utrikesutskottet har fått information om hur SIDA ser på Expressenkampanjen. SIDA säger att 25 års verksamhet gjort SIDA mycket medvetet om riskerna för korruption. Utöver det löpande arbete med kontroll och revision genomförs 67 extra kontroll- och revisionsinsatser. Bara i Moçambique görs i år 19 revisioner.

När det ingås avtal med mottagarländerna krävs godkända revisionsrapporter. På SIDA finns en särskild kontrollenhet som främst arbetar med revision i biståndet. SIDA granskas kontinuerligt av Riksrevisionsverket. Riksdagens revisorer granskade SIDA för två år sedan. En privat revisionsbyrå, Ernst & Young, självfallet med auktoriserade mycket kompetenta revisorer, granskar också verksamheten i mottagarländerna. Jag må ju säga att verksamheten är utsatt för kontroll, insyn och utvärdering.

Jag menar inte att Expressen eller andra massmedier skall hålla tyst när t.ex. korruption eller andra missförhållanden i biståndet upptäcks. Men tänk om Expressen kom med lika många artiklar om alla de biståndsprojekt som lyckas och som verkligen är en hjälp till självhjälp för våra medmänniskor som dagligen lever på gränsen till svältöd. Skattebetalarna har rätt att bli informerade om både misslyckade och framgångsrika projekt.

Låt mig lite mera konkret få peka på ett vanligt sätt att kritisera. Biståndet hjälper inte, säger man. Expressen påstod att det bara har blivit sämre. Man påstod att det svenska biståndet till Tanzania – 13 miljarder på 20 år – bara har försvunnit.

Visst har det varit problematiskt i Tanzania, inte minst när man enbart trodde på socialism, planhushållning, centralstyrning och reglering.

Varför kan inte en av våra största tidningar peka på det positiva? SIDA har informerat utrikesutskottet om att det svenska biståndet till Tanzania bl.a. bidragit till att fyra miljoner skolböcker trycks per år, att fem miljoner tanzanier skyddats mot jodbrist, att 650 000 tanzanier fått tillgång till rent vatten, att 126 hälsocentraler byggts på landsbygden, att ett naturvårdsverk byggts upp, att ett omfattande byskogsprogram påbörjats, att två stora kraftverk har byggts, att Tanzania fått 300 miljoner kronor i skuldlättnader, att hamnen i Dar es Salaam nu fungerar och att 3,4 miljoner barn gick i skolan 1990 mot 1,2 miljoner 1974.

Herr talman! Jag hyser ingen öppen eller blind kärlek till SIDA. SIDA kan göra misstag, och det skall kritiserars. SIDA kan bli ännu bättre. Bistånds-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

samarbetet kan ständigt utvecklas och bli bättre. Men rätt skall vara rätt. Kritiken skall vara nyanserad. Vi skall både peka på och glädja oss åt såväl SIDA:s som de övriga biståndsmyndigheternas liksom de enskilda organisationernas framgångsrika insatser.

Bryr sig Expressen om det vi säger här? Nej, det tror jag inte. Expressen bryr sig inte ett dugg om vad jag står och säger här. Det är inte det positiva som gör att de kan sälja lösnummer. Men jag tror i alla fall – det kanske är litet blåögt – att flera andra massmedier lyssnar och kanske väger in vad jag har sagt i sina bedömningar.

Det finns politiker som, särskilt när de befinner sig i opposition, ibland desillusionerat menar att det inte är lönt att driva politiska frågor och göra inlägg, skriva artiklar och motioner. Visst kan det vara segt ibland, men då och då lyckas det. I biståndspolitik har jag faktiskt nått framgång med bl.a. två viktiga frågor.

Den ena gäller kravet att mottagarlandet skall ha eller införa flerpartisystem, demokratiska och fria val och respekt för mänskliga rättigheter för att vi skall ha biståndssamarbete med dem.

Landramen för diktaturen Vietnam var 1991/92 325 miljoner kronor. För innevarande budgetår är den 225 miljoner kronor. Eftersom Vietnam fortfarande inte visar någon som helst vilja att införa flerpartisystem minskas nu landramen till 180 miljoner kronor.

På samma sätt minskar anslaget till Uganda från 110 miljoner kronor till 85 miljoner kronor. Om inte diktatorn Museveni ändrar inställning till demokrati och flerpartisystem måste vi överväga att ytterligare minska landramen.

Den andra frågan där jag och många med mig, bl.a. tjänstgörande talmanen när han för några år sedan var ledamot av SIDA:s styrelse och ordförande i utrikesutskottet, har nått framgång är familjeplanerings- och befolkningsfrågan. I SIDA läggs i dag faktiskt större vikt vid frågan. I propositionen har befolkningsfrågan fått ett mycket större utrymme än tidigare.

På s. 53 i betänkandet skriver ett enigt utskott följande: "Befolkningsutvecklingen är i dag en av de viktigaste framtidsfrågorna". Jordens befolkning är i dag 5 miljarder. Vid sekelskiftet – om bara sex och ett halvt år – uppgår befolkningen till 6,3 miljarder. Flera av länderna i Afrika fördubblar sin befolkning på 20–25 år. Kenyas befolkning, exempelvis, omfattar i dag 25 miljoner. Om 20–25 år har befolkningen ökat till 45–50 miljoner med den befolkningstillväxt man har i dag.

Det skulle ta 311 år för Sveriges befolkning att fördubblas. Det kan vara bra att göra den jämförelsen.

"En fortsatt snabb ökning av världens befolkning får allvarliga följder på många områden" skriver utskottet på s. 53 i betänkandet. Det rör sig om miljöförstöring, okontrollerad urbanisering, tilltagande migration, svält, ökat tryck på hälso- och sjukvård och utbildning.

Vi är alla medvetna om att det är mycket svårt och komplicerat att driva familjeplaneringsarbete i många av våra samarbetsländer. Det är tradition att ha många barn. Det är en trygghet på ålderns höst att ha många barn. Religiösa uppfattningar hindrar familjeplanering.

Jag är övertygad om att familjeplaneringsfrågan framför allt måste gå via

sjuk- och hälsovården och utbildningen. Den viktiga målgruppen är kvinnorna – alldeles särskilt kanske de unga kvinnorna. Det är som sagt svårt och komplicerat, men människan har klarat mycket annat som har varit svårt. Detta borde vara en av de största utmaningarna för alla som arbetar med biståndssamarbete.

Nu vill jag tala om en tredje fråga. Den skulle jag också vilja nå framgång i. Jag är förmodligen än så länge ganska ensam om min önskan. I anledning av den s.k. styrproposition som vi har fått i dagarna har dock Lennart Fridén väckt en motion med ungefär samma budskap.

Alla är överens om att vi ständigt måste arbeta med att öka effektiviteten och kvaliteten i biståndet, inte minst för att minska möjligheterna till och riskerna för korruption. Ett sätt att nå syftet är att vi koncentrerar oss. Under årens lopp har splittringen i biståndet bara ökat. Vi är så ambitiösa, och vi vill stödja så många. Antalet programländer har ökat till 19 under senare år. Utanför denna krets bedrivs ett omfattande och långsiktigt biståndssamarbete med 9–10 länder. Utöver med dessa sammanlagt 28–29 länder bedrivs samarbete i form av stöd till enstaka projekt med ett sextiototal mottagarländer. Östbiståndet är inte medräknat där.

Det svenska biståndet är således vad gäller antalet länder, tycker jag, alldeles för splittrat. Här måste prioriteras. Här krävs koncentration. Om det saknas koncentration vad beträffar antalet samarbetsländer, så gäller det ännu mer vad beträffar antalet sektorer och ämnesområden som omfattas av biståndet inom resp. mottagarland. En lista på alla dessa sektorer skulle bli mycket, mycket lång.

Visst är varje ämnesområde mycket viktigt. Men när människor lever på svältgränsen, när det nästan varje dag dör 35 000 barn av svält eller bristsjukdomar, upplever jag att biståndsprojekt inom t.ex. kulturen eller inom trafiksäkerheten är något malplacerat. Därmed skall det inte sägas att t.ex. kulturprojekt på något sätt är onödiga eller av ringa värde, men nu måste vi gå in för att få en större effektivitet. Det är särskilt viktigt när det gäller hur man arbetar på SIDA:s huvudkontor och ute på biståndskontoren.

Jag har på resor många gånger från biståndssamarbetare fått höra just önskemål om att vi måste koncentrera biståndet mycket mer.

Informationssamhället är i sanning en realitet för oss politiker. Vi översvämmas av böcker, tidskrifter och tidningar. Vi har tyvärr inte tid att läsa allt, men vi försöker att bläddra i dem. För några dagar sedan fick jag tidningen UNICEF i dag. Detta nummer innehåller information om flickornas situation i världen och om en kampanj som behandlar detta tema. När jag hade bläddrat och läst kände jag ännu mer hur viktigt det är att vi har ett bra och omfattande bistånd.

Jag skall inte citera ur denna tidning, även om det kanske vore lämpligt. Jag skall bara säga att biståndet verkligen behövs. Det känner man när man läser i en sådan här tidning om hur kvinnor har det i världen. Här nämns t.ex. att 130 miljoner barn saknade tillgång till grundläggande utbildning 1990. Av dessa var 81 miljoner flickor. En annan uppgift berättar att 2/3 av världens 948 miljoner analfabeter är kvinnor. Bistånd behövs verkligen.

För att vi skall kunna ha ett bra bistånd måste vi sanera vår svenska eko-

nomi – det känner jag verkligen ännu mer. På längre sikt kan vi inte hålla på att låna pengar för att kunna ha ett bra bistånd.

Med detta ber jag att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 80 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Det känns tragiskt att behöva frånga 1-procentsmålet vad gäller vårt svenska bistånd, särskilt mot bakgrund av den sänkta kronkursen som i sig själv innebär en nedskärning av biståndet. Det är ju alls inte så att behovet av bistånd världen över har minskat. Behovet av stöd och hjälp är oerhört omfattande. Det totala biståndet i världen har t.ex. ännu inte nått upp till hälften av den volym som FN bedömde som nödvändig för 30 år sedan.

Detta kan dock inte skyllas på Sverige, som enligt 1991 års statistik jämte Danmark, Finland, Norge och Nederländerna är det enda land som uppfyller FN:s 0,7-procentsmål. Från svensk sida ligger vi därmed trots minskningen klart över FN-målet.

Men eftersom behoven är närmast omätliga är det viktigt med ett politiskt fastlagt mål för hur stor del av våra svenska resurser vi är beredda att avstå från för att angripa de globala fattigdomsproblemen framöver. 1-procentsmålet måste därför återställas så snart som möjligt. Flera har vittnat om det här i dag.

Inom Centern anser vi också att det bör vara möjligt att i framtiden, när ekonomin medger det, kunna överskrida 1-procentsmålet, för att därigenom eventuellt kunna kompensera för de nedskärningar som vi måste göra i dag. Jag undrar hur bistandsministern ser på en sådan lösning.

Det är angeläget att ta till vara erfarenheterna av det hittillsvarande biståndet – det är många som har sagt det också – och söka vägar att göra det mer effektivt och ändamålsenligt. Vi måste med andra ord få ut mer för pengarna.

Flera felsatsningar har gjorts. Vi har fått höra beskrivningar av det. Det har bl.a. lett till att klyftorna mellan u-länder och i-länder har ökat i stället för att minska. Vi menade ju att biståndet skulle minska klyftorna. De fattiga ländernas utvecklingsmöjligheter har försvårats genom den handelspolitik som förts. U-länderna har och har haft svårt att få tillgång till marknader, kapital och kunskaper. Under det s.k. kalla kriget bidrog dessutom stormakterna till att underbygga konflikter i tredje världen för egna syften. Det har vi sett flera exempel på.

Svårigheterna att skapa en gynnsam utveckling i tredje världen kan på sikt få katastrofala följder för oss alla. Vi måste därför tillsammans med länderna i tredje världen finna lösningar på många problem av bl.a. global karaktär. Dit hör problem som ökenutbredning, skövling av tropiska regnskogar och en stor del av de globala luft- och vattenföroreningarna. Hit hör också befolkningsexplosionen och naturligtvis massfattigdomen. Nuvarande stora ekonomiska klyftor och den växande ekonomiska och ekologiska misären skapar säkerhetspolitiska problem som kan bli ödesdigra och få världsomfattande konsekvenser. Dessa problem måste vi ta på mycket stort allvar.

Det är mot denna bakgrund viktigt att få till stånd ett effektivare, mera internationellt och mera omfattande bistånd. Vår handelspolitik måste för-

bättras och den internationella kunskapsöverföringen reformeras för att bättre gynna u-ländernas utveckling. Biståndet måste koncentreras på människors grundläggande basbehov och på att stärka deras förmåga att lokalt lösa sina problem. Beträffande biståndets roll anges också i propositionen att fattigdomsbekämpning även fortsättningsvis måste vara ett övergripande mål för hela biståndspolitikerna.

Herr talman! Skuldkrisen är ett av de största hindren för utveckling i många länder i tredje världen. Länderna tvingas satsa på produktion för export, för att få medel att betala av sina skulder. Då allt fler länder konkurrerar med samma typ av varor pressas priserna ner.

Bönderna i u-länderna tvingas t.ex. överge odling av mat för familjens försörjning till förmån för exportprodukter. Priserna stiger på grund av att inflationen ofta är rekordhög samtidigt som inkomsterna för bonden krymper. Han måste då producera än mer på sin jord, som riskerar att utarmas ju hårdare den exploateras. Det innebär i sin tur miljöproblem. Det blir en ond cirkel, om processen inte avbryts.

För att klara av räntebetalningar och amorteringar till bl.a. Världsbanken och IDA måste de fattiga länderna ta nya lån. Ett lappverk av lån på lån har utvecklats. Många u-länder betalar ut mer pengar i form av amorteringar och räntor än vad de lånar. Som en följd av utlandsskulden och de hårda villkor som ställs av Världsbanken uppstår också sociala och politiska problem. Därmed sätts de nya, sköra demokratierna på mycket hårda prov.

I betänkandet framhålls att Sverige fortsättningsvis skall spela en aktiv roll för att medverka till ytterligare skuldlättnader och ökade resursflöden till de fattigaste länderna. Detta är absolut nödvändigt.

Herr talman! Från centrens sida vill vi också framhålla hur viktigt det är med ökat stöd till landsbygdsutveckling.

Det är ett känt faktum att den största delen av u-ländernas befolkning bor på landsbygden. Dock har många under senare år sökt sig till städerna, eftersom möjligheterna att försörja sig på jordbruk har blivit sämre. Möjligheterna till biinkomster vid sidan av jordbruket har blivit alltmer begränsade. Trots detta sysselsätter jordbrukssektorn dock fortfarande den största delen av den arbetsföra befolkningen i de flesta u-länder.

Inflyttningen till städerna har skapat väldiga problem för länderna i tredje världen. Arbetslösheten är enorm. Slumområden som växer fram tär på miljön, och där uppstår sjukdomar på grund av trångboddhet och andra förhållanden. I spåren härav följer också brottslighet. Många, framförallt kvinnor, som flyttat till städerna finner också att deras förmåga att upprätthålla traditioner och kulturmönster alltmer försvagas.

Om människorna i stället ges bättre möjlighet att försörja sig på landsbygden och om de där får förbättrad tillgång till sjukvård, utbildning, bra miljö, rent vatten m.m., kan de välja att stanna kvar i sin hemmiljö. Det är några skäl till att det är så viktigt att satsa på landsbygdsutveckling och jordbruk inom biståndet. I centermotionen U267 yrkas att svensk u-landshjälp i större utsträckning bör kanaliseras genom bondeorganisationer till bonde- och landsbygdsbefolkningen, i syfte att få en minskning av jordförstörelsen, få rent vatten, få stöd för utveckling av småindustri och hantverk samt att främja självägande.

I en annan centermotion anges att utvecklingen i högre grad bör bygga på kunskap och erfarenhet som finns på plats i u-länderna. Det påpekas att det finns behov av framtagning och överföring av enkel vardagsnära teknik. Det är viktigt att biståndet mera kan inriktas på anpassad teknikutveckling.

Utskottet uttalar att jordbruket är av central betydelse för de fattiga ländernas ekonomi. Det framhålls också, som svar på motionerna, att biståndet kan spela en viktig roll för att underlätta landsbygdens utveckling, vilket jag ser som ett positivt svar.

Herr talman! Jag vill också tillägga att kvinnorna har en viktig roll att spela inom jordbruket. Verkligheten är ju den att långt mer än hälften av allt jordbruksarbete i Afrika utförs av kvinnor och att kvinnor utgör majoriteten av bönderna. Även i Asien utförs cirka hälften av jordbruksarbetet av kvinnor, men andelen kvinnliga självständiga bönder är däremot ganska låg. Kvinnornas insatser är mot denna bakgrund av avgörande betydelse när det gäller att genomföra nödvändiga förändringar för lantbruksutvecklingen.

I olika centermotioner tar man upp behovet av ett kvinnoinriktat bistånd. Det framhålls att stöd till kvinnor dels mer än vad som sker i dag bör ges till separata kvinnoprojekt, dels bör vara en integrerad del i olika biståndsprjekt.

Bakgrunden är att kvinnor spelar en avgörande roll inte bara inom landsbygdsutvecklingen och inom jordbruket utan också inom en mängd andra områden. Jag tänker framför allt på miljöarbetet. Eftersom miljöproblemen är ett av de svåraste hindren för en hållbar ekonomisk utveckling, måste alla projekt planeras med utgångspunkt i miljöaspekten, med målet att skapa en ekonomiskt uthållig utveckling. Det är i det sammanhanget intressant att konstatera att det i Agenda 21 läggs stor tonvikt vid kvinnors betydelse för att en ekonomiskt uthållig utveckling skall komma till stånd i tredje världens länder.

Ett fullföljande av Agenda 21 bör därför i stor utsträckning prägla såväl det bilaterala som det multilaterala biståndet. FN:s utvecklingsfond för kvinnor, Unifem, spelar en viktig roll i detta arbete, vilket framhållits bl.a. i en centermotion och i en socialdemokratisk motion. Från utskottets sida framhålls att det är viktigt och angeläget med förstärkt stöd till Unifem. Enligt utskottets mening bör regeringen överväga att höja det svenska bidraget till organisationen. Detta ser jag som mycket positivt.

Herr talman! Den mycket snabba befolkningsökningen utgör ett mycket stort och allvarligt hot på vår jord. Världens befolkning ökar i en takt som saknar motstycke i historien. Jag tänker inte upprepa den information som vi nyss fick av Alf Wennerfors. Jag vill bara instämma i den bild som han gav i sitt anförande och säga att det är oerhört viktigt att det görs insatser för kvinnor för att komma till rätta med den explosionsartade befolkningsökningen.

Regeringen har inlett en ny fas i biståndspolitiken. I stället för att acceptera fundamentala brott mot demokrati och mänskliga rättigheter hos mottagarlandet, under förevändningen att det handlar om interna angelägenheter och kulturella skillnader, ställer vi i dag krav på mottagaren.

Denna problematik berörs i olika motioner, särskilt vad gäller mottagarländer i vilka det också förekommer MR-brott. Jag tänker framför allt på

Marocko och Indonesien. Eftersom vi har litet tidsbrist, vill jag utan att gå in på några detaljer betona hur viktigt jag anser det vara att mottagarländerna förbättrar situationen på MR-sidan för att fortsättningsvis kunna komma i fråga för bl.a. u-krediter. Samtidigt vill jag också betona vad vi har framfört i centermotioner om vikten av att ge bistånd till de förtryckta folken i Västsahara och Östra timor.

I en annan motion har jag krävt ökat stöd till civilbefolkningar, främst kurder i norra Irak. Jag är mycket nöjd med utskottets uttalande om att man förutser att ytterligare svenska insatser kommer att bli aktuella under kommande budgetår. Förutsättningen är att allt inte normaliseras i området, men det är tyvärr inte att vänta.

Jag vill också nämna motion U276, som föreslår att Swedecorp bör utreda möjligheterna till fördjupat samarbete med Afro Art. Det vore oerhört olyckligt om biståndet till Afro Art skulle tvingas upphöra. Det säger jag som representant för en av de organisationer, Centerkvinnorna, som ligger bakom möjligheterna för Afro Art att verka. Utskottet skriver att Afro Arts verksamhet enligt utskottets uppfattning är av sådan karaktär att man bör kunna få stöd från Swedecorp men att det inte är riksdagen som skall besluta i den här frågan. Man kan då undra varför jag tar upp frågan här i riksdagen. Jag gör det för att uppmärksamma Swedecorp på att det finns starka önskemål från utskottets sida om att det här skall kunna lösas sig.

Med det vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 81 FANNY RIZELL (kds):

Herr talman! Sverige bedriver sedan länge en biståndspolitik som syftar till att hjälpa de fattigaste länderna i världen. Sedan regeringsskiftet hösten 1991 har vi i biståndspolitik kraftigt påpekat att demokrati, mänskliga rättigheter och marknadsekonomi bör ha en framträdande plats.

Regeringens biståndspolitik har fått bekräftelse från utvecklingsekonomer, som i dag är närmast eniga. De hävdar som bekant att villkoren för att u-länderna skall kunna skapa en bärkraftig och långsiktig utveckling och komma till rätta med försörjningskrisen är just fortsatt demokratisering och förändring mot friare marknader.

Således ligger Sveriges biståndspolitik i dag i bättre samklang med dagens kunskap och anda än vad den gjort tidigare. Det intressanta är dock hur vi går vidare och vad vi vill göra i framtiden.

Kravet på demokrati måste utvecklas, kvinnornas situation har ännu inte fått tillfredsställande uppmärksamhet, utvecklingsländernas villkor för frihandel liksom skuldsituationen är fortfarande otillfredsställande, de enskilda organisationernas potential har inte tillräckligt utnyttjats, och miljöbiståndet har knappt börjat. De som därmed inte inser att antalet biståndprojekt överstiger befintliga resurser och därmed enprocentsmålet är antingen okunniga eller sällsynt cyniska.

Herr talman! Demokratin har vunnit flera avgörande slag i världen, men den är långt ifrån säkerställd. I dialogen med mottagarländernas regeringar förutsätts därför att Sverige fortsätter att tydligt framföra sin syn på ekonomisk och politisk frihet. Denna dialog skall kompletteras med lika stor dos av aktivt demokratistöd.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Sveriges avståndstagande från brott mot mänskliga rättigheter måste därför framstå mycket klart i dialog och agerande. Ännu tydligare markeringar måste göras när det gäller biståndet till regimer som förtrycker eller militärt bekämpar sitt eget eller andra folk.

Vid Riokonferensen sommaren 1992 undertecknades ett omfattande program för en hållbar utveckling, Agenda 21, av 153 länder. En ny FN-kommission har tillsatts för inte så länge sedan. Den har i uppgift att övervaka hur programmet följs upp. En av de viktigaste uppgifterna för denna FN-kommission blir att se till att i-länderna lever upp till sina åtaganden om överföring av finansiella och tekniska resurser till miljö- och utvecklingsprogram i u-länderna.

Miljöproblemen är mycket stora i u-länderna och orsakas inte så sällan av fattigdom. Detta understryker betydelsen av en nära koppling mellan begreppen miljö och utveckling. På sina håll kan ingen utveckling komma till stånd om inte miljöproblemen löses – och vice versa. Det ankommer till en del på oss att se till att problemen inte blir bestående.

Herr talman! I den nya inriktningen av biståndet måste kvinnans situation i världen lyftas fram mer än tidigare. En viktig del i biståndets demokratimål bör vara främjandet av jämställdhet, så att mannens och kvinnans lika värde poängteras.

Kvinnans situation i olika länder måste lyftas fram i allt biståndsgivande. Hon måste bli accepterad som en fullvärdig individ och ha rätt till fullständigt människovärde. Ett sådant arbete måste ingå i själva förutsättningen för ett bistånd.

Familjesammanhållning, barns hälsa och utbildning i u-länderna kan vi i stor utsträckning tacka kvinnorna för. Detta har de, förutom i några undantagsfall, uppnått utan att ha tillträde till krediter eller äganderätt till den mark de brukar och trots att en mängd kulturella, sociala, ekonomiska och juridiska hinder systematiskt diskriminerar dem.

Stora slumområden har under de senaste årtiondena växt upp runt de flesta städerna i u-länderna. Undersökningar pekar på att omkring 70 % av familjerna i många av dessa slumområden har endast en familjeförsörjare – en kvinna.

En grundläggande mänsklig rättighet är rätten till utbildning, som i sin tur är avgörande för möjligheten att åtnjuta och ta i anspråk andra rättigheter. I det moderna samhället är utbildning det väsentligaste och mest verkningsfulla villkoret för utveckling. En kvinna av tre är i dag analfabet, medan förhållandet bland män är en av fem.

Herr talman! I UNDP:s Human Development Report 1992 räknar man med att utvecklingsländerna årligen går miste om 500 miljarder US-dollar i uteblivna välfärdsvinster och inkomster på grund av reglerade varu- och produktionsfaktorsmarknader. 500 miljarder US-dollar är tio gånger mer än vad utvecklingsländerna erhåller i form av bistånd. Rapporten nämner speciellt områden där industriländerna har en lång och tragisk tradition av regleringar, nämligen textilindustrin och jordbruket.

Frihandeln är den enskilt största faktorn bakom både OECD-ländernas och NIC-ländernas ekonomiska framgångar. Allt tyder på att det gäller även utvecklingsländerna. Inslagen av frihandel i Sveriges relation med utveck-

lingsländerna måste därför öka. Sverige måste också i internationella sammanhang enträget fortsätta att hävda utvecklingsländernas behov av frihandel.

Mellan 1972 och 1982 var industriländerna nettolånggivare till utvecklingsländerna, men efter 1982 vände flödet. Några år senare vände också kapitalströmmarna från Internationella valutafonden och Världsbanken, så att fattiga länder blev ännu fattigare. På grund av obestånd och betalningsmutorier är många utvecklingsländers kreditvärdighet mycket låg. Många utvecklingsländer använder också stora delar av sina exportinkomster till att betala räntor och i vissa fall amorteringar.

Den sammanlagda bilden är således dystur när det gäller utvecklingsländernas tillgång på kapital.

Sverige har länge verkat i fråga om utvecklingsländernas tillgång till och behov av kapital. I dag är frågan inte lika uppmärksammas. Sveriges uppgift måste därför vara att ständigt föra upp frågan på dagordningen, så att utvecklingsländerna beviljas en definitiv och snar skuldsanering.

Herr talman! Sverige tillhör en privilegierad del av vår jord. Vårt land tillhör de rikaste och mest förskonade från krig och katastrofer. Befolkningen i Sverige tillhör den femtedel av jordens befolkning som disponerar ca 82 % av jordens inkomster. Av solidaritetsskäl och rättviseskäl bör därför vårt land anstränga sig att ånyo nå upp till enprocentsmålet.

Ytterligare ett skäl till att vi bör sträva efter att återigen nå upp till 1 % av BNI är att vi på så sätt bättre skulle kunna utöva påtryckningar vid ett EG-medlemskap. Inom EG skulle Sverige tillsammans med andra skandinaviska länder och Nederländerna kunna föregå med gott exempel och därmed i en samfällad aktion förmå övriga europeiska länder att öka sin andel av BNP till bistånd från nuvarande 0,42 % till den av FN rekommenderade nivån på 0,7 %. En sådan höjning skulle för utvecklingsländerna innebära extra biståndsresurser, värda åtminstone 100 miljarder kronor.

Socialdemokraterna har i en av sina motioner föreslagit att vårt land skulle utveckla en politik för global säkerhet och solidaritet. Det är att slå in öppna dörrar, eftersom det vidgade säkerhetsbegreppet från början har präglat regeringens arbete. Vad som är allvarligt är Socialdemokraternas verkliga syfte med vad de kallar "en ny politik för säkerhet och solidaritet".

I deras skrift "Sätt Sverige i arbete" framgår syftet klart: att spara pengar. Där hävdas att ett samlat grepp på utrikes- och säkerhetspolitiken medger besparingar inom i första hand försvaret och flyktingpolitiken. Men att nå upp till besparingar på 100 miljarder utesluter inte implicit att vidta ytterligare besparingar inom biståndet.

Herr talman! Biståndsviljan i Sverige har sin ryggrad hos folkrörelser och ideellt engagerade människor. Där finns ofta en stark vilja till fortsatt hjälp för de fattiga folken även när deras ledare gjort sig oförtjänta av stöd.

Ett sätt att påskynda demokratiseringsprocessen är att bättre stödja de frivilliga organisationernas arbete och att också försöka bygga upp sådana organisationer i u-länderna. Det måste finnas en mottagande organisation i biståndslandet som tillsammans med givarorganisationer kan vidareutveckla, fördjupa och föra projekten vidare. Folkrörelser och enskilda organisationer kan här spela en mycket stor roll.

Det statliga biståndet har under 1970- och 80-talen ägnat alltför liten omsorg och stöd till organisationer och institutioner utanför den offentliga sektorn. Det finns ett stort behov av gräsrotsorganisationer som kan göra utvecklingsarbetet effektivare och stärka basen för en demokratisering. Det gäller också att ta vara på den kunskap och det engagemang som finns hos både enskilda och frivilliga organisationer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande 15.

Anf. 82 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det är tydligt att Fanny Rizell inte lyssnade på mitt replikskifte med Daniel Tarschys. Jag får väl repetera.

Hon hänvisade till en debattskrift som Allan Larsson m.fl. har skickat ut. Jag skall läsa upp ett stycke i p. 10, och jag skall sedan lämna över sidan till Fanny Rizell så att hon själv kan läsa. I p. 10 står det:

Vi vill omprioritera de utgifter som gäller nationell säkerhet, dvs. utrikes-, försvars-, bistånds- och flyktingpolitiken, sammanlagt ca 67 miljarder kronor. Syftet är att få till stånd långsiktigt hållbara besparingar inom detta område i storleksordningen 10 miljarder kronor främst på de militära utgifterna. Vi vill samtidigt åstadkomma en fortsatt förskjutning från militära till civila ändamål.

Fanny Rizell kan vara fullkomligt lugn när det gäller Socialdemokraterna och biståndspolitiken.

Jag skulle också kunna citera yttranden och utlåtanden som gjorts om de motioner till partikongressen som gäller biståndet. De är entydiga.

Anf. 83 FANNY RIZELL (kds) replik:

Herr talman! Jag kan inte känna till vilka motioner man lägger fram på den socialdemokratiska partikongressen, men jag är mycket tacksam om man från gräsrotsnivå har ett sådant tryck att också vi märker av det här.

Men det finns skäl att känna en viss oro när man ser dessa besparingar. Jag har tittat på dem. Jag tycker nog att det kan bli svårt att spara så mycket på flyktingar och försvar att biståndet slipper undan. Men jag är mycket glad om Karl-Erik Svartberg kan ge mig en sådan garanti. Jag skall lägga det på minnet när vi i fortsättningen diskuterar biståndet.

Anf. 84 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Om Fanny Rizell hade lyssnat på mitt huvudanförande hade hon också hört att jag starkt betonade – det är den socialdemokratiska politiken – att neddragningen av biståndet i år är att se som tillfällig. Vi vill så snabbt som möjligt tillbaka till enprocentsmålet.

Anf. 85 FANNY RIZELL (kds) replik:

Herr talman! Jag beklagar att jag inte hade möjlighet att lyssna på Karl-Erik Svartbergs huvudanförande, men jag skall ta det till mig. Jag är mycket glad om vi i fortsättningen kan arbeta gemensamt för ett så stort bistånd som möjligt.

Herr talman! Jag tar mig friheten att först uttrycka besvikelse över hur den här debatten har regisserats, om jag får använda det uttrycket. Jag tycker att de här frågorna borde auktoriseras så pass här i kammaren att denna debatt inte skulle styckas sönder. Dessa frågor är för oss alla, tror jag, eller borde i varje fall vara det, så centrala att vi inte skulle ha behövt få in annat emellan och måst gå härifrån.

Herr talman! Jag hoppas att inte detta verkar alltför irriterande. Det är oerhört svårt att disponera sin dag när man först kl. 18 kvällen innan får höra hur det hela kommer att läggas upp. Jag ber talare som har anmält sig om ursäkt för att jag inte klarar av att vara här hela kvällen och lyssna på anförandena. Jag kommer naturligtvis att ta del av dem i protokollet.

Jag har med stort intresse följt det som har sagts här. Jag tror att det är väldigt viktigt att vi har detta meningsutbyte. Vi har att lära av varandra.

Herr talman! Sedan jag väl sagt detta vill jag övergå till mitt egentliga anförande.

Sedan den förra biståndspolitiska debatten för ett år sedan har världen på många sätt blivit mörkare. Antalet flyktingar har ökat. Risker för nya konflikter är överhängande, inte minst i det tidigare kommunistblocket. Men låt oss också se tecknen på en ljusning. Många länder i t.ex. Afrika har infört politiska reformer som syftar till demokrati och bättre respekt för mänskliga rättigheter. Samtidigt minskar åtskilliga i-länders förmåga, eller skall vi säga vilja, att lämna bistånd till u-länderna. Detta är illavarslande, eftersom ekonomiska bakslag i u-länderna kan medföra att de demokratiska reformerna stannar av eller rent av sopas bort.

Det finns en risk att vi i Sverige blir så självcentrerade att vi inte ser skillnaden på den kris vi nu går igenom och de skriande behov som finns i stora delar av u-världen. Därför måste vi gång på gång slå fast att vårt viktigaste motiv till en stark, effektiv och generös biståndspolitik gäller människovärdet, varje människas värde – oavsett födelseort – och respekten för varje individs personliga värdighet. Ofta uttrycks det med ordet solidaritet. Själv har jag intrycket att detta ord alltmer kommit att betyda gruppsolidaritet. Men vi får under inga omständigheter glömma individen, broderskapet.

Det närmast viktigaste motivet gäller vårt ömsesidiga beroende av varandra som invånare på planeten jorden. Inte minst den ökade miljöförstöringen har visat inom vilket snävt intervall livet existerar, hur tunt livets skal är. I årets budgetproposition uttrycks det så här:

”Vi bör ställa oss frågan hur vi gemensamt kan forma en framtid som erbjuder möjligheter för hela mänskligheten, inte bara för den rika delen av världen. Vårt mål måste vara att skapa en långsiktigt hållbar utveckling för framtidstro och utvecklingshopp för alla människor i alla länder och olika kulturer. Det finns ingen annan väg mot detta mål än internationell samverkan. Fred och säkerhet kan inte uppnås utan utveckling. Trygghet och stabilitet kan inte i längden samexistera med fattigdom och orättvisor.”

Kanske skulle västvärldens kris ha varit mindre och enklare att hantera om vi alla engagerat oss för en vidare världsgemenskap eller – uttryckt med modernt ekonomispråk – för de utvecklingsbara marknaderna. Åtskilliga spänningar i Europa och på andra håll i världen skulle ha dämpats om vi

insett och agerat därefter att befolkningsomflyttningar måste motverkas genom att fattigdomen trängs tillbaka.

Att motarbeta fattigdomen är också att dämpa världens befolkningstillväxt. Det har flera talare varit inne på. Nästa år håller FN sin stora befolkningskonferens i Kairo. Den svenska nationalkommittén för konferensen betonar att de kommande diskussionerna måste se befolkningsfrågan i ett helhetsperspektiv – i ett socialt, kulturellt, etiskt och ekonomiskt sammanhang. Jag instämmer i detta och vill framhålla att kvinnoperspektivet måste genomsyra våra förslag till konferensen. Erfarenheterna hittills visar att insatser som höjer kvinnors sociala ställning genom bl.a. utbildning och sociala reformer har betydligt större effekter och acceptans än traditionell födelsebegränsning. Vi måste också i sammanhanget diskutera livsstilen i u- och i-länder. Världen har inte råd med oss i i-länderna om vi fortsätter vår rovdrift på naturen.

När vi diskuterar biståndets resultat och möjligheter är det viktigt att vi utgår från våra egna erfarenheter som människor och från vår egen historia. Det är inte så ovanligt att man talar om u-världen som om vi aldrig haft erfarenhet av tillkortakommanden i vårt eget land.

Vi kan till att börja med påminna om att människan är – med ett välfunnet engelskt ord – *uncomplete*. All mänsklig verksamhet är ofullkomlig. Det gäller givetvis också biståndsverksamheten. Men i debatten glöms det ofta bort. Bank- och finanskrisen i Sverige är en nyttig påminnelse om att mänskliga brister existerar även inom andra områden än biståndets. Ofullkomligheten leder till att mycket av den mänskliga verksamheten har, för att låna en term från tekniken, låg "verkningsgrad". Den här låga verkningsgraden är för det första kopplad till att vi inte lyckas skapa administrativt eller tekniskt perfekta system och lösningar.

Var och en som på sin arbetsplats umgås med en dator eller kopiator blir ofta påmind om detta, i viss mån deprimerande, faktum. Den positiva sidan av saken är förstås att vi genom träget tänkande och utvecklingsarbete gradvis kan förbättra resultaten.

Vi har på flera sätt tagit itu med frågan om biståndets verkningsgrad. Det gäller att få ut så mycket resultat som möjligt för varje biståndskrona. Regeringen har lagt fram en proposition som grundas på utredningen om styrnings- och samarbetsformer i biståndet, den s.k. Engblomska utredningen. Syftet är att öka effektiviteten genom att göra regeringens resp. biståndsmyndigheternas ansvar och uppgifter tydligare. Det här är en debatt som vi naturligtvis får hänge oss åt framöver.

Jag tror att det är viktigt att riksdagen får bättre underlag för sina beslut om biståndets innehåll, mål, organisationsstruktur och övriga riktlinjer för verksamheten. I årets proposition och den s.k. faktabilagan om svenskt bistånd 1991/92 har vi påbörjat en förändring – tycker vi själva – i denna riktning.

Vad gäller samarbetet med enskilda mottagarländer tror jag att det är en god idé att införa långsiktigt syftande landstrategier, som beskriver biståndsmålen i ett brett perspektiv. På grundval av dessa utarbetas planeringsramar, som skall omfatta all långsiktig sektor- och projektbunden verksamhet. Den förändringen leder till att de uppnådda resultaten sätts i centrum – inte utbe-

talningarna. Det har nämligen ofta varit följden av nuvarande avtalsbundna landramssystem. Det här blir dessutom en organisation som liknar den som finns i närstående givarländer som Norge, Danmark och Nederländerna.

Vi vill också förändra fältorganisationen. Slår man ihop biståndskontor och ambassader, minskas otydligheten utåt, och dubbelarbetet i administrationen minskas också. Samtidigt kan det leda till ökad kostnadseffektivitet.

Sverige har, tillsammans med övriga nordiska länder, också sökt förbättra verkkningsgraden i det internationella biståndet genom FN. Ansträngningar genom det s.k. Nordiska FN-projektet verkar nu krönas med framgång.

Herr talman! Jag tar mig friheten att harangera medhjälpare på U-avdelningen som gjort en utomordentlig insats för att så skulle bli fallet.

Våra gemensamma förslag till bättre styrnings- och finansieringsformer kan antligen stoppa den marginalisering av FN:s verksamhet som kunnat iakttas inom det sociala och ekonomiska området. Bl.a. innebär förslagen att FN:s biståndsorgan skall få små, effektiva styrelser med regelbundna möten under året. Efter mycket intensiva förhandlingar, har en arbetsgrupp nått en överenskommelse om stora förändringar i linje med det nordiska FN-projektets förslag. Det är min förhoppning att generalförsamlingen inom kort kommer att anta denna överenskommelse. En glädjande framgång för nordiskt samarbete är detta. Kanske kan vi nu få se ett effektivare FN även inom utvecklingsområdet.

Herr talman! Också de svenska företagen, vilket även andra talare tidigare varit inne på, behöver förbättra sin verkkningsgrad, sin effektivitet när det gäller insatser på den upphandlingsmarknad som genereras av Världsbanken, de regionala utvecklingsbankerna och FN:s biståndsverksamhet. Marknaden är växande och svåröverskådlig. Svenska företag och konsulter har, trots stora svenska bidrag till dessa internationella organisationer, haft begränsade framgångar på den här marknaden. Statistiken visar att jämförbara industriländers näringsliv lyckas bättre på utvecklingsmarknaden.

Vi arbetar nu med att skapa mer offensiva insatser för att främja den multilaterala upphandlingen. Jag hoppas kunna återkomma med ytterligare förslag i nästa budgetproposition. Jag vill samtidigt utmana det svenska näringslivets organisationer genom att säga: Bättre kan ni! Vi här i riksdagen kan underlätta därför, men i näringslivet måste man bli bättre på att sälja.

Den andra viktiga orsaken till låg verkkningsgrad är att våra möjligheter att i förväg bedöma resultaten av det vi planerar naturligtvis är ofullkomliga. Inom reklambranschen brukar man ofta säga att hälften av allt som satsas på reklam är bortkastat. Svårigheten är bara att säga vilken hälft. Därmed är det ingalunda sagt att det skulle vara så illa inom biståndet. Men den som vill ha en illustrativ bekräftelse på den här typen av ofullkomlighet, behöver bara lyssna på ett antal nationalekonomer och bankekonomer, som nu söker förklara varför man inte tydligare såg förspelet till dagens finanskris.

Herr talman! Som underlag för framtidsplaner behöver man goda prognosinstrument och en god beskrivning av tidigare resultat. Vi har nu inrättat ett utvärderingssekretariat för biståndet. Arbetet leds av en kommitté med fristående experter från olika områden. Kommittén skall analysera biståndets effektivitet, göra egna undersökningar och lämna förslag till hur regleringen gradvis kan förbättra styrningen av biståndet.

Ännu svårare än att bedöma utvecklingen i våra egna biståndsprojekt är förstås att förutse den allmänna utvecklingen i olika regioner. Katastrofer av skilda slag är inte välplanerade.

Vi måste dra säkrare slutsatser av vad vi ser i de olika konflikter och katastrofer där man med svenskt bistånd gör insatser. Vi kan här ha hjälp av freds- och konfliktforskningen när vi skall finna bra system för "early warnings" – tidiga varningssignaler.

Katastrofbiståndet är den största enskilda utgiftsposten inom hela biståndsbudgeten. Den konkurrerar därmed med det långsiktiga biståndet som bl.a. skall förebygga katastrofer. Vi måste finna allt bättre möjligheter att inom de katastrofinsatser som vi gör förbereda långsiktigt bistånd.

Antalet katastrofer i världen ökar. De flesta är inte naturkatastrofer utan av människan producerade katastrofer. Katastrofanslaget är ett av de få anslag som föreslås utökade nästa år, med hänsyn till de stora behoven.

Största delen av katastrofbiståndet förbrukas i tredje världens länder, men de politiska och ekonomiska omvälvningarna i Central- och Östeuropa har lett till katastrofer som blivit allt mer resurskrävande. FN:s roll att leda och samordna katastrofbiståndet har ökat. Sverige ger ekonomiska bidrag till FN:s arbete, men vi måste i högre grad vara beredda att bidra med kompetent personal och bistå FN i rollen som koordinator.

I en del fall är militärt skydd och militära insatser nödvändiga för att bryta en katastrofal utveckling och för att skydda hjälpsändningar. Från svensk sida ser vi den här typen av militära insatser som den absolut sista utvägen när inga andra medel står till buds.

Herr talman! I Somalia har sådana insatser varit nödvändiga. FN och ESK måste nu ta till skarpare maktmedel i Jugoslavien. Vi skall fortsätta att bistå med humanitär hjälp. Samtidigt är det outhärdligt för oss att se det förakt för människovärdet som dagligen demonstreras. Det vill jag gärna ha sagt.

En annan möjlig konflikthärd som oroar oss är Sydafrika. Jag träffade här-omdagen representanter för ANC och försäkrade dem att den svenska regeringen fortsätter att stödja demokratiseringsprocessen. Jag upprepade också att det svenska stödet till ANC kommer att upphöra när ANC blir ett politiskt parti, som deltar i ett demokratiskt allmänt val.

Vi vill naturligtvis även i fortsättningen stödja den demokratiska processen genom skilda kanaler, inte minst genom de enskilda organisationer som sedan tidigare gör ett mycket betydelsefullt arbete i landet.

Ett resultat av de pågående konflikterna är, herr talman, ökade flyktingströmmar. En FN-rapport har visat att antalet flyktingar i världen det gångna året har ökat med mer än 1 miljon. Sverige tar emot – låt oss slå fast det – en bråkdel. De största bördorna ligger på de fattiga länderna i Afrika.

Vi inriktar mer och mer av arbetet på att så långt möjligt bistå flyktingarna i närområdet. Sverige har hittills satsat ungefär 300 miljoner kronor på insatser i och nära Ex-Jugoslavien. Sverige är därmed på tredje plats som givare i det här området, efter USA och EG. Vi kommer att ytterligare stärka arbetet med att ställa i ordning flyktingförläggningar och hjälp på plats både i Bosnien och Kroatien.

När tiden kommer för att bosniska flyktingar och flyktingar från Kosovo skall återvända, kommer Sverige att ställas inför stora krav på att bistå åter-

vändandet i stor skala. Formerna för detta bör snarast ses över. Vi arbetar tillsammans med Kulturdepartementet på en handlingsplan.

Över huvud taget måste vi inrikta mer av biståndet mot fred, försoning och återuppbyggnad. Fredsforskare som studerat praktiskt taget alla krig som startat de senaste 200 åren, säger att det vanligaste kriget är det som startar i ett område där freds- och försoningsprocessen efter närmast föregående krig inte blivit bearbetad på djupet.

Inom anslaget "FN:s aktioner för fred och återuppbyggnad" arbetar Sverige för att vidsträckta civila insatser skall komplettera militära och polisiära sådana. Vi vill ha åtgärder som stöder såväl fred, demokrati, mänskliga rättigheter som en hållbar utveckling.

Inte bara krig och katastrofer kan kullkasta våra planer. Också en otillräcklig satsning på t.ex. ett lands infrastruktur kan betyda att missväxt får katastrofala följder. I vår egen historia kan vi dra slutsatser av det som hände det stora hungeråret 1867. Sverige fick då internationell hjälp mot hungersnöden. Men järnvägarna var inte utbyggda i Norrland, varför hjälpen inte nådde de norra delarna av landet i tid. Liknande händelser kan vi i dag se upprepas i många u-länder.

För en tid sedan riktade en grupp kända svenskar uppmaningen till regeringen och SIDA att satsa mer på jordbruket i u-länderna. Jag vill betona att det säkert går att göra mer, men bonden är också starkt beroende av hela det samhälle som omger honom eller henne. Det behövs därför stöd till bättre infrastruktur, vägar, energi, lagerhållning m.m. – annars kan bonden inte bevattna sina grödor och inte transportera sina produkter till köparna, och inte heller kan produktionen vidareförädlas eller lagras. Vid missväxt kan inte hjälpen komma fram i tid. Bonden är också beroende av landets totala ekonomi, av att han kan lita på lagar, lånevillkor osv. Jag kommer senare att inbjuda till en konferens för att belysa jordbrukets situation i u-länderna i ett större perspektiv.

Herr talman! Ett annat sätt att förbättra planering och framförhållning är, som jag nämnde, bättre system för "early warnings". Konfliktforskare pekar nu på att ett av de bästa tidiga tecknen på en annalkande konflikt i ett land är en ökning av brotten mot de mänskliga rättigheterna.

Det är därför naturligt att vi som ett av kriterierna för biståndsinsatser i ett land har just bedömningen av läget för de mänskliga rättigheterna. Som människorätsminister har jag all anledning att betona sambandet mellan utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter.

Vid den konferens om mänskliga rättigheter som jag hade inbjudit till i Saltsjöbaden i februari var just detta ämnet för den inledande paneldebatten. Ett nittiototal deltagare hade personligen inbjudits – regeringsmedlemmar, politiker, ledare för internationella organisationer, frivilliga organisationer, jurister, domare och andra.

Ett av de genomgående inslagen i konferensen var betoningen på "rule of law" och rättssystemets roll för att upprätthålla mänskliga rättigheter och för att utveckla och befästa demokratin. Generalsekreteraren för OAU, den afrikanska enhetsorganisationen, Mr. Salim A. Salim, framhöll i sitt anförande att samarbete, mänskliga rättigheter och demokrati är delar i en helhet när det gäller mänsklig utveckling. De kan inte åtskiljas eller behandlas indivi-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

duellt utan att syftet förvrängs. "Rule of law" är förknippat med samhällets välfärd.

Den här betoningen på "rule of law" har inte haft särskilt stor genomslagskraft i det svenska biståndstänkandet. Utvecklingslinjerna har lagts upp av samhällsbyggare, ekonomer och tekniker av skilda slag. Vi har därmed försökt överföra delar av vårt välstånd till tredje världen. Varaktiga resultat i biståndsarbetet kräver att man också beaktar de faktorer som bestämmer samverkan mellan människor i ett samhälle. Att människor kan och vågar lita på varandra är av fundamental betydelse för uppkomsten av ett samhälle. Mänskliga rättigheter kan därför ses som en förutsättning för det civila samhällets självständighet.

Vår konferens i Saltsjöbaden kan sägas vara ett avstamp inför FN:s andra världskonferens om mänskliga rättigheter, som skall hållas i Wien i juni. FN:s förberedelser för denna konferens har gått mycket trögt. Ett antal u-länder har sökt krångla till förberedelserna för att dölja den egna politiken på de mänskliga rättigheternas område.

Vi hade i Saltsjöbaden en intressant diskussion om bl.a. villkoren för bistånd och fick i gång en fruktbar dialog, som kanske kan underlätta förarbetet för Wienmötet. Vi kommer i förhandlingarna inför världskonferensen att driva frågorna om kvinnors och barns situation. Vi vill också att konferensen skall framhålla betydelsen av att länder som ansluter sig till olika konventioner gör färre reservationer. Det gäller civila och politiska rättigheter, ekonomiska och sociala rättigheter, rasdiskriminering, tortyr, barn- och kvinnokonventioner och dödsstraffets avskaffande.

På konferensen betonade flera av deltagarna risken för bakslag i u-länder på grund av en misslyckad ekonomisk politik. Demokratisering och mänskliga rättigheter måste självfallet åtföljas av ekonomiska framsteg.

Det är därför som Världsbankens och de regionala utvecklingsbankernas s.k. strukturanpassningsprogram är så viktiga för u-länderna. De här bankerna har i många kretsar ett oförtjänt dåligt rykte. Det kan förklaras av att man inte har satt sig in i den inriktning bankerna har i dag, utan bedömer deras insatser på grundval av äldre fakta. Bankernas inriktning på att bekämpa fattigdom är betydligt mer långtgående än t.o.m. det svenska biståndets.

Sveriges stöd till strukturanpassningsprogrammen medför att vi kan påverka programmets utformning, bl.a. för att lindra de negativa effekter på utsatta befolkningsgrupper som kan bli följden i programmets inledningskede.

Många av de fattigaste länderna har en orimligt tung skuldbörda, vilket ointetgör möjligheterna till utveckling. Regeringen kommer att arrangera ett internationellt seminarium för att diskutera skuldproblemets omfattning och möjliga åtgärder. Förberedelserna för detta pågår.

Herr talman! För att återkomma till att resultaten inte alltid blir som vi vill, finns en tredje viktig orsak. Alla spelar inte rent spel. Bristande etik och ren brottslighet är också människans ständiga följeslagare. Vi har ju strävan mot marknadsekonomi som ett av kriterierna för biståndet. Jag vill betona att det gäller en marknadsekonomi med social accent och med klara etiska gränser.

Vi har nyligen sett kritik i massmedia om omfattande korruption i biståndsverksamheten. Det har ofta gällt Moçambique. Vi fick bl.a. veta att i ett aktuellt fall – det gällde dock inte svenskt bistånd – försvann kanske hälften av katastrofbiståndet i form av mat innan det nådde målet. Det är förstås helt oacceptabelt. Men hälften nådde faktiskt fram till dem som hade det största behovet.

Vi har på senare tid blivit varse att många aktörer i vårt land skulle behöva en lektion i marknadsekonomins etik. Det har försvunnit ganska många miljarder också här. Jag är mån om att säga det, herr talman, därför att jag möter så ofta människor som talar om korruption som om det var någonting som bara fanns långt borta i Afrika. Det finns faktiskt på närmare håll.

Vi kan känna oss trygga i försvaret av biståndet. Om man i en kommun har en tafflig brandkår, som i en given situation bara lyckas rädda två människoliv när man kunde ha räddat tre, slutar man inte med att försöka släcka bränder, utan man förbättrar i stället brandkåren. Framför allt förbättras inte brandsläckningsförmågan av att man halverar anslaget.

Vi vet genom internationella jämförelser att svenskt bistånd står sig väl och har gott rykte. Och trots att många i Sverige vill minska biståndet finns det en stark opinion för. Den kampanj som är i gång för att Sverige skall återgå till enprocentsnivån i biståndet har hittills lett till att 120 000 kr flutit in på UD:s konto. Vi har haft svårigheter att hantera de här pengarna, men de föreslås nu gå till insatser för bl.a. gatubarn. Jag hoppas att det är någonting som kan accepteras av de många givarna.

Bortåt hälften av vad vi satsar på det bilaterala biståndet kommer tillbaka till Sverige i olika former. Det bör också någon gång sägas, att om vi ger 1 % får vi också någonting tillbaka. Jag har tidigare varit inne på att våra svenska företag borde bli bättre. Samtidigt vill jag säga att detta inte skall tolkas så att vi kan minska biståndet, utan det borde snarast inspirera oss att göra mer.

Sverige har råd, och vi bör vara så kloka att vi tar itu med de problem som nord-syd-dialogen uppmanar oss att ta itu med. Ingen går väl omkring och tror – i varje fall ingen här i kammaren – att man kan bilda ett ländernas Securum och slippa problemen. Vi har bara en jord, och den är odelbar.

Anf. 87 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Statsrådet Alf Svensson valde att inledningsvis kritisera riksdagen för debattordningen, vilket är mycket ovanligt. Jag har förståelse för att statsrådet är irriterad över denna splittring av debatten. Men dagens debatt har bestämts i överläggningar mellan riksdagskansliet och regeringskansliet.

När dagen bestämdes stod det klart att regeringen i dag skulle vara här och svara på muntliga frågor. Dessutom begärde regeringen att få komma hit och lämna information genom socialministern. Regeringen har också valt att denna dag lägga fram sin kompletteringsproposition, som enligt bestämmelser i riksdagsordningen kan leda till debatt. En sådan debatt inleddes dagen med.

Dessutom har utrikesutskottet meddelat att man räknade med att debatten skulle ta tre och en halv timme. Som alla ser är det glädjande nog ett så stort intresse för biståndsfrågorna att debatten kommer att ta betydligt längre tid.

Jag noterar detta samtidigt som jag har förståelse för att man kan tycka att det är irriterande att debatten delas upp på det här sättet.

Eftersom Alf Svensson redovisade sin uppfattning anser jag det angeläget att även talmannen markerar sin uppfattning i riksdagens protokoll.

Anf. 88 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! I budgetpropositionens bil. 4 säger biståndsministern att det för närvarande inte är aktuellt att ge u-krediter till Indonesien. Detta säger också utrikesutskottet i betänkandet. Hur länge varar "för närvarande"?

Vi vet ju att BITS, som den Engblomska utredningen konstaterade, endast beaktar tillväxtmålet och har gett, och ger, u-krediter till länder som grovt kränker de mänskliga rättigheterna. Det är viktigt att man från biståndsministern får höra att det inte kommer att ges några u-krediter till Indonesien så länge ockupationen av Östtimor fortsätter och så länge de mänskliga rättigheterna kränks i Östtimor, Asien och Indonesien. För att skingra oron kring detta "för närvarande" skulle jag vilja höra en sådan deklaration från biståndsministern.

Alf Svensson nämner situationen i Restjugoslavien och serbernas härjningar i Bosnien. Han nämner insatser i Bosnien och Kroatien och dessutom insatser mot Serbien. Jag kan instämma i detta, men vi får faktiskt inte glömma bort Kosova i sammanhanget. Jag kom därifrån för ett par dagar sedan. Jag var inte i Kosova eftersom jag inte fick något visum, men jag har befunnit mig i Skopje i Makedonien och träffat kommittéer för mänskliga rättigheter från Pristina och Kosova. Jag har även träffat andra organisationer och personer som jag av förklarliga skäl inte tänker nämna här i kammaren.

Vad som pågår i Kosova är också en etnisk rensning, herr biståndsminister. Jag skall återkomma till det, men jag reagerar när man nära nog antyder att det inte är några större problem.

Det viktigaste är frågan om Indonesien och att jag får ett svar från biståndsministern på den punkten.

Anf. 89 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag vill faktiskt bestrida att BITS endast beaktar tillväxtmålet. Först skall jag säga att BITS naturligtvis inte ger några u-krediter om det inte finns beslut om att sådana får ges. De besluten får ju de politiskt ansvariga ta på sig.

Jag lyssnade mycket noggrant på Måbrinks anförande och på det han sade om Kina. Ericssons insatser där kan faktiskt verka demokratiserande. Jag läste ganska nyligen en artikel som handlade om hur man nu inom små MR-grupper i Kina använde sig av telefax. Det var väldigt svårt för myndigheterna att komma åt detta. Telefonerna kunde man avlyssna, men de telefax som man bar omkring och skickade budskap från över gränserna till dessa grupper hade man svårt att komma åt. Se där! Tekniken kan alltså vara med och underlätta demokratiseringen.

Jag skall vara mycket ärlig, Bertil Måbrink, och säga att jag, som biståndsminister, har oerhört svårt att förklara varför vi skall ge u-krediter till Kina och inte till Indonesien. I sammanhanget har jag också svårt att förklara var-

för vi skall stötta en regim som Vietnam, om vi inte stöttar andra länder där demokratiseringen ännu inte har nått dit den borde ha nått.

Sanningen är ju den att det runt om oss, i Afrika och i Asien – jag höll på att säga land efter land – finns ofantligt mycket övrigt att önska när det gäller MR-politik och demokratisering. Jag tror emellertid att det är väldigt viktigt att man har fönster öppna och försöker tala om att det förhåller sig så och så och att vi vill se det och detta. Jag undrar om man inte når längre på det viset. Detta "för närvarande" gäller för närvarande, hur länge kan jag inte uttala mig om.

Anf. 90 BERTIL MÅBRINK (v) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att vi skall ge några som helst biståndspengar vare sig till Indonesien eller till Kina.

Vietnam har ju med all rätt tidigare kritiserats för brott mot de mänskliga rättigheterna, för sitt enpartisystem och för en statsdirigerad ineffektiv ekonomi. Av den anledningen har biståndet successivt skurits ner. Men Vietnam har ju ändå tagit till sig kritiken. Ekonomin har ändrats och det görs ansträngningar – dock inte tillräckliga – för att de mänskliga rättigheterna skall respekteras. Jag tror också att det ganska snabbt kommer att bli ett flerpartisystem. Vi måste ändå göra den skillnaden när det gäller Vietnam.

Kina har ju från 1989 gått den motsatta vägen, Alf Svensson. I Kina har brotten mot de mänskliga rättigheterna ökat. Då går vi in och ger biståndspengar till detta land som jag vill beteckna som ett diktatorland, där man grovt förföljer – och även använder sig av tortyr – dem som inte tycker och tänker som makthavarna i Beijing.

I Indonesien fortsätter man att grovt kränka det nationella oberoendet, Alf Svensson. I dag driver man där en systematisk brutal terror mot befrielse rörelsen Fretilin på Östtimor. I det läget går vi också in med u-krediter och biståndspengar. Vi gör det inte direkt från Sverige till Indonesien. Däremot går vi omvägen, Alf Svensson, via Nordiska investeringsbanken och Nordiska investeringsfonden. Det är osmakligt och det är dubbelmoraliskt.

Jag tycker också att man skall ha ett fönster öppet mot de här länderna, men då måste man vara klar över vad det är för sorts biståndsresurser som man skall ge.

Jag anser att man skall ge bistånd för kulturutbyte, för forskning osv., så att forskare från dessa länder har möjlighet att också komma till vårt land och vi kan komma över till deras länder. Det är ett bra och effektivt bistånd för att man skall kunna driva på utvecklingen mot demokrati och uppmärksamma de brott som de här regimerna begår mot de mänskliga rättigheterna.

Anf. 91 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag är den förste – i alla fall vill jag vara bland de första, för jag vill inte göra gällande att jag skulle vara bätte än någon annan – att verkligen kritisera Kina för tortyr och för de fasor som enskilda medborgare där utsätts för. Det finns inget försvar i det avseendet.

Kina är inte vilken nation som helst. Det är en gigantisk människomassa, som vi väl vet. Jag tror – det är min ärliga övertygelse – att Sverige kan på-

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

verka mer genom att ta kontakt med vissa grupper, och på visst sätt, i Kina än om vi bara vänder Kina ryggen till.

Jag kan, naturligtvis, inte låta bli att undra om Bertil Måbrink stod upp här i kammaren på den tiden då han inte kunde lovord Vietnam – dvs. för tio år sedan då han föreslog att vi skulle dra oss bort från Vietnam, ett land där vi inte skulle finnas med.

När det gäller Indonesien vet jag att vi för närvarande har oerhört litet verksamhet där. Det handlar om bräckliga och få relationer. Men vi har via Svenska advokatsamfundet bl.a. en relation till en fristående MR-organisation i Jakarta.

Det som skett, och sker, på Östra Timor är ytterligt beklagligt. Jag har alltså inte tänkt komma med en enda försvarande sats. Men fortsättningsvis undrar jag om det inte kan vara rim och reson att vi försöker komma på talefot för att riktigt göra gällande hur vi vill se utvecklingen i denna expansiva region som så gott som alla länder igen har dragit sig till. Jag avser då de nordiska länderna bland många andra.

Anf. 92 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det senaste replikskiftet visar klart hur svårt det är att vara konsekvent när det gäller mänskliga rättigheter och bistånd.

Själv vill jag ta upp två frågor.

Den första frågan gäller den uppmärksammade kampanj för en hållbar utvecklingspolitik och en särskild landsbygdsutveckling med tyngdpunkten på livsmedelsproduktionen för att tillgodose de fattigaste gruppernas näringsbehov som en rad svenskar med kyrkornas U-forum i spetsen gjort sig till tolk för.

Vi i utskottet har faktiskt sagt ifrån där. Vi instämmer i vad som sägs om behovet av en förstärkt strategi på detta område och säger att regeringen och SIDA under det kommande budgetåret bör se över insatserna för landsbygdsutveckling och livsmedelsproduktion för Sveriges samarbetsländer i Afrika. Detta är alltså en direkt uppmaning till regeringen och SIDA. Den skrivningen tillkom efter det att bl.a. vi socialdemokrater hade uppvaktats av just kyrkornas U-forum och Sveriges Lantbruksuniversitet.

Den andra frågan som jag vill ta upp gäller den s.k. styrningspropositionen. Främst ser vi här en klar risk att riksdagens inflytande över biståndet minskar. Riksdagen har ju tidigare uttalat sig för ett starkare inflytande.

Vidare säger biståndsmministern att ansvar och uppgifter blir tydligare – om jag nu antecknat korrekt. Vi tolkar propositionen precis tvärtom.

Först och främst: Regeringen vill minska SIDA:s och biståndsmyndigheternas roll. Vi vill ha starka myndigheter som kan garantera effektivitet, kompetens och långsiktighet.

Regeringen har redan i dag alla möjligheter att styra myndigheterna. Brister det här, är det en brist i regeringsutövandet – inte i beredningsordningen.

När det gäller de förändringar som föreslås finns risken att ansvarsfördelningen blir oklar enligt vårt sätt att se saken. Detsamma gäller den integrerade fältadministrationen. Ambitionen är riktig. Men propositionen är oklar vad gäller myndigheternas roll i förhållande till ambassaden eller biståndskontoret.

Herr talman! Jag tror inte att man någonsin hittar en sådan tingens ordning som innebär att man har att välja mellan svart och vit ruta när det gäller mänskliga rättigheter och bistånd, utan vi får finnas i en process – väl medvetna om att vi aldrig kommer att nå ända fram. Men låt oss sträva ivrigt och understryka detta gång på gång!

Jag tycker att det är en väldigt styrka att få göra det och samtidigt veta att riksdagens partier står bakom. Det är vad jag känner när jag träffar människor – ledamöter eller kolleger – i utvecklingsländer.

Sedan sade jag i mitt anförande beträffande jordbruksproblematiken, som Karl-Erik Svartberg nämnde, att vi förbereder en konferens. Jag hoppas att den snarast kan komma till stånd.

I förra propositionen skrev vi åtskilligt om detta. Jag har texten framför mig, men jag tror inte att jag skall ta tid i anspråk för att repetera vad som där sägs.

Vidare vill jag faktiskt ha sagt här i kammaren att vi har utarbetat ett svar på den artikel som varit införd i Dagens Nyheter, men svaret publicerades inte. Det tycker jag är väldigt trist. Det hade kanske befruktat debatten något om vi hade fått gå i svaromål. Men över sådant råder vi som bekant inte.

Vi har olika uppfattningar om detta med styrningsfunktioner. Jag för min del menar, och det är min ärliga uppfattning, att det som föreslagits kommer att gagna riksdagens insyn och kunskap om hur vi tänker och hur vi arbetar. Jag menar faktiskt – Karl-Erik Svartberg kan naturligtvis säga att möjligheterna existerar och att det bara är att ta för sig för oss politiker – att ett större ansvar bör läggas på politikerna. Politikerna kan inte bara komma in i slutfasen för att leverera "akten" till kammaren.

Jag tror alltså att det skulle vara hälsosamt och befruktande om det politiska ansvarstagandet kom steget tidigare än som för närvarande är fallet.

Anf. 94 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Samtidigt, biståndsministern, är det viktigt att slå vakt om professionalismen. Jag tror att det är farligt om politiker går in i biståndet på det sätt som antyds i biståndsministerns replik. Det gäller att slå vakt om de professionella biståndsmyndigheter och biståndsarbetare som vi har. Det är där som vi behöver en klar fördelning av uppgifter och ansvar.

Det är fråga om samma fördelning mellan regeringen och biståndsmyndigheterna. I det avseendet har vi alltså en annan uppfattning än statsrådet. Vid utskottsbehandlingen får man försöka slita den tvisten. Men nog är det beklagligt att vi i en så här viktig principiell fråga inte kunde få det samråd och det samförstånd som vi tidigare haft när det gällt viktiga biståndsfrågor.

Anf. 95 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag tycker inte att vi skall behöva hamna i den situationen att vi talar om professionalism hos myndigheterna och säga att en sådan inte existerar när det gäller politikerkåren. Men jag tror inte det var vad Karl-Erik Svartberg menade.

Runt statsrådet och även runt statssekreteraren på u-avdelningen – vilka dessa nu än är och vilket parti eller vilken konstellation de än företräder –

finns det väldigt mycket av professionalism. Jag kan inte tänka mig att den politiskt ansvarige så att säga låter bli att tillägna sig den professionalismen. Jag tror faktiskt – och det är vad jag också tycker – att det skulle vara en styrka även för myndigheterna om den professionalismen användes mer än som för närvarande kan vara möjligt.

Förste vice talmannen anmälde att Karl-Erik Svartberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 96 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Tiden lider, så jag skall fatta mig kort.

Biståndsministern säger att vi har råd att bibehålla ett bistånd på dagens nivå och t.o.m. att snarast möjligt återgå till enprocentsnivån.

Precis som biståndsministern nämner har bl.a. svindlerierna inom bankväsendet lett till att Sveriges ekonomi börjat närma sig de s.k. bananrepublikerernas nivå.

Ny demokrati anser att vi, med 250 miljarder i beräknat underskott, inte har råd att fortsätta att satsa 13 miljarder i bistånd. Det räcker att vi låter våra kommande generationer få vara med och betala tillbaka de 7 miljarder som vi föreslår skall beviljas i bistånd.

Anf. 97 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Det är den gamla vanliga skivan som spelas upp mellan Nydemokraterna och dem som försvarar solidariteten med de fattiga och utsatta.

Jag förstår faktiskt inte resonemanget. Utrikesutskottets ledamöter är ju ute på resor. Herr Moquist är ju med på resor, så han måste också möta fatigdomen och eländet – allt det som griper oss och vädjar till våra sinnen så till den grad att vi tycker att vi gör alldeles för litet. Många kvällar har jag gått in på mitt hotellrum och gråtit över vad jag sett på dagen. Vad gör herr Moquist när han är ute och reser? Ser han inte eländet och nöden och tycker att vi gör för litet?

Herr talman! Jag utgår inte längre från att det är solidariteten som skall driva herr Moquist i de här frågorna. Men jag hade hoppats att det skulle vara fråga om ren självbevarelsedrift – för det är ju vad det handlar om.

Om vi i den rika världen, i i-världen, inte inser att nord-syd-dialogen är vår största och viktigaste uppmaning begriper vi nog inte vad begreppet självbevarelsedrift innehåller.

Anf. 98 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Jo, biståndsministern, jag har visst varit med på resor, bl.a. till Vietnam, Laos och Cambodja. Jag har sett mycket av det som nämns här. Men jag har också sett väldigt mycket som har gått snett. Jag har tidigare tagit upp den saken här i kammaren, och jag tror att också andra kan bekräfta detta. Det gäller t.ex. de vägprojekt som är på gång i Laos.

Jag kan mycket väl hålla med om att vissa projekt går bra. Men vissa går sämre.

Vad som egentligen behövs är, precis som jag nämnde i mitt huvudanför-

ande, att i-länderna slutar med sitt hyckleri och ser till att man mycket mera går in för frihandel och även att skuldavskrivningarna inte bara betonas av Sverige. Även andra länder får gå in för den biten.

Biståndsministern sade att man från svensk sida internationellt har för avsikt att se till att andra länder tar sitt ansvar, så att u-länderna befrias från mycket av deras skulder. Men de stora bitarna i biståndet är egentligen att se till att frihandeln – det behöver inte vara en total frihandel – väsentligt ökar i förhållande till dagens nivå. Så uppnår vi det som biståndet avser. Därmed ger vi människorna möjlighet att själva genom bl.a. kreativitet se till att det blir välstånd. Vi har sett exempel på det bl.a. i Sydostasien.

Anf. 99 Statsrådet ALF SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag har hört den relativt nyvalde vice-presidenten i USA säga följande: Fortfarande ges blodtransfusioner från den sjuke och svage till den rike och starke. Detta säger han i samband med att han talar om nord-syd-dialogen – och det är också vad som sker. Nettoströmmarna fortsätter ju att gå från de svaga till de rika.

Jag har väldigt svårt att förstå förda resonemang. Lars Moquist säger: Jag har sett en hel del som gått snett. Ja, visst, men jag begriper inte logiken i att det tas till intäkt för en minskning av biståndet. I stället borde det uppmana och inspirera Lars Moquist att göra formidabla insatser för att man ser till att ingenting går snett. Det är inte möjligt att någon i det här huset, i den här kammaren, inte ser att det finns behov som behöver tillfredsställas, att insatser behöver göras.

Jag känner dock till den här sortens argumentering, herr talman! När något gått snett försöker man att rycka åt sig det hela och använda det som argument för en neddragning på satsningen. Jag tycker att det är ett *mycket* olustigt sätt att argumentera.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.04 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

8 § (forts.) Internationellt utvecklingssamarbete

(forts. UU15)

Anf. 100 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill lyfta fram fyra områden som jag anser vara av stor vikt när det gäller att nå en hållbar utveckling i biståndet. De områdena är demokratifrågor, miljöfrågor, kvinnofrågor och befolkningsfrågor.

I många afrikanska länder har man nyligen genomfört, eller skall inom en nära framtid genomföra, sina första demokratiska val. Enpartistater går in i ett nytt politiskt skede. Flera afrikanska nationer har arbetat fram en ny konstitution, som garanterar flerpartisystem och fria val. Men vägen mot pluralism och demokrati är långt ifrån lätt att vandra.

Nyckelord i många afrikanska nationer är i dag "national unity" och "reconciliation". Det handlar om att överbrygga gamla stammotsättningar och att undvika att etniska konflikter blossar upp. Det är försoning och nationell enighet som skall utgöra fundamentet på vilken demokratin skall vila och utvecklas.

Men demokrati kan aldrig påtvingas människor, vare sig uppifrån eller utifrån. Demokratin utvecklas i sin egen takt och ur krav från medborgarna själva. Vi som lever i ett land med djupa demokratiska rötter glömmer ibland att det även i vårt land tog lång tid att utveckla vår politiska demokrati. Det är något förmätet av oss att ibland begära att fattiga utvecklingsländer snabbt och på kort tid skall bli lika demokratiska som vi är.

Jag menar att vi har ett mycket stort ansvar för att i vårt samarbete och utvecklingsbistånd stödja och stimulera den demokratiutveckling som pågår i flera av våra programländer. Vi socialdemokrater anser att regeringen skickar fel signaler, när den minskar landramarna för länder som just är på väg att etablera flerpartisystem och demokratiska institutioner. Tvärtom är det nu som vårt stöd behövs – i dubbel bemärkelse.

Våra insatser på detta område måste vara av både kortsiktig och långsiktig karaktär. De mer kortsiktiga kan handla om det arbete som krävs för att förbereda en ny konstitution. Vi kan t.ex. medverka i projekt som ger möjligheter för flertalet medborgare att ta aktiv del i arbetet. Det är också nödvändigt att kvinnornas krav på lika villkor tillgodoses i en ny grundlag. Det kan handla om tekniskt stöd till registreringsförfarande och valprocedurer.

Den förra socialdemokratiska regeringen tog initiativ till att utreda förutsättningarna för ett oberoende, internationellt valinstitut. Det arbetet har nu kommit så långt att det finns ett konkret förslag. Behovet av ett sådant valinstitut är väl dokumenterat.

Jag vill här framhålla att jag instämmer i det som biståndsministern sade när han talade om behovet av "rule of law" och, vill jag tillägga, även "good governments". De är väldigt viktiga komponenter i detta arbete.

Det internationella samfundet skulle genom ett sådant här institut kunna främja den pågående övergången till flerpartisystem och politisk demokrati på ett mer samordnat sätt än man nu gör. Man skulle kunna medverka med professionellt stöd på ett betydligt mer effektivt och koordinerat sätt än tidigare.

Dessa insatser får dock inte utesluta mer långsiktiga insatser. Det mest grundläggande i en demokrati är naturligtvis att dess medborgare har möjlighet att tillägna sig information och kunskap, att de äger instrumenten för att kunna uttrycka sina åsikter.

Att kunna läsa och skriva är den grund som all demokratisering vilar på. Tillgång till information och kunskap är en förutsättning för att medborgarna skall kunna utöva grundläggande demokratiska rättigheter och skyldigheter. Därför är behovet av långsiktiga strategier för att utplåna analfabe-

tism, långsiktiga planer för att höja kunskapsnivå samt långsiktiga åtgärder för att höja levnadsnivå ett absolut behov i arbetet med att utveckla och stärka demokratiska system.

Vi socialdemokrater ser det därför såsom minst sagt märkligt att regeringen minskar landramarna för de av våra programländer som är i störst behov av stöd av just denna art. Jag kan nämna Angola, Guinea Bissau, Mocambique, Tanzania och Vietnam såsom exempel. Dessa länder är bland de fattigaste länderna i världen. Några av dem är dessutom djupt sargade av krig. Flera befinner sig i övergångsstadier på väg mot politisk demokrati och marknadsekonomi. Skall vi då inte fullt ut stödja en sådan utveckling?

Jag har svårt att förstå att ni i stället skär så djupt i landramarna och på sätt och vis faktiskt straffar dessa länder för det som de försöker åstadkomma. Jag är helt på det klara med att landramarna inte är ett uttryck för det totala svenska biståndet till ett mottagarland, men de har en stor symbolisk betydelse, eftersom det långsiktiga biståndet ryms inom just landramarna. Vi menar att majoriteten sänder totalt fel signaler till dessa länder.

Skiljelinjen mellan utskottsmajoriteten och oss socialdemokrater kan man också avläsa i vår syn på anslaget till Sydafrika, vilket ryms inom anslaget till demokrati och mänskliga rättigheter. Sydafrika balanserar som vi alla vet på randen till inbördeskrig. För att stödja den så sköra demokratiprocessen där föreslår vi i förhållande till majoriteten ytterligare 25 miljoner kronor.

Jag övergår så till miljöfrågorna. Agenda 21 som har nämnts här av flera talare är det dokument som undertecknades i somras på Riokonferensen. Det ställer högre krav än tidigare på riktade insatser för att skapa en hållbar miljöutveckling. I vår partimotion framhåller vi att de bilaterala miljöinsatserna måste prioriteras. Vi föreslår därför ett högre anslag än majoriteten, nämligen ytterligare 25 miljoner kronor.

När det gäller insatser på miljöområdet som förmedlas genom multilaterala kanaler är det uppseendeväckande att majoriteten föreslår en nedskärning på 110 miljoner kronor i jämförelse med innevarande års anslag. Man motiverar denna nedskärning med att det finns en stor reservation. Men jag kan inte finna den argumenteringen speciellt övertygande, eftersom utskottsmajoriteten på s. 47 i betänkandet framhåller vilka omfattande överföringar som nu krävs för att förverkliga Agenda 21. Vi menar att det för att leva upp till Riokonferensens åtagande är nödvändigt att anslaget här uppgår till 75 miljoner kronor. Det handlar faktiskt om trovärdighet.

Flera talare har berört kvinnofrågorna. Vi menar att budgetpropositionen inte tillräckligt har betonat kvinnornas roll för en hållbar utveckling.

Med anledning av en socialdemokratisk motion har utskottet däremot markerat sin inställning. Bl.a. ger utskottet regeringen till känna att anslaget till FN:s kvinnofond Unifem skall ökas. På samma sätt uttalar vi klart och tydligt i betänkandet att en nationell kommitté måste tillsättas inför FN:s kvinnokonferens i Kairo. Det har fortfarande inte skett.

Utskottet säger också att det är viktigt att det finns strategier inom varje biståndsmyndighet som visar hur biståndet skall nå kvinnorna. Det är ett viktigt påpekande som gäller samtliga biståndsmyndigheter. De flesta myndigheter har en strategi, men det saknas hos vissa.

När det gäller befolkningsfrågorna instämmer jag i mycket av det som bi-

statsministeren uttalade i fråga om förberedelsearbetet inför den stora konferensen i Kairo. Man har i Nationalkommittén kommit ett bra stycke på väg från svensk sida för att formulera vår position och vilka frågor som vi vill lyfta fram. Det är bra att dessa befolkningsfrågor ses från ett kvinno- och individperspektiv.

Vidare är det viktigt att man konstaterar den balans som krävs mellan befolkning och resurser. Sambandet mellan produktions-, konsumtions-, och livsmönster måste lyftas fram.

Befolkningsfrågorna är inte något som enbart skall ses med utgångspunkt i ett demografiskt synsätt. Utgångspunkten är till stor del en fråga om social utveckling.

Min slutsats i dessa frågor är att Sverige är pådrivande i arbetet inför konferensen. Det kommer bl.a. till uttryck i den Prepcon-konferens som skall hållas i New York i maj. Det här kommer naturligtvis att ställa krav på våra myndigheter. Vi måste leva upp till det vi föreslår. Våra myndigheter måste i det här fallet i första hand vara SIDA och SAREC.

Anslaget till FN:s befolkningsfond har skurits ned i betänkandet. Men jag vill påpeka att det innebär de facto ingen nedskärning, eftersom det har kommit klara besked om att USA åter skall gå in som givare.

Jag tycker att det finns en ganska klar skiljelinje mellan Socialdemokraterna å ena sidan och utskottsmajoriteten å andra sidan. Den syns bl.a. i våra prioriteringar när det gäller de internationella biståndsprogrammen. Vi Socialdemokrater anser det oförenligt med Sveriges initiativ till att reformera FN att ställa upp på de nedskärningar till UNDP som majoriteten föreslår. Det handlar också här om trovärdighet i internationella åtaganden. Sverige har tillsammans med övriga nordiska länder initierat det s.k. nordiska FN-projektet med konkreta förslag om hur FN-systemet skall reformeras. Tilltron till Sveriges vilja urholkas om man följer majoritetens förslag till en kraftig nedskärning av anslaget till FN:s utvecklingsprogram.

Daniel Tarschys förmedlade en reflektion om att det inte är så stor skillnad på socialdemokratisk biståndspolitik och regeringens biståndspolitik. Men jag tycker nog att det blir tydligare och tydligare att det går en rågång mellan vår syn och majoritetens syn på biståndspolitiken. Vi socialdemokrater har lyft fram det långsiktiga perspektivet i biståndet. Det är de fattigaste länderna som måste få landramar. Ramarna skall inte vara av samma volym som tidigare, men vi är försiktiga i nedskärningarna till de fattigaste länderna. Vi lyfter fram miljöfrågorna. Här är det en alldeles klar skillnad mellan majoriteten och Socialdemokraterna. Vi prioriterar anslagen till FN-organen.

Biståndet är mycket mångfasetterat – och skall så vara. Det är många aktörer som spelar på den scenen. Där finns våra egna myndigheter, enskilda organisationer, multilaterala organ och världsbanksgruppen. Det är klart att det finns en risk för överlappning, dvs. att flera uträttar samma saker. Vi är alla överens om att det är viktigt med en tydlig rollfördelning.

Jag tycker att det är bra att utvärderingssekretariatet antligen skall börja arbeta. Sekretariatets tillkomst går tillbaka till ett utredningsförslag från 1990. Vi fattade ett beslut i riksdagen för ganska exakt ett år sedan om utvärderingssekretariatet. Det är först nu som det har kommit igång. Det är otroligt viktigt att vi får vårt bilaterala bistånd utvärderat. Jag tror att en mycket

viktig del i sekretariatets arbete blir att ge underlag för en bredare biståndsbatt. Det känns särskilt angeläget när vi har sett så många osakliga påhopp när det gäller biståndet under våren i debatten i media. Jag har efterlyst sekretariatet under lång tid, och det är bra att det äntligen har börjat arbeta.

Herr talman! Jag instämmer i de yrkanden som formulerades av Karl-Erik Svartberg.

Daniel Tarschys påpekade en inkonsekvens i det socialdemokratiska förslaget om FN:s insatser för fred och återuppbyggnad. Vi föreslår en fördubbling av det anslaget. Ni föreslår en tredubbling. Vi säger dessutom att vi vill att denna fråga skall utredas, och vi vill framför allt diskutera vem det är som skall betala detta. Skall det gå över biståndsbudgeten eller skall det ligga på försvarsbudgeten?

Anf. 101 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Ett utredningskrav bekostar inga FN-operationer. Om ni driver frågan om att satsa mer på att delta i FN-operationer hårt, får ni faktiskt vara med och bekosta dessa operationer. Att ta bort 50 miljoner kronor från regeringens budget innebär att det blir svårare att delta i FN:s fredsbevarande operationer. Det råder inget tvivel om den saken.

Socialdemokraterna ägnar sig åt ett antal optiska överföringar i sitt förslag. Olika afrikanska länder tillförs 105 miljoner kronor. Det är riktigt. Men samtidigt tas 90 miljoner kronor bort från den afrikanska utvecklingsfonden. 7,5 miljoner kronor tas bort från BITS, 45 miljoner kronor tas bort från ukrediterna och 50 miljoner tas bort från katastrofanslaget. Alla dessa överföringar gör att totalresultatet för Afrika blir negativt.

Kristina Svensson gick också in på frågan om demokrati. Här finns uppenbarligen en viss skillnad. Ni har ett övermått av förståelse inför alla de länder som inte lever upp till de krav som man bör ställa på demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Vi menar att förståelse inte är vad dessa länder behöver. De behöver faktiskt krav och starka synpunkter utifrån.

Kristina Svensson sade att det är förmätet att anlägga synpunkter. Det är aldrig förmätet att kräva respekt för mänskliga rättigheter. Det är aldrig förmätet att begära att olika åsikter skall få uttalas utan att man kastas i fängelse. Det är aldrig förmätet att hävda yttrande- och åsiktsfrihet och frihet för politiska organisationer att arbeta. Därför är det oerhört viktigt att Sverige som biståndsgivare har modet att ställa krav och skicka ut starka signaler.

Under er tid i ledningen för biståndspolitik har det funnits ett övermått av förståelse för ofullkomligheter på området. Nu bör det komma starka och klara signaler.

Anf. 102 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Den första synpunkten gällde FN-anslaget. Vår jämförelsepunkt är anslaget för innevarande år. Det är det som är utgångspunkten. Med vårt förslag fördubblas anslaget, ni vill å er sida tredubbla det. Det är helt riktigt. Vi pekar också på möjligheten att diskutera var man skall ta dessa pengar ifrån i framtiden. Vi vill ha detta utrett. Men det har utskottet inte ställt upp på.

När det gäller det totala anslaget till de afrikanska länderna gör vi olika

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

prioriteringar. Det är vad det handlar om. För oss socialdemokrater är det viktigt att markera långsiktigheten i biståndet. Man skall kunna lita på de avtal som vi sluter med våra programländer. Jag ser ytterligare hot mot detta i det förslag som ligger på utskottets bord när vi behandlar propositionen om nya styrningsformer.

Vi menar att det är viktigt att landramarna är avtalsfästa. I de länder som jag räknade upp pågår en positiv utveckling när det gäller demokrati. Jag var själv nyligen i Afrika och deltog i ett symposium om demokratiutveckling. Jag fick återigen bekräftat vilka uppenbara svårigheter man har och vilken vilja det finns att förverkliga ett demokratiskt styrelseskick. Det är då viktigt att vi verkligen ger ett stöd och medverkar på olika sätt till att genomföra detta. Vi skall inte i detta skede straffa dessa länder genom att minska våra anslag.

Jag tror att vi i grund och botten har samma syn i den här frågan. Det vore fel att göra detta till en särskiljande fråga. Jag är övertygad om att vi har en gemensam hållning och att vi strävar efter en demokratiutveckling mot pluralism i utvecklingsländerna och i våra samarbetsländer.

Om vi ser i backspeglarna kan vi se att det faktiskt tog ganska lång tid för vår egen politiska demokrati att utvecklas. Det påpekade jag tidigare, och det står jag fast vid.

Anf. 103 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag delar Kristina Svenssons uppfattning om att det i grund och botten inte är så kolossalt mycket som skiljer. Men Kristina Svensson själv svajar möjligen litet grand i debatten mellan denna ståndpunkt och en annan, nämligen att det är mycket som skiljer och att det finns en rågång mellan oss. Jag ser inte så mycket av den rågången. Men jag ser nyansskillnader.

En sådan nyansskillnad är just synen på vilken roll kraven på demokrati och respekt för mänskliga rättigheter skall spela i vår biståndspolitik. Det är bra att vi har starka och klara signaler. I det förflutna har vi enligt min mening haft litet väl mycket av förståelse och inlevelse i de stora problemen.

Det är klart att det går att tala om alla problem som finns för u-länder att utveckla denna respekt och mångfald. Jag menar att vi skall ta klar ställning för att från vår sida göra vad vi kan för att se till att utvecklingen går så snabbt som möjligt och att människor som tillhör andra partier än det regerande skall ha möjlighet att arbeta, för att nu ta ett viktigt exempel.

Man kan självfallet jämföra den skuggbudget som ni nu har lagt fram med fjolårets budget eller med den som regeringen föreslår i årets proposition. Jämför man era förslag beträffande Afrika och programländerna i Afrika, är ni inne på en minskning för samtliga programländer i Afrika, dvs. alla 14 plus Sydafrika.

Jämfört med fjolårets budget innebär Socialdemokraternas skuggbudget en minskning på alla punkter, liksom regeringens förslag i årets proposition. Det är självfallet en effekt av att vi i höstas var överens om det besparingspaket som har beklagliga effekter för biståndet. Man kan då självfallet landa på litet olika grad eller mått av nedskärningar. Det har vi gjort. Men skillnaderna är enligt min mening mycket små.

Om man sedan ser efter vad ni tar bort på anslaget till Afrikanska utvecklingsfonden, BITS och katastrofanslaget, blir det inte någon nettovinst för Afrika med det förslag som ni har lagt fram i er motion. Jag tror inte att det för de afrikanska länderna är en avgörande fördel att pengar kanaliseras just via SIDA:s landram och inte via de andra viktiga instanser som jag har talat om.

Anf. 104 KRISTINA SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Utgångspunkten för vårt budgetarbete är gemensam. Det är krisuppgörelsen. Vi var överens om att vi tyvärr var tvungna att skära även i biståndsanslaget. När man tar bort en och en halv miljard är det klart att detta märks. Det är alldeles självklart. Vi har gjort olika prioriteringar. Jag kan se hur dessa prioriteringar förstärks genom det förslag om nya styrformer som nu ligger hos utskottet. Regeringen har lagt fram ett förslag som försvagar landramstänkandet.

Jag tycker inte att man skall diskutera det förflutna. Jag tycker att vi skall diskutera var vi står i dag och hur vi ser på framtiden. Det är alldeles uppenbart när man betraktar de biståndspolitiska målen att olika mål har betonats vid olika tillfällen. Vi är överens om att demokratimålet är mycket viktigt. Vi vill alla stödja den utvecklingen.

Utvecklingen är som vi ser det positiv inte bara i afrikanska länder. Den är det också i Vietnam. Vi kunde ana ett litet korn till demokratiutveckling också i Laos. Jag säger inte att en sådan utveckling pågår, men vi kunde ana det under vårt besök där.

Det är mycket viktigt att man stöder denna process med olika insatser. Man kan t.ex. ta emot parlamentariker från de nya demokratierna så som vi gjorde här i riksdagen i början av året med parlamentariker från Zambia, Zimbabwe och Tanzania.

Jag hoppas att riksdagen kommer att bjuda in parlamentariker från andra nya demokratier i Afrika, kanske från sådana länder som inte hör till våra programländer. Det händer väldigt mycket i det frankofona Afrika. Jag hoppas att vi kommer att vända oss också mot den delen av Afrika.

Jag tror mycket på det arbete som Afrikainstitutet gör när det tar initiativ till symposier av den typ man nyligen hade i Burundi och som riktar sig till nya afrikanska ledare och MR-förkämpar. Det arbetet görs inom Africa Leadership Forum, som Sverige också har medverkat till att stödja. Det finns många exempel.

Anf. 105 RICHARD ULFVENGREN (nyd):

Herr talman! När man ser ut över kammaren känns det nästan litet ironiskt med det ämne jag skall tala om. Jag tänker tala om befolkningsexplosionen.

Vi har nu upplevt en explosionsartad befolkningsökning sedan 1950-talet. Den första miljarden människor fanns i världen i slutet av 1800-talet. 1930 fick vi den andra miljarden människor. Sedan har det rasat på. 30 år senare fick vi den tredje, 15 år senare den fjärde, osv. Med den befolkningstakt vi har i dag kommer vi att få den sjätte miljarden före år 2000 enligt de beräkningar som finns.

Eftersom flera ledamöter i kammaren – kanske inte just i kväll, men när den är fullsatt – är födda under den tid då befolkningen i världen inte hade nått två miljarder får de med litet sunt leverne vara med om den andra, tredje, fjärde, femte, sjätte och kanske t.o.m. den sjunde miljarden människor under en mansålder.

En rad forskare har påvisat att de samlade resurserna i form av mat, vatten och energi trots allt är begränsade. Vissa har påpekat att om man skulle leva på en sådan nivå som vi gör i i-världen skulle resurserna räcka till ca 2,5 miljarder människor. Om man skulle leva på något slags medelnivå, en litet vegetarisk nivå, skulle man kanske kunna få hela världen med den befolkning vi har i dag, dvs. ca 5,5 miljarder, att leva på en sådan nivå. Om vi skulle gå ner rejält i nivå skulle vi klara ungefär 10 miljarder människor i världen.

Detta kan vara bra som motpol till de skrifter som SIDA har gett ut under åren, t.ex. Rum för miljarder. Man talar om att hela världens befolkning ryms på Gotland osv. Det är dags att se till realiteterna. Sedan kan det bli 10 eller 12 miljarder. Vi vet ändå att jorden inte blir större, och vi konsumerar hela tiden. Det räcker inte.

Nu fördubblas världens befolkning enligt FN:s siffror på 41 år. Afrikas befolkning fördubblas på 23 år. Bara för att ni skall få en jämförelse kan jag nämna att Europas befolkning fördubblas på 368 år enligt dessa beräkningar.

Jag tänkte nämna Zambia särskilt eftersom jag har bott och jobbat där. Det är också spännande eftersom de har lika stor befolkning som Sverige, dvs. 8,5 miljoner. De har en befolkningsökning som innebär en fördubbling på 18 år. I Sverige tar det 211 år.

Det är större chanser för Sverige, även om ekonomin är knackig just nu, att klara att fördubbla sina resurser på 211 år än vad det är för Zambia att klara det 18 år. Om man skall klara den här fördubblingen på 18 år skall man alltså fördubbla antalet skolor, arbetstillfällen, bostäder, sanitära förhållanden, vatten, mat osv. för att då, om 18 år, ha samma standard som i dag. Vi vill ju höja deras standard, eller hur? Då måste vi göra ännu mer än att fördubbla dessa resurser. Det är en orimlighet.

Jag jobbade tidigare på Skanska. Det skulle vara omöjligt att bygga dubbelt så mycket bostäder och infrastruktur i Zambia på 18 år. Detta är ett ämne som är viktigt. Vi måste göra än mer. Det har nämnts av flera här i dag. Jag är glad att det är ett ämne som faktiskt tas upp. Alla de behjärtansvärda insatser vi gör i biståndsländerna, oavsett om vi har olika syn på hur man kan effektivisera och om man skall ha 1 %, 0,7 %, 1,5 % eller 2 %, får ju en större effekt om vi även hjälper till med det behov som dessa människor har om familjerna blir mindre.

Det viktiga i detta är att det handlar om att tillgodose ett behov, ett önskemål, från dessa människor att kunna ha mindre familjer.

Herr talman! Detta hänger också ihop med miljöproblemen. Det är viktigt att vi i i-världen lär oss att konsumera mindre och tära mindre på naturen. Vi utgör ungefär en fjärdedel av jordens befolkning, men vi konsumerar kanske tre fjärdedelar av de totala resurserna. Samtidigt som vi skall hjälpa dem i u-länderna måste vi också föregå med gott exempel och försöka se över våra resursslöserier och införa återvinning osv.

Anders Wijkman, som jag tycker är en klok man, gav mig en tankvärd

uppgift vid ett tillfälle. Jag är född 1965, och han sade att om man – bildligt talat – satte ner ett spett i marken i mitten på 60-talet och räknade på vår resursförbrukning sedan dess, skulle man kunna säga att vi därifrån räknat har förbrukat lika mycket naturresurser som vi har gjort i hela världshistorien före 1965. Det är ganska tänkvärt.

Herr talman! Låt mig också peka på ett annat stort problem som hänger ihop med detta. Det är ju inte alla graviditeter som leder till att det föds barn. Har man blivit gravid och barnet verkligen är önskat, genomförs det aborter. Man beräknar att det genomförs minst 50 miljoner aborter varje år i världen. 100 000 kvinnor dör varje år på grund av komplikationer efter illegala aborter. Som en jämförelse kan nämnas att det är ungefär som om ett jumbojetplan med 250 kvinnor skulle störta varje dag. Det står också i en motion som jag har skrivit. Det är ganska otäckt.

Detta sker alltså i det tysta därför att vi inte har tillräckligt med information och motivationskampanjer och därför att det inte finns tillräckligt av de preventivmedel som dessa människor önskar få. Där man verkligen har satsat på familjeplanering har det visat sig att det har effekter. Det är också bevisat. Det finns så många bevis och så mycket material om detta. Jag undrar varför man inte gör mer. Det förvånar mig väldigt mycket.

Låt oss gå in litet grand på vad vi gör. Det finns ett organ i USA som heter Population Action International. De har beräknat att u-ländernas insatser måste fördubblas inom det här området och att i-världens måste åttafaldigas för att man skall kunna täcka den efterfrågan som finns i dag. Det innebär inte att man har löst problemen till 100 %, utan det är för att täcka upp dem som önskar det i dag. Sedan sprids detta, och det kanske blir fler och fler som önskar detsamma. Men för att klara den efterfrågan som finns i dag måste man göra detta.

Vi vet att OECD-länderna i dag satsar ungefär 1 % av sitt samlade bistånd på detta. 99 % går alltså till ekonomisk och social utveckling. Jag vet att man har motiverat detta tidigare med att egentligen går alla dessa 99 % till befolkningsfrågan eftersom det just är för att främja den ekonomiskt sociala utvecklingen och höja kompetensen, bekämpa analfabetismen, uppmärksamma kvinnornas roll osv. Det har också nämnts av flera talare tidigare.

Men Zambia är inte hjälpt av detta på 18 år. Det finns inga möjligheter att vi på 18 år klarar att höja deras kompetens så att det får effekten att de kan undgå en fördubbling av befolkningen. Därför måste man jobba hand i hand med detta och inte fnysa åt preventivmedel. Det görs faktiskt i en del kretsar inom SIDA och UD.

Låt mig gå tillbaka till OECD-länderna. Om alla dessa länder lämnade ett bistånd på 0,7 % av BNI, vilket är FN:s mål, skulle 4–5 % av detta räcka för att täcka de behov som finns i dag. Eftersom inte alla länder har nått dit måste vi göra ännu mer.

Vad gör då Sverige på det här området? Jag vill hänga kvar en stund till vid detta. Vi gör väl i och för sig en ganska bra insats. Det är väl ca 2,5 % av vårt totala bistånd som går till det som kan kategoriseras som familjeplanering och rena befolkningsåtgärder. Av detta går 85 % multilateralt in i FN-systemet till UNFPA och IPPF och 4 % bilateralt. Sedan har vi 11 % på särskilda program. Men även där, om man synar det som SIDA har gett, har en

del gått till de multilaterala bidragen, som om det inte var nog med dessa 85 %.

Jag håller med om det som Kristina Svensson sade. Det var 1985 som USA på grund av sin abortpolitik drog tillbaks sina bidrag till de stora organen. Nu har ju både Clinton och Al Gore lovat vissa pengar, och jag tror t.o.m. att de har blivit utbetalda. Då behöver kanske inte Sverige ligga kvar på 10–20 %. Sverige är ju dock ett ganska litet land, åtminstone jämfört med USA.

Det är bra att Sverige är framåt på det här området nationellt. Vi är jätte-
duktiga på detta. Jag såg en rapport där Sverige av 29 länder hamnade på 2:a plats när det gäller att tillgodose befolkningen med information och spridning av preventivmedel. Sverige är ett land som verkligen borde kunna gå i bräschen för detta och kämpa för det.

Jag tror att tiden är mogen för en rejäl satsning i Sverige. Man kan ju tycka att vi redan gör en sådan. Men jag tror att det behövs mer engagemang från svenska organ och från svenskar i dessa system. Vi skall inte bara skjuta över allt på USAID, IPPF och UNFPA. Vi måste få i gång svenska intressekraf-
ter.

För att göra detta skrev vi en fempartimotion. Tanken var att det skulle vara en sjupartimotion, men vi hann inte riktigt få med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Jag tror i och för sig att de flesta skulle kunna skriva under motionen som sådan.

I den här motionen fanns det ett okonventionellt grepp. Det var att man, utöver dessa stora ramar och alla stora belopp som leder fram till dessa mil-
jarder, skulle anslå ett par miljoner till en ny befolkningsorganisation i Sve-
rige. Den skulle bli en avknoppning från en holländsk stiftelse som jobbar med de här frågorna. På det sättet skulle man kunna få i gång några frivilliga organisationer i Sverige.

Men det gick inte därför att det klarar inte ett utskott av, har jag förstått nu. Det var ett försök i alla fall. Vi får försöka vidare på andra håll med den organisationen. Jag tycker ändå att det är en svaghet att vi inte har mer flexibilitet, inte ens för ett par miljoner. Vi skulle kunna ha en fond i utskot-
tet. Då säger man att vi skulle få så mycket krav dit.

FN har ju nästan varje år en konferens. Nästa år handlar den om befolk-
ningsfrågan. Då skulle vi kanske kunna "nischa in" det för litet fräscha idéer och litet experimenttänkande. Jag vet inte, det är bara en idé.

Jag tror också att vi skulle behöva ett mer operativt bistånd. För ett år sedan stod jag i denna kammare och talade om det som alla vet att jag före-
språkar, dvs. en bistandsbrigad. Jag tror att man skulle kunna göra om SIDA så att det skulle bedriva ett mer operativt bistånd, kanske med utgångspunkt i ett regemente. Där skulle SIDA kunna jobba ihop med enskilda organisa-
tioner, kyrkor, näringsliv osv. för att t.ex. samla ihop material, skicka ut ka-
tastrofhjälp och jobba med de tekniska projekten. Man skulle även flytta Sandöskolan. Vi har inte alls föreslagit att Afrikainstitutet skall läggas ned, utan det skulle i så fall integreras i denna enhet.

Om man gjorde så, skulle allt finnas på ett ställe. Sverige är inte så stort att man inte skulle kunna samla denna verksamhet på ett ställe. Människor skulle komma dit efter att ha varit ute i världen och jobbat innan de stack ut igen. Det skulle finnas en närhet till fältet som jag tror är önskvärd. Detta

skulle man göra i stället för att sitta i skjortärmarna på SIDA:s högkvarter på Birger Jarlsgatan.

Det finns säkert många personer inom SIDA:s organisation som skulle tycka att det var ganska skönt att kasta av sig slipsen och sitta på just ett sådant här ställe där de hade mer närhet till verksamheten. Jag tror inte att problemen har med personkemin att göra. Jag har möjligtvis viss kritik mot ledningen.

Jag hade tänkt att ställa ett par frågor till Alf Svensson, men han har gått. Jag kanske kan få svaren via fax. Jag vill få fört till protokollet att han kan faxa från Gränna på mitt faxnummer 08-14 00 35.

Kan Alf Svensson tänka sig att, utöver SIDA:s ramar och de multilaterala bidragen, satsa mer på familjeplanering? När vi visar upp oss i Kairo skulle vi då kunna säga att vi i Sverige det senaste året har höjt beredskapen.

Är Alf Svensson villig att i direktiven till den Engblomska utredning som det talas om möjliggöra att frågan om ett mer operativt bistånd utreds? Man skulle kunna skapa en myndighet som var mer konkret och operativ genom att slå ihop Räddningsverket och vissa delar av BITS och SIDA.

Slutligen vill jag nämna något som jag tycker är väldigt viktigt, nämligen att få i gång det personliga engagemanget hos människor. Vi hörde att man hade skickat in pengar till UD, 110 000 tror jag det var, för att Sverige skall kunna nå enprocentsmålet. Ett fel vi har begått i Sverige är att vi även inom biståndet har för mycket offentlig verksamhet.

Gemensamt tycker att han eller hon betalar så mycket skatt att SIDA får ta hand om biståndet. Vi har tagit bort förutsättningarna för det personliga engagemang och den välgörenhet som finns i många andra länder. Varför finns det sådant i dessa andra länder? Jo, man har en avdragsrätt för välgörenhet. Jag tror att det skulle vara mycket bra för Sverige att införa något liknande. Människor som har ett överskott och sparade pengar skulle då inte behöva skatta för att de skickar i väg litet pengar. De skulle kunna dra av dessa pengar. Det skulle även gälla företag.

Jag föreslår att Alf Svensson tar en lunch med Bo Lundgren och diskuterar detta vidare.

Lars Moquist har yrkat bifall till de reservationer som vi i Ny demokrati tycker är de viktigaste, men vi står självfallet bakom de flesta. Eftersom alla fjäskar inför talmannen för att korta ned tiden i kammaren, tänker inte heller jag göra flera yrkanden.

Anf. 106 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Jag tycker att det är angeläget att i varje diskussion om u-länderna framhålla att det sker mycket glädjande i det vi kallar tredje världen eller u-världen. Den bild av kompakt mörker eller brist på utveckling som man ibland kan se i massmedier och på andra ställen är inte korrekt. Det sker en mycket snabb utveckling på åtskilliga håll. Vi ser en förändringens vind i u-världen, som faktiskt är lika omfattande som den som finns i Östeuropa.

Det finns exempel på länder som har gått från absolut fattigdom med hungersnöd till relativt välbefinnande på så kort tid som en generation, dvs. 25-30 års tid. En så snabb utveckling är nog unik i världshistorien.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Det leder till att den typ av utveckling som man klarat av i dessa länder kommer att smitta av sig. Länderna blir föredömen för andra länder när det gäller att kunna ha en hög tillväxt – kanske 8–10 % – under inte bara några få år utan hela decennier i rad.

Den diskussion som ibland förs om att det blir en ökad klyfta mellan i-länder och u-länder är till stora delar inte korrekt. Det blir en ökad klyfta mellan vissa u- och i-länder, men klyftan minskas i många andra fall ganska snabbt. Den klyfta som uppstår finns *inom* u-världen. Den uppstår mellan länder som har kommit in i en mycket snabb tillväxt och ett mycket snabbt uttraderande av fattigdom och de länder som fortfarande är stagnerande. Skillnaden mellan reformländer och stagnerande länder i u-världen är på väg att bli stor.

Reformländerna, dvs. de länder som växer snabbt, har stora befolkningar. Mer än hälften av u-världens befolkning finns i de snabbväxande länderna. Det finns också grupper av länder som litet trevande är på väg att komma in i denna goda tillväxttakt. Det är naturligtvis de delar av Asien som ligger vid Stilla havet som utgör det stora tillväxtområdet. Vi kan se tendenser till att vissa länder i Latinamerika också börjar få ordning på sina ekonomier och få en stark tillväxt. Det kanske mest glädjande av allt är att se att Indien, det land som så länge har varit präglad av konsekvent stor fattigdom och låg tillväxt, nu också börjar ta sina trevande steg för att kanske möjligen komma in i samma glädjande utveckling. Det är ännu för tidigt för att säga det definitivt.

De reformländer som har lyckats för konsekvent en mycket enkel politik. Den innebär att man satsar på en marknadsekonomi som leder till en ekonomisk och social utveckling. Den självägande bonden är ryggraden i det här, därför att lantbruket är det centrala – den viktiga och riktiga startpunkten i all utveckling. Man kan inte gå förbi lantbruket om man skall få en hållbar utveckling för den breda befolkningen.

Man gör också en stark satsning på småföretag. Vi kan observera att hela u-världens befolkningstillskott, det som bl.a. Richard Ulfvengren talade om, faktiskt skall sysselsättas i småföretag. Hela detta väldiga tillskott av människor skall finna sin utkomst i småföretag. Det understryker hur viktigt det är att man för en näringspolitik som just ser till att man får en mycket stark och dynamisk småföretagsutveckling.

Man har en begränsad men effektiv offentlig sektor. Det som med nödvändighet måste ske i offentlig sektor skall skötas väl och utan korrupktion. Man överlåter däremot till den privata sektorn att sköta mycket av det som sköts bäst där.

Dessa mycket enkla tumregler får nu stor efterföljd. Från att tidigare ha tittat mycket på Europa och Nordamerika förändrar man perspektivet i u-världen. Man är mindre intresserad av våra råd och föredömen och mer intresserad av de länder som faktiskt har presterat ett gott resultat. Denna förskjutning i perspektivet är en annan intressant förskjutning.

Tyvärr är den ljusa bild jag tecknar inte heltäckande. Det finns fortfarande många länder som ligger kvar i stagnation och som har fastnat i feodalism eller socialism och har svårt att ta sig ur den. Det verkar som om det fortfarande finns många länder i Afrika och Mellanöstern som har mycket svårt att

få till stånd denna goda cirkel. Monopol, statsägande och stagnation präglar ekonomin.

Det är nu viktigt att vi i Sverige genom biståndspolitiken ser till att våra programländer snarast möjligt förflyttar sig från den stagnerande gruppen, i den mån de tillhör den, till den dynamiska gruppen – den som utvecklas snabbt. Det kommer att bli en mycket stor och central del i biståndspolitiken att se till att länderna får goda tillväxttal och att de kommer in i den goda cirkeln.

Man skall också komma ihåg, för att åter anknyta till det som Richard Ulfvengren sade om befolkningstillväxten, att en snabb ekonomisk tillväxt normalt – om än inte alltid – också visar sig vara det bästa sättet att få ned den mycket höga befolkningstillväxten. När man får ett materiellt välstånd utöver det rena minimibehovet verkar det faktiskt ganska generellt, om än med vissa undantag, också vara så att man minskar familjestorleken.

Den klyfta som jag nu har talat om gäller framför allt ekonomiskt och socialt. Det är på motsvarande sätt på väg att uppstå en klyfta inom u-världen mellan länder som är demokratier och dem som fortsätter med förtryck, enpartistater etc. Här pågår på många håll en diskussion, inte minst i Sydostasien, kanske med start i Singapore, om att en regim med ett visst mått av auktoritär inriktning skulle vara nödvändig för att få till stånd en snabb ekonomisk utveckling. Det finns ingenting som tyder på detta.

Vi har också sett att en hel del av de länder som har vuxit mycket snabbt har gjort det samtidigt som de varit demokratier eller genomgått en mycket snabb utveckling mot demokrati. Det är viktigt att Sveriges röst här är klar och tydlig, eftersom denna debatt ännu inte är riktigt avgjord. Man kan säga att den står och väger. Sverige kan nog göra en insats genom att ständigt peka på just dessa förhållanden.

Jag kan för övrigt nämna att utrikesministern just i Singapore höll ett tal om att demokrati och utveckling låter sig väl förenas – något som på sina håll väckte irritation i den aktuella regionen.

Vi har en just nu pågående mycket viktig process som gäller Hongkongs demokratisering. Guvernören Chris Patten driver ståndpunkten att Hongkongs befolkning skall få så långt möjligt demokratiska rättigheter innan Hongkong återförenas med Fastlandskina. Skulle det lyckas, kommer det att vara viktigt inte bara för Hongkong självt utan framför allt för världens i särklass största land, där demokratin på detta sätt skulle kunna få ett stöd.

För vår del bör vi naturligtvis känna ett alldeles särskilt ansvar för våra samarbetsländer i u-världen. Vi kan där trots vår ringa vikt ändå ha ett inflytande. Då är det viktigt att vi talar klartext och här i riksdagen påtalar de brott som sker mot mänskliga rättigheter och de ofullkomligheter som finns i demokratin. Det största inflytande som vi kan ha på detta område har vi väl just i de länder som vi har samarbete med.

Herr talman! Ekonomi och demokrati är två viktiga delar i detta sammanhang. Jag tänker ta upp en liten fråga som kan vara värd att beröra, nämligen intresset för regionala samarbetsformer. Jag har märkt att man på åtskilliga håll i u-världen är mycket intresserad av det föredöme som det europeiska ekonomiska samarbetet utgör.

Man har tyvärr på åtskilliga håll inte något starkt ekonomiskt samarbete

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

med sina grannar. Det är litet bisarrt, eftersom det normalt är med grannar som man har det tätaste utbytet. Man har kanske traditionellt haft större kontakter med Europa eller med de utvecklade industriländerna. Men nu har man glädjande nog ett begynnande intresse för att också samarbeta med sina nära grannar.

Detta växer fram i Stillahavsasien. Vi ser det också i Latinamerika, där NAFTA, det nordamerikanska frihandelsområdet, för första gången inkluderar samarbete mellan utvecklade industriländer, USA och Canada, och ett stort u-land. Att ett sådant samarbete är på gång är världshistoriskt unikt. Vi får nu innerligt hoppas att den nya amerikanska administrationen med kraft driver att detta kommer i gång.

Men vi kan också se detta på andra håll. I Sydasiens är Indien med grannländer på väg att söka former för samarbete. Kanske kan vi hoppas att vi, om vi får ett demokratiskt och vitalt Sydafrika, får se ett motsvarande regionalt samarbete växa fram där. Det vore av oerhört stor betydelse för Afrika att få en region med tillväxtmöjligheter, vilken kunde ge mera hopp till denna kontinent, som så väl behöver utveckling.

Vi skulle naturligtvis behöva detta också i arabvärlden. Jag har varit på Arabförbundet och berättat om de europeiska samarbetssträvandena. Man konstaterade då att vi i Europa har börjat i en klok anda, nämligen med handel och med att ta bort gränshinder. Vi har börjat med saker som berör hela ekonomin och vanliga människor. I arabländerna har man däremot mera ägnat sig åt utrikespolitiska uttalanden, som inte trängt ned till befolkningen och därför inte har kunnat få någon förankring.

Jag tror att de europeiska samverkanssträvandena, där man bygger upp ett fredligt samarbete mellan länder som tidigare har befunnit sig i krig med varandra mer eller mindre konstant – vi skall inte glömma att Europa historiskt sett är den blodigaste av alla världsdelar – kommer att bli ett viktigt föredöme också i tredje världen. Genom vår strävan att gå in i den europeiska gemenskapen har vi ytterligare något att tillföra i vår dialog med utvecklingsländerna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Anf. 107 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Jag kanske missförstod vad Göran Lennmarker syftade på när han påstod att en snabb ekonomisk utveckling skapar en lägre befolkningsökningstakt. Det fungerar säkerligen exempelvis i Stillahavsasien och de regioner som Göran Lennmarker talade mest om, men vi vet ju att det i Afrika i dag inte finns någon möjlighet att skapa en snabb ekonomisk tillväxt. Därför är det viktigt att i stället arbeta på med annan inriktning.

Det paradoxala, som jag undrar om Göran Lennmarker har några synpunkter på, är att de områden som Göran Lennmarker beskriver har fått betydligt mindre bistånd än exempelvis allt det som vi har pumpat in i Afrika omfattar under alla år. Bland annat har president Chiluba i Zambia uttryckt sig ungefär på det sätt som Lars Moquist litet grand hänades för, nämligen att man har bedövats av bistånd. Man har där faktiskt fått mera bistånd än man från början begärt. Åtminstone har man fått en del saker som man inte

hade önskat. Detta har litet grand förlamat länder i Afrika och fört in dem på en kollisionkurs.

Det vore intressant att höra om Göran Lennmarker har någon synpunkt på detta.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Anf. 108 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Sambandet mellan snabb ekonomisk tillväxt och fallande befolkningssiffror är faktiskt mycket tydligt. Enda undantaget är egentligen o-
jestaterna i Mellanöstern, där man inte kan se en sådan utveckling.

Jag tror vidare att Richard Ulfvengren har fel om han menar att man inte kan räkna med snabb ekonomisk tillväxt i Afrika. Jag tror visst att det är möjligt. Afrika är inte dömt att fortsätta i stagnation. Något motsvarande sade man tidigare också om många andra områden. Jag minns att man för länge sedan talade om att Korea skulle vara omöjligt att utveckla, eftersom koreanerna var konfucianer. Nu säger man tvärtom att de kunde utvecklas just därför att de var konfucianer. Man har ibland haft en tendens att för snabbt stämpla ut länder.

Jag tror alltså att Richard Ulfvengren har fel i detta avseende. Jag menar att Afrika har goda möjligheter att utvecklas och även att utvecklas snabbt. Förhoppningsvis får vi se en snabb förskjutning både mot marknadsekonomi och mot demokrati.

Däremot är det kanske korrekt, som Richard Ulfvengren säger, att biståndsflödena och utvecklingstakten inte alltid står i överensstämmelse med varandra. Något som gett Stillahavsasien mycket har varit tillgång till marknader, framför allt USA:s marknader, som betytt och – det skall vi veta – betyder oerhört mycket för Stillahavsasiens utveckling.

Det väldiga Kina hade 19 miljarder i handelsöverskott i förhållande till USA förra året. Det motsvarar en tredjedel av hela världens u-hjälp. Jag säger detta bara för att illustrera storleken av de ekonomiska strömmar som det gäller. Självfallet är det handeln som kommer att vara det centrala.

Förhoppningsvis skulle ett demokratiskt Sydafrika få möjligheter att bli en snabbt växande ekonomi, om man nu får en både demokratisk och klok ekonomisk politik. Därmed skulle man kanske kunna dra nytta av världshandeln. Det är svårt att göra det om man är mycket fattig. Biståndet behövs för att se till att det blir en sådan utveckling att man kommer upp på den nivån att handeln blir viktigare än biståndet. Men om man är på en mycket låg nivå, krävs det bistånd för att hjälpa till med detta.

Anf. 109 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Jag håller med Göran Lennmarker om att man i de områden där man fått en snabb ekonomisk tillväxt kan se en mindre befolkningsökning. Men jag delar inte den uppfattningen att det skulle kunna gå så snabbt i Afrika, om vi fortsätter med dagens biståndspolitik – den som vi nu har haft i 25–30 år.

Jag skulle uppskatta om Göran Lennmarker med sina framtidsvisioner och idéer var litet mer aktiv i utskottet för att hjälpa oss andra som vill ha en mer genomgripande förändring av biståndet.

Också jag tror att det går, men vi måste ta nya, fräscha tag. Vi kan inte

tillämpa samma socialdemokratiska modeller som vi har haft i 25–30 år. Jag hoppas att Göran Lennmarker hjälper till med detta. Jag har ännu inte riktigt sett det, men det ligger nu på utskottets bord en proposition och några motioner, en från oss och en från Moderaterna. Det vore spännande om de motionerna för en gångs skull kunde få litet gehör och inte bara sopades under mattan.

Anf. 110 GÖRAN LENNMARKER (m) replik:

Herr talman! Jag tror att vi också i Afrika kommer att kunna se en ganska snabb utveckling framöver. Den lärdom som sprider sig stannar inte i Asien och Latinamerika, varifrån den har börjat sprida sig vidare. Den kommer ganska snart till Afrika, och på sina håll är den redan på gång. Kan man bara få detta att ta fäste någonstans – det goda exemplet är ganska betydande – så är jag inte alls så pessimistisk.

Jag tror också att ett klokt bistånd kan hjälpa till att föra länderna över den här tröskeln, men på den punkten kanske vi har något olika uppfattningar. Vi vet nämligen att omställningsprocedurerna i sig ibland kan vara ganska smärtsamma. Att gå från en skyddad, centraldirigerad ekonomi till en öppen, exportledd ekonomi tar sin tid och det kräver ibland också litet smärtsamma omställningsperioder. Om det är smärtsamt i t.ex. Ryssland, med den betydligt högre levnadsnivå som ändå finns där, är det klart att en sådan smärtsam övergång i mycket fattiga länder ibland kan vara en fråga om liv eller död. I det avseendet tror jag att just bistånd har en viktig effekt.

Frågan om system måste naturligtvis trots allt avgöras av länderna själva. Vi kan inte, hur höga ambitioner vi än har, tvinga på andra länder recepten. Vi kan möjligtvis peka på exemplen, men i grunden, och framför allt i demokratier, måste folket självt vara övertygat om detta.

Anf. 111 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Det har varit en i långa stycken mycket intressant diskussion. Tonen har varit konstruktiv, det har diskuterats sakfrågor, och man har verkligen lyssnat på argument. Detta är enligt min mening något som också karakteriserar utrikesutskottets arbetsklimat.

Flera talare, bl.a. Alf Svensson, har i debatten sagt att bistånd är svårt. Det är det förvisso. Misstag har gjorts. De görs i dag, och de kommer också att göras framöver.

Jag tror att det kanske kan vara nyttigt att i det här sammanhanget lägga ett historiskt perspektiv dels på utvecklingsländernas egen historia, dels på biståndets historia. Jag kom att tänka på detta när jag lyssnade på Lars Moquist tidigare i dag. Han menade att förklaringen till den bristande utvecklingen i utvecklingsländerna kunde sammanfattas i tre punkter. Han talade om den okontrollerade invandringen till städerna, urbaniseringen, om näringsstrukturens brister och om ineffektiviteten i statsapparaten. Förvisso är det här problem som utvecklingsländerna i dag har att brottas med, men jag tror att det är viktigt att vi också sätter in dessa förhållanden i ett historiskt sammanhang.

Det var inte så länge sedan som dessa länder var kolonier. De var utsatta för kraftig utslagning, ibland folkmord. Vi känner väl till att de gränsdrag-

ningar som har gjorts i många av dessa länder är helt felaktiga. Gränser har dragits genom folkgrupper och folkslag, och folkgrupper och folkslag som inte hör ihop har sammanförts. Under kolonisationstiden har också gamla fina kulturer brutits ner. Det är klart att detta sätter ärr och spår i folksjälén, och dessa tar lång tid, decennier, kanske århundraden, att läka.

Det är bara 40 år sedan som premiärminister Harold Macmillan stod i Kapstaden och talade om "The wind of change", förändringens vind som skulle blåsa över den kontinenten. Det gjorde den förvisso – det blåste kraftigt. Bara mellan 1960 och 1990 har många länder blivit självständiga. Man har försökt forma en bra stat av något som från början inte var en stat, och en mängd enorma svårigheter har byggts in i systemet. Det är kanske inte så konstigt att en del av dessa länder tog socialismen eller kommunismen som sin ideologi. De hade ju sett hur kolonisatörerna, som kom från andra ekonomiska system, hade burit sig åt.

Jag tror att detta är viktigt att ha som bakgrund när vi närmar oss problemen, och det är riktigt att vi har en viss ödmjukhet inför det sammanhang vi skall vara med och arbeta i, tillsammans med dessa länder och människorna där, som brottas med sina problem.

Jag vill också lägga ett historiskt perspektiv på biståndet som sådant. Vad är det egentligen för tidsrymder som vi talar om? Det traditionella bistånd som vi här talar om är inte så gammalt. Litet längre bak i tiden ligger den verksamhet som bedrevs av de första biståndsarbetarna, missionärerna. De gav sig ut i världen för drygt 100 år sedan, och de gjorde då samma saker som biståndsarbetare gör i dag. Visserligen hade deras verksamhet andra förtecken, men de arbetade ändå med samma instrument och samma metoder. De försökte åtminstone, men omständigheterna var mycket knappa.

Vi har här i dag talat om åtgärder för exempelvis utbildning och läskunnighet. Detta var något av det första som missionärerna satsade på – människor skulle lära sig läsa för att kunna tillägna sig andra kunskaper. Trots alla de satsningar som gjorts, dels av de tidiga missionärerna, dels i samband med byggandet av skolor under kolonisationstiden, dels under dessa länders nuvarande självständighet, så växer skaran av analfabeter.

Deklarationen om de mänskliga rättigheterna slår fast att alla har rätt till utbildning. Ändå är bristerna vad gäller grundutbildning i världen enorma i dag, 40 år efter det att den historiska deklARATIONEN undertecknades. Det finns i världen i dag nästan 1 miljard vuxna analfabeter – mer än en vuxen av fyra är analfabet. Kvinnorna drabbas hårdare än männen. I utvecklingsländerna är nästan hälften av alla vuxna kvinnor analfabeter, och de har inte tillgång till tryckt kunskap, som skulle kunna hjälpa dem att förbättra sina liv och skapa en bättre framtid.

Dessutom har mer än 100 miljoner barn i grundskoleåldern aldrig varit inne i ett klassrum, och om inte omedelbara åtgärder vidtas löper de påtaglig risk att bli 2000-talets vuxna analfabeter. Av dessa 100 miljoner barn är 60 miljoner flickor.

På tröskeln till det nya århundradet möter världen allvarliga globala utmaningar såsom enorma skuldbördor, en snabb befolkningsökning, som det har talats om i debatten, krig, våldsbrott och miljöproblem. Läskunnighet och

grundutbildning är viktigt, ja avgörande, eftersom det erbjuder möjligheter att frigöra och mobilisera intelligens för att bekämpa dessa problem.

UNDP, Unicef, Unesco och Världsbanken har tillsammans med 155 länder antagit en aktionsplan för att komma till rätta med analfabetismen i världen. Man har tillsammans satt upp tre mål.

För det första: Grundutbildningen skall göras tillgänglig för alla barn, ungdomar och vuxna.

För det andra: Inlärningsmålen skall förbättras för en överenskommen procent av en åldersgrupp, exempelvis 80 % av alla 14-åringar, så att de kan tillgodogöra sig en definierad kunskapsnivå.

För det tredje: Antalet vuxna illitterata skall skäras ner till hälften av 1990 års nivå till slutet av detta årtionde, och skillnaden och ojämlikheten mellan antalet manliga och kvinnliga analfabeter skall kraftigt reduceras.

Det här är en målsättning som ligger något lägre än den man drog upp 1990. Då var målet att utrota analfabetismen till 2000-talets början. Man har nu märkt att man inte klarar det, men den nuvarande målsättningen är ambitiös som den är.

Om vi skall fortsätta den historiska återblicken: en annan sak som missionen arbetade med var sjukvården. Det ledde till byggande av kliniker och sjukhus, utbildning, hälsovård och barnavård. Detta har lett vidare, till det vi hört mycket om i dag: befolkningsfrågan och familjeplanering.

Afrika är en kontinent som mycket sent startade arbetet med familjeplanering, men i många afrikanska länder har man börjat känna optimism, då man sett att det är möjligt att på mycket kort tid vända ökningstakten hos befolkningen.

I Kenya har man mellan 1984 och 1989 lyckats få ned det antal barn en kvinna föder under sin fruktsamma period av livet, det s.k. fruktsamhetstallet, från 8 till 6,7 barn. I Botswana har det gått från 6,5 till 5 barn under en fyraårsperiod.

I u-länder måste politiker och opinionsbildare få kunskap om befolkningsökningens konsekvenser. Ibland kan det finnas anledning att överväga lagar som hindrar människor att gifta sig vid alltför låg ålder. I Etiopien är den legala åldersgränsen för äktenskap tydligen 12 år.

Inte sällan kan det uppstå konflikter mellan å ena sidan radikala krav på upplysning om familjeplanering och tillgång till preventivmedel och å andra sidan både kulturella och religiösa värderingar.

Detta måste lösas från land till land och på ett sätt som inte motverkar familjeplaneringens syfte.

Infrastruktur var också en sak som man tidigt tog itu med. Missionen byggde vägar, dammar och broar. Man byggde upp administration. Allt ingick i det vardagliga arbetet. Det fortsätter det nutida biståndet med.

Allt detta kostar pengar. Det engagemang vi hört i dag från Ny demokratis talare är mycket lovligt. Men det rimmar litet illa med de resurser som Ny demokrati är beredd att sätta till i biståndsarbetet. Låt mig bara ta en sak från betänkandet här i dag: om Ny demokrati skulle få majoritet skulle det betyda att tolv av de länder vi stöder i dag på olika sätt ekonomiskt i biståndet skulle få 0 kr i fortsättningen. Det framgår av betänkandet att länder som Botswana, Lesotho, Sydafrika, Kap Verde, Bangladesh, Indien, Laos, Sri

Lanka, Vietnam, Nicaragua, utvecklingsarbetet i Centralamerika och utvecklingssamarbetet i Sydamerika skulle få 0 kr. Jag är av den uppfattningen, och det är också Folkpartiet och andra partier som står bakom betänkandet, att den rika världen måste vara beredd att inte bara med ord tala om dessa saker, utan också göra uppföringar och ge ekonomiska resurser för att klara en rättvisare värld.

Med dessa ord, herr talman, önskar jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 112 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Karl-Göran Biörsmark tog först upp att Lars Moquist hade kritiserat att vi bidragit till att bygga upp deras statsapparater och gjort dem mera byråkratiska. När han säger "vi" menar han både kolonisationserna, kanske engelska eller franska, men även de svenska insatserna med den socialdemokratiska förkärleken till personer som Kaunda och andra.

För att ta Zambia igen – eftersom det är där jag spenderat mest tid i Afrika – så har man sett hur den byråkratin fungerar efter 25 års diktatoriskt styre. Man blir litet förvånad över att inte ett västland som Sverige, eller de andra givarna, har kunnat påverka mer och ställt litet större krav på mottagarlandet att gå i en annan riktning om det skulle uppnås en utveckling.

Men man hade sin tro. Det är vår förhoppning nu att den nya regeringen kan förändra.

Karl-Göran Biörsmark går mera rakt på sak när han kritiserar Ny demokratis bidragsdel. Vi vill ha ett lägre bistånd än vad Karl-Göran Biörsmark förespråkar.

Han säger att vi inte vill ge några pengar alls till 12 av 19 programländer. Men detta är inte riktigt sant. Det rör sig ju om landramar, och Ny demokrati har föreslagit att man skall ta bort landramarna. Vi stöder i princip de andra resonemang som framgår av regeringens proposition. Man skall jobba på ett annat sätt med mer strategier, kanske koncentrera sig på vad man skall göra i dessa länder totalt sett, eller i regioner, eller i hela världen. Man skall lägga upp en policy för detta. Det behöver inte sluta med att det inte blir några pengar till dessa länder.

Vi vill fortfarande satsa på katastrofbistånd över hela världen. Vi vill jobba mer med exportkreditgarantier. Vi vill göra rena projektsatsningar, få i gång frihandel osv.

Det är därför litet orättvist att säga som Karl-Göran Biörsmark gör, men visst: stirrar man sig blind på den 25-åriga socialdemokratiska modellen med programländer osv., fungerar det så här i riksdagen. Även om vi framlägger en väldigt visionär tanke blir det avslag på den rakt av. Vi måste försöka hitta någon sorts transfereringsmodell, och då har vi skurit radikalt i de enskilda belopp som nämns i propositionen och i betänkandet. Men Karl-Göran Biörsmark vet att vår långsiktiga plan, på kanske två år, är att göra en radikal förändring i både biståndsmyndigheter och inriktning.

Karl-Göran Biörsmark kan vara lugn: Det blir säkert pengar till dessa länder också i vettiga projekt. Finns det inga vettiga projekt, och uppstår inget tycke mellan länderna, då blir det inga pengar.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Anf. 113 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Först detta med ländernas struktur. Richard Ulfvengren tar exempel från Zambia, från Kaundas land. Visst, för det landet gick det snett så småningom. Men jag försökte i dag framföra att vi måste se med en viss ödmjukhet på den historiska verklighet som man har verkat i. Vi måste tänka på den svåra frihetskamp som kom först, efter den koloniala tiden. Dessa länder vände sig då ofta till de motpoler som fanns till kolonisationsrerna, nämligen de kommunistiska socialistiska länderna. Det var ofta där de hämtade sin ideologiska inspiration, och det tycker jag inte är så konstigt egentligen. De fastnade i detta, som andra kommunistiska socialistiska länder också gjorde. Det skedde inte bara i gamla kolonier, utan även i Östeuropa, vilket vi känner till, tills detta system brakade samman. Då har man att ta itu med den situationen och bygga upp något ur de ruiner som det systemet lämnade efter sig.

Det är ju bra att det nu har kommit klara och tydliga signaler till demokratiutveckling. I dessa länder är många i opposition. I Zambia fanns många som var i opposition med Kaunda, och den oppositionen var tacksam för de signaler som kommer från västvärlden om att satsa på demokrati. Det var precis en sådan signal de behövde. Detta systemskifte har svept över många länder. I detta tror jag att vi i västerlandet med våra klara signaler om demokrati har haft stor betydelse.

När det gäller resurserna kommer vi naturligtvis aldrig att bli överens. Min enkla filosofi är att de uppgifter vi har framför oss är oändliga. Det finns ett rättvisekrav däri att vi som ändå sitter i en helt annan ekonomisk situation i västvärlden har ett moraliskt ansvar för att hjälpa till ekonomiskt. Då går vi tyvärr i dag i fel riktning när vi minskar biståndet i stället för att öka det.

Anf. 114 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Helt kort vill jag bara säga att den här demokratiutvecklingen är lovvärd och uppskattad.

Låt oss ta Zambia som exempel igen. Det är ett land där mycket bra saker har hänt. Den nye presidenten Chiluba har uttryckt att det är jättebra med demokratisering, därför att man tidigare i många år i sina valkampanjer försökt nå fram men inte lyckats. Nu är de där. Han har faktiskt belyst en rad problem med lämnat bistånd. Därför tycker jag att det är viktigt att man inte bara säger att man nu infört demokratiseringsdelen och marknadsekonomin, utan att det här måste fullföljas rakt igenom hela vår organisation.

Man måste kanske också se över vissa personligheter inom vårt biståndsagerande, vilka inte riktigt tagit det här till sig. Det kan gälla personer som lättvindigt byter partifärg. Jag tror att det vore lämpligt att se över det här så att man även ute på fältet agerar så som regeringen önskar.

Jag återgår till att diskutera anslagsfrågan. Karl-Göran Biörsmark och jag har tidigare i denna kammare flera gånger diskuterat denna. Jag har vid dessa tillfällen sagt att utmaningen för ett land som faktiskt inte är särskilt ekonomiskt starkt – Karl-Göran Biörsmark kan ju inte påstå att Sverige är det med en skuld om 1 biljon, som Socialdemokraternas gruppledare, Jan Bergqvist, i dag sade – är att se över alla bidrag. Jag kommer från en företagsvärld där man är van vid rationalisering och effektivisering, och jag är

övertygad om – det tror jag Karl-Göran Biörsmark också är – att verksamheten inom de svenska biståndsorganen inte är hundra procentigt effektiv, varken inom UD, SIDA eller BITS. Är det då så fel att föreslå FN:s långsiktiga mål på 0,7 % av BNI och säga att vi skall krama ur lika mycket – helst mer – bistånd till flera människor; detta till en lägre kostnad? Det är en utmaning Karl-Göran Biörsmark, och den tror jag att Karl-Göran Biörsmark kan skriva under på.

Jag kan hålla med om vikten av 1 % effektivt bistånd. Men jag tror inte att man kan få det om man inte först börjar krympa organisationen och bygga om den. Sedan kan man, när det går bra för Sverige igen, öka på.

Anf. 115 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att de signaler som vi nu både tydligare och klarare ger när det gäller demokratiutvecklingen är av godo för utvecklingen i många av våra mottagarländer. Under debatten i dag har det kanske målats upp en något konstlad motsättning mellan Folkpartiets företrädare Daniel Tarschys och Socialdemokraterna. Jag tror att vi ligger ganska nära varandra i vår uppfattning, och att det är meningen att vi för att påverka skall ge dessa klara signaler.

Har Sverige råd eller inte? Man kan ju diskutera om det är just på det här området som man skall spara i den totala budgeten, eller om det är på andra områden som man skall spara för att få ned det totala budgetunderskottet. Statsskulden är på 1 biljon kronor, medan vi här talar om 1,5 miljard. Samtidigt talar vi om att inköpa exempelvis stridsvagnar. Det har också talats om lyxskatt här i dag. Personligen tycker jag att det rimmar mycket illa att vi kostar på oss sådana saker och samtidigt drar ned på biståndet. Det ger fel signal, och det är ett klart problem.

Anf. 116 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Erfarenheterna av biståndsverksamheten bör nu ge oss möjligheter till en rejäl omprövning av den traditionella verksamheten.

Utvärderingar och rapporter har kommit i ropet. De har funnits förut, men har under en lång tid varit "friserade" av de inblandade s.k. särintressena. Man talar nu om auktoriserade revisorer, som skall kontrollera verksamheten. En enorm framgång har alltså nåtts på det planet. Tidigare kände man inte igen rapporten i förhållande till verkligheten. Den informationen har jag fått när jag besökt personer i Afrika. Man höll tyst, därför att man inte ville bli osams. Man var också beroende. Det var, kan man säga, en vänskapskorruption.

Särintressena har alltså tidigare tagit makten. Besluten har fattats i denna kammare, men särintressena har på ett effektivt sätt sett till att underlaget för besluten varit avpassat så att besluten skulle gå deras väg.

Om man döljer problemen blir det inga stora förändringar. Man går i traditionella spår, och det blir inga ny kreativa lösningar. Man försöker så gott man kan.

Men på några områden har man lyckats. Det skall erkännas. När jag var i Kenya och såg skolorna där blev jag förvånad över deras fina kvalitet. Jag

berömmar också deras skolor, med 90 elever. Det tyder på ett stort intresse av att vilja utbilda elever.

Jag fick också kontakt med föräldrar. En förälder talade om att han hade två hustrur och tolv barn. Jag frågade honom hur han skulle kunna låta utbilda sina barn. Han svarade att han bara har råd att låta utbilda de två äldsta barnen. Han ångrade att han inte bara skaffat två barn, men nu var det ju för sent. Grundproblemet är familjeplaneringen, familjeförsörjningen och utvecklingen. Jag oroar mig över att vi ser alldeles för lätt på dessa frågor, efter att ha hört på Göran Lennmarker, som var så optimistisk.

Om vi skall hjälpa till genom någon form av organisation, tror jag att det behövs helt nya tankegångar. SIDA är en stor organisation, och en organisation med stora resurser förlorar lätt sin kreativitet.

Vad är det som händer? I-världen bidrar totalt med ca 460 miljarder kronor till dessa länder. Visst är det bra. För att få en utveckling åt antingen östsidan eller västsidan har ju konkurrens mellan de socialistiska och de borgerliga idéerna funnits i de här länderna. Befattningshavarna på hög nivå har varit smarta nog att utnyttja det. Medborgarna har inte fått mycket.

Det är resultat som man ser när det gäller att gå vidare. I-världen har byggt upp en korruption i de här länderna. Det är inte länderna själva som gjort det. Vi har nästan påtvingat dem en korruption. De vet inte vad man skall göra med alla dessa miljarder. När man får så mycket pengar är det lätt att vissa krafter i sådana här länder tar hand om pengarna. Det uppstår maffiatendenser, och de finns redan.

Den italienska maffian har tagit hand om en del av pengarna. Det finns också lokala maffiabossar som har tagit hand om pengar.

Det är först nu som det har inträffat en viss förändring, åtminstone i det landområde som jag har kontrollerat. Där har man börjat att köra utan en mängd penninglådor från banken i Afrika till Europa. Tidigare mellanlandade man i Frankfurt på natten bara för att lasta av pengar från banken. Det var pengar som vi nu säkert får låna till vårt stora biljonunderskott – dessa pengar blir alltid tvättade internationellt.

Det ruskiga i den här verksamheten är att det finns för mycket korruption, och vi måste bli uppmärksamma på den. Det är inte människorna som får den stora hjälpen. Vi skickar mycket pengar, men vi skall ha klart för oss att dessa länder har ett annat kostnadsläge – det kanske rör sig om 4–5 biljoner i köpkraft årligen. Det är därför som vårt bistånd måste minska. En effektiv u-hjälp kan bli betydligt billigare än i dag, om det görs en koppling till köpkraften i det land som pengarna går till. Sedan måste vi se till att korruptionen inte har så stor omfattning som nu. Vi måste börja med det.

I-länderna har köpt sig fria med hjärtat och med penningbörsen. De har köpt sig fria från det moraliska ansvaret. Det är oroande att vi först nu har fått detta klart för oss. Det var i november förra året som pengarna till Kenya stoppades, när presidenten sade: Jag skall inte ha någon demokrati, utan jag skall ha det som jag har haft det tidigare. Det är jag som bestämmer.

Då satte man hårt mot hårt, och först då kunde man få till stånd en utveckling.

Det finns alltså en hel del statsledning som vi måste sätta press på för att de skall få en demokratisk utveckling. Men människorna har fortfarande

inte fått någon hjälp. Det är en pyramid, där toppen och mellanskiktet tar pengarna och medborgarna får det absolut minsta.

Jag träffade också en bonde som ägde en liten kaffeodling. Det lönade sig inte för honom att leverera kaffet till staten, därför att han fick 10 öre per kilo. Där fanns en statlig inköpsorganisation. Vi vet ju själva vad vi betalar för kaffet.

Det måste alltså byggas upp ett system där all korruption så småningom är borta. Det finns korruption i Sverige också, och vi måste försöka hjälpas åt med detta.

Befolkningen ökar, och matproduktionen per capita minskar. Det är dagens sanning. Det är vad som har skett under 80-talet fram till 90-talet. Det visar den statistik som jag har tittat på. Så ser det ut i Afrika, som är den enda världsdelen med den utvecklingen. Matproduktionen minskar med 6 % i förhållande till befolkningsökningen.

Det måste alltså ske en förändring, så att vi dels bekämpar korruptionen, dels får till stånd en utveckling av samhället. Det är de här delarna som vi talade om tidigare, dvs. infrastrukturen, vägarna. Men det måste ske ett samarbete, som måste växa fram. Det får inte vara affärsmännen som roffar åt sig – de kommer t.o.m. från andra länder – utan vi måste använda lokala förmågor. Det finns kreativa och duktiga människor i dessa länder, och de måste också få ett ansvar och ett inflytande på ett helt annat sätt. Vi skall inte bara försöka pådyla dem våra idéer. Vi måste ge dem möjligheter att utvecklas.

Jag anser alltså att familjeplaneringen är mycket viktig. Den skall ge möjligheter till försörjning av och skolgång för de barn som föds. På grund av att det finns en illitterat del av befolkningen, är det svårt att få till stånd en demokratisk utveckling i önskad omfattning. Det tar alltså tid – det är min känsla.

Till sist skulle jag vilja ta upp Botswana, som har nämnts. När jag var nere i Afrika frågade jag dem som jobbade där vilka länder som vi kunde ta bort från biståndet. Det fanns ett land på den listan, och det var Botswana. Där har man kommit så långt att man inte behöver hjälp. Låt oss titta åt det hållet och göra så! Det är alltså fakta från verkligheten.

Anf. 117 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Som ni har hört under kvällen, har vi i Ny demokrati många uppfattningar som avviker från utskottsmajoriteten, vilket illustreras i en hord av reservationer.

Vi är några, bl.a. Richard Ulfvengren och jag, som har bott flera år i Afrika, och vi vill verkligen göra vårt bästa för att hjälpa Afrika och göra mer för fler till en lägre kostnad. Vi vill effektivisera vårt bistånd och så småningom, väl planerat, omfördela delar av det från Afrika till vårt närområde på andra sidan Östersjön.

Vi känner – i alla fall jag – en viss olust över att man vid utrikesutskottets behandling genom två separata betänkanden, nr 15 och nr 16, har försökt upprätta en järnridå mellan bistånd till u-länder och samarbete med Östeuropa. Vi vill naturligtvis ge resurser åt bägge dessa grupperingar, och vi

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

tror att man bör föra en debatt som omfattar både Östeuropa och programländer i Afrika.

Vi vet i dag att Rudyard Kipling hade fel då han skanderade: "Öst är öst, och väst är väst, och aldrig mötas de två." Verkligheten har gudskelov blivit en helt annan.

Medan jag är inne på citat, undrar jag om inte Karl-Göran Biörsmark citerade Macmillan fel. Det skall vara "the change of wind" i stället för "the wind of change".

Det viktiga är i alla fall att vi verkar för att det blir en förändring i Afrika och att den kommer så snart som möjligt.

Min kollega Claus Zaar pratade engagerat om korruption i Afrika och allmänt besvär. Jag vill på basis av egen erfarenhet bara berätta att ett av de verkliga knepet är att importörer och exportörer försöker att plocka ut den hårdvaluta som finns i landet, genom att exportörerna underfakturerar exporten och importörerna låter sin västerländske exportör ordna med lämplig överfakturerings.

På så sätt får man ut vinsten från sitt eget fattiga land. Det gäller därför för alla som kommer i kontakt med bistånd att ha detta fullt klart för sig, annars kommer stora belopp att försvinna från de fattiga länderna, som de gör i dagens läge.

Detta är ett exempel på vikten av att man i biståndsförhandlingar använder sig av internationella företagsledare snarare än tjänstemän från den offentliga sektorn.

Detta är några av de erfarenheter som jag har fått med mig från Afrika.

Det är klart att man med rätt organisation och rätt management kan göra stora besparingar, både utomlands och på hemmaplan. Ian Wachtmeister framförde vid dagens remissdebatt, som ett av sina många besparingsförslag, att man generellt skulle införa ett 20-procentigt besparingsbeting, något som i dessa vargatider är vanligt i näringslivet. Det går alltid att spara 10 %, och 20 % ligger i allmänhet inom möjligheternas gräns.

Låt oss omedelbart börja att spara i Sveriges statliga myndigheter utomlands. Vi har redan börjat med detta. I den nyligen publicerade Engblomska utredningen om styrnings- och samarbetsformer i biståndet har det, liksom i regeringens proposition i samma ämne, föreslagits att biståndskontor och ambassader skall integreras och att det skall utses en chef med totalansvar i landet. Regeringen har med detta realiserat ett gammalt förslag från Ny demokrati. Vi har emellertid tänkt vidare, och som vi nyligen har framfört i en motion vill vi sammanföra de afrikanska biståndskontoren, med tillhörande ambassader, så att det blir två fasta regionkontor i Afrika – ett i Johannesburg och ett i Nairobi.

I Johannesburg kommer man därvid att ansvara för de närbelägna länderna Moçambique, Namibia, Zimbabwe, Zambia, Malawi och Angola, som man når på två timmar med flyg från Johannesburg. I Nairobi skulle man då känna ansvar förutom för Kenya för Tanzania, Zaire, Uganda, Somalia, Sudan och Etiopien. Biståndsminister Alf Svensson lovade i dag i kammaren att inte glömma bort Etiopien.

En sådan här organisation kommer att medföra avsevärda besparingar samtidigt som effektiviteten kommer att öka dramatiskt. De regionala kon-

toren kommer att ha råd att till sitt förfogande ha tunga experter på krediter, teknik och förhandlingar. De två regionala enheterna bör i enlighet med tidigare motioner från Ny demokrati kallas Sweden Center. Beträffande verksamheten i Johannesburg bör där inkluderas den svenska handelssekreterarens organisation. Därifrån har han då ansvar för alla SADC-länderna, dvs biståndsländerna kring Sydafrika.

Jag har bott i Sydafrika i ett par år, och min fasta förvisning är att Johannesburg kommer att bli centrum för alla aktiviteter som syftar till att industrialisera och därmed höja levnadsstandarden i Sydafrikas utarmade randstater. Det kommer att behövas mycket krediter. Det behövs u-krediter från BITS, investeringskrediter och icke minst exportkreditgarantier, både inom och utom Sydafrika. Vi får inte glömma att det i dag finns inte mindre än 7 miljoner arbetslösa i landet. Det kommer inte att bli lätt att få fart på Sydafrika, men det är nödvändigt om man skall kunna hjälpa grannstaterna.

Jag tror i alla fall att hela södra Afrika kommer att finansieras av Sydafrika, och icke minst kommer nog Världsbanken att se till att man därifrån kommer att hjälpa södra Afrika.

Jag har under min Afrikatid lärt känna många biståndskontor, och jag har blivit måttligt imponerad. Jag blir kanske därför också influerad av den skepsis som man på fronten hyste mot myndigheterna i Stockholm, inte minst SIDA.

Det är svårt för SIDA att med bibehållande av samma chef tvätta av sig en stämpel av ineffektivitet och byråkrati. Samtidigt är det nödvändigt för de svenska myndigheter som ansvarar för den totala Sverige bilden i de fattiga länderna att samordna sina aktiviteter på ett helt annat och effektivare sätt än vad som görs i dag. Vi har därför föreslagit att man hemma i Sverige skall göra en kraftsamling kring en enda välbestyckad biståndsmyndighet som direkt replierar på UD. I denna skulle då inte bara SIDA ingå utan även BITS, Swedecorp, Swedfund, EKN och halvstatliga Exportkredit och Exportrådet.

Vi ser det som speciellt viktigt att en samordning under förslagsvis EKN:s ledning kommer till stånd, för att all kreditgivning och alla exportkreditgarantier skall effektiviseras. Vi hoppas att regeringen gör en översyn av EKN, som leder till att man blir litet mera offensiv och villig att ta risker, till skillnad från i dag, då man inte är beredd att ta några som helst risker.

Jag tror att vi i södra Afrika och i Sydafrika behöver ta risker. Man får inte glömma att det finns en självrisk. De exporterande företagen ser nog till att det inte blir för riskfyllt.

Tidigare i dag har man på sätt och vis varit kritisk mot Ny demokrati. Men man får inte glömma att vi vill balansera neddragningar med kraftiga ökningar av exportgarantiramarna, som antydde av Richard Ulfvengren. Det är på så sätt som de svenska exportföretagen kan visa tänderna, inte bara i Afrika, som vi tror kommer att lyftas upp med hjälp av sydafrikanska biståndspengar, utan framför allt i våra grannländer på andra sidan Östersjön.

Vi har föreslagit att exportkreditgarantiramarna skall ökas från 1 till 4 miljarder, och jag tror att de behöver ökas ännu mer.

Jag tror att det fattiga södra Afrika i ett något längre perspektiv kommer att hjälpas av ett Sydafrika, medan Sverige på halv lång sikt kommer att få Baltikum, Polen och Ryssland som vårt hinterland. Låt oss därför redan i

dag planera för en omDispositionering av våra biståndsinsatser så att vi åtminstone nästa år får en debatt baserad på ett totalt internationellt utvecklingssamarbete, inte bara som i dag relaterad till u-länderna i Afrika.

Anf. 118 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! I den här omfattande och långdragna debatten är det tre områden som jag tycker är särskilt viktiga att ta upp till diskussion.

Det första gäller befolkningsfrågan, som är avgörande för hela världens utveckling och välbefinnande. Befolkningsexplosionen är en enorm belastning på jordens resurser, när det gäller vatten, livsmedel, naturresurser och miljösituationen.

Denna fråga är komplicerad. Den handlar inte bara om preventivmetoder utan i lika hög utsträckning om kvinnans utbildning och ställning och om ekonomisk tillväxt. Kairokonferensen kan bli ett viktigt avstamp i den här diskussionen.

Det andra området gäller utbildningsfrågan. Det handlar då inte bara om den lägre utbildningen. SAREC har en oerhört viktig uppgift, som inte har belysts så mycket under dagens debatt. Att hjälpa fram en god högre utbildning är kanske det mest effektiva sättet att ge hjälp till självhjälp åt de underutvecklade länderna. Resonemanget om WHO-universitetet för medicinsk teknologi är ett exempel på positiva ställningstaganden i den här frågan.

Det tredje området, som jag har skrivit ett särskilt yttrande om, gäller måldefinitionerna. De har under lång tid varit förbisedda. Vi har haft vår biståndspolitik i drygt 30 år, och ändå arbetar vi med de gamla ursprungliga måldefinitionerna från verksamhetens start. Politikens uppgift är att leda, genom att ange mål och medel för verksamheten.

Vårt gamla enprocentsmål är en nivåbestämning sprungen ur FN:s rekommendation att 0,7 % av bruttonationalprodukten skall gå till biståndet. Denna nivå är sedan lång tid accepterad. Men enprocentsmålet som *mål* för verksamheten innebär, tyvärr, att det är medlen som är målet. Måluppfyllelsen nås om medlen har förbrukats. Men vi behöver faktiskt bli mer sofistikerade än så.

De fem biståndsmålen resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet, demokratisk samhällsutveckling samt framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön är alla bra. De är viktiga och värdefulla, men de fungerar nu främst som etisk-moraliska principer, mot vilka de olika projekten i biståndet prövas och godkänns.

I dagens läge behöver vi gå vidare för att finna strategiska och operativa mål – mål som är mätbara via nyckeltal och som gör det möjligt att värdera effektiviteten i biståndet. Det är ett mödosamt arbete. Svårigheterna är stora. Men det skulle – när vi når så långt – ge både regering och riksdag helt nya möjligheter att styra och leda biståndet. Det skulle också ge helt andra möjligheter när det gäller att skapa en bred förståelse för våra insatser.

Jag vill understryka att jag anser att 1 % är en lämplig nivå för vårt bistånd när vi väl har vår ekonomi under kontroll. Men som målsättning för verksamheten är det alldeles för svagt. Kraven på effektivitet och planering kom-

mer lätt i bakgrunden, och i fråga om måluppfyllelsen ställs inte några effektivitetskrav.

Våra resurser skall disponeras för insatser i fråga om projekt och multilaterala åtaganden där effekten kan förutses och kan beräknas redan när medlen anvisas.

Utvärderingen av erfarenheterna och resultatuppfyllandet måste utvecklas. Mätbarheten beträffande måluppfyllelsen effektiviserar biståndssamarbetet. Det är bra, särskilt för de fattigaste länderna. Det är resultaten som skall stå i centrum.

Herr talman! Med de här anmärkningarna yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 119 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Så här i uppsamlings-heatet i en debatt som denna känns det faktiskt som om det mesta är sagt. Kanske har också en del sagts som inte borde ha sagts. Vidare upplever jag biståndsdebatten så – åtminstone som den varit i dag och även ett antal gånger tidigare här i kammaren under detta riksmöte – att det är fritt fram att gå upp i talarstolen och påstå nästan vad som helst utan att det finns ett riktigt verklighetsunderlag.

Jag har begärt ordet först och främst för att uttrycka min uppskattning över att utrikesutskottet återigen har ett ordentligt avsnitt om kvinnobiståndet och betydelsen av att biståndet når kvinnorna och barnen – alltså den absolut övervägande delen av u-världens befolkning.

Väldigt mycket har hänt beträffande kvinnobiståndet. Vi behöver då bara blicka tillbaka till 80-talet. Jag vet att det här i kammaren så sent som i slutet av 70-talet sades väldigt många vackra ord om vikten av att biståndet nådde kvinnorna. Men det var ganska litet av konkreta åtgärder.

Jag har på olika sätt noga följt dessa frågor och kan faktiskt påstå att det i varje landprogram som SIDA gör upp i samband med planeringen tillsammans med de olika programländerna finns ett särskilt avsnitt om hur biståndet skall nå kvinnorna och om särskilda projekt inom landramarna för att nå kvinnorna.

Men det betyder inte att vi en gång för alla har erövrat det här viktiga intresset i biståndet. Många intressen trängs, och mycket har sagts här i dag om vad som är viktigt i fråga om biståndet.

Således krävs det fortsatt uppmärksamhet på de här frågorna. Ingenting är, naturligtvis, så bra att det inte kan bli bättre.

En framflyttning av positionerna tycker jag att det hade varit om vi nu hade haft den professur i internationell mödrahälsovård som vi så många gånger har diskuterat här i kammaren.

Tänk så mycket lidande för kvinnor och barn som kunde undvikas om vi fortsatte att forska och skaffa kunskaper! Det gäller ju att utveckla metoder och att öka insatserna på det här området, som ju handlar om graviditeter och barnafödande i u-land.

Det är ganska skrämmande uppgifter man möter när man sätter sig in i vad många kvinnor utsätts för därför att det råder brist på kunskap och resurser när det gäller att möta komplikationer som kan uppstå.

I utrikesutskottets betänkande finns det en mycket bra beskrivning av den

samlade kunskap som finns just i Sverige i dessa frågor. Det gäller också de insatser på de här områdena som vi gör på olika håll i världen. Det tycker jag är skäl nog för att man nu borde komma till skott och inrätta nämnda professur. Just i Sverige tycker jag att det finns plats för en professur avseende internationell mödrahälsovård.

Frågan har diskuterats, tror jag, sedan mitten av 80-talet. Jag tror att det var då som jag var med och skrev den första motionen. Så småningom blev det t.o.m. ett regeringsuppdrag till SAREK i frågan. Ändå fortsätter vi att traggla om det här. Litet av vanmakt upplevs här. Men även om alla är så ense och utrikesutskottet har en mycket stark skrivning i frågan, kan vi inte härifrån påverka det hela. Vi tvingas i stället konstatera att SAREK inte prioriterar den här frågan.

Jag kan bara hoppas att det inte har gått så långt – vilket Gud förbjude – att det blivit fråga om prestige här och att det skulle ha fördröjt det hela ytterligare. Jag hoppas alltså att den här professuren kommer till stånd.

Så några ord om det internationella, bilaterala, biståndet också i ett kvinnersperspektiv.

Även här kan man se saken på två sätt. Man kan se hur mycket som avsätts från FN:s sida speciellt till kvinnobistånd. Man kan också se på vilka områden i det allmänna biståndsarbetet i FN:s regi som kvinnorna gynnas.

Inom t.ex. Unicefs och UNHCR:s verksamhetsområden är Sverige en av de absolut största bidragsgivarna. Det är ju bl.a. dit som vi har koncentrerat våra multilaterala insatser. Allt arbete där som utförs av Unicef och UNHCR har väldigt stor betydelse just för kvinnor och barn.

Men det är också bra att det speciella biståndsorganet Unifem nu får ökade resurser av Sverige. Jag är verkligen glad över det tillkännagivande som utrikesutskottet har till regeringen om ökade resurser för Unifem. Men det får inte utgöra ett alibi för att andra FN-organ inte gör insatser för kvinnorna. Framför allt får det inte betyda att vi i Sverige förtrötts i våra ansträngningar att, med hjälp av det inflytande som vi kan utöva på vad andra FN-organ gör, se till att kvinnorna nås även på det området.

Herr talman! Till sist bara ett par ord om det som verkligen har varit på dagordningen i denna biståndsdebatt, nämligen befolkningsfrågan och familjeplaneringen.

Det är ett uttryck i den här debatten som har fastnat i mitt huvud. Någon talare här sade nämligen att SIDA bara fnyser åt det här med familjeplanering och preventivmedel. Så är det faktiskt inte.

Jag rekommenderar den som vill sätta sig in i denna fråga ytterligare att gå tillbaka i vår biståndshistoria och konstatera att det svenska biståndet i stor utsträckning började just med insatser på familjeplaneringens område. Sverige var tidigt såsom biståndsland ute i den frågan.

Inte minst har Alf Wennerfors – jag ser att han nu har lämnat kammaren – i SIDA:s styrelse mycket starkt drivit frågan om familjeplanering och befolkningsfrågan. Det är definitivt inte någonting som negligeras av SIDA i dag, och så har inte heller tidigare varit fallet. Men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Den plan som beskrivs i utskottets betänkande och som SIDA har gjort för att utveckla och fördjupa arbetet med befolkningsfrågor är ett viktigt steg på vägen.

Anf. 120 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det är glädjande att befolkningsfrågan har tagits upp av flera talare i denna debatt. Det viktiga område som Maj-Lis Löow tog upp, nämligen mödrahälsovården, har ett mycket klart samband med det komplexet.

SAREC, som Maj-Lis Löow också talade om, har ett omfattande program för mödrahälsovård. Man bedriver verksamhet med inhemska forskargrupper i ett stort antal länder. Man kartlägger mödradödligheten och man gör ansträngningar för att förbättra det praktiska arbetet inom förlossningsvården i länder som Mocambique, Tanzania, Zimbabwe, Zambia, Nicaragua, Vietnam, Cap Verde och Kenya.

Det är också riktigt att det här i riksdagen under ett antal år har väckts motioner om inrättande av en SAREC-professur i mödrahälsovård. Ordningen är den att SAREC har fått i uppdrag att inrätta ett antal u-landsrelaterade professurer men även att själv gradera de olika angelägna behoven på detta område. Då har man stegvis prövat olika önskemål om olika ämnen som kommit från den akademiska sidan och gjort prioriteringar inom de olika fakultetsområdena. Inom det medicinska området, inom läkarvetenskapen, har man i första hand prioriterat infektionssjukdomar och epidemiologi och i andra hand bl.a. just mödrahälsovården. Det finns så att säga en väntelista, en kölista, inom SAREC på professurer. Man försöker beta av denna kölista i den takt som man finner resurser inom den egna knappa budgeten.

Utrikesutskottet har under ett antal år konstaterat å ena sidan att detta är ett viktigt område, å andra sidan att det faktiskt är SAREC självt som har att göra prioriteringarna. Därför har utskottet inte någonsin velat pressa på SAREC en bestämd prioritering på detta område. Det har utskottet inte velat göra i år heller.

Anf. 121 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Jag har egentligen ingenting att invända. Det är väl en riktig beskrivning som Daniel Tarschys ger. Vi kan inte härifrån göra prioriteringen åt SAREC. Just det faktum att SAREC bedriver så bra verksamhet på detta område talar för att Sverige borde ha en sådan här professur.

Anf. 122 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vet att Maj-Lis Löow förut ville att jag skulle gå för att jag inte skulle dra ut på debatten. Men när hon tar upp just mitt uttalande, måste jag ju faktiskt slänga mig in igen.

Jag kanske uttryckte mig slarvigt. Men jag vill ändå påstå att de rådgivare som SIDA har knutit till sig har uttalat sig i dessa termer. De säger att det inte får bli fler preventivmedelskillar, som kommer in i debatten. Man har t.ex. hävdad att hela världens befolkning ryms på Gotland. I en skrift som heter Rum för miljarder hävdar man att problemet inte alls är så stort. Man hänvisar till att det är en mänsklig rättighet för varje kvinna att föda så många barn hon vill. Jag kan hålla med om det, men jag tycker att det är en mänsklig skyldighet att låta dessa barn få en dräglig tillvaro. Först och främst skall de kunna överleva och växa upp.

Jag är den förste att vara glad om det inte är så här. Men jag har stött på

så många sådana här personer. Eftersom jag sitter med i Nationalkommittén för befolkningsfrågor träffar jag ju ganska mycket folk i detta område just i dag. Jag tycker att det är litet oroväckande, men inget skulle göra mig gladare än om detta är osant.

Anf. 123 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Det är i och för sig riktigt. Jag undvek t.o.m. att nämna Richard Ulfvengrens namn. Jag hoppades att han inte skulle begära replik. Jag tyckte att vi inte behövde förlänga denna debatt. Men å andra sidan vet jag att Richard Ulfvengren är en receptiv yngling. Han lär sig säkert mer om detta också i fortsättningen.

Jag vill dock påpeka att SIDA varken nu eller tidigare har negligerat denna fråga. Vi är överens om problematiken. Men man kan också konstatera att det finns en del erfarenheter ute i världen i dag som visar att det går att göra befolkningsinsatser som blir framgångsrika. Vi behöver inte måla upp hela det stora katastrofsceneriet utan kan ta till vara det faktum att insatserna har givit en hel del resultat. Vi tycks nu få med oss resten av det internationella samfundet igen på den här båten. Det är ju egentligen det som tidigare har stoppat upp arbetet.

Anf. 124 RICHARD ULFVENGREN (nyd) replik:

Herr talman! Maj-Lis Löow och jag är kolleger i ett annat utskott. Därför är vi roade av att debattera. Det vore roligt att ha henne i utrikesutskottet också.

Poängen i det hela är att vi vet att det finns ett behov som vi inte har tillfredsställt när det gäller människors önskan att få tillgång till preventivmedel för att därmed undvika aborter och få mindre familjer, som kan växa upp och bli starka och delta i den ekonomiska utvecklingen. Det är målet. Om vi vet att detta behov finns, anser jag att vi med Sveriges budget på 13 miljarder kronor faktiskt kan göra mer på detta område.

Jag vill inte dra ut mer på debatten. Den buss som Ulf Bergqvist i kammarfoajén skall åka med går kl. 22.15, och vi måste vara färdiga före den tidpunkten.

Anf. 125 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag beklagar att denna debatt har blivit så splittrad. Men vi har ju fått en förklaring av talmannen tidigare. Samtidigt är det glädjande att så många vill delta i biståndsdebatten, eftersom det är en väldigt viktig debatt. Den engagerar ju många i det svenska samhället. Det ser jag ändå såsom positivt.

I år är det ursprungsbefolkningarnas år. Det har FN proklamerat. Just nu pågår i Tärnaby en konferens om ursprungsbefolkningar med representanter för buschmänfolket, eller sanfolket som det numera kallas, samt indianer och naturligtvis samer. Man skall diskutera jämförelser mellan ursprungsbe-
folkningen i syd och nord. Det är mycket bra att Sverige har tagit initiativet till detta arrangemang.

Jag är däremot besviken över att Sverige inte har ratificerat ILO-konvention 169, som just handlar om ursprungsbefolkningars rättigheter.

Jag är också besviken över utskottets behandling av min och Barbro Westerholms motion om ökat stöd till organisationer för ursprungsbefolkningar. Motionskravet nämns i betänkandet. Det är i princip allt och därmed anses motionen vara besvarad. Jag undrar vad svaret egentligen är. Utskottet uttalar sig i anslutning till denna motion snarare om kvinnor och ungdomar men nämner inte med ett ord just ursprungsbefolkningen. Det hade varit på sin plats att utskottet åtminstone hade uttalat sig positivt för ett stöd till organisationer för ursprungsbefolkningar, inte minst i år.

Regeringen har i en mängd sammanhang betonat vikten av att verka för att respekten för mänskliga rättigheter ökar i världen. Det har tagits upp i debatten här i dag i många anföranden. Inte minst Daniel Tarschys har talat om behovet av forskning och kunskap. Jag reagerade själv starkt när jag läste forskningspropositionen och såg att den inte innehöll ett ord om mänskliga rättigheter. Det tyckte jag var anmärkningsvärt. Därför skrev jag tillsammans med Ingbritt Irhammar en motion. Vi ville att man skulle specialdestinera pengar för forskning om mänskliga rättigheter.

Vill man verkligen prioritera området måste man också skaffa sig kunskap.

Utskottet säger att det finns en lång forskningstradition i fråga om demokrati inom statsvetenskapen, och när det gäller mänskliga rättigheter hänvisas till forskningen inom folkrätten. I vår motion tar vi upp kravet på att området mänskliga rättigheter skall studeras också av andra än jurister. Det är kanske inte traditionell forskning som vi behöver just i det här sammanhanget. Jag vill gärna referera till den konferens om mänskliga rättigheter som Sverige arrangerade i Saltsjöbaden i februari i år och som jag hade nöjet av att få vara med på. Där försigick en livlig diskussion mellan företrädare för utvecklingsländer och den rika världen om just mänskliga rättigheter i relation till bistånd. Även förberedelserna inför FN:s världskonferens om mänskliga rättigheter visar på att detta är ett komplicerat område och att det finns ett stort behov av ytterligare kunskaper.

Därför anser jag att det hade varit av stor vikt om riksdagen hade kunnat uttala sig för att en viss andel av forskningsmedlen skulle avsättas just för mänskliga rättigheter. Varför skulle man inte kunna göra det när man kan avsätta särskilda medel för militär forskning eller säkerhetsforskning? Det räcker inte med, som utskottet hävdar, möjligheten att söka projektpengar. Det krävs en kontinuerlig satsning på området om vi verkligen menar något med att vi skall verka för mänskliga rättigheter.

Mänskliga rättigheter är också huvudtemat i min motion om Östtimor och Västpapua. Jag skall inte här och nu närmare gå in på att beskriva de brott mot mänskliga rättigheter som Indonesien gör sig skyldig till. De har redan tagits upp i debatten. Jag anser inte att Sverige skall medverka till att biståndspengar, i vilken form det än är, skall gå till ett land som uppenbarligen bryter mot de mänskliga rättigheterna. Dessutom obstruerar landet mot FN:s beslut. Jag tänker då på beslutet att Östtimors befolkning själva i en folkomröstning skall få bestämma hur de vill förhålla sig till Indonesien.

Biståndsministern sade i dagens debatt att om u-krediter kan ges till Kina, kan de lika gärna ges till Indonesien. Jag tycker inte att ett dåligt exempel

rättfärdigar ett annat. Sedan sade ministern att det är bra att hålla dörren öppen. Vad betyder kravet på mänskliga rättigheter i biståndssammanhang?

Det är svårt att försvara att Sverige ger u-krediter till Indonesien. Även utskottet har uppenbarligen svårigheter och bollar över frågan till SIDA. Utskottet säger ingenting om att Nordiska investeringsbanken har beviljat 50 miljoner US-dollar till Indonesien i år. I en tidigare debatt som jag har haft med biståndsministern i denna fråga har han sagt att det bara är kommersiella villkor som gäller för Nordiska investeringsbanken. Jag undrar hur det är med den saken.

En parallell situation är konflikten mellan Marocko och Västsahara. Även här anser jag att vi inte skall ge krediter eller biståndspengar i någon form till Marocko så länge landet obstruerar mot fredsplanen. Det gäller även den folkomröstning som alla är överens om men som nu inte kommer till stånd på grund av att Marocko ställer nya krav. Utskottet säger att fredsprocessen inte är betjänt av att biståndet till Marocko fryses. Men hur tror man då att Marocko tolkar det faktum att Sverige och andra länder är villiga att ekonomiskt stödja Marocko? Kan inte det tydas som att Sverige accepterar Marockos agerande? Jag tycker att det är så.

Det västsahariska folket har lidit tillräckligt länge. Många västsahariska barn har levt hela livet i flyktingläger i Sahara i södra Algeriet. De har rätt att leva i sitt eget land. Det är nödvändigt att denna långa konflikt kan få sin lösning. Därför måste press utövas på Marocko.

I betänkandet behandlas också motioner om hjälpinsatser till irakiska Kurdistan. Här är det inte brott mot de mänskliga rättigheterna som är problemet. Då avser jag den del av landet där kurderna med hjälp av FN själva kontrollerar området. Deltagarna i den här debatten har betonat vikten av att stödja demokratisk utveckling. Irakiska Kurdistan är ett utmärkt exempel på ett försök att utveckla ett demokratiskt system. Det är mycket angeläget att stödja detta för att få se en demokratisk utveckling i regionen, som nu snarare präglas av diktatur. Hjälpinsatserna bör gå direkt till Kurdistan via den turkiska gränsen och inte via Bagdad – en del av biståndet fastnar i Bagdad.

Jag vill instämma med dem som har framhållit i debatten angelägenheten av att biståndsmålet 1 % återigen skall gälla för biståndspolitik. Den spontana insamling som Alf Svensson talade om och som gav 120 000 kr visar på att svenska folket faktiskt tycker att det är fel att biståndet har skurits ned. Det är i alla fall en stor andel människor som tycker så. Jag tycker att det beslut som UD har fattat om att pengarna skall gå till gatubarnen är bra.

Anf. 126 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Det kan tyckas att vi har ägnat lång tid åt dessa frågor i dag. Men om man tänker på hela problemet och alla de svårigheter som följer med det och hur många människor det rör sig om, tycker jag att vi hade kunnat använda mer än en dag för att diskutera dessa frågor. Det är också intressant att vi tar på oss att så i detalj bestämma hur andra människor skall ha det.

Precis som många andra talare här i dag har jag också ett förflutet i andra länder, framför allt i Afrika och Indien. Har man en gång mött problemen i

dessas länder är det svårt att glömma dem. Det är svårt att inte vilja påverka, även om påverkan inte blir så stor.

Många har i dag talat om befolkningsökningen. Fram till år 2000 kommer 1 500 miljoner barn att födas i världen. 90 % av dem kommer att födas till fattigdom. Under denna tid kommer befolkningen att öka med 900 miljoner.

Jag har i dag hört Maj-Lis Löw tala om hur stolt hon är över vad som har åstadkommit i Sverige för kvinnohälsan. Men det är ändå viktigt att fortsätta att arbeta för att sänka födelsetalen. Det är en fråga som också har tagits upp i dag. Det enda vi kan göra för att sänka födelsetalet är att minska barnadödligheten. Men det är ingen som har tagit upp det sambandet i dag.

Vi vet att det finns ett starkt samband mellan hög barnadödlighet och hög fertilitet. Vi vet också att det finns ett samband mellan kvinnors utbildningsnivå och befolkningstillväxten. Det är därför som det är viktigt att kvinnor får utbildning, och det är därför som vi vet att bättre utbildade kvinnor föder färre barn.

I allt fler länder i världen blir kvinnorna ensamma ansvariga för familjen, både när det gäller försörjningen och när det gäller omvårdnaden. Det betyder ofta tunga och omänskliga arbetsinsatser. I många biståndsprjekt har inriktningen i första hand varit att få in kvinnorna i den ekonomiska processen. Då har man inte tagit hänsyn till att kvinnorna har haft ansvar för familjen i deras roll som mödrar och vårdare utan bara som familjeförsörjare. Det är säkert ett av skälen till att SIDA rapporterar att det svenska biståndet tyvärr fortfarande gynnar männen, även om det inte har varit avsikten.

Det förvånar mig något att Maj-Lis Löw, trots SIDA:s rapporter som mycket klart säger att biståndet inte nått fram till kvinnorna, är nöjd med hur biståndet fördelas. Jag skulle gärna vilja ha ett svar, men hon har lämnat kammaren.

Det är kvinnorna som ofta mot alla odds håller samman familj och ekonomi. I många u-länder är detta ett särskilt problem när man vill ha in kvinnorna i de ekonomiska sammanhangen.

Mänskliga rättigheter är i många av dessa länder inte alltid kvinnornas rättigheter. I många länder kan kvinnor inte äga jord, de tillåts inte ha bankkonton, de får inte underteckna kontrakt, och de får över huvud taget inte delta i den formella beslutsprocessen. Det är därför som det är särskilt viktigt att biståndet går fram direkt till kvinnorna.

I årets budgetproposition märks föga av kvinnornas roll i samhällsutvecklingen i u-land. Det är därför som det är bra att det står mer om detta i utskottets betänkande. Avsikten att integrera biståndet och arbeta genom särskilda kvinnohandläggare kan på sikt ge ett bra resultat.

I många sammanhang betonar man betydelsen av att titta på hur olika kvinnors och mäns uppgifter och status är. Det borde också få praktiska konsekvenser för hur man skall gå till väga när man skall förstärka kvinnornas ställning i samhället.

Kvinnornas situation har förändrats starkt under de senaste tio åren i många länder i världen. Jag skulle därför gärna se att man försökt omfördela biståndet ytterligare mot kvinnor och familjer. I mycket högre grad än vad som sker i dag borde kvinnornas delaktighet i projekten finnas med redan

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

från början. I många fall handlar det inte om kortsiktiga projekt utan om långa utvecklingsprojekt.

Här finns det en synpunkt till som är viktig att föra fram när man talar om kvinnor. Det är inte miljarder, inte ens miljoner, utan kanske bara hundratusentals kronor som behövs för att stödja kvinnoprojekt. Kvinnor hushållar med pengar, och biståndet räcker länge.

Ett sätt att nå fram till kvinnorna är att arbeta på annat sätt än i dag. Man arbetar mer med kvinnoorganisationer av olika slag, både svenska och internationella. UNIFEM och UNICEF har redan nämnts här i dag. Men man kan också se till att grupper startas, som t.ex. SEWA, Self Employed Women's Association, eller SIDA:s kvinnoprojekt i Kenya, för att på detta sätt stötta kvinnorna själva. Det behövs nya modeller och nya metoder för att se till att kvinnorna får bäst nytta av biståndet.

Jag tror också att vi skall sluta att ge bidrag till ineffektiva statsförvaltningar och i mycket högre grad än i dag ge pengar till den informella sektorn. Jag kan inte låta bli att här i kammaren berätta om guldgruvan i Nicaragua. Svenska pengar var med vid renoveringen av den. I somras såldes den till canadensiska intressen. Jag undrar så om de pengarna hamnade i Nicaragua eller i Miami.

Jag yrkar givetvis bifall till utskottets hemställan. Jag vill med detta inlägg försöka visa på att kvinnor behöver stödjas och att den demokratiska processen också måste omfatta kvinnorna. Tack.

Anf. 127 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Jag tänkte säga några ord om en institution som på ett mycket bra sätt bidrar till att göra biståndet effektivt.

Vid Sandö U-centrum bedrivs en verksamhet som är unik i sitt slag i Norden. Sedan verksamheten startade år 1972 har den hela tiden vuxit. Under de senaste fem åren har den mer och mer kommit att omfatta utbildning om bl.a. landkunskap och kulturmönsterfrågor både för sådana som är nyrekryterade till tjänster i u-länder och för aspiranter på sådana tjänster.

Man bedriver även utbildning i ett stort antal europeiska och även utom-europeiska språk. Dessutom har man kortkurser för en rad olika målgrupper inom olika sektorer av det svenska samhället. Sandö U-centrum bedriver också utbildning av kursdeltagare från olika u-länder, så att de på ett bättre sätt kan delta i uppbyggnaden av sina hemländer.

Den samlade erfarenheten vid Sandö U-centrum och bredden i kursutbudet gör Sandös position unik i Norden. Det finns inget annat utbildningsinstitut som erbjuder en liknande yrkesinriktad u-landsförberedande utbildning, vare sig i fråga om språk eller u-lands- och kulturkunskap.

Verksamheten på Sandö bedrivs i mycket moderna och ändamålsenliga lokaler med en mångkulturell personalstab. Till skolan är knuten som ordinarie eller extraanställda lärare personer av inte mindre än ett tjugotal olika nationaliteter. Det förhållandet skapar en unik internationell miljö som inget annat utbildningsinstitut i Sverige kan uppvisa. Det skapar också utomordentliga möjligheter till integration mellan språkutbildning och land- och kulturkunskap.

När man ser den unika utbildningskapacitet som Sandö U-centrum erbj-

der, kan man konstatera att institutionen har utomordentliga möjligheter att fylla en allt viktigare funktion inom det svenska biståndet. Det är därför mycket tillfredsställande att utskottet uttrycker sig så positivt om Sandö. Men det räcker inte med välvilliga uttalanden.

Jag anser att regeringen måste ge Sandö U-centrum möjlighet att utveckla nya utbildningar. Det är därför rimligt att regeringen verkar för att skolans utvecklingskapacitet utnyttjas fullt ut. Det gör man bäst genom att förlägga ytterligare utbildningsverksamhet inom biståndsområdet till Sandö U-centrum.

Man skulle exempelvis kunna låta flyktingar som tillfälligt vistas i Sverige utbilda sig så att de får en högre kompetens än tidigare. De skulle då kunna göra en positiv insats i sina hemländer så snart de får möjlighet att återvända.

Ett exempel på en grupp som skulle kunna vara aktuell i detta sammanhang är de eritreaner som finns i Sverige och bara väntar på en möjlighet att återvända till sitt hemland. Det skulle vara mycket bättre att använda pengar till att låta dem få en sådan utbildning än att låta dem passivt ta emot bidrag. Det hela förutsätter emellertid att en samordning sker mellan olika myndigheter så att det hela inte stupar på vem som skall betala.

Herr talman! Jag anser att regeringen måste ta på sig ett samordningsansvar så att resurserna verkligen utnyttjas effektivt. Dessutom anser jag att Utrikesdepartementet i direktiven för nästa fördjupade anslagsframställan borde beakta Sandö U-centrums behov av medel för att kunna göra bredare operativa utbildningsinsatser än vad man nu har möjlighet att göra.

I detta anförande instämde Elvy Söderström (s).

Anf. 128 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det har hittills i Sverige rått politisk enighet om att vi inte skall anslå pengar till ett parti i främmande land. Jag har i en motion hemställt om att Sverige inte skall ge ekonomiskt stöd till ANC.

Att Sverige ger ekonomiskt bidrag till ANC har väckt stor uppmärksamhet bland övriga partier i Sydafrika. Det har riktats kraftig kritik mot Sverige även från representanter för partier som under många år har engagerat sig starkt mot apartheidsystemet. Detta är lätt att förstå.

Alla som bor i Sydafrika vet att ANC är ett politiskt parti. ANC lever och verkar i symbios med det kommunistiska partiet. De förfogar tillsammans över en stor fastighet som tidigare var Shells huvudkontor i Sydafrika.

Jag har själv varit på besök i denna byggnad i centrala Johannesburg. För dem i Sverige som tvivlar på att ANC är ett parti kan jag berätta att väggarna var pryddas med affischer med hammaren och skäran och slagord om "viva socialismus" och den ideologi som man står för.

I dag kan alla partier verka fritt i Sydafrika. Den starka reaktionen i Sydafrika mot det svenska stödet till ANC är ett uttryck för det faktum att ANC i praktiken är ett politiskt parti och betraktas som ett sådant.

En av apartheidsystemets främsta kritiker, ledaren för det liberala demokratiska partiet Zach de Beer, har i en tidningsintervju uttalat att det svenska stödet till ANC betyder att rika länder kan köpa politiskt inflytande i andra länder genom att finansiera utvalda partier. Detta är den grävsta formen av

inblandning i andra länders inre angelägenheter, anser liberalen Zach de Beer. Han har rätt!

Det är en demokratisk grundregel i vårt land att Sverige inte skall ge finansiellt stöd till politiska partier i andra länder. Bryter vi mot denna grundregel innebär det en direkt svensk inblandning i ett annat lands politik. Att detta är orimligt borde vara självklart för alla partier i vår riksdag.

Lika väl som det skulle vara stötande om ett parti i Sverige skulle erhålla ekonomiskt stöd från främmande makt, är det stötande om Sverige ger sådant stöd till ANC.

Även om det kan ifrågasättas om Sverige över huvud taget bör ge bistånd till Sydafrika – ett av Afrikas rikaste länder – finns det motiv för en svensk biståndsinsats. Fattigdomen är mycket utbredd, och levnadsförhållandena är svåra i många svarta bostadsområden.

Sydafrikas ekonomi befinner sig i djup kris. Den ekonomiska situationen i landet begränsar möjligheterna för politikerna att motsvara människornas högt ställda förväntningar på att få det bättre och lyftas upp ur misären.

Ett av de största hoten mot demokratin i Sydafrika är, som jag ser det, de svåra förhållanden som många svarta lever under. Miljön i kåkstäderna skapar en grogrund för våld och kriminalitet. Ett villkor för att trygga stabilitet och demokrati i Sydafrika är att landets ekonomi kommer på fötter. Om inte människorna i kåkstäderna snart märker att de får det bättre, riskerar hela den demokratiska processen att förvandlas till nya oroligheter, kriminalitet, våld och kaos.

Därför är det viktigt att vi i Sverige medverkar till en bättre ekonomisk situation i Sydafrika. I det sammanhanget är det en helt felinriktad politik att som enda land ha kvar sanktionspolitiken mot Sydafrika. Alla andra länder har insett att handelsutbyte och investeringar är den effektivaste biståndsmetoden om man vill bidra till en demokratisk utveckling.

Såväl det djupt inhumana apartheidsystemet som den destabiliseringsstrategi och de terroraktioner som bl.a. ANC och andra grupper stått för har bidragit till att försämra levnadsförhållandena för de svarta. Det är främst de svarta som har fått betala priset för apartheid- och destabiliseringspolitiken. Det är också främst de svarta som förlorat på sanktionspolitiken.

Behoven är mycket stora när det gäller biståndsinsatser för att förbättra bostäder, utbildning, hälsovård, ekonomiska och sociala förhållanden.

Sverige kan och bör bidra till en demokratisk utveckling i Sydafrika genom att upphäva sanktionerna och genom att ge ett humanitärt bistånd som inriktas på att förbättra levnadsvillkoren för dem som drabbats av apartheidpolitikens konsekvenser.

Herr talman! Jag anser att Sveriges finansiering av ANC:s verksamhet omedelbart skall upphöra och yrkar därför bifall till reservation nr 23, som jag kommer att stödja vid voteringen.

Anf. 129 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Det var ett beklagansvärt anförande av Karin Falkmer. Jag hade hoppats att få slippa höra ett sådant anförande. Det var mer ett uttalat stöd för regimen i Sydafrika än för de människor som strävar mot apartheidsystemet, bort från det, för frihet och människovärde.

Herr talman! Det är faktiskt så att ANC är en befrielse rörelse. ANC är inget politiskt parti. Det behöver kanske framhållas för Karin Falkmer att ANC:s medlemmar inte har rösträtt.

Vi har hälsat på Nelson Mandela här i vårt hus. Han har talat till oss. Denne fantastiske företrädare för sitt folk, som kom hit obruten efter nästan tre decennier i Sydafrikas fängelser, har alltså inte rösträtt i sitt land.

ANC är en befrielse rörelse. ANC arbetar för ett demokratiskt icke-rasistiskt Sydafrika. Därför stöder vi ANC. Vi hade en ANC-delegation hos oss i utskottet i tisdags. Vi lyssnade noga på dem. Deras budskap var klart också när det gäller sanktionspolitiken.

Det är på deras uppmaning vi har infört sanktionerna mot Sydafrika. Vi är också överens med dem – det finns en klar majoritet för det i utrikesutskottet – om att vi lyfter sanktionerna den dag Sydafrika har tagit ett avgörande steg mot ett demokratiskt Sydafrika. Detta steg är på väg, men fredsprocessen är skör. Mycket kan hända. Det första som gäller är val till en konstituerande församling.

Anf. 130 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! ANC är och verkar som ett politiskt parti. ANC värvar medlemmar bland de svarta grupperna i Sydafrika på samma sätt som vi värvar medlemmar till våra partier i Sverige.

ANC gör detta i den förhoppning som vi alla har, och som jag delar med dem, nämligen att den demokratiseringsprocess som pågår i Sydafrika så snart som möjligt skall leda fram till allmänna val.

Som ett led i att stabilisera landet och demokratin är de biståndsmedel som vi i Sverige ger till Sydafrika, som jag ser det, mer verkningsfulla om vi ger dem, inte till ett politiskt parti, utan på ett sådant sätt att de kommer fram till de svarta människor i kåkstäderna som lever under urusla förhållanden. Det är bara om dessa människor får det bättre och märker detta som vi kan undvika den risk för kaos som jag ser finns i Sydafrika i dag genom den stigande kriminalitet som sprider sig ur misären.

Det är ganska avslöjande att lyssna till herr Svartberg. Det visar hur den här politiken har förts i Sverige. Man har lyssnat till ett parti, en organisation, från Sydafrika och rättat in den svenska utrikespolitiken på detta område helt efter detta partis linjer. Jag anser att det är anmärkningsvärt.

Det finns fler partier och organisationer i Sydafrika som, liksom ANC, kämpar för en demokratisering av landet.

Anf. 131 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Det är faktiskt så att ANC, som jag sade, är en befrielse rörelse som inom sig rymmer ett stort antal grupperingar. Ja visst finns kommunistpartiet med som medlem. Men det finns flera medlemmar! ANC är i dag inget politiskt parti och har inga medlemmar som politiskt parti. Man har medlemmar som befrielse rörelse. Så är det, oavsett vad Karin Falkmer säger här i kammaren.

Vi stödjer alltså denna befrielse rörelse i dess kamp för ett fritt, demokratiskt, icke-rasistiskt Sydafrika. Jag skulle vilja be Karin Falkmer att försöka

sätta sig in i den vrede och det hat som växer i den misär som finns i de fattiga delarna av landet, i kåkstäderna, i Sydafrika.

Då skulle Karin Falkmer måhända bli litet mer positivt inställd till fortsatt stöd åt ANC, som försöker att företräda dessa människor – framför allt de unga. Observera, Karin Falkmer, att även ANC i dag har svårt att tygla vreden och hatet som växer i Sydafrikas misär, i kåkstäderna. Det är därför det är viktigt att fortsätta stödet så att befolkningen kan utbilda sig och förbereda sig för den demokrati som vi förhoppningsvis snart skall se.

Innan Sydafrika kan betraktas som demokratiskt skall det hållas val till en konstituerande församling. Det skall finnas en övergångsregering eller något motsvarande. Detta har vi varit överens om med bred majoritet i Sveriges riksdag. Jag är övertygad om att vi som i utrikesutskottet just nu behandlar denna fråga kommer till samma resultat igen.

Karin Falkmer kan vara lugn för att det breda stödet för Sydafrikapolitiken finns kvar.

Anf. 132 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg hävdar med en dåres envishet att ANC inte är ett politiskt parti. Faktum är ju att det betraktas som ett politiskt parti i Sydafrika – det land där det verkar.

Jag tillråddes att ta en titt i de svarta kåkstäderna. Jag kan berätta för herr Svartberg att jag har varit i Kajlitza, Guguleto, Crossroads, i svarta kåkstäder utanför Durban, i Soweto och i Alexandra. Det är bl.a. slutsatserna av vad jag såg där och slutsatserna av de samtal som vi under 14 dagar i Sydafrika förde med representanter för olika organisationer, inte bara för ANC, som har fått mig att ta den ställning jag har tagit.

Det som Karl-Erik Svartberg säger stämmer. Det är ANC som vill ha kvar sanktionerna och som vill att Sverige skall vara sista slaven på vagnen. Andra svarta organisationer och många andra människor i Sydafrika gav oss ett helt annat budskap.

För att se till att göra vad vi kan för att lyfta situationen för människorna i dessa kåkstäder träffade vi också organisationer som arbetar och bedriver verksamhet som fungerar mycket väl i dessa områden. Det märkliga med de två organisationer vi träffade var att ingen av dem fick något som helst bistånd från Sverige genom SIDA. Den ena organisationen var Get Ahead Foundation, som arbetar mycket framgångsrikt för att få i gång småföretagsamhet. Det har skapats tusentals arbeten för de svarta genom denna organisations initiativ. En annan organisation hette Urban Foundation, vilken främst arbetar med att skapa möjligheter för invånarna i kåkstäderna att kunna förbättra sina bostadsförhållanden.

Det är den formen av insatser som jag anser vara oerhört angelägna. Jag undrar om Karl-Erik Svartberg möjligen delar åtminstone den uppfattningen att det är anmärkningsvärt att de organisationer som drivs av svarta, vilkas verksamheter ger resultat, inte har nåtts av det svenska biståndet.

Anf. 133 KARL-ERIK SVARTBERG (s) replik:

Herr talman! Karin Falkmer betecknade mitt försvar och stöd för befrielse rörelsen ANC som en dåres envishet.

Herr talman! Jag tar det som ett beröm.

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Andre vice talmannen anmälde att Karin Falkmer anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Internationellt ut-
vecklingssamarbete*

Anf. 134 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Det finns säkert organisationer i Sydafrika och på många andra håll som behöver svenskt bistånd. Det kan säkert letas upp tusentals sådana organistaioner och bra projekt om pengarna inte räcker till. Det är säkert lätt att finna.

Herr talman! Jag tycker att utgångspunkten och det fundamentala för inställningen till stödet till ANC skall vara frågan vilken av de krafter som verkar i Sydafrika man lyssnar till. Är det de krafter som i årtionden har arbetat för en demokratisering eller är det de krafter som motarbetar en demokratiutveckling? Det är bakgrunden till ställningstagandet, och det är den avgörande frågan.

Vi har klara signaler från dem som arbetar för demokrati, bl.a. inom ANC. Det finns önskemål bl.a. om att Sverige skall ha kvar sanktionerna tills datum för ett val finns på papper, och tills det finns en överenskommelse om ett s.k. övergångsråd – Transitional Executive Council.

Innan vi har fått dessa signaler tycker jag att det skulle vara mycket olyckligt om Sverige gick emot ANC:s – den kraft som arbetar för demokrati – önskan. Varför skall vi lyssna på andra signaler? Det jag tyckte var mest märkligt i Karin Falkmers yttrande här i kväll var att det lät som om det var ANC:s fel att det finns våld i Sydafrika. Jag förstod inte riktigt hur ANC kan vara orsaken till att det i dag finns våld i Sydafrika. Skulle jag kunna få en förklaring till vad Karin Falkmer menar med det?

Vi vet att det finns otroliga orättvisor vad beträffar resurser för de svarta och för de vita i den process som nu pågår. Jag såg häromdagen en uppgift om att de vita har 100 kontor för förberedelser av det val som skall komma, under det att de svarta har 7. Det visar obalansen. Min inställning är att Sverige skall ha kvar bidraget till ANC så länge vi kan – ända fram till den dag då man klart håller ett politiskt val.

Anf. 135 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det anmärkningsvärda med att de två organisationer som nämndes inte fick stöd från SIDA var ju, Karl-Göran Biörsmark, att det var två organisationer som Sydafrikadelegationen blev presenterad för. Man pratade om dem bl.a. på ambassaden. Det anmärkningsvärda var ju att de inte fick något som helst stöd från Sverige. Jag tycker att det är konstigt, eftersom det är två organisationer som bevisligen jobbar på ett mycket bra sätt.

Karl-Göran Biörsmark talar om att det är fråga om vem man lyssnar på. För mig är det självklara svaret att man lyssnar på alla.

Det är enligt min mening fel att som Biörsmark lyssna bara till en part. Det är ett fel som jag anser att man i Sverige har gjort sig skyldig till under en lång tid. Detta gick upp för mig bl.a. när jag var i Sydafrika, då jag träffade

företrädare för de många andra organisationer som finns och för alla de människor som har en avvikande uppfattning.

Vad gäller våldet vill jag säga att det är det inhumana apartheidsystemet som har skapat de vidriga förhållanden som Sydafrika kommer att få leva med under mycket lång tid. Det måste stå klart för alla och envar att det kommer att ta mycket lång tid att komma till rätta med de konsekvenser som detta system har medfört. Men jag tycker att vi i Sverige skall använda de medel som vi anslår till Sydafrika för att försöka hjälpa upp förhållandena för de människor som lider mest av dessa konsekvenser.

Det våld i Sydafrika som vi läser om i tidningarna beror till mycket stor del på den kriminalitet som i dag är en följd av misären. Men vi får inte blunda för att det också finns ett politiskt våld, i vilket många parter är delaktiga. Det är fråga om extremister på högerkanten och på vänsterkanten, men också om ANC och Inkatha, som åtminstone i Natal bedriver ett regelrätt maktkrig mot varandra.

Vad gäller orättvisorna vill jag säga: Javisst, det är enorma orättvisor i Sydafrika. Möjligheterna att komma till rätta med detta kan man erhålla genom att få ordning på Sydafrikas ekonomi. Det är på den grunden som jag tycker att vår sanktionspolitik är så felaktig. Det finns ingen form av biståndspolitik som är bättre och som har större verkan än att bedriva handel, att öppna sig mot och finnas i landet. "Handel är bättre än bistånd" är en gammal känd och erkänd devis.

Anf. 136 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Jag är övertygad om att man i dag inte hade varit inne i en demokratisk process, om vi inte hade genomfört massiva sanktioner mot Sydafrika. Det har ju också erkänts av de vita i Sydafrika att detta har påskyndat utvecklingen mot en demokratisk stat. Det blev kännbart.

Karin Falkmer kan vidare rätta mig om jag har fel, men jag har aldrig hört att Karin Falkmer någonsin förordat sanktioner mot Sydafrika. På den punkten skiljer sig våra uppfattningar. Karin Falkmer menar att om vi bara hade haft en handel med Sydafrika och hade låtit Sydafrika utvecklas såsom det hade önskat, hade allting gått väl, och vi skulle ha haft en demokrati i Sydafrika i dag. Jag tror inte det.

Det hade stärkt den vita minoritetsregimen, och även apartheidsystemet hade stärkts. Att apartheidsystemet är på fallrepet beror bl.a. på sanktionspolitiken, men framför allt på de krafter som har funnits bland de svarta i Sydafrika.

Jag har förundrat mig litet över den optimism som ibland har framkommit, bl.a. från den Sydafrikadelegation som gjorde ett besök där nere. När den kom hem för cirka ett och ett halvt år sedan lät det som om det nu bara var att köra vidare – demokratin var genomförd.

Jag varnade då och jag varnar i dag för den optimismen. Det finns mycket att göra, och det viktiga för oss nu är att gärna vara de sista som upphäver sanktionerna. De är ett moraliskt stöd för dem som arbetar i Sydafrika bland de svarta. De har själva här i riksdagen denna vecka, i vårt utrikesutskott, suttit och sagt samma sak. Varför skall vi inte lyssna på dem utan på andra? Jag kan inte få det att gå ihop.

Anf. 137 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Återigen: Den enda som Karl-Göran Biörsmark i detta sammanhang lyssnar på är en av parterna, ANC.

Javisst har sanktionerna bidragit till att dra ner Sydafrikas ekonomi i botten. Sanktionerna har lockat Sydafrika att satsa på felinvesteringar för att kunna klara sig självt. Bland annat har man en egen försvarsindustri, och man har konverterat kol till olja. Det har varit enormt oekonomiska och dumma projekt.

Men det som främst har bidragit till detta är inte de handels- och investerings sanktioner som vi har deltagit i, utan det är de ekonomiska sanktionerna. Det var USA som sade upp lånen och drog bort de ekonomiska möjligheterna, och det var det som drog ner ekonomin.

Är man i Sydafrika ser man att det där inte finns någon som helst brist på varor. Det finns t.ex. ingen brist på bilar. Det är bara det att det inte finns några Volvobilar eller Saab-bilar. Det utbud som finns i ett västland finns också där. Andra länder har fortsatt att bedriva handel. En del har haft sanktioner på pappret, men ändå handlat. Andra har inte haft några sanktioner alls.

Effekten av våra sanktioner är att de drabbar svensk företagsamhet och svensk sysselsättning. I varje fall jag är nu förhoppningsfull inför möjligheten att landet står inför en demokratisering, men om det tar lång eller kort tid är svårt att säga efter de senaste händelserna.

Svenska företag borde vara med och bygga upp landet. Vi har oerhört duktiga företag när det gäller elektrifiering, hushållsapparater och telefoner, just sådant som merparten av Sydafrikas befolkning saknar. Majoriteten i Sveriges riksdag säger: Stopp och belägg! Här skall ni inte vara med. Vi låter i stället andra länders företag, våra svenska företags konkurrenser i utlandet, gå in och ta marknaden. De får göra det jobb som jag tycker att våra företag skulle bidra till.

Detta är intressant och viktigt även ur vår synpunkt. I dag, när vi har så stora sysselsättningsproblem, finns det faktiskt möjligheter för t.ex. ASEA i Ludvika att få ett par hundra nya jobb, om företaget kan vara med i Sydafrika.

Anf. 138 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Herr talman! Detta skall bli mitt sista inlägg här i kväll, så att det kan bli ett slut på denna debatt.

Jag vill till sist säga att våra uppfattningar skiljer sig fundamentalt. Karin Falkmer talar nu om vikten av att de svenska företagen skall få vara med. Utgångspunkten för sanktionspolitiken har naturligtvis över huvud taget aldrig varit de svenska företagen, utan den har varit situationen i Sydafrika.

Som jag sagt tidigare har Karin Falkmer över huvud taget aldrig – rätta mig om jag har fel – varit för några sanktioner mot Sydafrika. Skillnaden är den att jag och majoriteten i riksdagen har velat använda sanktionerna som ett påtryckningsmedel. Vi vet nu också att vi har lyckats komma ett bra stycke på väg, vilket vi inte hade varit, om vi följt Karin Falkmers recept.

Man kan vidare beklaga att andra länder inte har varit uthålliga. Det beklagar också jag. Jag menar att det har varit ett misstag från världssamfun-

dets och olika länders sida att backa tillbaka så tidigt. Det är egenintresset som har tagit över, inte Sydafrikas sak.

Anf. 139 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Jag anser att det är en fullständigt orealistisk tanke att svenska sanktioner mot Sydafrika i dag har någon som helst effekt i någon riktning på demokratiseringsprocessen i Sydafrika. Det är bara fråga om ett sätt för Karl-Göran Biörsmark och andra som tycker som han att tillgodose ANC:s intressen.

Men det är som jag ser det inte primärt ett intresse för den svarta befolkningen i Sydafrika att vi hejdar våra företag och hindrar dem från att genomföra investeringar. Bl.a. har våra företag varit med och startat en utveckling av småföretagsverksamheten i Sydafrika. Vi träffade representanter för dessa småföretag, som bad oss att be våra svenska företag att fortsätta den här utvecklingen och upprätthålla kontakten med de sydafrikanska småföretagen, eftersom de såg det som oerhört värdefullt.

Det är en mycket kluven inställning man möter bland dem som är ANC-medlemmar men inte sitter i den högsta toppen. De vill gärna att Sverige kommer in mer i landet och har mer verksamhet där. Man får egentligen väldigt divergerande budskap från olika ANC-medlemmar på olika nivå.

Om Sverige i morgon dag beslöt sig för att nu upphäva sanktionerna, att säga åt våra företag att vara med där nere och hjälpa till att bygga upp landet, om vi lät de sydafrikanska företagen handla med Sverige, tror Karl-Göran Biörsmark på allvar att detta då på något sätt skulle försena den demokratiseringsprocess som vi i alla fall i denna kammare är eniga om är så önskvärd?

Anf. 140 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Tillsammans med ett par riksdagskolleger hade jag innevarande år tillfälle att delta i en 14 dagars studieresa i Sydafrika. Då träffade vi företrädare för närmare samtliga partier, från vänster till höger. Vi träffade företrädare för en rad skilda organisationer, och vi träffade företrädare för svenska företag i Sydafrika.

Det var ingen, förutom givetvis ANC, som ansåg att pengarna till ANC var något korrekt och riktigt. Alla undrade hur Sverige kunde ge bistånd just till ANC, som av samtliga andra betraktades som ett politiskt parti.

Vi besökte ANC på deras högborg, och jag kan på heder och samvete intyga att även ANC ansåg att sanktionerna borde upphöra, med två undantag, nämligen vapen och olja. I båda fallen tycker jag att det av naturliga skäl borde vara tämligen enkelt för Sverige att avstå i det sammanhanget. Jag upprepar: På heder och samvete hörde jag företrädare för ANC uttala att även de tyckte att sanktionerna borde upphöra.

Jag vill sedan helt kort redovisa besöket på SKF:s fabrik. Vi gjorde en rundvandring i fabriken, och när vi kom till lagret förevisades vi bl.a. olika komponenter som låg där. Vår guide sade till oss: De här komponenterna hämtade vi tidigare från SKF i Katrineholm. Nu kan vi inte göra det. Nu tar vi dem från Japan i stället.

Var märks då skillnaden? Ja, den märks i varje fall inte i Sydafrika, men den märks möjligen här hemma i Sverige.

Anf. 141 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag vill för Hans Nyhage på heder och samvete, precis som han, här i kammaren intyga att den delegation med höga företrädare för ANC som besökte utrikesutskottet i tisdags självfallet dels vidhöll kravet på sanktioner, dels redovisade att ANC, som är en befrielse rörelse, är ett brett spektrum av politiska partier och av grupperingar av olika slag. Jag sade, när vi diskuterade det här efteråt, att det litet grand för tanken till Solidarnosc i Polen, som också var en bred rörelse för frihet och demokrati i Polen och som sedan splittrades upp på mellan 10 och 20 partier – jag tror att det i sejmen i dag finns ett trettiotal.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 28 april.)

Prot. 1992/93:97

22 april 1993

*Riksdagen och dess
myndigheter m.m.*

9 § Riksdagen och dess myndigheter m.m.

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1992/93:KU29 Riksdagen och dess myndigheter m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 142 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Rubriken på mitt anförande lyder: Riksdagen måste också lära sig spara.

Privata företag, kommuner och landsting – alla får dra åt svångremmen i dessa ekonomiskt svåra tider. Också kompletteringspropositionen i dag ger den här signalen.

Det är mot bakgrund av den ekonomiska krisen anmärkningsvärt att Finansdepartementet går ut med en rekommendation till statliga myndigheter att räkna upp anslagen med 5 %. Rekommendationen borde i stället ha varit att anslagen skulle minskas med 5 %. Finansdepartementets rekommendation är anmärkningsvärd, eftersom knappast någon kommunal eller privat administrativ enhet arbetar med sparmål som är mindre än 10 %.

Vi i Ny demokrati upprepar gång på gång att staten och politikerna måste föregå med gott exempel. Det gäller naturligtvis i allra högsta grad också riksdagen, som också måste visa allmänheten att man genom omorganisation, rationaliseringar och rena sparåtgärder kan bidra till att landet tar sig ur krisen.

Mot den här bakgrunden är det olämpligt och psykologiskt att presentera en budget som visar på en 20-procentig ökning jämfört med förra budgetåret. Men när man räknar bort investeringarna finner man att driftsbudgeten föreslås ökas med 2,4 %, en i och för sig låg siffra, som vi anser skall vara lägre.

För att budgeten skall vara lättavläst och inte missvisande krävde vi förra året att investeringsbudget och driftsbudget skulle hållas isär, och det gör vi även detta år. Varför kan inte riksdagen, som vilket annat företag som helst, hålla investeringar och drift åtskilda?

Ny demokrati föreslår att anslaget A 1, alltså anslaget till riksdagsledamöter, partier, m.m. inte räknas upp i förhållande till förra budgetåret.

Anslaget A 5 är riksdagens förvaltningskostnader. Jag vill här ge förvaltningskontoret en eloge för att äskandet är lägre än förra årets. Men eftersom lönekostnaderna uppgår till mer än 60 % av förvaltningskostnaderna, bör man gå in i verksamheten och se efter vilka personalminskningar man kan göra. Man bör åtminstone sikta på att minska personalkostnaderna med 5 %, vilket skulle ge en besparing på 7 miljoner. Förvaltningskontoret bör få i uppdrag att ta itu med en rationalisering av riksdagens förvaltning.

I betänkandet Riksdagen och dess myndigheter gömmer sig Ny demokratis motion om ersättning till Olof af Forselles. Till Ny demokratis reservation till betänkandet har också Hans Nyhage anslutit sig. Olof af Forselles är nu pensionär, men under sin yrkesverksamma tid var han byggmästare och hade hand om riksdagens byggnader i 20 års tid, innan Byggnadsstyrelsen övertog förvaltningen. Han deltog också i arkitekttävlingen om riksdagshusens ombyggnad inför återflyttningen från Sergels torg.

Det förekom underliga turer i handläggningen av arkitekttävlingen som många, både anställda i riksdagen och andra, reagerade mycket starkt emot. I denna kammare har väckts mellan 20 och 30 motioner om att riksdagen skall ge Olof af Forselles en rättmätig ersättning. TV 2 gjorde också en film kring de underliga turerna i arkitekttävlingen.

Det som förevarit är inte hedrande för riksdagen, och det har förorsakat Olof af Forselles ett stort personligt lidande. Olof af Forselles är en hedervärd man, och vi i Ny demokrati sällar oss till alla andra i riksdagen som under årens lopp har ansett att riksdagen bör ge Olof af Forselles en riktig ersättning. Vi yrkar på en fortsatt månatlig ersättning och ett engångsbelopp.

Herr talman! Jag står naturligtvis bakom Ny demokratis reservationer i betänkandet, men med hänsyn till kammarens arbetsbelastning yrkar jag bifall till reservationen under mom. 4. Dessutom yrkar jag vid mom. 11, beträffande ersättning till Olof af Forselles, att riksdagen med anledning av motion 1992/93:K323 begär att riksdagens förvaltningsstyrelse omprövar frågan om ersättning åt Olof af Forselles.

Anf. 143 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Det är inte så många riksdagsledamöter här just nu. Vid denna sena timme gör de väl någonting annat.

Det är en lustig ordning, som jag måste fråga om. I går kväll avbröts detta ärende när det bara var tre talare kvar. Jag tycker att det är märkligt att vi inte kom upp direkt efter kompletteringspropositionen. I så fall hade detta ärende kunnat komma med i voteringen. Jag undrar varför man gör på detta sätt, men det kanske ligger någonting bakom.

Jag tänker tala om affären med Olof af Forselles. Denna affär är lustig på många sätt och vis. Jag har på alla sätt försökt få en debatt kring den. Jag t.o.m. ansökte om att själv få föredra den inför konstitutionsutskottet. Jag vet ju hur turordningen är. När ärendet väl kommer hit är det kört. Då är det ingen idé att säga någonting. Vi ser ju det: nu är det bara tre personer

som sitter och lyssnar, så det är totalt meningslöst för mig att stå här. Det enda är att man får in det i protokollet.

Jag skrev två skrivelser som började "Bästa ledamot av konstitutionsutskottet", och begärde att jag själv skulle få föredra dessa två saker, men det fick jag inte.

Då tänkte jag efter vad jag kunde göra i stället. Vi kunde väl begära att Olof af Forselles själv skulle få föredra ärendet, för vem visste mer om affären än han själv? Jag avslutade min lilla begäran med följande: "Förvägras han detta så konstaterar jag: Ni är inte intresserade av sanningen."

Jag fick bekräftelse på att konstitutionsutskottet inte var intresserat av sanningen, för man avslag denna begäran.

Det är mycket svårt att stå och tala för någonting som ingen är intresserad av. Det känns faktiskt beklagligt.

Sista timmen när jag suttit och lyssnat har jag hört hur man av all kraft talat om Sydafrika, ANC och jag vet inte allt. Tänk om man lade ned den kraften på att skapa rättvisa i vårt eget fosterland! Men det vill man inte göra.

Tillbaka till affären med Olof af Forselles. Jag har här dagboks- och minnesanteckningar över samtal förda under åren 1965–1993 med sammanlagt 198 riksdagsledamöter, statsråd och talmän i denna fråga och andra saker. Av dem finns faktiskt 35–40 stycken kvar i riksdagen och regeringen i dag. Jag har talat med en del av dem. De instämmer i att Olof af Forselles har behandlats väldigt illa och att han bör få en omprövning. Men så fort man nämner Olof af Forselles i förvaltningskontoret är det som att springa in i en vägg.

För att ytterligare belysa att Olof af Forselles faktiskt har rätt att få en ersättning har jag tittat i Sveriges riksdags lokalkommittés redovisning av förslag till lokaldisponering av riksdagens arbetslokaler i framtiden. När man bläddrar i den och jämför med Samspels gamla ritningar kan man nästan säga att det är ett plagiat av Samspels ritningar. Då borde han väl få något slags ersättning för detta. Men inte – det är som att tala med väggen där också.

Riksdagens förvaltningskontor gav mig vidare SGI:s rapport för att få mig att hålla tyst. Man trodde väl att han får så han tiger.

Jag har läst den ett antal gånger. Målsättningen var att ta reda på alla uppgifter om riksdagshuset. Det märkliga är att det inte finns ett ord om Olof af Forselles i denna utredning. Hans namn nämns inte. Det är helt fantastiskt! Han har bevisligen varit här i 20 år och gjort stora jobb, men han nämns över huvud taget inte i denna rapport.

Jag hade ett möte med Hartlén och Kolte och riksdagens förvaltningskontors direktörer och alla möjliga i höstas, och jag ställde en del frågor. Men jag märkte ganska snart att det inte var någon idé, för jag fick inga svar.

Jag vill säga som Harriet Colliander: Är det någon rättvisa på denna vår jord bör förvaltningsstyrelsen få titta på saken igen.

Mitt yrkande blir alltså: Skicka tillbaka frågan till riksdagens förvaltningskontor! Han skall väl inte behöva dö, Olof af Forselles, innan ärendet är avslutat! Det verkar nästan så, och det är ganska beklagligt.

Vidare vill jag poängtera att det var ett riksdagsbeslut som låg bakom

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Riksdagen och dess
myndigheter m.m.*

detta beställningsverk, och förslaget Samspel var det enda förslag som gick efter detta. Men det var mycket mygel och båg i hela arkitekttävlingen, även om det inte var den vi skulle tala om här.

Hur skall jag göra när ingen är intresserad av att lyssna? Det känns verkligen hopplöst.

Än mer hopplöst känns det när man har lyssnat till den föregående debatten om bistånd. Vilket engagemang vi lägger ner i andra länders elände! Det är väl bra i sig. Professor Hans Klette nämnde att rättssystemets kris i Sverige är värre än den ekonomiska krisen. Det ligger någonting i detta.

Jag har på alla sätt och vis försökt nå framgång när det gäller att reda ut detta, men det går inte.

Jag kommer väl tillbaka, men jag hoppas att jag slipper göra drastiska saker för att ni skall vakna. Jag skrev till konstitutionsutskottet och begärde att få presentera motionerna, men det fick jag inte. Här står jag nu och talar inför döva öron. Vad värre är: det spelar ingen roll vad jag än säger, för beslutet är redan fattade.

Jag tycker att det är totalt meningslöst. Det är lika bra att sätta sig ned för att med spänning lyssna till vad Bertil Fiskesjö har att säga. Kanske kan han belysa problemens art något. Bertil Fiskesjö kan kanske i alla fall svara på varför jag inte fick komma till konstitutionsutskottet och varför Olof af Forselles själv inte fick komma dit. Jag kanske då blir litet klokare, så att jag kan hitta nya vägar dit för att få er att agera.

Hur det nu än går i röstningen, tänker jag inte ge upp när det gäller den här affären. Om Bertil Fiskesjö, Hans Nyhage och Harriet Colliander kunde påverka konstitutionsutskottets medlemmar att till onsdag ändra sig och skicka över detta till förvaltningsstyrelsen skulle det finnas hopp om att man låter rättvisan ha sin gång.

Anf. 144 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag tänker ganska kortfattat behandla det ärende som föreligger. Det är ju sent på kvällen. Som alla intresserade har sett gäller ärendet anslagen till riksdagen och dess myndigheter, m.m. Vidare har den uppmärksamme läsaren kunnat konstatera att det bakom de förslag som har lagts fram i detta betänkande råder en bred enighet i utskottet.

Det gäller med ett undantag, nämligen Harriet Colliander som har reserverat sig på några punkter, vilket kanske inte är så oväntat. Vi har vant oss vid att så snart som någonting har med demokratiska institutioner och liknande att göra är Ny demokrati och Harriet Colliander väldigt ivriga när det gäller att föreslå drastiska nedskärningar. Det må sedan gälla presstöd, partistöd eller liknande. Demokratiska institutioner över huvud taget har blivit en särskild skottavla för Ny demokrati.

Anslagen till riksdagen innebär faktiskt inte några drastiska ökningar, tvärtom. Man har på en del punkter kunnat föreslå besparingar. Om man ser över en längre tidsperiod, är det utan tvivel så, att anslagen till riksdagen ganska kraftigt har ökat, vilket betingas av många olika saker.

En orsak är naturligtvis de ökade kostnader som vårt ständigt utökade internationella engagemang för med sig. Det får vi säkerligen leva med, om vi vill följa upp våra ställningstaganden när det gäller EES och EG, som drar

en del nya kostnader med sig. En annan orsak är de ständigt ökande kraven från riksdagens ledamöter på en effektivare och bättre service för att kunna fullgöra sina uppdrag. Det har rått bred enighet om att arbetsförhållandena i riksdagen skulle förbättras så, att det blev lättare för ledamöterna att klara av sina besvärliga uppgifter.

Jag tycker således att de anslagskrav som finns är väl motiverade. Det är alldeles givet att vi helt allmänt måste hålla ögonen på kostnadsökningar, men man kan ju inte gärna från riksdagsgruppers och riksdagsledamöters sida ständigt kräva ökad service och samtidigt säga att servicen skall bli billigare. Vissa rationaliseringar har ju datoriseringen medfört, och servicen har ökat. Men att man kan ha denna dubbla inställning totalt sett förstår jag inte.

Herr talman! I dessa avsnitt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Vad gäller engagemanget för Olof av Forselles i John Bouvins anförande, är det några punkter som är något anmärkningsvärda. John Bouvin klagar över att han inte fått företräde hos konstitutionsutskottet för att tala för sin motion. Jag tror att vi hört sådant tal tidigare från John Bouvin. Varje utskott har ju hundratals motioner från enskilda riksdagsledamöter, motioner som de anser vara mycket angelägna. Om varje riksdagsledamot skulle få tillfälle till egna föredragningar av sina motioner i de olika utskotten skulle sannerligen inte årets dagar räcka till för ärendebehandlingen i riksdagen. Det är naturligtvis en fullständigt ogörlig ordning. Varför just John Bouvin skulle få speciella privilegier i det här avseendet har jag svårt att förstå.

John Bouvin säger vidare att det är hopplöst och att ingen förstår honom. Även i andra anföranden av John Bouvin har jag lagt märke till att han anser att han framför allt ensam, och också först av alla, funnit sanningen, medan alla andra av någon anledning är totalt vilseledda och över huvud taget vilsna i världen. Detta betraktelsesätt stämmer inte så väl överens med vad vi i den här riksdagen är vana vid. Vi är vana vid att respektera varandras åsikter, även om vi inte delar dem.

Ärendet Olof av Forselles tänker jag inte gå in på mer i detalj. Vi som har suttit litet längre i riksdagen vet ju att detta ärende återkommit många gånger. Vid ett tillfälle har konstitutionsutskottet gjort en mycket ingående beredning av detta ärende. Den utredningen mynnade ut i de resultat som finns angivna på s. 9 och s. 10 i utskottets betänkande. Utskottet hänvisar till dessa utredningar och har inte funnit anledning att ändra sina tidigare ställningstaganden.

Frågor som rör konkreta förvaltningsåtgärder sorterar under förvaltningsstyrelsen, och i den är samtliga politiska partier representerade. Om ett partis representant där vill ta upp ett ärende, är det ingenting som hindrar detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 145 JOHN BOUVIN (nyd) replik:

Herr talman! Det är klart att det är bra om man kunde säga så. Men vi i Ny demokrati har faktiskt ingen representant i förvaltningsstyrelsen. Det går lätt att säga som Bertil Fiskesjö gör, men vem skall jag tala med där?

Det Bertil Fiskesjö bl.a. sade om att ingen förstår mig får stå för Bertil Fiskesjö. Men att skylla ifrån sig med att exempelvis säga: Så har aldrig någon gjort. Det tycker jag är ynkligt. Och därför ser Sverige ut som det gör

i dag. Vi riksdagsledamöter säger så fort det blir motstånd mot något, och engagemang för enskilda människor uppstår, att vi inte kan diskutera enskilda fall. Då skyller man alltså på det.

Ynkedom är densamma när det gäller ministrarna. De vågar inte ta något eget ansvar. Då blir det ministerstyre, säger man. Det är ynkligt att hela tiden skylla på något eller att hänvisa till utredningar. Här i denna kammare – hör nu vad jag säger – *fattas* beslut. Man skyler över allt det som är krångligt och litet pinsamt. Det vill man inte ha reda på.

Det är en skandal hur Olof af Forselles har behandlats. Det kan man finna när man läser igenom alla dessa motioner och betänkanden. Om det skulle vara på det sätt som Bertil Fiskesjö säger, nämligen att man respekterar varandra, är alla som engagerar sig i ärendet om Olof af Forselles lögnare hela högen. Karlh har ju haft rätt – efter vad man kan utläsa. Men det är där skon klämmer. Efter endast 10 år skall riksdagen byggas om. Det är alltså pinsamt att denna affär kommer upprullande igen. Att bekänna sina misstag vill man inte göra.

Jag vill försöka återskapa en respekt för oss riksdagsledamöter och för vår konstitution över huvud taget. Det är vad jag håller på med, men det går inte.

Det har funnits ett politikerförakt i Sverige, och jag märker nu att det börjar övergå till ett hat. Se bara på demonstrationen här utanför i dag! Det är inte bra. Det är vi i Sveriges riksdag som är skulden till detta, och vi måste rycka upp oss.

Skicka tillbaka ärendet till förvaltningsstyrelsen! Det kan ni i konstitutionsutskottet göra – det är bara viljan som fattas.

Anf. 146 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag är fortfarande lika förvånad över John Bouvins allmänna attityd. Han är övertygad om att han ensam har undfått sanningen. Jag vet att andra ledamöter i riksdagen har engagerat sig för Olof af Forselles, och det är deras sak. Men alla måste respektera andras uppfattningar och anse att andra är lika hedervärda.

Vi har delade meningar i olika frågor i riksdagen. Ack, hur många gånger har jag inte sett förslag från min sida, som jag tycker har varit mycket kloka, lida nederlag i denna kammare! Det tillhör vårt demokratiska system att vi får respektera vad majoriteten beslutar.

Det här ärendet har alltså sakbehandlats mycket ingående och noggrant, och det är denna behandling som konstitutionsutskottet hänvisar till. Ingen förmenar John Bouvin att engagera sig för vad som helst, men jag ber honom att tillåta mig att ha min uppfattning i den här frågan, utan att jag för den skull blir framställd som något slags obildbart monster. Det är jag faktiskt inte.

Anf. 147 JOHN BOUVIN (nyd) replik:

Herr talman! Nej, det tycker jag inte alls att Bertil Fiskesjö är. Men jag tycker att man kan hjälpas åt. Bertil Fiskesjö och många därtill känner mycket väl till hela affären med Olof af Forselles, att den bokstavligt talat stinker, lika väl som den ruttna grunden i riksdagen. Det har jag också påta-

lat förut. Tar vi inte tag i det här själva, kommer sanningen ändå fram förr eller senare – det är inga större problem.

Jag skulle aldrig ha engagerat mig i detta om jag inte visste att jag har rätt. Jag har pratat med många människor som har hållit på med detta ärende. Det märkliga är att de som kommer för nära sanningen blir bortkopplade. Det är det som vi måste försöka få bukt med.

Hur skall jag då bära mig åt för att få någon i detta hus att engagera sig? Det vill man inte göra. Då får jag försöka få massmedierna att ta upp ärendet igen. Det gjorde Expressen redan 1978, och det gäng som hade rört om ordentligt i grytorna fick andra uppgifter – så var det med den saken. Det blir nog svårt att få någon att engagera sig, men på ett eller annat sätt skall det lyckas.

Det är rent ut sagt en feghet att inte ta upp ärendet. Ta upp det och lägg alla korten på bordet, så löser det sig! Jag är helt övertygad om det. Det är skumt att man inte nämner Olof af Forselles med ett enda ord i SGI:s utredning på 70–80 sidor. Min fråga är: Varför gör man inte det? Vem av alla andra personer har mer kunskap om detta hus än vad Olof af Forselles har? Bertil Fiskesjö måste också förstå att jag tycker att det är skumt.

Anf. 148 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Sedan många år tillbaka har jag varit engagerad i frågan om ersättning till Olof af Forselles. Om min inställning i denna fråga kan det inte råda någon som helst tveksamhet. På skilda sätt, inom och utom konstitutionsutskottet, har jag försökt åstadkomma att en rimlig ersättning skall utgå och att han skall få sin upprättelse. Jag har bl.a. vid två skilda tillfällen haft ganska långa personliga samtal med såväl den föregående som den nuvarande talmannen i detta ärende.

Sedan 1982 har jag tillhört konstitutionsutskottet. I motsats till John Bouvin vet jag alltså att ärendet har varit uppe till behandling där vid ett flertal tillfällen. Det har bl.a. varit föremål för en mycket omfattande utredning, som tredje vice talmannen nyss hänvisade till.

När John Bouvin därför tidigare i en skrivelse anför och här åter upprepar om ledamöterna i KU att de inte är intresserade av sanningen, betraktar jag detta som en ren oförskämdhet. Om han tror att utbrott av den karaktären gagnar hans sak och gagnar ärendet som sådant, gör han sig skyldig till en allvarlig missbedömning.

Anf. 149 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Nej då. Men hur har Hans Nyhage lyckats alldeles själv på det gamla, konventionella sättet? Vi har hållit på i 20 år med det här ärendet, men ingen har lyckats. Då måste man väl försöka hitta nya grepp.

Jag bad alltså att Olof af Forselles skulle få förklara sig inför konstitutionsutskottet, och jag skriver: Förvägras han detta konstaterar jag: Ni är inte intresserade av sanningen.

Detta klarade ni alldeles själva, då ni svarade att han inte fick komma. Jag har inte sagt det, utan det gjorde ni. Det var ett påstående. Ni klarade det själva – ni är inte intresserade av sanningen. Så enkelt är det.

Hur skall vi då göra? Jag vet att Hans Nyhage har lagt ner otroligt mycket

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

*Riksdagen och dess
myndigheter m.m.*

arbete för Olof af Forselles, och jag högaktar honom för det. Jag använder tillvägagångssätt som inte är brukliga här, och felet är väl att inte fler har gjort det. Därför står vi här i samma anda som för länge sedan. Jag tror att Ulf Adelsohn en gång sade att staten befann sig på 1634 års nivå i något hänseende, och det är det som jag ser här nu. Man är inte alls intresserad av nymodigheter eller av ett annat sätt att tänka. När man har kommit hit skall man fungera på ett visst sätt, och uppför man sig litet annorlunda stämmer det inte.

Jag tycker fortfarande att Hans Nyhage, Bertil Fiskesjö och alla andra i konstitutionsutskottet skall visa litet kurage och skicka tillbaka ärendet till förvaltningsstyrelsen. Det är inte mer med det. Då får vi se hur det går.

Annars är det bara att konstatera att det jag sade fortfarande gäller, dvs. att ni inte är intresserade av sanningen. Det får stå för er själva hur ni bär er åt, inte hur jag bär mig åt. Det är ni som har avgörandet i er hand.

Anf. 150 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Om de nya grepp som John Bouvin talar om innebär kränkande beskyllningar och oförsämdheter mot KU:s ledamöter som kollektiv och mot mig personligen som enskild ledamot i KU, betackar jag mig verkligen för dessa nya grepp. Jag upprepar: Den typen av agerande gagnar inte frågan som sådan.

Anf. 151 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Hur skall man förklara det här då? Det faller på sitt eget grepp, när man läser vad jag har skrivit. Hittills är det ingen utanför riksdagen som har missförstått mig när jag har läst upp mina två framställningar. Man sade att det inte var klokt, att det var ett hot mot yttrandefriheten. Det var människor som är ganska högt uppsatta i vårt samhälle som sade det.

Det är därför som jag har agerat på detta sätt, och jag tänker fortsätta att agera på ett annorlunda sätt, tills vi får en annan ordning eller snabbare beslut här.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 28 april.)

10 § Vissa frågor om ansvarsförsäkring

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU39 Vissa frågor om ansvarsförsäkring.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 28 april.)

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1992/93:150 Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1993/94, m.m. (kompletteringsproposition)

1992/93:202 Ändring av avtal mellan Sverige, Norge och EEG om civil luftfart

1992/93:221 Godkännande av frihandelsavtal m.m. mellan EFTA-staterna och Ungern

Motionerna

med anledning av prop. 1992/93:231 Högskolor i stiftelseform mångfald för kvalitet

1992/93:Ub157 av Björn Samuelson m.fl. (v)

1992/93:Ub158 av Rune Backlund och Stina Gustavsson (c)

1992/93:Ub159 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)

med anledning av prop. 1992/93:239 Ombildning av Statens provningsanstalt till aktiebolag, m.m.

1992/93:N60 av Sten Söderberg (-)

1992/93:N61 av Birgitta Johansson m.fl. (s)

med anledning av prop. 1992/93:242 Minskad statlig reglering av kommunernas ansvar för boendefrågor

1992/93:Bo49 av Sten Söderberg (-)

1992/93:Bo50 av Oskar Lindkvist m.fl. (s)

1992/93:Bo51 av Lars Werner m.fl. (v)

1992/93:Bo52 av Ivar Franzén (c)

12 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 21 april

1992/93:148 av *Per Stenmarck* (m) till näringsministern om sandsugningen utanför Falsterbonäset:

I flera år har sandsugning bedrivits utanför Falsterbonäset. Detta har skett efter tillstånd av Sveriges geologiska undersökning (SGU).

Under senare år har stora mängder sand försvunnit från stränderna. Inom vissa områden har tiotals meter av sandstranden försvunnit. Att sandsugningen är en bidragande orsak till detta är de flesta överens om.

I samband med att koncessionstiden för sandsugning utanför Falsterbonäset gått ut har regeringen möjlighet att stoppa fortsatt verksamhet.

Vilka åtgärder är näringsministern beredd att vidta för att garantera att inte för stora förändringar av kustlinjen och bottenfaunan äger rum?

1992/93:149 av *Birgitta Wistrand* (m) till arbetsmarknadsministern om subventionerad arbetskraft:

Är det rätt att staten subventionerar arbetsplatser i Arvika även om det leder till arbetslöshet i Stockholm?

Arbetslösheten drabbar nu alla delar av vårt land. Stockholm har under tidigare konjunkturnedgång klarat sig relativt väl. Så är det inte längre. Andelen arbetslösa i Stockholm och Stockholms län närmar sig för första gången riksgenomsnittet. Antalet kvinnor och män som är arbetslösa uppgår nu till 60 000. Samtidigt pågår en industriell utarmning. Under de senaste två åren har 70 000 arbetstillfällen varav 17 000 industriarbeten försvunnit i Stockholmsområdet.

Nu pågår en utflyttning av industriföretag från Stockholm. Det finns olika skäl till att man vill flytta. Ett skäl är att många lockas att omlokalisera sin verksamhet beroende på de bidrag som staten erbjuder.

Ett av de senaste exemplen är Termofrost AB i Kista som sysselsätter 50 personer. Det är nu aktuellt att företaget skall flytta till Arvika. Detta betyder att Arvika inom kort kommer att få ökad sysselsättning till priset av ökad arbetslöshet i Stockholm.

Vilka åtgärder är arbetsmarknadsministern beredd att vidta för att hindra att arbetsmarknadsinsatserna inte tvingar ut stockholmarna i arbetslöshet?

13 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 21 april

1992/93:584 av *Robert Jousma* (nyd) till kulturministern om flyktingpolitiken:

Enligt en nyligen genomförd undersökning överensstämmer inte den flyktingpolitik som regeringen för med hur majoriteten av väljarna anser att den svenska flyktingpolitiken skall se ut. Det enda parti som öppet representerar väljarnas åsikter om en mer restriktiv flyktingpolitik är Ny demokrati.

Ett tydligt sätt att klargöra och dokumentera folkets krav på en förändrad flyktingpolitik vore att ha en folkomröstning, men det skall väl ändå inte vara nödvändigt.

Är kulturministern beredd att med beaktande av bl.a. resultatet av den tidigare nämnda undersökningen, som tydligt visar folkets motstånd mot den förda politiken, omedelbart ändra inriktning på flyktingpolitiken?

1992/93:585 av *Robert Jousma* (nyd) till utrikesministern om kriget i Bosnien-Hercegovina:

Bosnien-Hercegovina har vänt sig till Internationella domstolen i Haag för att fästa omvärldens uppmärksamhet på sitt utsatta läge. Jugoslavien anklagas för folkmord och andra krigsförbrytelser, bl.a. s.k. etnisk rensning, våldtäkt och tortyr.

Serberna använder sin överlägsna vapenmakt till att hämningslöst förgöra den värnlösa civilbefolkningen i Bosnien-Hercegovina.

Sverige kan inte ignorera dessa signaler om etniska rensningar, såsom vi gjorde beträffande judeutrotningen. I stället bör Sverige nu för en gångs skull ta parti för den svaga parten i konflikten.

Är utrikesministern beredd att omedelbart ta det initiativ som Margaret Thatcher gjort, nämligen att kriget måste stoppas till varje pris, i sista hand med vapeninsatser?

1992/93:586 av *Lars Moquist* (nyd) till kulturministern om utvisning av kosovoalbaner:

Många asylsökande kosovoalbaner har erhållit negativa besked på sin asylansökan. Omkring 96 % av prövade ärenden lär ha fått avslag. Uppgifter i medierna visar att svårigheter föreligger då avvisningarna skall verkställas. Detta är ganska förståeligt eftersom flertalet kosovoalbaner närt en förhoppning om att få stanna i Sverige för gott. Deras skyddsbehov har dock inte bedömts vara sådant att asyl kunnat beviljas.

Antalet negativa asylbeslut avseende kosovoalbanerna liksom hur många av dessa avvisningsbeslut som inte kunnat verkställas är av intresse för att man skall kunna bedöma hur snabbt och effektivt besluten verkställs.

Min fråga till statsrådet Friggebo är:

Avser statsrådet vidtaga några åtgärder för att påskynda avvisningen av kosovoalbaner och i så fall vilka?

1992/93:587 av *Lars Moquist* (nyd) till jordbruksministern om införselavgifterna på rituellt slaktat kött:

Med stöd av ett regeringsbeslut från den 13 september 1984 erhåller importör av djur som avlivats genom skäktning restitution av erlagd införselavgift. Skäktning är ursprungligen en egyptisk mångtusenårig offerkult som har kommit att tillämpas av judar och islamiter. Skäktning är förbjudet i Sverige men undantag sker för rituell fjäderfäslakt. Huruvida regeringen har för avsikt att slopa eller utöka dispensgivningen för fjäderfäslakt är självfallet av allmänt intresse.

Med hänsyn till de grymma slaktmetoderna av nötkreatur, får och lamm så förorsakas djuret onödigt lidande. Svensk djurskyddslag anger att djuret vid slakt skall skonas från allt onödigt lidande och obehag.

Mot bakgrund av den svenska djurskyddslagen och svenska seder och traditioner är det märkligt att Sverige genom restitution av införselavgifter således ger skattelättnader till importörer av rituellt slaktat kött.

Avser statsrådet Olsson föreslå ett slopande av nu nämna restitution?

Förhandlingarna leddes

av andre vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 15 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 66 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.04,

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 119 (delvis) och

av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Prot. 1992/93:97
22 april 1993

Torsdagen den 22 april

1 § Meddelande om särskild debatt om kriget i Bosnien, m.m. . . .	1
Andre vice talmannen	
2 § Justering av protokoll	1
3 § Debatt med anledning av kompletteringspropositionen	1
Andre vice talmannen (om debattreglerna m.m.)	
Finansminister Anne Wibble (fp)	
Jan Bergqvist (s)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Gudrun Schyman (v)	
4 § Internationellt utvecklingssamarbete	19
Utrikesutskottets betänkande UU15	
Debatt	
Karl-Erik Svartberg (s)	
Lars Moquist (nyd)	
Bertil Måbrink (v)	
(forts. 8 §)	
Ajournering	34
Återupptagna förhandlingar	34
5 § Muntliga frågor till regeringen	34
Talmannen	
<i>Regeringens samtal med Ny demokrati</i>	35
Ian Wachtmeister (nyd)	
Statsminister Carl Bildt (m)	
<i>Tidsplanen för förhandlingarna med EG</i>	36
Mats Hellström (s)	
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
<i>Abortförebyggande arbete</i>	37
Anita Persson (s)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
<i>Bistånd till Eritrea</i>	38
Lennart Brunander (c)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
<i>Euratom</i>	38
Roland Lében (kds)	
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
<i>Vårdnadsbidrag</i>	39
Eva Zetterberg (v)	
Statsminister Carl Bildt (m)	
<i>Förslaget till ökat antal utbildningsplatser</i>	39
Elver Jonsson (fp)	
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	

<i>Ungdomars arbete under sommaren</i>	40
Ulrica Messing (s)	
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
<i>Pappaledighet</i>	41
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)	
Statsminister Carl Bildt (m)	
<i>Mellanöstern</i>	41
Berndt Ekholm (s)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
<i>Ex-Jugoslavien</i>	42
Hans Göran Franck (s)	
Statsminister Carl Bildt (m)	
<i>Öststatsbistånd</i>	43
Agne Hansson (c)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
<i>Kulturprojekt som arbetsmarknadsstöd</i>	43
Charlotte Branting (fp)	
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
<i>Grundlagsändringar inför EG-medlemskap</i>	43
Ingvar Svensson (kds)	
Statsrådet Reidunn Laurén (-)	
<i>Ny AMU-chef</i>	44
Laila Strid-Jansson (nyd)	
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Talmannen	
6 § Information från regeringen om beredningen för ny ordning för sjuk- och arbetsskadeförsäkringen	44
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Birgitta Dahl (s)	
Talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)	
7 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 21 april	52
Justitieutskottets betänkande JuU25	
Justitieutskottets betänkande JuU26	
Justitieutskottets betänkande JuU27	
Justitieutskottets betänkande JuU28	
Näringsutskottets betänkande NU27	
Näringsutskottets betänkande NU26	
Beslut om uppskjuten votering	55
8 § (forts. från 4 §) Internationellt utvecklingssamarbete (forts. UU15)	55
Daniel Tarschys (fp)	
Karl-Erik Svartberg (s)	
Lars Moquist (nyd)	
Bertil Måbrink (v)	
Alf Wennerfors (m)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Fanny Rizell (kds)	

Ajournering	85
Återupptagna förhandlingar	85
8 § (forts.) Internationellt utvecklingssamarbete (forts. UU15) ...	85
Kristina Svensson (s)	
Richard Ulfvengren (nyd)	
Göran Lennmarker (m)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Claus Zaar (nyd)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Bertil Persson (m)	
Maj-Lis Lööw (s)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Birgitta Wistrand (m)	
Hans Stenberg (s)	
Karin Falkmer (m)	
Hans Nyhage (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 28 april</i>	
9 § Riksdagen och dess myndigheter m.m.	127
Konstitutionsutskottets betänkande KU29	
Debatt	
Harriet Colliander (nyd)	
John Bouvin (nyd)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Hans Nyhage (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 28 april</i>	
10 § Vissa frågor om ansvarsförsäkring	134
Lagutskottets betänkande LU39	
<i>Beslut skulle fattas den 28 april</i>	
11 § Bordläggning	135
12 § Anmälan om interpellationer	
1992/93:148 av Per Stenmarck (m) om sandsugningen utanför Falsterbonäset	135
1992/93:149 av Birgitta Wistrand (m) om subventionerad ar- betskraft	136
13 § Anmälan om frågor	
1992/93:584 av Robert Jousma (nyd) om flyktingpolitiken. . .	136
1992/93:585 av Robert Jousma (nyd) om kriget i Bosnien-Her- cegovina	136
1992/93:586 av Lars Moquist (nyd) om utvisning av kosovoal- baner.	137
1992/93:587 av Lars Moquist (nyd) om införselavgifterna på ri- tuellt slaktat kött.	137

